

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**KARIM ZAIMOVIĆ “TAJNA DŽEMA OD MALINA” ADLI
ÖYKÜ KİTABINDA DEYİMLER**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Amra ČAUŠEVIĆ

BURSA - 2015

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**KARIM ZAIMOVIĆ “TAJNA DŽEMA OD MALINA” ADLI
ÖYKÜ KİTABINDA DEYİMLER**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Amra ČAUŠEVIĆ

**Danışman:
Prof. Dr. Kerime Üstünova**

BURSA - 2015

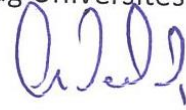
T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı'nda 701241012 numaralı Amra Čaušević'in hazırladığı "KARIM ZAIMOVIĆ 'TAJNA DŽEMA OD MALINA' ADLI ÖYKÜ KİTABINDA DEYİMLER" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 25/12/ 2015 günü 12:00 -13:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin / çalışmasının başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA Uludağ
Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Zuhal Yüksel
Gazi Üniversitesi

25 / 12 / 2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Amra Čaušević
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Türk Dili
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : VIII + 187
Mezuniyet Tarihi : 25/12/2015
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Kerime Üstünova

KARIM ZAIMOVIĆ “TAJNA DŽEMA OD MALINA“ ADLI ÖYKÜ KİTABINDA DEYİMLER

Bu çalışmada Çek, Slovak, Hırvat ve kısmen Türk deyimbiliminin akademik çalışmalarına göre deyim tanımı ve deyim sınıflandırması sunulmaya çalışılmıştır. Sunulmuş tanım, seçilmiş metinlerin tahlilinde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Çalışmanın ana bölümünde Boşnakçadan Türkçeye çevrilmiş ve Karim Zaimović tarafından yazılmış metinler üzerinde tahlil yapılmıştır. Deyimler orijinal metinlerden seçildikten ve sınıflandırıldıktan sonra deyimler sözlüklerine ve Hırvat Milli Derlem'e başvurularak incelenmiştir. Yazarın deyimleri kullanım biçimini ve deyimler hazinesini izlemek tahlilin amacıdır. Bazı deyimlerin sürekli tekrarlandığı tespit edilmiştir. Üstelik yazarın, metinlerin dokunaklılığını arttırmak amacıyla deyimleri kullandığı meydana çıkarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: deyimler, Karim Zaimović, metin tahlili, derlem

ABSTRACT

Name and Surname : Amra Čaušević
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Turkish Language and Literature
Branch : Turkish Language
Degree Awarded : Master
Page Number : VIII + 187
Degree Date : 25/12/2015
Supervisor : Prof. Dr. Kerime Üstünova

IDIOMS IN KARIM ZAIMOVIĆ'S "TAJNA DŽEMA OD MALINA" BOOK OF SHORT STORIES

The thesis outlines the definition of phraseme, it being based on expert syntheses of Czech, Slovak, Croatian and marginally Turkish phraseology, and describes the types. This description is used as a clue to work with selected texts. The main part of the thesis is devoted to analysis of Bosnian writer Karim Zaimović's texts which have been translated from Bosnian to Turkish. Idioms from the original texts were first traced, sorted and then processed and examined using dictionaries of phraseology and National Corpus of Croatian Language. The goal of the analysis was to observe the procedures which the author uses within his phraseological fund. It was ascertained that some phraseological combinations are more frequent than the others. Furthermore, it was found that author uses mainly phrasemes in order to make the text more expressive.

Keywords: phrasemes, Karim Zaimović, analysis of text, corpus

Ön Söz

Ana dili Türkçe olmayan biri olarak Türkiye'deki eğitim sürecimde ana dilim ve Türkçe arasındaki farkların yanı sıra belli ortak yanlar olduğunu gözlemledim. Üniversitedeki derslerimde olsun günlük hayatımda olsun, bu süreçte Türkçeyi sevmeye başladım. Bu sebeple yüksek lisans tezim için ana dilimde yazılan bir eserin Türkçe çevirisini yapmaya karar verdim ve amacım Türkçe bilenlere ana dilimin özelliklerini göstermekti. Bölümümün hocalarından Dr. Karel Jirásek'in deyim bilimindeki çalışmaları derslerine katıldığım zamanlarda dikkatimi çektiği için tez çalışmam sırasında ondan öğrendiklerimi kullanmak istedim. Ve sevdiğim Boşnak yazarlardan biri olan Karim Zaimović'in öykü kitabındaki deyimleri kullanım biçimi ve deyimlerin gücünden yararlanışından da etkilenip deyimlerin dildeki rolünü incelemeye karar verdim.

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan ve yolunu gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Kerime Üstünova'ya teşekkürlerimi sunarım. Bu tez sürecinde bozuk Türkçemi sabırla revize eden sayın Ebubekir Armağan ve diğer sevgili arkadaşlarıma, tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme ve her zaman yanımda olan Abdussamet'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bursa, 2015

Amra Čaušević

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
Ön Söz.....	v
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
1. DEYİMBİLİM SORULARI	2
1.1. DEYİM TANIMI.....	2
1.2. TAHLİL YAKLAŞIMLARI.....	5
1.3. DEYİMLERİN ANLAMİ	9
1.4. ÇEŞİTLEME VE DÖNÜŞÜMLER.....	10
1.5. DEYİMSEL BİRLEŞİMLERİN TÜRLERİ.....	14
1.5.1. Gramatik Deyimler.....	14
1.5.2. İsim işlevli deyimler.....	15
1.5.3. Niteleme Deyimleri	16
1.5.4. Fiil İşlevli Deyimler	16
1.5.5. Benzetmeler.....	17
1.5.6. İki Ögeli Deyimler	19
1.5.7. Cümlesel Deyimler.....	19
1.5.8. Deyimsel Yapılar	20
2. ÇALIŞMA YÖNTEMİ.....	23
3. KARİM ZAIMOVİĆ – HAYATI VE ESERİ.....	30
4. “AHUDUDU REÇELİNİN SIRRİ” ADLI ÖYKÜ KİTABI.....	32
4.1. NİGEL BREEN	32
4.1.1. Tablo.....	39
4.1.2. Tahlil.....	43
4.2. GUFİ YÜZLÜ ADAM	45
4.2.1. Tablo.....	55

4.2.2.	Tahlil.....	59
4.3.	VE YILLAR GEÇERDİ.....	61
4.3.1.	Tablo.....	73
4.3.2.	Tahlil.....	78
4.4.	GÖRÜLMEMİŞ HARİKA	80
4.4.1.	Tablo.....	89
4.4.2.	Tahlil.....	93
4.5.	NİKOLA TESLA'NIN SIRRI	95
4.5.1.	Tablo.....	104
4.5.2.	Tahlil.....	108
4.6.	İNEK İSTİLASI	110
4.6.1.	Tablo.....	115
4.6.2.	Tahlil.....	117
4.7.	AHUDUDU REÇELİNİN SIRRI	118
4.7.1.	Tablo.....	127
4.7.2.	Tahlil.....	132
4.8.	ONLAR ARAMIZDADIRLAR!.....	135
4.8.1.	Tablo.....	142
4.8.2.	Tahlil.....	145
4.9.	SARAY BOSNA'DAKİ İZ.....	147
4.9.1.	Tablo.....	156
4.9.2.	Tahlil.....	162
4.10.	AMİR AMRİĆ - SARAY BOSNALI GÖRÜNMEZ ADAM	164
4.10.1.	Tablo.....	173
4.10.2.	Tahlil.....	177
	SONUÇ	179
	KAYNAKLAR.....	182
	ÖZGEÇMİŞ	186

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.y.	Aynı yer
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed.	Editör
p.	Page
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
vb.	Ve benzeri
Vol.	Volume
vs.	Vesaire

GİRİŞ

“Karim Zaimović’in ‘Tajna Džema od Malina’ Adlı Öykü Kitabında Deyimler” adlı çalışmanın ana amacı, yazarın deyimleri kullanım biçimi, deyimlerin gücünden yararlanışı ve deyimlerin dildeki rolünü incelemektir.

Tahlil için seçilen eser, Boşnakça yazılmıştır. Buradan yola çıkılarak Slav deyimbiliminin hangi kavramlarla, bu alanı nasıl sınırlandırdığı gösterilmeye çalışılacaktır. Kendi dillerinde deyimbiliminde kavramsal yaklaşımlarla ilgilenen Çek dilbilimci František Čermák ve Hırvat Prof. Antica Menac’ın sentez çalışmaları temel olarak alınacak; Slovak dilbilimci Josef Mlacek’in çalışmasından yararlanılacaktır. Diğer yandan Türk ve İngiliz dilbilimcilerinin deyimlerle ilgili çalışmaları ve görüşleri de dikkate alınacaktır.

Bu çalışmanın ilk kısmında deyim kavramının dilbilimi açısından ne olduğu anlatılacak; analiz çalışmalarında uygulanabilecek tasnif sunulacaktır. İnceleme bölümünde bu tasnif, Karim Zaimović’in öykü kitabı üzerinde uygulanarak metinlerin tahlili yapılacaktır. Bu arada kitapta bulunan on öykü Türkçeye aktarılacaktır.

Deyim özellikleri göz önünde tutularak bulmuş olduğumuz öbekler, derlemdeki veriler doğrultusunda değerlendirilecek; yazarın deyim, atasözü ve kalıplaşmış sözleri nasıl kullandığı, hangi değişiklikleri yaptığı izlenecektir. Tahlilin yanı sıra mevcut olan deyimlerin listesi yapılacak, Türkçe karşılığı bulunacaktır.

Herkesin (daha doğrusu her vericinin) dilinde belli ifade biçimleri vardır ve bunlar yeri geldikçe tekrarlanır. Ölçünlü dilde onları izlemek güçtür fakat deyimler az çok sabit ifadeler olduğu için onların kullanım biçimi, üzerlerinde yapılan işlemler kolayca gözlenebilir. Karim Zaimović’in öykülerinde deyimlerin kullanılışı, üzerlerinde gerçekleştirilen değişiklikler ve bunların tekrarlanışı araştırılacak ve sunulan hipotez doğrulanmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEYİM BİLİM SORULARI

1. DEYİMBİLİM SORULARI

1.1. DEYİM TANIMI

Slav deyimbilimcilerine göre deyim, büyük dil (stereotip) grubuna ait bir ögedir. Dil stereotipi, konuşma ve metine hazır bir şekilde giren sabit sözlüksel ve alıcıya tanıdık gelen bir birleşimdir. Ayrıca konuşmaya belli bir biçimsel hava / kip getirir. Deyim, bunların dışında başka özellikler de taşır. Dil stereotiplere karşıt deyimler, ölçünlü dile (sözcüklerin seçiminde zorlama olmayan tabaka) ait değillerdir. Dil stereotipleri ne kadar sabit olursa olsun, onların en önemli özelliği olasılıktır / tesadüftür çünkü ölçünlü dilin bir parçası değildirlir ¹.

Deyim özelliği gösteren sözcük birleşiminin kapalı bir çekim örneği / esas kısmı vardır. İki esas kısmın kombinasyonundan oluşan bu çekim örneğinin / esas kısmın çoğu zaman sadece tek bir üyesi bulunur. Bu iki esas kısım, sanal ve eşdizimlidir. Sanal esas kısım, eşdeğer unsurlardan oluşan geniş bir gruptur. Ortak işlevi ve anlamı olan bu unsurların, birleştirme kabiliyeti çok geniştir. Eşdizimli esas kısmıysa diğer esas kısımlardan gelen bütün unsurlarla birleşebilecek olan geniş bir gruptur. Bu göz önünde tutulursa her sözcüğün kullanabilecek bir sınırı olduğunu söylemek mümkündür. Bu olguya eşdizimlilik denir ². Konuyu daha iyi anlamak için şöyle bir örnek verilebilir: *kalabalık* sözcüğü, ölçünlü dil alanında *pazar kalabalığı*, *şehir kalabalığı*, *insan kalabalığı*, vb. birleşimler oluşturur. Fakat *ağız kalabalığı* bir deyim olduğu için *kulak kalabalığı*, *burun kalabalığı* gibi birleşimler hiç bir anlam taşımaz. Demek ki *ağız kalabalığı* kapalı çekim örneğine sahiptir.

---

¹ František Čermák, **Frazeologie a idiomatika česká a obecná**, 1.b., Karolinum, Prag, 2007, s. 24 ve Antica Menac, **Hrvatska frazeologija**, Knjigra, Zagreb, 2007, s. 14)

² František Čermák, **Frazeologie a idiomatika česká a obecná**, 1.b., Karolinum, Prag, 2007, s.27

Ölçünlü dil alanında sözcük grubu oluştururken sonuç olarak anlamlı birleşmeler ortaya çıkmaktadır. Bu birleşimin unsurlarını anlamına göre bir araya getirmektediriz. Deyimlerde bu yön bulunmamaktadır. O yüzden deyimlerin başka bir niteliği daha vardır: anormallik / kural dışılık³. Örneğin; *yağmurlu hava* sıradan bir birleşimdir fakat *Çek* deyimini çok kötü, karamsar hava anlamındaki *psi počasi / köpek havası* anlamsızdır çünkü unsunlar farklı semantik alanlardan alınmıştır. Anormallik / kural dışılık sözcüğün esas kısmının yer değiştirmesine engel olur. Bundan dolayı apaçık bir şekilde deyimın gramatik şekil değiştirmesini etkileyip sınırlar. Deyimin diğer önemli niteliklerinden biri uyumsuzluktur ya da anlamsal bağdaşmazlıktır⁴. Bu nitelik, anlamsal bakımdan uzak duran farklı sanal kısımlardan seçilmenin sonucudur. Nadiren deyimın bir parçası olan sözcük sadece belirli bir deyimın bağlamında bulunmaktadır. Bunun gibi sözcüklere tekeşdizimli denebilir. Örneğin; Hırvatçada *praviti kerefeke / kerefeke yapmak*⁵ deyimini tekeşdizimli sözcük içerir çünkü *kerefeke* sözcüğü sadece bu deyimın bağlamında bulunur.

Bu görüşlerden hareket ederek František Čermák, deyim kavramını şöyle tanımlar: “Belirli bir kalıbı olmayan deyim, sabit sözcüklerin bileşimidir. Bu birleşimin en az bir unsuru, diğerlerine göre çok sınırlı ve kapalı, biçimsel, bazen anlamsal olarak esas kısmına aittir”⁶.

Demir’in çalışmasında da deyim tanımlarına rastlanır. Örneğin; “Sözcüklerin kısmen veya tamamen asıl anlamlarından uzaklaşması ve kalıplaşması; dikkat çekici bir ifade biçimi; anlatım gücünü artırmak için oluşturulan mantık dışı ifade kalıbı”⁷. Türkçe Sözlükte deyimın tanımı şöyle verilir: “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir”⁸.

Yukarıda bahsedilen, Antica Menac tarafından yazılan Hırvat çalışmada, genel olarak deyimın özellikleri ölçünlü dile karşı koyularak tarif edilir. Üstelik Antica Menac, vericinin deyimini hazır bir şekilde alıp kullandığına dikkat çeker. Ona göre deyim, bir bütün olarak kullanılır. Deyimin en ayırt edici özelliği, onun tutarlığı ve tutarlığından dolayı herkes tarafından tanınmasıdır. Bu özellikler, deyimini anlamsal olarak ayırt etmek için

³ Čermák, a.g.e., s. 30

⁴ Čermák, a.g.e., s. 29

⁵ Türkçeye *artistlik yapmak, bilmişlik taslamak* olarak çevirilebilir.

⁶ František Čermák, *Idiomatika a frazeologie češtiny*, Univerzita Karlova, Prag, 1982, s. 23

⁷ Celal Demir, “Türkçede Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri“, *Türk Dili*, S. 677, 2008, s. 429

⁸ „Türkçe Sözlük“, TDK Yay., Ankara, , 2005, s.517

yardımcı olabilir. Örneğin *laburatuvar / deney faresi* hem deyim olarak hem ölçünlü dilden bir ifade olarak algılanabilir. Alıcı ancak bağlama göre karar verir⁹.

Slovak Jozef Mlacek'in deyimbilime yönelik çalışmasında deyimlere ait özelliklerin bir bütünü sunulmaktadır. Bu bütüne giren özellikler şunlardır: sözcükle eşitliği (anlamsal olarak), yapıyla anlamın bölünmemesi, sözdizimsel sabitlik, tekrarlama yeteneği ve tutarlık¹⁰.

Türk deyimbilim, halk edebiyatı yaklaşımları dahilinde, atasözü ve deyim arasındaki fark üzerinde durmaktadır¹¹. Tahlilimizde bu çizgiyi takip etmememize rağmen bazı görüşlere değinerek çalışmamızın bakış açısını genişletmeyi amaçlıyoruz.

Hatipoğlu, bu farkı şöyle anlatmaya çalışır: Atasözleri, bir yargı (hüküm) taşıdıklarından daima cümle halindedirler. Deyimlerse en az iki sözcükten kurulur, bazen cümle halinde bazen cümle kurmadan bir başka cümle içinde kullanılan bir şekildedir¹². Bu iki kavram arasında sınır koymak güç olduğu için deyimden atasözü veya atasözünden deyim türetilmesi mümkündür. Hatipoğlu'nun anlatmış olduğu süreç, bu çalışmada "dönüşüm" terimiyle karşılanmaktadır.

İçel, "Türkçede Atasözü-Deyim İlişkisi" adlı çalışmada konuyu şöyle ele alır: "Bu ortak özelliklerine rağmen, deyim ve atasözlerinin birbirlerinden ayrılan yönleri de vardır. Deyim, bir kavramı ifade etmek üzere kullanılan özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir. Oysa atasözleri, atalarımızın uzun süren deneyimlerinin sonucu ortaya çıktığı için genel kural niteliğindedirler. Deyim ve atasözleri arasında amaç bakımından da farklılık vardır. Deyimlerin amacı bir kavramı ya özel kalıp içinde ya da çekici bir anlatımla belirtmektir."¹³

⁹ Antica Menac, **Hrvatska frazeologija**, Knjigra, Zagreb, 2007, s. 9-11

¹⁰ Josef Mlacek, **Štúdie a state o frazeológii**, Katolícka univerzita v Ružomberku - Filozofická fakulta, Ružomberok, 2007, s.22

¹¹ Türkçedeki deyim kavramının yaklaşımları için ayrıca bkz.: Ahmet Turan Sinan, **Deyim Kavramı Üzerine Notlar I**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ, S.2, 2008, s. 91-98

¹² Vecihe Hatipoğlu, "Atasözleri ve Deyimler", **Türk Dili**, S.152, 1964, s.468

¹³ Hatice İçel, "Türkçede Atasözü - Deyim İlişkisi", **Türk Dili**, S.687, 2009, s.205

1.2. TAHLİL YAKLAŞIMLARI

Tahlile geçmeden önce deyimın parçaları iki ayrı seviyede incelenmelidir. İlk olarak deyim'e giren sözcüklere (giriş) bakılıp çıkış seviyesine (sonuç) geçilmelidir. Giriş seviyesinin tahlili gramatik tahlile benzer. Ancak çıkış seviyesine aynı şekilde bakmak mümkün değildir çünkü bölünmez bir bütün olarak karşımıza çıkar. Demek oluyor ki deyim'e giren sözcükler dış yapı kaybederler. Deyimleri bir bütün olarak algılayabilmek için ilk önce bağlama bakılmalıdır.

Deyimin parçalarına ayrı ayrı bakmak da mümkündür ama her zaman göz önünde tutulmalıdır ki sonuç farklı şekilde anlanılır. Bu parçalara bakarken onların önemli bir tarafının da anormallik olduğu unutulmamalıdır. Deyimin içerisine her hangi bir seviyeden gelen ifade girebilir. Örneğin: morfem, sözcük (onun tüm olabileceği şekillerle birlikte), sözcük öbeği veya cümle. Onların birkaçının birleşimi daha üst seviyeye ulaşır, sözcüklerin birleşiminden sözcük öbeği çıkışı gibi. Bundan dolayı deyimbiliminde deyim (phrase) ve deyiş (idiom) terimlerinin kullanılmasında çatallanma oluşmaktadır. Tanıttığımız çalışmalara dayanarak birinci terim, biçimsel tahlilde; ikinci terimse anlamsal tahlilde kullanılacaktır.

Deyime giren sözcüklerin anlamları ve deyimın anlamı arasında mantıklı bir bağ bulunmadığı için deyimın anlamının bölünmemiş olması sonucuna varılır. Örneğin; Türkçe *etekleri tutuşmak* deyiminde *etek* sözcüğünün anlamı, deyimın anlamıyla (telaşlanmak) mantık yoluyla bağlanmamıştır. Başka bir örnek verilecek olursa, Boşnakçada umudu kaybetmek anlamında gelen *vezati <što> mačku o rep / <bir şey> kedinin kuyruğuna bağlamak* deyiminde de *umut* ve *kedi* sözcüklerinin ortak anlamsal noktalarını bulmak güçtür. Mecazın anlamıysa öyle değildir. Üzerinde düşünülerek türetilmiş anlamı bulmak mümkündür. İngiliz dilbilimciler, tüm deyimlerin temellerinde mecaz olduğunu düşünmektedirler. Bazı mecazlar günümüzde artık kullanılmadığı için deyimler bize anlamsız gelir¹⁴. Bazı deyimlerin anlamını üzerinde düşünerek bulabiliriz.¹⁵

¹⁴ Örneğin, Boşnakçada kullanılan unatç verici bir durumda bulunmak anlamına gelen *imati puter na glavi / başına tereyağ koymak* deyimini, aslında bize eskiden kalma bir nevi ceza anlatır. Eskiden Fransa'da tereyağın kalitesi bilerek düşüren sütçüler meydanın ortasına getirilip başına tereyağı konmuştur.

¹⁵ Ayrıca bkz.: Raymond W. Gibbs, **The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding**, Cambridge University Press, New York, 1994 ve Chitra Fernando, *Idioms and Idiomacity*. Penguin Books, London, 1996

Bu konuyla ilgili tanım noktasında anlaşmazlık söz konusu olabilir: “Araştırmacılar, konuşma ve yazıda deyimler kadar sıkça kullandığımız, aslında deyimler kadar önemli olan ve sayıları bir hayli kabarık bulunan kalıp sözleri çalışmalarına almaya başlamışlardır. Bu durum, deyimlerin mecazî yönlerinin göz ardı edilmesi sonucunu doğurmuştur. Gerçekte az çok mecazlı kalıp anlatımlarının ‘deyim’; mecazsız kalıp anlatımlarının ‘kalıp söz olarak’ değerlendirilmesi gerekmektedir.”¹⁶ Ömer Asım Aksoy, “Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu.”¹⁷ biçiminde tanımlar deyimini.

Her deyimün özünde bir mecaz bulunduğu için deyimün anlamını, dili anadil seviyesinde bilmeyen alıcılar da anlayabilir. Bu teori, Nihal Çalışkan tarafında Belçika’da yaşayan Türk çocuklar üzerinde incelenmiştir.¹⁸

Genel olarak deyimbilim, sözcükleri ölçünlü dilin tüm seviyelerinden alır¹⁹. Bu sayede deyimlerin yapısını isim ve fiil birleşimi (İ-F) şekilde tanımlayabiliriz. Bu çalışmada böyle bir deyim (örneğin *dalga geçmek*), isim-fiil tipli eşdizimli ve fiil işlevli bir deyim olarak adlandırılır.

Benzer görüşleri Demir’in “Türkçede Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri” adlı makalesinde bulabiliriz: “Deyimler, söz dizimi özelliklerine göre değerlendirildiğinde her sözcük grubundan ve her cümle türünden örneklerle karşılaşmaktadır. Bu duruma bakarak deyimleşmenin her yapıda ve her kalıpta olabileceğini söyleyebiliriz.” Buna bağlı olarak Tahir Nejat Gencan’ın “Dil Bilgisi” adlı kitabında sözdizimsel işlevlere göre deyimlerin sınıflandırması örnek olarak sunulmaktadır. Gencan’ın, deyimleri “öbekleşmiş eylemler” olarak adlandırması ilgi çekicidir²⁰.

Deyimbiliminde tasnif yaklaşımları çoktur fakat ölçünlü dille ortak noktaları bulunmaktadır. Kanımca özet niteliğinde en doğru sonuçları gösteren yaklaşım biçimsel-yapısal yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre eşdizimliliksel, sözcüksel ve cümlesel gruplar ele

¹⁶ Muna Yüceol Özezen, “Türkçe Deyimler Üzerinde Birkaç Söz, **Türk Dili**, S.600, 2001, s.871

¹⁷ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1993, s.52

¹⁸ Ayrıca bkz: Nihal Çalışkan, Kavramsal Anahtar Modeli İle İki Dillilere Metafor ve Deyim Öğretimi, Gazi Üniversitesi, yayımlanmamış doktora tezi, Ankara, 2009

¹⁹ Küçük bir sapma sırf tekeşdizimli sözcüklerde bulunmaktadır çünkü bu sözcükler için eşanlamlı sözcük bulmamaktadır

²⁰ Celal Demir, “Türkçede Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri“, **Türk Dili**, S. 677, 2008, s. 430

alınır. Daha önce değindiğimiz gibi Gencan deyimleri benzer bir şekilde sınıflandırmaktadır:

- a. Ad olan deyimler,
- b. Sıfat görevli deyimler,
- c. Belirteç olan deyimler,
- d. Eylem görevli deyimler,
- e. Eylem türevlerinin birkaç sözcükle değişik biçimlerde kaynaştığı deyimler,
- f. Durum takısı almış olumsuz eylem türevleriyle öbekleşmiş eylemler.²¹

Ömer Asım Aksoy'a göre deyimler yapı bakımından üç gruba ayrılmaktadır:

- a. Tek sözcükten ibaret deyimler²²,
- b. Sözcük grubu hâlindeki deyimler,
- c. Cümle değerinde olan deyimler.²³

Hem tutar bakımından hem yapılabilecek birleşmeler bakımından en geniş grup, eşdizimlilik grubudur. Eşdizimlilik ifadeler, tam anlamlı sözcüklerden oluşmaktadır. Genişletmek amacıyla onların yanında adıl, ilgeç ve bağlaç bulunmaktadır. Sözlük anlamı olmayan sözcükler de deyim anımsal parçası olarak karşımıza çıkabilirler (gibi, kadar). Bunu benzetmelerde görmekteyiz. Biçimsel bakımından benzetme eşdizimlilik grubuna girer ama onun öğeleri hem sözcük, hem eşdizimlilik hem cümle olabilir. Örneğin, benzetme olarak kabul edilen “gök mavi“ ifadesi üstü kapalı bir benzetmedir (gök gibi mavi) ve o da eşdizimlilik grubuna girmektedir.

Başka eşdizimlilik grubu iki isim işlevli ifadeler oluşturmaktadır. İki isim işlevli ifadeler çok eski ve her dilde / kültürde tanıdık yapılardır. Bu ifadeler içerisinde çeşitli

²¹ Tahir Nejat Gencan, **Dilbilgisi**, TDK, Ankara, 1983, s.319

²² Bunları oluşturan morfemlerdir (tekrar bir alt seviyeye inmemiz gerekir). İşlev bakımından sözcüktür fakat onların anormallığı / kural dışılığı da bulunmaktadır. Bazen bu kural dışılık, değişik bağ değerden gelmektedir. Çekçede zaşit se < kam> (bir yere gizlice çekilmek anlamına gelir) ve zaşit <co> / <bir şey> dikmek örneğinde ne demek istendiği anlaşılır. Tek sözcükten ibaret deyim bağdeğeri onun deyim olduğunu gösterir

²³ Ömer Asım Aksoy, “Atasözleri, Deyimler“, **TDAY Bellekten 1962**, Ankara, 1962, s.148

anlamsal ilişki vardır. Örneğin: tezat, eşanlamlılık, tamamlayıcılık vb. Hatta bazen kafiye ve aliterasyon gibi biçimsel ilişkilerle destelenmektedir.

Cümlesel deyimleri; konuşmaya giren konuşmacı sayısına veya cümle sayısına göre ayrabiliriz. Basit cümlesel deyim, sözcük veya eşdizimliliklerden oluşabilir. Çok cümleli cümlesel deyimse bir kaç cümleden oluşabilir. Bu deyimler, biçimsel bakımından cümleler oldukları için eşdizimli deyimlere karşıt, sözcük türlerine dayanarak tasnif etmek mümkün değildir. Daha çok anlamsal veya pragmatik işlevi kullanılarak ayırım yapılır. Geleneksel kavramlara atasözü, güzel söz, öğüt, tekerleme, söyleme, özdeyiş örnek verilebilir. Çok cümleli ve fazla konuşmacı isteyen deyimlere kültürel deyişler denir. Selamlaşma, kutlama, nezaket ifadeleri bunlardan bazılarıdır. Örneğin; *-Afiyet olsun! – Beraber olsun!, -Çok yaşa! – Siz de görün!, İyi günlerde kullanın!* vs.

Başka bir sınıflandırma ölçütüne göre deyimlerin ölçünlü dilden ayırt edici özelliklerinden biri, işlevidir. Deyimin işlevi ikilidir: biçimsel ve anlamsal. Biçimsel bakımdan deyim her zaman cümlenin birleşme ilişkilerine girer fakat deyim içindeki birleşme ilişkilerini tahlil etmek mümkün değildir. Bundan dolayı bazı deyimler biçimsel bakımdan isim olmasına rağmen anlamsal bakımdan onları özne olarak kullanmak mümkün değildir (*deney faresi* örneğinde olduğu gibi).

František Čermák'a göre deyimlerin metinde kullanımının sınırlı olması onların anlamsal özellikleriyle ilgilidir. Bir metinde 80-120 sözcük içerisinde bir deyim varsa oldukça zengindir. Daha fazla deyim içeren metin nadir bulunur. On sözcük içerisinde bir deyim olan geniş yazılı ve edebi bir metin yüksek ihtimalle bulunmamaktadır.²⁴

Hırvat çalışmada neredeyse aynı tasnif yaklaşımları sunulmaktadır: deyim geldiği dil veya kültüre; biçimsel durumuna göre (deyime giren öğelere); ve üslubuna göre (konuşma diline aitlik, kaba ifadeler, törensel veya resmi dile aitlik vb.) sınıflandırılır.²⁵

İngiliz çalışmalarda deyim kavramı geniş tutulduğu için sınıflandırmayı basit bir şekilde şöyle tanıtmak mümkündür:

a. selamlar ve dilekler (*Görüşmek üzere!, Hoşça kal!*)

²⁴ František Čermák, *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*, 1.b., Karolinum, Prag, 2007, s.60

²⁵ Antica Menac, *Hrvatska frazeologija*, Knjižna, Zagreb, 2007, s.15-42

- b. edatlar (*ara sıra, her halükârda*)
- c. deyim, atasözleri ve alıntılar (*etekleri zil çalmak, Mart ayı dert ayı, olmak ya da olmamak*)
- d. bileşimler (*teelif hakkı, ev yapımı*)
- e. birleşik fiil (*karar vermek, satın almak*)
- f. eşdizimlilik ²⁶

1.3. DEYİMLERİN ANLAMI

Hırvat deyimbiliminde, deyimın yapısı konusunda; deyimın çok katı ve sağlam bir birleşim olduğu düşünölmektedir. Üstelik bu birleşim de sözcük dizimiyle birlikte hazır bir biçimde tekrarlanır. Demek ki deyime giren en az bir sözcük kendi orijinal anlamını kaybetmektedir²⁷ (*köpek havası* örneğimizdeki gibi). Benzer görüşleri Hatipoğlu'nun çalışmasında bulabiliriz: “Görölüyor ki bu çeşit deyimlerde teker teker kelimler geçek anlamındadır fakat bütün kalıptan çıkan ortak anlam mantık dışıdır.” , “Soyut kavramları anlatmak için somut sözcüklere başvurulur.”²⁸

Deyimin, aslında daha doğrusu deyişimin manası, ölçünlü dilden tamamen farklıdır. Bu farklılığın temeli, sözcüğün anlamsal içeriği ve bağlamda biçimlenen manası arasındadır. Deyimin anlamı, sıklıkla bağlama dayalı olduğu için uygulamacı işlevleri belirlemek mümkündür. Deyişin karakteristik uygulamacı nitelikleri dokunaklılığıdır ve değerlendirmeye düşkünlüğüdür. Dokunaklılık, biçimle anlam arasındaki tezattan veya bağlamda kullanmasından kaynaklanır çünkü deyimler konuşmada eğlenme, alay, sevindirme, vurgulama gibi amaçlarla kullanılır²⁹. Değerlendirmeyse ona bağlı bir niteliktir. Bu nitelik, konuşmacının görüşünü iyi-kötü, olumlu-olumsuz çizgisinde biçimlendirir. O yüzden resmi bir açıklamada deyimlere rastlamak nadirdir çünkü böyle bir

²⁶ Felicity O'Dell, Michael McCarthy, **English Idioms in Use**, Cambridge Press, Cambridge, 2010, s. 6

²⁷ Antica Menac, **Hrvatska frazeologija**, Knjigra, Zagreb, 2007, s. 11-12

²⁸ Vecihe Hatipoğlu, “Atasözleri ve Deyimler“, **Türk Dili**, XIII / 152, 1964, s. 471

²⁹ Ayrıca bknz: Sabahat Emir, **Örnekleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü**, Emir Yayınları, İstanbul, 1974, s. 7-25

konuşma tarafsız, kesin, ciddi ifadeler ister. Fakat edebi bir metinde deyimlerin eksikliği yazarın olgunluğunun bir göstergesi sayılabilir.

Hatipoğlu'na göre deyimın manasının değışkenliği yanında atasözünün manası sabittir. Bu farklılık, konuşmadaki kullanımından kaynaklanır. Atasözü bir hikmetin taşıyıcısı olarak, anlam doğrultusunda değışmez. Deyimin amacı konuşmaya dokunaklılık sağlamaktır³⁰.

Gördüğümüz gibi deyim / deyişin manası müphemdir. Tutarlı olan deyimın biçimine karşıt, onun anlamsal tutmazlığı bu belirsizliğin kaynağıdır. Her vericinin kullanımını farklı olabileceği için deyimlerin çok anlamlılığı artar. Örneđin; *puna kapa* <čega> / *şapkam* <bir şeyle> *doludur* deyimın anlamı açıklamalı sözlüklere göre³¹ bir şeyden bıkmak anlamına gelir. Fakat derleme baktığımızda görünür ki bu deyim herkes tarafından olumsuz olarak algılanmaz. Bir kaç örneklerde *puna kapa* deyimini bolluk anlamına gelir. Bir şeyden bıkmak anlamına gelen alıntılar: *Već je svima puna kapa nespretnih turista* / Herkes artık akılsız turistlerden bıktı, *Već mi je puna kapa zahtjeva nekih medija da se opravdavam...* / Bazı medyanın benden sürekli özür dileme isteklerinden bıktım, *Zašto je (mladim) gradjanima puna kapa čari demokracije?* / Neden (genç) vatandaşlar demokrasinin büyüsünden bıkmış? Bolluk anlamına gelen alıntılar: *Generalima puna kapa, vojniciima mizerija* / Komutanlara dolu şapka, askerlere sefalet, *Bod u Portugalu – puna kapa!* / Portekiz'de bir puan – dolu şapka!, *Svi satovi svemira žure, mi imamo vremena puna kapa* / Tüm dünya saatleri acele eder, bizim şapkamız zamanla dolu. Hatta bilinmiş bir Hırvat yazarı Miro Gavran, sözü geçen deyimini bir öyküsünde bolluk anlamında kullanmıştır: *...u šestom razredu, opet je na kraju imao punu kapu jedinica...* / ...altıncı sınıfın sonunda yine A notlarla dolu bir şapkası vardı....³²

1.4. ÇEŞİTLEME VE DÖNÜŞÜMLER

Çok anlamlılığa bağlı başka bir tarafı, deyimın çeşitlemeleridir. Deyişimlerin manalarının çoğu zaman belirsiz olması ve deyimbilime fazla kural getirme çabaları olmaması yüzünden ufak farklılıklara yol açar. “Elbette bu değışme, her türlü sözcükle

³⁰ Vecihe Hatipoğlu, “Atasözleri ve Deyimler“, *Türk Dili*, XIII / 152, 1964, s. 470

³¹ Vladimir Anić, Hrvatski jezični portal, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=baza> sitesinden ulaşılabilir

³² Miro Gavran, *Najposlušnji bolesnik Trpimir*, Mali neobični ljudi: pripovijetke i priče. 5. baskı. Zagreb. Mozaik knjiga. 2008, str. 25

değil sınırlı sayıda sözcükle kalıplaşma çerçevesinde birbirlerinin yerini almaktadır. Birbirinin yerini alan sözcüklerin durumu dikkatle incelenirse sözcüğün değişmesi halinde işlevlerinin değişmediği görülür. Yani aynı işlevi yüklenebilecek ve deyimi oluşturan sözcüklerin bütünüün yarattığı ortak anlamı bozmayacak bir yer değiştirme söz konusudur.”³³ Örneğin; Türkçe için *dev / at / hamam anası*, Boşnakça için *trčati kao muha / kokoš bez glave / kafasız sinek / tavuk gibi koşmak*.

Çeşitlemenin iki grubu vardır: sistematik (yöntemli) ve yazar (verici) tarafından üretilmiş olanlar. Ayrıca birinci grup şöyle tasnif edilir ³⁴:

I. Dizimsel

a) bileşimde yer alan / tamamlayıcı

i. nicel

1. eklenecek -> cebini (çok) doldurmak
2. azalacak: zamirler -> oprostiti se sa (ovim)svijetom / (bu) dünyayla vedalaşmak

ii. nitel

1. temas: özellikle Slav dillerde sıfat ve isim yeri değiştirilebilme (evirme)-> pravda Božja, Božja pravda / Allah'ın adaleti, adaleti Allah'ın
2. mesafe (ayrılabilirlik):gramatik dönüşümlere girmektedir

b) dış şekili etkilenen (birleşme değeri)

i. belirgin

1. tam anlamlı olmayan sözcüklerle ilgili: özellikle ilgeçler -> <biri ile> dalga geçmek; <birinden> ders almak

³³ Ahmet Turan Sinan, “Deyimlerin Yapısı Değişir mi?“, Turkish Studies, Volume 4 / 8 Fall 2009, s.2005

³⁴ František Čermák, *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*, 1.b., Karolinum, Prag, 2007, s. 30-46

2. çekime yönelik: özellikle durum; Slav dillerde bazen iki sözcük arasında olan ilişkiyi belirtmek için birden fazla durum eki kullanmak mümkündür. Fakat bazen, gramatik bakımdan aynı şeyi ifade etmesine rağmen, ölçünlü dile ait bir şekil deyim olarak nitellendirir-> napraviti budalom <koga>, napraviti budalu <od koga> / <birini, birinden> budala yapmak

II Diğer

- a) bileşimde yer alan / tamamlayıcı: genellikle eşanlamlı -> Hüt / Uhut dağı gibi

Deyim çeşitlemelerini dönüşümlerden ayırmalıyız çünkü dönüşümler, metindeki gramatik işlevi etkilemektedirler. Çeşitlemeyle anlamı değiştirmemektedir. Arasındaki farkın anlaşılması için şöyle bir örnek verilebilir; *kula od karata / kağıttan yapılmış kale* deyiminin çeşitlemesi *kuća od karata / kağıttan yapılmış ev*'dir. İkisi isim işlevinde bir deyimdir ve az çok aynı anlamı vardır (hassas, güçlü olmayan bir şey, olay veya plan). Fakat *srušiti se kao kula od karata / kağıttan yapılmış kale gibi yıkılmak* deyimiyle *kula od karata / kağıttan yapılmış kale* deyiminin dönüşümüdür çünkü isim işlevinden çıkıp benzetme olmuştur.

Deyim dönüşümleri, metinsel işlevin değişmesi sonucu olan yapısal ya gramatik değişikliktir. Bu değişikliklere rağmen anlamsal benzerliği bozulmamıştır. Dönüşümleri iki ayrı gruba bölmek mümkündür. İlk olarak seviyeler arası gerçekleştirilen dönüşümler (örneğin: asıl olarak iki isimden oluşan isim işlevli olan deyim, fiil işlevli deyim döner: *magareća usluga-> napraviti magareću uslugu / eşek hizmeti -> eşek hizmeti vermek*). İkinci grupsa aynı seviye içerisinde gerçekleştirilir, genelde fiil işlevli deyimler grubunda örnek bulunur; olumlu-olumsuz biçimi veya başlangıcı-sonucu anlatan fiil değişikliği. Örneğin; *ostaviti / ne ostaviti <koga> na cjedilu / <birini> süzgeçte bırakmak / bırakmamak*.

Deyim dönüştürülürse hemen ardından aynı deyim üzerinde gerçekleştirilen dönüşüm, güncelleştirme dönüşümüne girer. Bu güncelleştirme dönüşümü bağlamla iç içe bağlıdır. Deyimin dönüştürülebilmesi aynı zamanda onun deyişliliğinin işaretidir. Bir deyim dönüşümlerinin tutarı azsa onun deyişliliği daha yüksektir. Deyimin fiilinin çatı

değişirse onun deyişliliği düşer diyebiliriz. *Bülbül gibi konuşmak* örnek olarak alalım. Bu deyimın tutarlılığı sorgulamak güçtür çünkü çoğu deyim sözlüklerinde yer alır fakat güncelleştirme dönüşümlere açık bir deyimın olduğunu ispatlamak mümkündür. Örneğin; *Buluştukları zaman da onu bülbül gibi konuştu*. Genelde fiil içeren öbeklerde söz konusu olmakla birlikte isim işlevinde olanlar da bu dönüşümlere açıktır. Örneğin: *Yedi iklim dört köşeyi dolandım* veya *İlk göz ağrım, son aşkımsın* gibi. Öte yandan bunun gibi dönüşümlere izin vermeyen deyimler bulunur (*cebi delik*).

Deyimbilimin ölçünlü dile geçişinde yarı / sözde deyimler adında geniş bir grup ayırmak mümkündür. Bu gruba terimlere benzer birleşimler girmektedir. *Dediğim gibi; işin doğrusu; bir şey değil; bayanlar ve baylar; iyi şanslar* gibi sabit ifadeler vardır. Bunlar da deyimlerde olduğu gibi, formda genellikle hiç bir deyişime izin vermezler. Fakat sabit ifadeler deyimlerden ayrılır çünkü manaları açıktır. Bundan dolayı *işin doğrusu* ifadesinin manasını, ibaret olduğu sözcüklerden çıkarmak kolaydır. Sabit ifadelerin tasavvur gücü, ifadenin tüm yönlerini alıcıda çağrıştırabilir. Bu özelliklerinden dolayı tüm dillerde sabit ve yarı-sabit ifadeler geniş biçimde kullanılır.

Slav dillerinde bunun gibi yapılar genelde deyim sayılır. Türkçedeysen bu yapıları deyimden ayırmak gerekir. Bu konuyu Muna Yüceol-Özenen şöyle açıklar: “Kaynaklarda az çok farklı tutumlar dışında deyimler hep ‘birden fazla sözcükten’ oluşan yapılar olarak değerlendirilmiştir. Fakat bu durum onların çoğu zaman başka sözcük öbekleriyle iç içe düşünölmelerine, onlardan tam bir kesinlikle ayrı tutulamamalarına neden olmuştur. Bu sözcük öbeklerinin başında birleşik fiiller gelmektedir...’birleşik fiil’olarak adlandırılan yapıların, bu yapı içerisinde genelleşip yaygınlaşmadan önce, özel bir deyim kalıbı içinde belki daha öncesinde de argo biçiminde olduklarını düşünöyoruz... deyimden birleşik fiile doğru oynaşmanın ve bu biçimde yaygınlaşmanın, herhangi bir birleşik fiil için ne zaman gerçekleştiğini saptamak (için)...bir çalışmayı gerekli kılar.” ve “Bu ilişkinin dışında birleşik fiillerle deyimleri birbirinden ayrı tutmak gerekir. Çünkü mecaz ögesi varsa bazı birleşik fiiller deyim olabilirler - ki bunlar artık yalnızca deyim öbekleri içinde yer almalıdır - ancak bu, her birleşik fiilin deyim olarak adlandırılmasını haklı çıkarmaz.”³⁵

Üzerinde tahlil yapılacak eser Boşnakça yazıldığı için yarı deyimler olarak adlandırılan yapılar çalışmamızda yer alacaktır.

³⁵ Muna Yüceol Özenen, “Türkçe Deyimler Üzerinde Birkaç Söz, Türk Dili, S.600, 2001, s.876

1.5. DEYİMSEL BİRLEŞİMLERİN TÜRLERİ

1.5.1. Gramatik Deyimler

Bu gruba çok sözcüklü ilgeçler, bağlaçlar, edatlar ve rakamlar girmektedir. Gramatik ifadede bu deyimlerin isimlendirmelik işlevleri neredeyse yoktur. O yüzden çoğunun yarı deyim olduğunu söylemek mümkündür. Üstelik onların dokunaklılığı ve hükmetme niteliği yoktur. Örneğin; *izmedju ostalog / bu arada, daleko od <čega> / hiç de değil vb.*

Biçimsel bakımdan çok sözcüklü ilgeç veya bağlaçlar söz konusudur. Onların öğeleri ilgeç ve bağlacın yanında soyut isimler veya tekeşdizimli sözcüklerdir. Metinde çoğu zaman tam anlamlı sözcüğe göre işlev görürler. Çeşitlemeleri çok azdır ve dönüşmelere girmezler.

Bu ifadelerin yerinin deyimbilimin sınırlarında olduğunu söyleyebiliriz. Fakat gramatik deyimler, tutarlığı sabit olduğundan gittikçe deyimler olarak kabul edileceğini düşünmekteyiz. Bazılarının deyim sözlüklerinde yer alması, en azından deyim olarak benimsendiklerini göstermektedir. Örneğin: *u <čije> ime / <kimin> adina, s obzirom <na što> / hesaba katarak* gibi ifadeler deyim sözlüklerde yer alır.

1.5.2. İsim işlevli deyimler

İsim işlevli deyimlerin pragmatik işlevi (dokunaklılık ve hükmetme niteliği) belirli olduğundan metinde bulunması kolaydır. Onun dışında çoğu zaman tekeşdizimli sözcüklerin bulunduğu deyimler isim işlevli deyimlerdir ve aynı zamanda bu durumda tekeşdizimli sözcüklerin gramatik işlevi isim olur. Bunun gibi, deyim ölçünlü dilde ismin yerine geçebilir ve teorik olarak onun işlevini tamamen üzerine alabilir. Fakat onların işlevi, anlamından dolayı sınırlı olur. Örneğin, *pokusni kunić / deney faresi*, özne olunca deyim özelliğini kaybeder: “Şirketin yürüttüğü projede yeni çalışanlar deney faresi oldu“ cümlesinde deyimken “Deney faresi laboratuvardan kaçtı.” cümlesinde aynı yapı, özne görevindedir ve deyim niteliğini yitirmiştir.

İsim işlevli deyimlerde yaygın olan tür isimdir ama onun yanında fazlaca sıfat, belirteç, tam anlamlı olmayan sözcükler ve tekeşdizimli sözcükler bulunmaktadır. Nida ve fiil hiç girmez. Genel olarak isim işlevli deyimlerin yapısı iki öğeden (tam anlamlı sözcük) oluşur fakat bu grup yapısal çeşitler bakımından çok zengindir. Bu yüzden dönüşümleri çoktur. Örneğin; *lula mira -> popušiti lulu mira / barış piposu -> barış piposunu içmek, Markovi konaci -> obećavati Markove konake / Marko'nun konakları -> Marko'nun konaklarından bahsetmek vb.*

Anlamsal bakımdan isim işlevli deyimler kişi ve soyut kavramlar tayin etmektedir.

Seviyelerarası gerçekleştirilen dönüşümler fiilleştirme, cümleleştirme veya benzetmeye dönüştürme biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Güncelleştirme dönüşümleriye tekil-çoğul, kişi eki veya durum eki değişiklikleri yoluyla gerçekleştirilmektedir. İsim işlevli deyimlerin deyişliliğinin derecesini özne veya yüklem işlevinde bulunduğundan nitelendirmek mümkündür. Daha önce verilen *deney faresi* örneğine *crna ovca / kara koyun* deyimini de eklenebilir. Bu deyim istisna bir kişiyi tayin eder ve isimlendirme işlevi öne çıkar. Bu yüzden *crna ovca* deyimini, derleme yazıldığında otuz iki örnekten hiç birinde özne olarak yer almaz. Derlemdeki veriler göz önünde bulundursa *crna ovca* deyimini deyişliliğinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bu deyim özne olursa demek oluyor ki siyah kürklü bir hayvan bir eylemde bulunur, başka bir nesneyi tayin etmez. Dolayısıyla deyim değildir.

1.5.3. Niteleme Deyimleri

Niteleme deyimlerinin isim işlevli deyimlerden ayrıldığı özelliği niteleme işlevidir. Metinde sıfat işlevindedir (*skrštenih ruku / elleri çapraz*) ; hareket veya durum kavramlarını tayin eder (*dok bi rekao keks / göz açıp kapayınca kadar*); hatta ifadeyi bir bütün olarak nitelendirir (*prije ili poslje / er ya da geç*). Sıfat işlevinde olmasına rağmen öğelerin çoğu soyut kavramlardan oluşur. Ancak fiil ve nida ifadeleri bu gruba girmez. Sıfat ve belirteçlerden genellikle belirli bir şekilde dokunaklı tarafı öne çıkar (*vjeran do groba / mezara kadar sadık, raširenih ruku / eli açık*). Dönüşümler, isim işlevli deyimler gibi sadece fiilleştirme veya benzetmeye dönüştürme biçiminde seviyeler arasında gerçekleşir. Güncelleştirme dönüşümleriye tekil-çoğul değişiklikler yoluyla gerçekleşmektedir³⁶. Örneğin; *čovjek otvorenog srca -> ljudi otvorenih srcā / açık gönüllü insan -> açık gönülleri olan insanlar*.

1.5.4. Fiil İşlevli Deyimler

Fiil işlevli deyim grubu biçimsel olarak en geniş gruptur. Bu gruba girenlerin ortak özelliği, hazır yüklem işlevidir çünkü fiil işlevli deyimlerde fiil bulunması zaruri bir niteliklidir³⁷.

Bu grubun ögesi olarak herhangi bir sözcük; hatta alt seviyeden gelen örnekler- ses, cümle veya tekeşdizimli sözcükler olabilir. Bazı fiil işlevli deyimlerin özeliği olumsuz halde var olmasıdır. Her milli deyimbilimde, fiil işlevli grup için öğelerin vücut organlarını barındırması ilginç bir gerçektir³⁸. Bu vücut deyimlerinin temelinde kıyaslama çalışmaları hazırlanır ve bazen bu grubun biçimsel özelliklerine bakmaktansa anlamsal tarafı tercih edilerek ayrı bir deyim grubu oluşturulur. Milli deyimbilimlerde bazı ortak soyut kavramlar bulmak mümkündür: *söz, hayat, dünya, alem, yol, zaman, vakit, can, kalp, yürek...* Başka geniş bir grup, ölçünlü dilde sık sık kullanılan fiillerden ve onların eşanlamlı karşılıklarından oluşmaktadır: *olmak, söylemek, demek, konuşmak, gitmek, gelmek....*

³⁶ Ayrıca bkz.: František Čermák, Jiří Hronek, Jaroslav Machač, **Slovník české frazeologie a idiomatiky. 2, Výrazy neslovesné. 2.**, Leda, Prag, 2009, s. 31

³⁷ František Čermák, **Frazeologie a idiomatika česká a obecná**, 1.b., Karolinum, Prag, 2007, s.343

³⁸ Türkçe için Hatice Şahin, **Türkçede Organ İsimleriyle Kurulan Deyimler**, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2004; Hırvatça için Barbara Kovačević, **Hrvatski frazemi od glave do pete**, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2012

Bu konuyla ilgili Necmi Akyalçın'ın yaklaşımlarına değinmek yerinde olur. Onun deyim kavramında bir ya da bir kaç fiili içeren öbekler iki ayrı gruba ayrılır; eylem öbekleri (*korkuya düşmek, lafını bilmek, ahengi bozulmak* vb.) ve yardımcı eylemlerle oluşturan öbekler (*sırtında yükü olmak, pişman etmek, oyun etmek* vb.). Kendisi eylem öbekleri ve yardımcı eylemleri deyim kavramıyla bağdaştırmaz fakat Hırvat ve Boşnak deyimbilim çalışmalarında bunlar yer alır. Dolayısıyla bu çalışmada eylem öbekleri ve yardımcı eylemler genelde yarım deyim olarak adlandırılmıştır.

Yapısal bakımdan fiil işlevli deyim grubu çok geniştir. Her deyim tutarlılığının göstergesi başta olmak üzere öğelerin sabit dizisi bir yana, yapıların çeşitliliği ve karmaşıklığından dolayı çeşitleme sıkça karşımıza çıkar ³⁹.

Fiil işlevli deyimlerin dönüşümü daha çok seviyeler arasında gerçekleşir ama seviye içerisinde de rastlanır. Seviyeler arasında en karakteristik özellik, cümleye dönüşmesidir, seviye içerisindeyse isimlendirme (*baciti rukavicu -> bačena rukavica / eldiven atmak-> atılmış eldiven*) dönüştürmesi şeklinde gerçekleşir. Üstelik fiil bulunduğundan dolayı seviye içi metinsel değişiklikler de çıkabilir ⁴⁰.

1.5.5. Benzetmeler

Biçimsel olarak benzetmeleri, fiil işlevli gruba veya bağlama göre cümle işlevli deyimlere dönüştürmek mümkündür fakat onun anlamsal özelliklerini öne çıkarmak gerekir. Benzetmelerin temelinde benzerlik ilişkisi vardır. Bu ilişkiyi dilin her seviyesinde bulmak mümkündür ama diğer deyimlerin olduğu gibi benzetmelerin de başta tutarlılık ve tanıdık gelme olmak üzere deyimsel özellikleri vardır. Diğer yandan benzetme ilişkisinin mecazdan ibaret olduğu belirtilmelidir.

Benzetmenin temel bileşimi iki taraflıdır. Benzetmeyi isimlendiren yapının belirli bir şekilde sol ve sağ yanlarını ayırmak mümkün olmalıdır. Hem sol hem sağ yanlarda tam anlamlı sözcük mevcut olmalıdır. Bu sözcükler ileride genişleyebilir. Eşdizimlilik ya da

---

³⁹ František Čermák, Jiří Hronek, Jaroslav Machač, *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 3, Výrazy slovesné. 2.*, Leda, Prag, 2009, s.22

⁴⁰ Bu değişiklikler eylemin fazıyla ilgilidir (Slav dillerde olan perfektum ve imperfektum sınıflarıyla ilgilidir).

cümle olup olmadığını kesin olarak söylemek mümkün olmadığı için benzetmeleri formül yardımıyla tanıtmak daha doğru bir sonuca vardırıır. Bu formülün temelinde sözcüklerin anlam işlevleri vardır.

(Kd)-R-(Tk)-k-Kt –Slav dilleri için⁴¹

(Kd)-Kt-k-(Tk)-R – Türkçe için

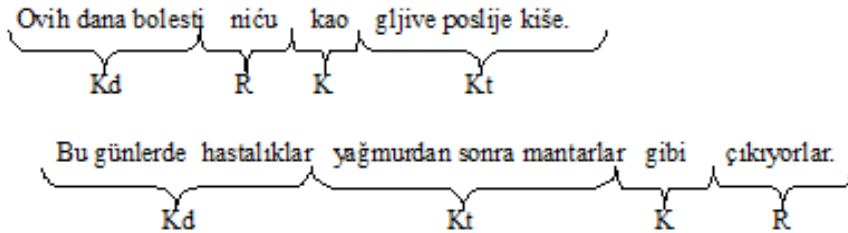
Kd: bağlamdan gelen öge; “benzeyen”

K: edat (gibi, kadar);

R: ilişki sağlayan, genellikle fiil, aynı zaman sağ / sol yanın sabit ögesi

Tk: bazen belirli bir şekilde söyleyen ortak özellik

Kt: anlamsal olarak sol / sağ yanın tek ögesidir ve benzetmenin özüdür; “benzetilen”

Resim: 1

Benzetmeler alanında gerçekleştirilen dönüşümleri diğer eşdizimli deyimlere benzer bir şekilde tasnif etmek mümkündür. Fakat bu dönüşümler her zaman benzetmenin bir kısmı içerisinde gerçekleştiği için onlara resmi veya gramatik dönüşümler olarak bakılması gerekir. Resmi olanlar fiilin değişiklikleriyle ilgilidir (*olmak*-> *hissetmek*, *görünmek*, *bakmak*). Gramatik olanlarsa olumsuzluk, edilgenlik eki, emir kipi veya soru eki kullanımıyla ilgilidir.

⁴¹ František Čermák, Jiří Hronek, Jaroslav Machač, **Slovník české frazeologie a idiomatiky. 1, Příkladní.** 2., Leda, Prag, 2009, s. 59

1.5.6. İki Ögeli Deyimler

İki ögeli deyimler, Çek deyimbilimine göre çok eski yapılardır. Bu yapıları her dilde bulmak mümkündür. Biçimsel bakımdan genellikle iki isimli (hem tam anlamlı olan hem tam anlamlı olmayan sözcükler) bir bileşim olarak tayin edebiliriz ve hem eşdizimlilikte hem cümlede görev yapabilirler⁴².

Öğelerin arasındaki ilişki, tekrarlama şeklindedir ve bu ilişki, aynı zamanda iki ögeli deyimlerin öne çıkan özelliğidir. Aynı sözcük türünün tekrarlanması çoğu zaman kafiye veya aliterasyonla pekiştirilir. En geniş grup isim bileşimlerden oluşmaktadır fakat iki ögeli deyimlere daha geniş yapıları sokmak mümkündür. Öğeler genellikle tam anlamlı sözcüklerdir ama adıları da bulunmaktadır. Öğelerin arasına giren bağlaçlar veya ilgeçler ilişkinin biçimsel ve anlamsal niteliğini etkiler (kafiye, sesteşlik, tezat, eşanlamlık vb.). İki ögeli grubun ayrı bir parçası özel isimlerden ibarettir. Bu deyimler kültürden ve tarihten etkilenmektedir. Örneğin; çoğu Avrupa dillerinde *Romeo ile Juliyet* anlamsal bakımdan birbirini çok seven gençleri anlatmaktadır. Fakat Türkçede onun karşılığı *Leyla ile Mecnun* veya *Ash ile Kerem, Arzu ile Kamber*'dir.

Sözdizimsel işlev, öğelere göre değişir. İki ögeli deyimler çok eski olduğu için sabitliği de kuvvetlidir. Bu yüzden yöntemli çeşitleme veya dönüşümleri genelde bulunmamaktadır ama verici tarafından türetilmiş olanlara rastlanır.

1.5.7. Cümlesel Deyimler

Cümlesel deyimler, deyimbiliminin en üst seviyesine aittir. Cümlesel deyimlerin öğeleri harf, sözcük veya eşdizimlilik olabilir fakat ayırt edici özeliği yalnız olma kabiliyetidir. Geleneksel olarak dilde bu ifadeler aktarılan söz, yineleme, vecize, özdeyiş, atasözü, öğüt gibi adlar verilir. Fakat bu bakımdan incelenmesi halkbilimine ait bir çalışma için daha uygundur.

Cümlesel deyimlere her türlü sözcükler girmektedir: isim, fiil, belirteç, bağlaç gibi; tekeşdizimli sözcükler, eşdizimlilikler, hatta cümleler.

---

⁴² František Čermák, *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*, 1.b., Karolinum, Prag, 2007, s.414

Cümlesel deyimler alanında, tahlil yapmak için en uygun tasnif seçeneğinin anlamsal yaklaşım olduğunu düşünmekteyiz. Anlamsal yaklaşım, diğer yaklaşımlara göre, her konuşmanın benzersizliği, kullanma güdüsü ve toplumsal kurallar gibi önemli taraflara önem vermektedir.

Bu deyim, daha doğrusu deyiş grubu, cümle sayısına göre: tek cümleli deyim, çok cümleli deyim veya konuşmacı sayısına göre: birden fazla konuşmacı isteyen deyim ve tek konuşmacı isteyen deyim olarak ayrılabilir. Başka uygulamaya göre: iddia, öğüt, rica, kutlama, teşekkür etme vb. sınıflandırmak mümkündür⁴³.

Cümlesel deyimlerin dönüştürmeleri, sadece seviyeler arasında gerçekleşir. En yaygın türü benzetmeye dönüştürme veya fiilleştirmedir. Fakat kaynak ve sonucun ne olduğunu kararlaştırmak kolay değildir çünkü cümleyi (özgür konuşmayı) her hangi bir deyimden rastgele bir şekilde türetmek mümkündür. Güncelleştirme dönüşümleri çoğu zaman sadece cümlede olan fiili etkilemektedir ama bu işlem geniş değildir.

1.5.8. Deyimsel Yapılar

Bu yapılar hakkında sadece Hırvat ve Slovak dilbilimciler bilgi vermektedir. Çekçede bu yapılar vardır ama nadiren kullanıldıkları için dilbilim onlara ilgi göstermez. Başlıktan anlaşıldığı gibi sabit yapılar söz konusudur. Deyimlerin özellikleri, birleşimlere giren rastgele sözcüklerde değil yapı üzerinde görünmektedir.

Uğur Başaran'ın "Atasözlerin Kalıpsallığı Üzerinde" adlı makalesinde kalıplaşmış ifadeler arkasındaki mantık konusunda şöyle der: "Tamamen sözlü düşünce sistemine sahip olan halk tarafından üretilen atasözleri, malum olduğu üzere kalıp ifadelerdir. Yukarıda düşünme niteliği hakkında malumat verilen halk, karşılaştığı yeni durum ve olayları betimlemek, açıklamak ve bunlarla alakalı yorum yapabilmek için, kolektif şuurlarında yer alan atasözlerine gönderme yapar. Bu gönderim esnasındaysa çok farklı ve orijinal, yeni söylemler oluşturmanın zorluğundan dolayı, bu gönderimi yapanlar, mevcut kalıp ifadelerden yani atasözlerinden, deyimlerden, alkışlardan, kargışlardan vb. faydalanarak

---

⁴³ Ayrıca bkzn.: František Čermák, *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. 4, *Výrazy větné*. 1., Leda, 2009, Prag

düşüncelerini aktarır. Bu işlem, o kalıbın temel dinamikleriyle oynamadan, bazı sözcük veya sözcük gruplarını o kalıp içinde serpiştirmek suretiyle yapılır...”⁴⁴. Benzer bir şekilde deyimsel yapıları düşünebiliriz.

Bu yapılarda bulunan sözcükler değişir fakat yapı değişmez. Ondan dolayı anlamı taşıyanın yapı olduğunu söylemek mümkündür. Bu yapılara giren unsunlar her zaman aynıdır ve bu yüzden karşımıza çıkan gereksiz tekrardır.

Mesela Slovak dilinde bu yapıları sadece fiille türetmek mümkündür. Üstelik Mlacek: “...bu yapıların en ayırt edici özelliği, ifadeyi kuvvetlendirmesidir.” der.⁴⁵

Deyimsel yapıların sınıflandırılması: isim işlevinde, fiil işlevinde, sıfat işlevinde ve zarf işlevinde olanlar şeklinde gerçekleşir.

Örnekler:

a. x, x gibidir; x, xtir (anne, annedir)

x kao x; x je x (majka je majka)

Bu yapı bir x’in davranışı veya özelliği diğer x’indan farklı olmamasına rağmen bu ifade çerçevesinde verici tevazu ve durumunun kabul edilmesini anlatmak ister.

b. x, x değildir (çocuğu terkeden anne, anne değildir)

x nije x (majka nije majka ako napusti svoje djete)

Bu yapı, anlaşıldığı üzere tüm özellikleri inkâr etmektedir. Genelde ardından koşullu cümle gelir.

c. xAn, x-mAktadır (yalan söyleyen, yalan söylemektedir)

xV, tko xV (tko laže, laže)

Bu yapı da bir şekilde çaresizliği anlatmaktadır. Genelde verici önce “boş ver, zaten..” gibi ifadeler kullanır.

⁴⁴ Uğur Başaran, “Atasözlerinin Kalıpsallığı üzerine”, **Turkish Studies**, Volume 8 / 9 Summer 2013, Ankara, 2013, s. 769

⁴⁵ Josef Mlacek, **Štúdie a state o frazeológii**, Katolícka univerzita v Ružomberku - Filozofická fakulta, Ružomberok, 2007, s. 55

d. Sıfat+sıfat+-cat (plav plavcat=masmavi)

Bu yapı ekle türetilir. Sıfatın anlamı pekiştirilmektedir. Türkçedeki *masmavi*, *sımsıcak* vb. pekiştirilmiş sözcüklerin manasına benzer. Genelde tek heceli sıfatlar bu yapılara girmektedir.

Genel olarak deyimisel yapıları anlamak için bağlama başvurulmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMA YÖNTEMİ

2. ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Çalışmamızın inceleme bölümü için ele aldığımız eserin (Karim Zaimović'in “Tajna džema od malina” adlı öykü kitabı) deyimleri üzerinde durulacak. İncelemeye geçmeden önce tüm mevcut öyküler Türkçeye aktarılacak fakat üzerinde çalışılacak deyimler, orijinal Boşnakça metinlerden alınacaktır. Öyküler, teker teker okunarak deyimler çıkarılacak ve düzenlenen tabloya yerleştirilecek. Tablo, yedi sütundan oluşmaktadır.

Tablodaki ilk sütun, deyimın bağlamını göstermektedir. Bağlam olarak adlandırılan kavram, genellikle deyimın bağdeğerinin tümünü kapsar; deyimın anlamının belli olmadığı durumlardaysa cümle veya cümle üstü birimleri gösterir.

Tablodaki ikinci sütunda deyimın asıl hali⁴⁶ gösterilmektedir. Fiil işlevinde olan deyimlerin asıl hali mastar, isim işlevinde olanlarınsa yüzey yapıda ek almamış biçimidir. Metinlerde deyim bazen çeşitleme yoluyla gösterilir. Böyle durumlarda tabloda, deyim, sözlük veya derlemde en sık yer aldığı biçimiyle görülür. Aynı zamanda deyimın asıl halinin bulunduğu sütunda “<>” parantez arasında bağdeğeri belirtilmektedir.

Sınıflandırma olarak adlandırdığımız sütun, çalışmanın “Deyimbilim Soruları” adlı giriş bölümünde tarif edilen kavramlara göre belirlenecektir. Ele alınan öykülerdeki deyimler, bazen çeşitleme veya dönüşüm halinde buldukları için sınıflandırma adlı sütunda asıl haliyle gösterilmektedir. Örneğin “Amir Amrić-Saray Bosnalı Görünmez Adam” adlı öyküde *köpek gibi itaatkâr* benzetmesi vardır. Fakat metinde bu benzetmenin dönüşüm hali bulunduğu için tablomuzda onu şu şekilde gösterdik:

---

⁴⁶ Deyimin asıl halinden, deyimler sözlüğünde geçen biçimi; yani sisteme girmemiş, cümleye düşmemiş çıplak hali kastedilmektedir.

...

naprosto kupuje pseću odanost	poslušan kao pas	benzetme	Var		<i>köpek gibi itaakâr</i>
↑	↑	↑			
metindeki dönüşüm	sözlüklerde bulunduğu asıl hali	asıl halinin sınıflandırması			

Resim: 2

İncelemede Boşnakça deyimleri belirlemede üç deyim sözlüğü kullanıldı:

- Josip Matešić, **Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika**, Zagreb: Školska knjiga, 1982.
- Željka Fink-Arsovski, Barbara Kovačević, Anita Hrnjak, **Bibliografija hrvatske frazeologie i popis frazema analiziranih u znanstvenim i stručnim radovima**, Zagreb: Knjižica, 2010.
- Zrinka Čoralić, Senija Midžić, **Bosanski frazeološki rječnik**, Bihać: Pedagoški Fakultet, 2012.

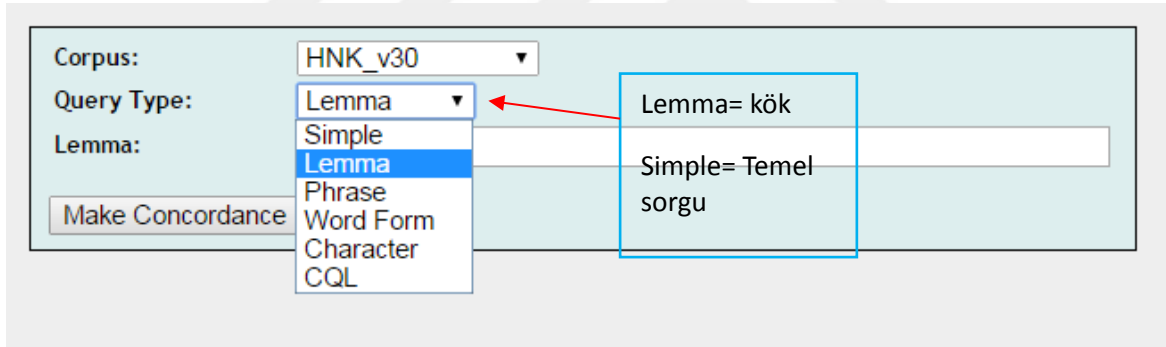
Birincisi, oldukça eski Sırp-Hırvatça bir deyim sözlüğüdür, ikincisi Hırvatçanın tüm deyim sözlüklerinin koleksiyonudur ve üçüncüsü Boşnakça deyim sözlüğüdür.

Çalışmada deyim sözlükleri yanında derlem de kullanıldı. Doğal olarak Boşnakça derleme başvurmak gerekmektedir fakat mevcut olan iki Boşnakça derlemi uygun bulmamaktayız. Birincisi Oslo Üniversitesi'nin eski bir projesidir ve ulaşılamaz hale gelmiştir. İkincisiyse Graz Üniversitesi'nin bir projesidir. Bu derlem tüm Slav dillerinin inceleme çalışmalarını ve dilleri öğrenmeye yöneliktir. Böylece sadece Boşnakça metinleri değil tüm Slav dillerin metinlerini içermektedir. Üstelik derlemde mevcut olan Boşnakça metinler, sadece sekiz romandan oluşmakta ve çalışmada kullanılan istatistiksel veriler bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmada kullanılan derlem, Hırvat Milli Derlemi'dir (HNK). Bu derlem farklı medya, türler, stiller, alanları ve konuları kapsayan ağırlıklı çağdaş Hırvat yazılı seçilmiş metinlerin sistematize bir koleksiyonudur. Şu anda, HNK'nın 101.300.000 belirteci vardır. Karim Zaimović'in "Tajna Džema od Malina" eseri

Boşnakça yazılmasına rağmen çalışmada Hırvatça derlemin kullanılmasını uygun görmekteyiz. İki dil birbirine çok yakın olduğu için ve neticede deyimleri paylaştığı için Hırvat Milli Derlemi'nin verileri Boşnakça için geçerlidir. Aynı zamanda araştırma yapılan eser, 1993-1995 yılları arasında hazırlandığı için aslında Sırp-Hırvatça yazıldığını söylemek mümkündür⁴⁷.

Derlemde yararlanılan iki istatistiksel veri vardır. Bunlar, aşağıda açıklanacak olan MI değeri ve t-skor değeridir. Bu verileri eşdizim listelerine başvurarak öğrenebiliriz. Bu liste, bize sözcüklerin metinlerdeki sıklığı, gözlenen ve beklenen sıklık değerleri, arayüzü tarafından otomatik olarak hesaplanmaktadır. Eşdizimlilik listeleri oluşturulurken kullanıcı, eşdizimli sözcüklerin girdiği sözcüğe yakınlığını (± 5) da belirleyebilmektedir.

Birinci aşamada derleme, eşdizimliği öğrenilmek istenen sözcük veya öbeği girilir. Aynı zamanda sözcüğün kökünün veya girilen şeklinin sorgulanacağına dair seçenek işaretlenebilir.

Resim: 3

İkinci aşamada, örneğin *trčati kao muha bez glave / kafasiz sinek gibi koşmak* deyimini test etmek için derleme *bez glave / kafasiz* birleşimi girilip *temel sorgu* seçeneği tıklandıktan sonra bu birleşimin bulunduğu tüm metinler görülür ve sol taraftaki listeden *collocation / eşdizim* seçeneği tıklanır.

⁴⁷ Kiril alfabesi kullanıldığı için bu çalışmada Sırpça derlem tercih edilmedi.

Concordance
Word List
?

Corpus: HNK_v30
Hits: 130 (0.6 per million)
Page 1 of 7 Go Next Last

doc#1533
doc#2261
doc#7400
doc#7400
doc#8541
doc#8781
doc#9551
doc#12575
doc#12829
doc#20804
doc#23409
doc#24850
doc#24898
doc#26432
doc#27105
doc#27105
doc#28032
doc#28032
doc#28032
doc#29241

različitih stručnjaka i novinara motaju kao **bez glave** , ta dva dana u tome najluksuznijem zagrebačkom logoraše na groblju . " Sahranjivali smo leševe **bez glave** , bez udova , a likvidacije su obavljane jednostavno . S druge pak strane Čovjek **bez glave** (Francuska , 2003 . , / 18 min .) , redateljka alegorijska , zapravo simbolička priča o ljudima **bez glave** koji glavu unajmljuju u dućanu . Ubiti tu proglašavati srpsku državu - ostao je **bez glave** ! I sad mi iz Beograda slušamo istu " muziku poda ili stropa , ponekad lovi samo trup **bez glave** ili nogu , ponekad samo nos , sugerirajući može igrati tako loše . Portlandova je igra **bez glave** i repa ; ove sezone , prema svemu sudeći hrvatska reprezentacija bila je skup statista **bez glave** . Krvave Jožičeve oči u velikom kadru na <p>MECE - Cjelokupnoj beljskoj situaciji **bez glave** i repa pridružio se Izvršni odbor UHVDR-a kuću od 160 kvadrata u Marincima . Pogotovo **bez glave** obitelji . Uporno pokušava mjesecima prodati E , sad . Pa nećemo baš srljati k'o muhe **bez glave** , pa da nas natrpaju . Vinkovčani su izrazito odsjekao glavu , pa je njegovo tijelo pokopano **bez glave** . Glavu nikad nismo našli . </p></div1> povratne informacije . Nećemo trčati kao muhe **bez glave** i skakati s jednog mjesta na drugo , ali kilogram zubaca 34 kune . Popularnu škarpinu **bez glave** po kilogramu treba platiti 35 , dok 800-gramski (1971 .) " Rebeka mrzi kad kokoši trče **bez glave** " . Pintarić je diplomirao komparativnu knjiga priča " Rebeka mrzi kada kokoši trče **bez glave** " svjetlo je dana ugledala ove godine u . NAJVIRT) Rebeka mrzi kada kokoši trče **bez glave** <p> Klub knjižare Nova bio je , u sklopu zbirke proza " Rebeka mrzi kada kokoši trče **bez glave** " (DPKM & amp; ; Očna optika Lens , 2003 Knjiga proza " Rebeka mrzi kada kokoši trče **bez glave** " nastajala je u posljednjih nekoliko godina potvrde . </p> (Autor : N . ŠPOLJARIC) Ljudi **bez glave** kao u hororima <p> - Isuse Bože , što je

Resim: 4

Üçüncü aşamada eşdizim seçeneğine tıkalayıp *bez glave* / *kafasız* birleşiminin yakınlığı belirlenebilmektedir.

Attribute: word In the range from: -5 to: 5

Minimum frequency in corpus: 5

Minimum frequency in given range: 3

T-score
MI
MI3
log likelihood
min. sensitivity

Show functions: logDice

T-score
MI
MI3
log likelihood
min. sensitivity

Sort by: logDice

Make Candidate List Save Options

Resim: 5

Dördüncü aşamada ise istatistiksel veri tablosunda MI değeri ve t-skor değeri bulunur.

Collocation candidates

	Freq	T-score	MI	logDice
p/n muha	8	2.828	14.636	8.647
p/n trk	5	2.236	13.358	7.470
p/n trčati	3	1.731	11.049	5.302
p/n ostajati	3	1.725	7.852	2.174
p/n čovjek	10	3.136	6.902	1.231
p/n ostati	6	2.425	6.640	0.969
p/n tijelo	6	2.414	6.116	0.445
p/n ili	13	3.489	4.949	-0.721
p/n -	4	1.823	3.498	-2.172
p/n biti1	7	0.772	0.497	-5.172
p/n ,	8	0.362	0.198	-5.472

Resim: 6

“Karşılıklı Bilgi” skoru, gözlemlenen eşdizim sıklığının olması beklenenden farklı olan ölçüyü ifade eder (istatistiksel konuşma). İstatistiksel anlamdaki kavramlar açısından bu, x ve y sözcükleri arasındaki çağrışım gücünün bir ölçüsüdür. Verilen bir sonlu yapıda MI (Karşılıklı Bilgi), çiftin ayrı olarak görülen zaman sayısına karşı çiftin birlikte görülen zamanının sayısı esasıyla hesaplanır.

MI skoru, sıklık çok düşük olduğunda iyi iş yapmaz. T-skoru, aynı zamanda sıklıkları hesaba katmasından dolayı bu problemten uzak durmanın bir yolunu vermektedir. T-skoru, çağrışım gücünün değil de bir çağrışım bulunduğunu ileri sürebilecek güvenin bir ölçüsüdür. T-skorunun nispeten sık şekilde ortaya çıkan önemli dizeler üreteceği dikkate alındığında tamamen sabit ibarelere yüksek skorlar vermesi oldukça muhtemeldir.

Özetle, MI skoru özel isimler, teknik terimler, kendine has ifadeler ve deyimlere yüksek puan verir. T-skoru ise iyice doğrulayan çiftlere, yani kalıplaşmış ifadeler veya gramatik açısından birbirine sıkı bağlanan sözcüklere yüksek puan verir.

p/n muha	8	2.828	14.636	8.647
p/n trčati	3	1.731	11.049	5.302

Resim: 7

Verilen örneğin istatistiksel verilerine bakıldığında *bez glave* birleşimi MI değerine göre en çok *muha / sinek* ve *trčati / koşmak* sözcükleriyle bağlantılı olduğu görülür. Üstelik t-skor düşük olduğunda anlaşılıyor ki bu eşdizim, bir deyimdir.

T-skor, yarı deyim bulmada da yardımcı olur. Örneğin; deyim sözlüklerinde bulunmayan *sve u svemu / her şeyi hesaba katarak* gramatik deyimini aynı yöntemle test edilirse istatistiksel veriler, şöyle bir sonuç gösterir:

p/n Sve	1096	33.090	11.021	10.133
---------	------	--------	--------	--------

Resim: 8

Öyleyse *sve u svemu / her şeyi hesaba katarak* ifadesi yarı deyim olarak tanımlanabilir.

Sonraki aşamada deyim, Türkçeye çevirilerek anlamı aktarılmaya çalışılır. Ancak son aşamada Türkçe deyimler, deyim sözlüklerine başvurarak karşılığı bulunmaya çalışılacaktır⁴⁸. Bu çalışmada başvuru kaynağı olarak kullanılan deyim sözlükleri şunlardır:

- Ali Doğanay, **Türkçe Deyimler Sözlüğü**, İzmir: Karınca Matbaacılık, 1972.
- Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Deyimler sözlüğü**, Ankara: Arkadaş, 2004.
- Necmi Akyalçın, **Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri – Deyimler**, Ankara: Eğiten Kitap, 2012.
- Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2**, İstanbul : İnkılap, 2013.
- Sabahat Emir, **Örnekleleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: Emir Yayınları, 1979.

⁴⁸ Edebi metnin manası bozulmadığı sürece çevirilmiş metinlerde deyimler, kalıp sözler vb. Türkçe karşılığıyla gösterilmeye çalışılmıştır. Orijinal metinde bulunan fakat çevirilmiş metinde yer almayan deyimlerin Türkçe karşılığı tabloda gösterilecek.

- Sevim Yörük, Yaşar Yörük, **Açıklamalı Deyimler Sözlüğü**, İstanbul: Doğan Ofset, 1990.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARİM ZAIMOVIĆ

3. KARİM ZAIMOVIĆ – HAYATI VE ESERİ

Resim: 9

6 Mayıs 1971’de Saray Bosna’da doğdu. Babası tanınmış ressam olduğu için kendisi çocukluğundan beri strip sanatıyla (çizgi romanı) ilgileniyordu, dört yaşındayken okumayı sırf stripleri okumak için öğrendi. Strip sanatından hareket ederek gazetecilik onun ilgisini çekti ve 14 yaşındayken gazete ve dergilere kendi metinleri göndermeye başladı. 1992 yılında “Dani” dergisini kurup Kültür Bölümünün editörü oldu. 1993 yılında “Zid” radyosunda, “Yusuf ve kardeşleri” programında yöneticilik yaptı. Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda Tasarım Bölümü ve Saray Bosna Üniversitesi’nde gazetecilik okudu, ardından da Edebiyat Bölümü’ne başladı. 1 Ağustos 1995 yılında evden çıktığında atılan bomba yüzünden yaralandı ve 13 Ağustos’ta hayatını kaybetti. Günümüzdeki büyük yazarlar tarafından övülen ve inanılmaz edebi yeteneğe sahip olan genç yazar, hayatını kaybettiğinde sadece 24 yaşındaydı.

“Tajna Džema od Malina” öykü kitabında yer alan hikâyeler “Yusuf ve Kardeşleri” radyo programında 1993-1994 yılları arasında anlatıldı. Kitap, kuşatma altında

olan insanları güldürmek, düşündürmek ve dünyaca unutulmuş Saray Bosnalıların yaşadıkları şehire umut vermek amacıyla hazırlandı. Editörlerin elinde öykü kitabı ikiye bölündü. İlk bölüm yazar tarafından 1995 yılında editöre edilmiş ve yayına hazırlanmış metinlerden oluşur (Nigel Breen, Gufi Yüzlü Adam, Ve Yıllar Geçerdi..., Görülmemiş Harika, Nikola Tesla'nın Sırrı, İnek İstilasası). İkinci bölümse radyo programında anlatılmış olduğu şekilde yazıya aktarılmış metinlerden oluşur (Ahududu Reçelinin Sırrı, Onlar Aramızdadır, Saray Bosna'daki iz, Amir Amrić - Saray Bosnalı Görünmez Adam). Aslında tümü yayınlanacaktı fakat yazarın hayatı beklenmedik bir şekilde sonlandırıldığından yayın gerçekleşemedi. Öykü kitabının ilk basımı ancak 2005 yılında yayımlandı. Bu öykü kitabı dışında yazarın iki tamamlanmamış romanı bulunur. 2013 yılında SARTR Tiyatrosunun takımı tarafından "Tajna Džema od Malina" kitabından öyküleri sahneye aktarıldı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

“AHUDUDU REÇELİNİN SIRRI”

4. “AHUDUDU REÇELİNİN SIRRI” ADLI ÖYKÜ KİTABI

4.1. NİGEL BREEN

1.

Nigel Breen’in doğumundan neredeyse 90 yıl geçmiş. Şüphesiz ki kendisi bu yüzyılın en büyük yazarlarından biridir. Hatta anglo-sakson ülkelerinden onun için, en büyük yazar ünvanı koyanlar hakikatten uzak değillerdir. Maalesef, okyucularımızın yoğun isteklerine rağmen, editör kadrosumuzun Nigel Breen’in eserlerinin Boşnakça çevirisi temin etme imkanı olmamıştır. Herkes tarafından bilinir ki Breen’in gizemli şekilde ortadan kaybolması, telif haklarıyla ilgili soruların sebebi olmuştur. Doğum yıldönümü anma törenini hazırlarken bu sefer size, en az ana hatlarıyla, bu büyük adamın hayat yolunu hatırlatmaya çalışacağız ki hayatı eserleri kadar merak uyandırıcı ve etkileyicidir.

2.

Nigel Breen 6 Mayıs 1903 yılında Malignale adlı küçük bir balıkçı kasabasında Cornwall sahilinde dünyaya gelmiştir. Babası bir balina avı gemisinin baş komutanı; annesiyse köy öğretmeniymiş. Nigel Breen, babasının tüm sene boyunca dünyayı denizden denize geçerek gezmesinden dolayı, onu hiç hatırlamadığını dile getirirdi. Bay Breen ile, karada olduğu zaman dışında, tek kurabileceği irtibat uzun ve sürekli gönderdiği mektuplarda gerçekleşiyormuş. Nigel’in annesi Bashey, babasının mektuplarını, ona defalarca yüksek sesle okumuş.

Çocukluğunu babaannesinin yanında geçirmiştir. Babaannesi, çocuğa içinde Cornwall Bölgesinde geçen eski efsaneleri anlatarak hayal gücünü güçlendirmiştir. Breen’in biyografi yazarlarına göre, gözleri neredeyse görmeyen babaannesi Miranda tarafından, her gün anlatılan efsaneler önemli bir nokta olmuştur. Bu hikâyeler, Nigel’in,

hem fanteziye hayranlığını uyandırmış hem de edebi yeteneğini desteklenmiş ki bunu yazarın kendisi de dile getirdi. “Banaannem bana anlatmayı severdi. Özellikle, bana Pazar günü çocuğu olmamdan dolayı olağanüstü güçlere sahip olduğumu söylerdi.” Babaannesinin anlattığına göre bu “güçü” ayın ilk Pazar günü doğan çocuklara Gvarget Anun adlı bir peri kendi soyundan verir. Bu soy aslında Wales’liymiş fakat efsanelere göre kana susamış Andulin Alikira adlı bir topluluktan kaçıp kurtulmak için Cornwall’ın ormanına yerleşmişlerdir. Sonra çocuklar ve denizcilerin koruyucusu olmuşlardır.

Küçük Nigel sık sık sabahleyin yatağın yanında taze yaban mersini veya budaklı ahşaptan yapılmış yeni bir oyuncak bulurmuş. O zaman bu hediyelerin peri koruyucular tarafından getirildiğine dair babaannesinin anlattıklarına inanmış. “O dönemde dört ya da beş yaşındaydım ve ona çocuk içtenliğiyle inandım” diye söylemiş, Nigel Breen. “Annem, bu yaptıkları ve anlatıklarından dolayı babaanneme karşı çıktı ve beni de uyardı ama ben önem vermedim. Ancak daha sonra bu hediyelerin, anlattığı hikâyeler daha inandırıcı olsun diye babaannem tarafından bırakıldığını kavradım. Peri hediyelerinin nereden geldiğini keşfetmeme rağmen babaannemin anlamasını hiç istemedim. Sonuçta, adeta benim bir parçam olan hikâyelerine inanmaya devam etmek istedim.”

On yaşındaki Nigel için önce babaannesinin ölümü ve hemen ardından babasının, ismi korku ve dehşet ile anılan Köpek Balığı Kovper’in saldırısında, teknesinin alabora olmasından dolayı can vermesi yaşadığı büyük ağır bir derbeymiş. Onlarca yıl sonra bu olayı hatırlayan Nigel Breen, Melville’nin *Mobi Dick* için esinlendiği yaratığın, Kovper olduğunu iddia etmiştir. Tabii, bu iddiayı ciddiye alamayız çünkü biliyoruz ki Melville eserini Kovper’in ismi çıkmadan beş sene önce yayınladı. Her neyse, baş komutan Edward Breen’in ölüm haberi, son mektubundan bir ay önce Nigel ve annesine ulaşmıştır. Son mektubunu vefatından beş gün önce yazmıştır. Bu mektubu Nigel’in annesi hiç bir zaman açmamış ve onu bir nevi muska gibi üzerinde taşımıştır.

Tüm kasabayı yok eden büyük bir yangından sonra, öğretmen olan annesi işsiz kalır ve genç dul kadın, oğluyla Dublin’e taşınır. İrlandalı olan annesine akrabası O’Dannon’dan yardım gelir. O’Dannon nüfuzlu bir tüccar ailesiymiş ve Dublin’in Katolik semtinde yaşıyormuş. Nigel için Cornwall’ın güzel doğasından uzaklaşmak ve Britanya baskısı altında olan Dublin’e taşınmak çok acıymış fakat gelecek yıllarda bu olay onun kariyeri

için kaderin bir cilvesiymiş.

3.

Yazar, “Şarkı Söyleyebilen Kurbağa” adlı ünlü kitabında, o dönemdeki Dublin için “sanki bir tarihçinin gerçekleşmiş olan kötü rüyası” diye yazmıştır. Bu kitabında Dublin’in yaşadığı günleri neredeyse saat saat anlatmıştır. Sömürge fabrikalarındaki, neredeyse kör işçiler, 20 yaşında fakat yoğun işten dolayı daha yaşlı gösteren kızlar, kalabalık, karınca yuvasına benzeyen işçi mahallelerinde yaşıyordu. Bunların hepsi, İngiltere’nin memur ve askerlerinin yaşadığı görkemli semtlerle inanılmaz bir tezat oluşturmıştır. “bir çocuk olarak çoğu zamanımı sokaklarda geçirmiş olmam; sosyal adaletsizliği, iktidarda olan İngiliz Protestan azınlığa karşı İrlandalı Katolik toplumun güçsüz kalmasını görmemi sağladı ve durumun ağırlığını hissettim.” dediğini onun ,Kaybolanın Işığı‘ adlı başka bir otobiyografi kitabından öğreniyoruz.

Yine, 15 yaşındaki bir genç olarak “Sinn Fein” adlı İrlandalı bir topluluğa girmesi ve orada hevesli ve heyecanlı bir şekilde faaliyet yapmasından hiç bir kitabında söz etmez. O dönemdeki topluluğun başkanının, annesinin ikinci eşi olan Thomas O’Leary olması, Breen’in topluluğa girişine katkıda bulunmuştur. Ama bu sefer baba yerine hayatına milli kahraman girer. Eli babası gibi zıpkın tutmuyordu; aksine bir elinde molotof kokteyli ve öbüründe tabanca vardı. Nigel için 1919 yılı dönüm noktası olmuştur. İrlandalı Hürriyetçi ve ünlü bir şair Simus Flanert tarafında düzenlenen yarı resmi ,Gel Yıldızı‘ gazetesinde ilk defa şiirleri yayınlanır. Bu şiirler genç yazarın, devrimci ve melankolik duygularla dolu olmasına rağmen özgün bir yeteneğe sahip olduğunu belli etmiştir. Şiirinde, Britanya hükümetine karşı yaptığı açık saldırıdan dolayı Dublin Devlet Koleji’nden kovulmuştur.

Sonraki sene Nigel için de çok daha zordu. Üvey babası, İngiltere polisinin merkezi olan Dublin Sarayına dinamit saldırısı denemesinde öldürüldü. Annesi ise, Mart ayında 1920 yılında Dublin’e gelmiş ve limanda Britanya ordusunun defilesine katılan kralın varisine suikast hazırladığı iddiası ile suçlanmış ve ardından tutuklanıp öldürülmüştü. Polis Nigel’i bile tutuklamak istemiş fakat o saklanmayı başarmıştı. Bu zamanlarda babasının eski arkadaşı olan denizci Cort Maltese hayatına girer. Sisli bir Şubat sabahında, Nigel komutan Maltese’nin yelkenlisine biner. Hızlı gemi onları Fransa’nın kıyısına kadar götürür ve tren ile Paris’e devam ederler. Cort Maltese, Nigel’i Stein adlı saygın bir Yahudi ailenin

emanetine bırakır. Stein ailesi hemen hüzünlü ve suskun gence bakmaya başlar. Nigel daha 18 yaşına varmadan ruhunda silinmeyecek izleri taşıyan bir gençtir artık.

4.

Sonraki yıllar, Nigel'i çocukluğunda yaşadığı huzura geri götürür. Başarılı bir bankacı olan ve klasik antik efsanelere hayranlık duyan Hugo Stein, kardeşinin hukuk ofisinde Nigel için iş bulur. Aynı zamanda Breen'in Sorbona'da sanat tarihi eğitimi desteklenir. Bu dönem Breen'in sanatsal ve insani olgunlaşma dönemi sayılır. Dublin'de yazdığı eserler sadece ilk güvensiz adımlardır. Paris'te ise oradaki edebi sahneye görkemli bir giriş yapar. İlk kitabı, daha 19 yaşındayken, nihayet 1922 yılında yayınlanır. Sabah Sohbetleri adlı kitabında aydın şehirde (Paris) öğrenci hayatlarını anlatan dokuz öyküden oluşan kitabı, sıradışı bir şekilde edebiyat çevreleri tarafından onaylanır ve bu durum hâlâ bilinmektedir. Bazı eleştirmenler ona ,yeni Jaldue' lakabı koyarken kitaba olan ilgi okuyucularda da yaşanmıştır ki, ilk baskıdan üç ay sonra yeni bir baskı hazırlanmıştır.

İlk başarısından cesaret alarak ve kendi yeteneğine inanarak, hemen sonraki sene sürrealist ve memleketinin halk edebiyatından ilham aldığı "Şarkı Söyleyebilen Kurbağa" adlı kitabını yayınlar. Fakat günümüz modern edebiyatının kilit noktası olarak bilinen bu kitap, o dönemdeki okuyucu kitlesine uygun değildir. Eleştiriler, bu edebi denemesi üzerine, ilk eserine olan övme şiddetinde çullanmıştır. Ama Nigel bundan dolayı çok fazla endişelenmedi. Bu arada velisinin akrabası olan Gertrude Stein aracılığıyla Ernest Hemingway ve Ezra Pound ile irtibata geçti. Breen daima hüzünlü Ezra Pound'dan çok Ernest Hemingway ile arkadaşlık kurar. Hemingway o zaman da gittikçe ilgi çeken bir yazar olarak bilinir. Onların eğlenceleri ve yaramazlıkları dillere destan olmuştur. Mesela, Ekim 1923 yılında Hemingway'in ilk oğlu olan John doğduğu için üç gece durmadan içmişlerdir.

Hemingway 1958 yılında ,Evden karıları tarafından kovulmuş sarhoş denizciler gibiydik. Hayat bize göre sonsuz bir şarap deniziydi. Bu denize daha derin batılması ve tabii ara sıra bir şey yazılması da gerekiyordu,' diye yazmış. Ancak görüldüğü gibi Hemingway yazarlık kariyerini ciddiye almış ve yaramazlıkların arasında eserlerini yazmak için vakit ayırmıştır. Ona karşın, Breen az bir zaman sonra parasız kaldı ve okuyucu ve eleştirmenler tarafından unutuldu. 1924 yılında sarhoş oldukları bir gece Paris

Belediyesi binası önünde dövülmüşler de, Hemingway ile arkadaşlığı sona ermiş. Küçük yaralanmalarla ikisi de hastanede yatmışlar. Olaydan sonra Hemingway'in ölümüne kadar hiç bir zaman konuşmamışlar.

5.

Breen'in hayatına büyük savaşın kahramanı general Marcel Antoinette'nin kızı Juliette girmeseydi kariyeri bitecek miydi diye sorulur. Tesadüfen, 1924 yılında Paris'teki bir tiyatrodan tanışmışlar. Şüphesiz ki saf ve serseri bir genç ile zengin, şımarık, fakat eğitilmiş bir kız arasında anlık bir aşk doğacak. Breen kendisinin bu dönemi hakkında fazla laf paylaşmak istemedi. Fakat Güzel Söz Devlet Müzesinin arşivlerinde bulunan fotoğraflara göre aşk bu kadar güçlüymiş ki, Breen'in hayatında kayda değer bir değişim yapmıştır. Daha az zamanını kahvelerde geçirir ve yine hevesli bir şekilde yazmaya döner. Yarı zamanlı bir iş bulup inanılmaz kısa bir sürede üniversitenin tarihinde en iyi öğrenci olarak Sorbona'dan mezun olur. Aynı zamanda sık sık Juliette'in yanında görünür. Juliette, babasının sıkı gözü uzaktayken ona karşılık verir.

Aynı yılda "Dannan İşareti" adlı ilk romanı yayınlanır. Romanında İrlandalı bir ailenin Amerika'da yaşayan iki nesli anlatılır. Kitabın formu klasik, fakat yapısı tamamen moderndir. Eleştirmenler onu yine hep bir ağızdan büyük bir eser olarak algıladılar. Onun sayesinde Breen borçları ödeyip işinden istifa etti ve Juliette evlenme teklif etti. Fakat evlilik teklifi Juliette'in babasının hoşuna hiç gitmedi. Hatta kiralık bir katil tutup onu, gizlice öldürtecekti. Allah'tan şansı vardı ve Dublin döneminde öğrendiği seri hareketler sayesinde bu tuzaktan kurtulur ve Juliette ile birlikte önce Cezayir'e sonra Fas'a kaçarlar. Orada iki sene evlenmek için uygun bir anı beklerler. Maalesef buna hiç uygun zaman olmamış. Juliette daha yirmi bir yaşındayken zehirli bir su içtiği için vefat eder. Acı kayıptan dolayı deliren Nigel, başarısız bir intihar girişiminden sonra, Yabancılar ordusuna başvurup orada 4 sene geçirir. Bu dönem günümüze kadar bilinmezlikte ve ihtilafta kalmıştır. 1931 yılında yazdığı kitap "Çölden Dört Manzara" bize bir ipuç sunmamaktadır. Anı yazısı olan kitabını konaklamaya karar verdiği İtalya'da yayınlar.

Gelecek yılları, geçmişi ile bağdaştıran ve yeni manzaralara bakan biri olarak Lombardya'da yalnız bir şekilde yaşar. Yeni kitapları ve marjinal davranışları okuyucuların ilgisini çekmeye devam etti. 1935 yılında, medyada, Tir Nan Og adlı peri soyunun yaşadığı efsanevi Mutluluk Adaları'na sefer hazırladığına dair bir haber çıktığında

büyük bir sansasyonu meydana gelmiştir. İddiaya göre, Breen Afrika'dayken eski Fenikeliler'in haritalarını bulmuştur. Haritalar peri soyunun varlığı ispat ediyor ve üstelik eski Afrika uygarlıkları ve peri halkları arasında ticaret olduğunu da kanıtlıyormuş. Mutluluk Adalarının nerede olduğunu kimseye söylemek istememesine rağmen, Shetland Adaları'na yakın bir bölgede olduğuna dair bir haber halka ulaşmış. Ve böylece doğum günü olan 6 Mayıs 1935 yılında Bambridge Körfez'inden dört römorkör denize çıkmış. Üç sene boyunca Breen ve yüksek maaş şartıyla çılgınca sefere gitmeyi kabul eden yirmi yedi denizci hakkında hiç kimse bir şey duymamış.

6.

Seferdeyken eserlerine ilgi hiç azalmamıştır. Üstelik, Nigel Breen sadece iyi bir yazar değil aynı zamanda becerikli bir tüccardı. Sefere gitmeden önce yayın evinde üç kitap bıraktı. Kitapların devamlı yayınlanması, Nigel Breen'e merakı artırmış ve kendisi esrarengiz bir sefere çıktığından her türlü hatıra eşyanın satışa sunulmasını kolaylaştırmıştır. Üç kitabı, özellikle „Gece Temaslar“, bize tamamen farklı bir yazarı tanıtır. Daha ağır ve havasız biri, fakat hala ilginç ve hayat tecrübelerini metne döken hassas bir romancı...

Beklenmedik bir anda, yeni dünya savaşı başlamak üzereyken, bir sabah sağlam kalan iki gemi ile Brisbane limanında gözüktü. Bu haber hemen dünyayı dolaşmış ve gazetecilerin tümü Avusturya'daki limana gelmiş. Buna rağmen, Breen ve ekibi gönüllü olarak aylarca süren inzivaya çekilir. Hal böyleyken, kimse sefer ve iki kaybolmuş gemi hakkında hiç bir şey öğrenmemiş. Medya hâlâ bilgi peşine koşarken Breen gazetecilerden uzak durarak geri kalan gemileri satıp ekibine maaş verir. Ancak bir kaç sene sonra ekibinde olanların kimlikleri hakkında belli bir bilgi olmadığı ortaya çıkar. Breen hala açıklama vermeyi reddettiği gibi uluslararası deniz mahkemesine davet edilir. Yeterli delil olmadığından, Breen serbest bırakılır.

Davasının etkileri sürerken, Breen iç savaşın sürdüğü İspanya'ya gider. Hemingway'in münafık gazetecilik işini reddedip sıradan savaşçı olarak cumhuriyet ordusuna katılır. 1939 yılında yaralandıktan sonra savaştan çekilir ve rehabilitasyon tedavisi görmek için ABD'ye gider. ABD ona vatandaşlık vermek istemediği için Güney Amerikaya- Brezilya'ya taşınır. Telif haklarını satıp kocaman bir servete sahip olur ve

Amazon nehri kıyısında, ulaşılamaz bir ormanın ortasında görkemli bir yalı satın alır. Bir kez daha inzivaya çekilir ve 1955 yılına kadar da bu yaşamını sürdürür.

Bundan sonra artık herkesin bildiği ve ders kitaplarında yazıldığı hayatına devam eder. Klasik eserlere giren romanlar: “Dublin Sıcaklığı”, “Koanda’ya Yol”, “Yenilgi”, “Hararet” ve günümüze dek onlarca dile çevirilen ve milyonlarca baskısı olan başka eserler... Aynı zamanda edebi şöhreti peşinde özel skandallar da vardı. Mesela bir kere John Wayne’yi ‘Rio Bravo’ filmi tanıtımından sonra göle atmıştır. O dönemde Hollywood’te senarist olarak hayatını kazanmak ister ama daha çok Audrey Hepburn ile kısa fakat ateşli ilişki, Nobel ödülünü reddetmesi veya Monte Carlo’daki kumar maceraları bilinir.

Geç, fakat en mutlu yıllar 1959’da başlar. O zamanda Emalda Dodir adında Brezilyalı bir ressamla evlenir. Nihayet onunla Los Angeles’e yakın büyük bir yalıya yerleşir. Bu en verimli yıllar biyografi yazarı ve skandal isteyen gazeteciler için pek ilgi çekiçi değildi. Gelecek yıllarda sanki Breen tüm yaramazlıklara nokta koymuş gibiydi. Sonunda klasik bir yazar olup genç edebiyatçılar tarafından taklidi yapıldı. Ve birden 1973 yılında tekrar adı gazetelerin ilk sayfalarında yer aldı. İddiyaya göre o sabah, 70.ci yaş doğum gününde, Breen iz bırakmadan kaybolmuştu. Kaybı hakkında ne eşi ne de dört çocuğu hiç bir bilgi veremezdi. Tüm dünya da olduğu gibi onlar da bir kaç sene merakla bir haber bekledi. Çok bekledikleri için artık yorgunluk ağır bastı ve nihayet 1989 yılında resmi olarak vefatını bildirdiler. Böylece, en azından usulen de olsa, Nigel Breen’in hayatına nokta koyulmuştur.

1973’teki kaybından sonraki yıllarda kaderini anlatılan her türlü yorumu yapanlar ortaya çıkmış. Bazı uyarlamalar gerçekten anlamsızdılar. Amerikan adlı “Kiyamet Günü’nü Bekleyenler” cematının gibi. Yani onlara göre Breen aslında Tanrı’nın oğlu olup bu dünyadaki görevi bitirdikten sonra göklere yükselmiştir. Diğerlerine göreyse, Breen gizlice İrlanda’ya dönmüş, orada kaybolmuş, “Tauta Se Danan” adlı peri soyu ve dağdaki ormanların ortalarında bulunan krallığı bulmuştur. Orada Breen mutlulukta ve huzur içinde yaşamaya devam eder. Dış dünyanın kötülüklerini anlatmasına karşılık genç periler ona meşhur koyu renkli bira içirerek güç ve gençlik veriyorlarmış.

Tüm bu cazip hikâyelerin yanında resmi olarak Breen’in intihar etmesi de kabul edilir. Güya yaşlı yazar artık hayatına katlanamamıştır.

4.1.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırma	Deyimler sözlüğü*	Derlem (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
a vjerovatno nisu daleko od istine	(biti) daleko od istine	niteleme	var		hakikattan uzak olmak	mantar atmak
sa anglosaksons kog govornog područja	govorno područje	isimli	yok	12,25 / 3,6	bir dilin konuşulduğu bölge	
Nažalost, naša redakcija	nažalost	cümlesel	yok		maalesef	
još uvijek nije u mogućnosti	biti u mogućnosti, prilici, stanju	niteleme	var		fırsatta bulunmak	fırsat kollamak
pitanje zaostavštine njegovih autorskih prava	autorsko pravo, autorska prava	isimli	yok	7,1 / 38,9	teelif hakkı	
bar u općim crtama	u glavnim (općim) crtama	niteleme	var		ana hatlarıyla	
podsjtiti na životni put	životni put	isimli	var		hayat yolu	ömür sürmek
izuzmu li se oni rijetki trenuci	rijetki trenutak	isimli	yok	5,3 / 8,5	nadir bir an	kırk yılda bir
što i je iz dana u dan pričala	iz dana u dan	niteleme	var		günden güne, her gün	
bile ključni element	ključni element	isimli	yok	10,8 / 7,4	önemli bir nokta	püf noktası
koji je u dječaku pobudio ljubav prema	probuditi ljubav <u kome>	fiilli	yok	6,7 / 3,8	<birisinde> hayranlığı uyandırmak	can cana katmak
da sam "nedjeljno dijete"	nedjeljno dijete	isimli	yok		Pazar günü çocuğu	
bio je težak udarac	snažan, konačni udarac	isimli	var		ağır darbe	
tada strah i trepet Atlantika	strah i trepet	iki öğeli	var		korku ve dehşet	
ustvrđili da je u pitanju	(biti) u pitanju	fiilli	var		söz konusu olmak	
čitavi Malingale zbrisao sa lica zemlje	(nestati, zbrisati, satrti) sa lica zemlje	filli	var		yeriyüzünde n kaybolmak	yer yüzünden silinmek

pod britanskim stegom	pod stegom	niteleme	yok	9,4 / 3,7	baskı altında	baskı altında
vrlo rano osjetim svu težinu socijalnih nepravdi	osjetiti težinu	fiilli	yok	6,2 / 4,7	ağırlık hissetmek	
za razliku od kapetana	za razliku od <koga, čega>	niteleme	yok	8,1 / 70,5	aksine	
sa flašom Molotovljevo g koktela	Molotovljevo koktel	isimli	yok	17,7 / 5,8	Molotov kokteyli	
biva ubijen pri pokušaju	pri pokušaju	niteleme	yok	4,9 / 15,1	çalışırken	
a duši nosio neizbrisive ožiljke	nositi na duši; teret / breme na duši	fiilli	var		ruhunda taşımak, ruh üzerindeki yükü taşımak	ceremesini çekmek
prvi, nesigurni koraci, ulazak na velika vrata	ulaziti na velika vrata	fiilli	var		görkemli bir şekilde	büyük çapta
na jednaku zapaženost je knjiga naišla	naići na pažnju / zapaženost	fiilli	var		ilgi çekmek	
slovi kao jedno od ključnih mjesta	ključno mjesto	isimli	yok	6,3 / 9,6	kilit noktası	kilit noktası
Izmeğu ostalog	izmeğu ostalog	gram	yok	10,7 / 64,3	bu arada	
došao je u kontakte sa E. Hemingwayem	stupiti / ući / doći u kontak / kontakte	fiilli	yok		irtibata geçmek	ilişki kurmak
a s vremena na vrijeme ponešto i napisati	s vremena na vrijeme	niteleme	var		zaman zaman, gelişigüzel	arada bir, durup durup
predano piše i gradi karijeru	graditi karijeru	fiilli	yok	7,4 / 12,5	kariyeri inşa etmek	
Nema nikakve sumnje	nema sumnje / imati sumnje	cümlesel	var		şüphesiz	şüphesizdir
bio je škrt na riječima	(biti) škrt na riječima	niteleme	var		fazla söz paylaşmamak, cimri olmak	sözü kısa tutmak
i ponovo se grozničavo bacio na pisanje	bacati se / baciti se na posao	fiilli	yok		işe atılmak	işe koyulmak
radi o istinskom remek-djelu	remek djelo	isimli	yok	tekeş dizimli sözcük	şaheser	şaheser, başyapıt

ostao prekriven velom nejasnoća	prekriti / pokriti / ... velom tajne	fiilli	var		ihtilafta kalmak	sır perdesini kaldırmak
kao neko ko je raščistio sa svojom prošlošču	raščistiti sa (čijom) prošlošču	fiilli	yok	12,2 / 2,2	(birisinin) geçmişî ile bağdaştırmak	
nije prestao privlačiti pažnju javnosti	privlačiti (čiju) pažnju	fiilli	var		dikkat çekmek	
sa kojom će krenuti u potragu	krenuti u potragu	fiilli	yok	11,8 / 15,6	arayışa çıkmak	av izni aramak
procurila je vijest da je prvo odredište	(vijest) procuriti u javnost	fiilli	yok	10,7 / 8,8	haber sızmak	
u osvit novog svjetskog rata	u osvit <čega>	niteleme	yok	9,6 / 3,7	<neyin> şafağında	
povlači u dobrovoljnu višemjesečnu izolaciju	povući se u osamu	fiilli	yok	17 / 1,7	inzivaya çekilmek	
razišla na sve strane svijeta	na sve strane (svijeta)	niteleme	var		(dünyanın) dört tarafına	yedi iklim dört bucak
pruži bilo kakvo prihvatljivo objašnjenje	pružiti / dati objašnjenje	fiilli	var		çözüm sunmak	
Iako je pokrenut i krivični postupak	krivični postupak; pokrenuti (krivični, sudski postupak)	isimli, fiilli	var		yargılama usulleri başlatmak	cezai takibat
nije stišala sva pompa oko čitavog slučajja	izazvati / dići / praviti pompu	fiilli	yok	7,2 / 1,7	tantanaya yol açmak	yaygara koparmak
gdje nemilice bjesni gradjanski rat	gradjanski rat	isimli	yok	8,9 / 27,2	iç savaşı	
povukao se u dobrovoljnu osamu	povući se u osamu	fiilli	yok	17 / 1,7	inzivaya çekilmek	
konačno stavio tačku na sve svoje avanture	staviti tačku <na što>	fiilli	var		sonlandırmak	<bir şeye> nokta koymak
iako protiv svoje volje	preko / protiv <čije> volje	niteleme	var		istemeyerek	ağırdan alan, gayri ihtiyari
na stotine pisaca širom svijeta	širom svijeta	niteleme	yok	12,5 / 2,9	dünya çapında	alemşümul
Breen je nestao bez traga i glasa	bez traga i glasa	iki öğeli	var		iz bırakmadan	sırta kadem basmak

zauvijek bila stavljena tačka na život	staviti tačku <na što>	fiilli	var		sonlandırmak	<bir şeye> nokta koymak
vjerska sekta "Iščekivaoci skorog Sudnjeg dana"	Sudnji dan	isimli	var		kiyamet günü	Mahşer günü
pošto je obavio posao na ovom svijetu	ovaj svijet	isimli	var		bu dünya	
živi svoj život	živjeti (čiji) život	fiilli	var		kendi hayatını yaşamak	ömrünü sürmek
u miru i sreći	u miru	niteleme	var		huzurunda, huzurlu	

Tablo: 1

4.1.2. Tahlil

Yazarı tarafından uydurulmuş “*Nigel Breen*” adlı hikâyede, gerçekte yaşamayan bir yazarın hayatı anlatılır. Bundan dolayı öyküde Boşnakçada oldukça yaygın deyimler bulunur. Özellikle *hayat* sözcüğü içeren deyimler. Söz konusu deyimler, hem isimli hem de fiilli deyimler gruplarına girmektedir. Onun dışında beklenmedik doğal olmayan ve hızlı gelişen olayları anlatan deyimler bulunmaktadır. Bu hikâyede deyimlerin dokunaklık özelliğini en iyi şekilde gösterdiği ifadeler, iki ögeli deyimlerdir.

Cümlesel deyimler grubunun tek bir üyesi vardır (*nažalost / maalesef*). Türkçede yarı deyim veya tabir olarak geçen bu ifade, Boşnakçada deyim sayılır. Günümüzde tartışılan konu onun yazılışıdır. Bu deyim, bazen bitişik bazen ayrı yazılır. Derlemde bitişik yazılışı daha azdır ama yazılışı onun deyim olup olmadığını göstermemeli. Bitişik şekilde olsa bile iki sözcükten türetilmiş bir deyim olarak bakılabilir. Yine de *na žalost / nažalost* deyiminin yarı deyim olduğunu düşünmekteyiz.

Niteleme deyimleri geniş bir grup oluşturmaktadır. Yazar tarafından diğer öykülerde kullanılan ifadelerden *iz dana u dan / günden güne* ve *s vremena na vrijeme / zaman zaman* bulunmaktadır. Onlar, öykünün anlatım şekline de uyar çünkü Nigel Breen’in hızlıca değişen hayatını anlatmaktadır. *U osvit / şafağında* yarı deyiminin *Ahududu Reçelin Sırı* adlı öyküde, bir çeşitlemesi olan *u praskozorje* ifadesi kullanıldı. İkisi de bir işin veya olayın başlangıcını anlatır. Demek ki yazar bunun gibi olaylar anlatmak için bilerek sık sık deyimler kullanır. Böylece anlattıklarına dokunaklılık ve hareketlilik katar.

Yazarın diğer öykülerde sıkça kullandığı niteleme deyimleri ise şunlardır: *s druge strane / öte yandan*, *u glavnim crtama / ana hatlarıyla*, *pod stegom / baskı altında*, *za razliku od / aksine*, *na sve strane svijeta / dünyanın dört tarafına*, *u miru / huzurunda biti / olmak* fiilli içeren deyimler hem niteleme hem de fiilli deyim olarak sayılabilecek öbeklerdir. Bu öyküde bunun gibi iki deyim vardır: *daleko od istine / hakikatten uzak*, *škrt na riječima / laf paylaşmamak*. Bu deyimler Türkçeye aktarıldığında yardımcı fiil içermesine rağmen aslında sıfat görevindedir. Metinde de sıfat yerine kullanılır ve onları düzenli dile çevirmek istediğimiz zaman bir sıfat veya bir isim bize yeterli olacaktır. Örneğin (*biti*) *daleko od istine* yerine *yalancı*, (*biti*) *škrt na riječima* yerine *konuşmayan* yazmak mümkündür. Bunun gibi başka bir yapı vardır: *biti u mogućnosti, prilici, stanju /*

fırsatında bulunmak. Bu deyim, fiilli deyim olduğunu düşünmekteyiz çünkü *biti* fiili bulunmak anlamına gelir ve bu deyim yapısı için zorunlu bir ögedir.

Diğer metinlerde olduğu gibi Nigel Breen öyküsünde de güya akademik bir tavır oluşturulmaya çalışılır. Bu yüzden *govorno područje / dili konuşulan bölge, autorska prava / telif hakları, gradjanski rat / iç savaş veya molotovljev koktel / molotof kokteli* gibi deyimler kullanılır. Üçü aslında yarı deyim veya terim sayılabilir, fakat derlemdeki veriler ve günlük konuşmasında kullanım sıklığı yüksek olduğu için bu çalışmada da yer alır. İsimli deyimler grubunda yazarın sıkça kullandığı *remek djelo / şaheser* deyimini tekeşdizimli bir sözcük içermektedir. *Remek / şah* sadece bu bağlamda bulunan bir sıfattır. *Nedeljno dijete / Pazar günü çocuğu* deyimini ne derlem ne de sözlüklerde yer alır, dolayısıyla bunun yazarın türettiği bir deyim olduğunu düşünmekteyiz. Anlamsal bakımdan bu sıfat ve isim birleşimi, son derece mantıksız olduğu için deyim benzetmek mümkündür. İsimli deyimler grubunda çeşitleme örneği de vardır. *Snažan, konačni udarac / son darbe* deyim çeşitlemesi varken yazar kendi çeşitlemesini yapmıştır (*težak udarac / ağır darbe*).

Fiilli deyimler en geniş grubu oluşturur. Niteleme deyimlerine uyumlu olmak için bitirmek anlamında olan *staviti tačku / nokta koymak* deyim birden fazla kullanılır. Yazarın, deyimleri mantıklı bir şekilde kullandığını görmekteyiz. Onun dışında *izazvati / dići / praviti pompu / tantanaya yol açmak, pružiti / dati objašnjenje / çözüm sunmak, privlačiti pažnju / dikkatini çekmek, krenuti u potragu / arayışa çıkmak, (vijest) procuriti u javnost / haber sızdı, stupiti / ući / doći u kontak / irtibata geçmek* yazar tarafından çok kullanılan deyimlerdir ve onlara diğer öykülerde de rastlanır. Öyküde, yazar tarafından kullanılan *na duši nosio neizbrisive ožiljke... / ruhunda silinmeyecek izleri taşıyan bir gençtir...* ifadesini, deyim benzetmek mümkündür. Fakat hiç bir sözlükte onun gibi bir birleşime rastlanmaz. Kanımca yazar gelişi güzel iki deyim birleştirerek (*nositi na duši / ruhunda taşımak ve teret na duši / ruh üzerinde yük*) uydurmuş bir deyim veya iki deyim çeşitlemesini (*yük yerine iz sözcüğü koymak*) yapmıştır. Karim Zaimović, *povući se u osamu / inzivaya çekilmek* başka bir öyküde (*Ve yıllar geçirdi...*) kullanmıştır. Sözlüklerde bulunmadığı için yazara ait bir deyim veya tabir olduğunu söylemek mümkündür.

4.2. GUFİ YÜZLÜ ADAM

Bu hikâye, Jakob Esalović hakkındadır. Gufi yüzlü adam hakkında. Araştırmacılar günümüzde bile Saray Bosna'nın arşivlerinde ayrıntılı belgeler bulabilir: Jakub'un korkutucu hayatını belgeleyen fotoğraflar... Bir belgeden ötekine taktığımız hikâyesinin düğümlerini çözmeye çalışanlar için sunduğumuz kanıtlar şaşırtıcı olacaktır. Belki de hepsi, bunun gibi olayların artık tekrarlanmaması için bir nevi uyarıdır. En azından şehrimizde bunun gibi olay bir daha gerçekleşmesin.

Jakob Esalović gerçekten yaşamış olan bir kişiydi. Bu uğursuz yaratık annesinin rahminden bu dünyaya sadece acı çekmek için geldi. Jakob dikkat çekiciydi. Ama kötü anlamda dikkati çekti. O, Gufi yüzlüydü. Aylarca süren araştırma ve Tarih Yazma Enstitüsü'nde çalışan Dr. Jašarić'in yardımını sayesinde bu bölümde size, bu şehirde -Saray Bosna'da- doğmuş ve vefat etmiş olan Jakob Esalović'in inanılmaz hayat hikâyesini anlatmak mümkün olacak.

Doğumu ve Çocukluğu

Rahmetli Esalović'e dair belgeleme çok geniş olmasına rağmen, kesin doğum tarihi ile ilgili bilgilerimiz karışıktır. Nikah Dairesi'ne ait olan evraklarda 18.3.1893 yazılıdır. Yüksek Polis Departmanı'na ait olanlar ise 23.5.1893 olduğunu söyler. Her neyse, ikisi de diğer veri konusunda ortak noktada buluşur- Jakop Esalović, Egon Esalović ve Akšmicia Rizalović'in ilk çocuğuydu.

İlk baştan Jakob'un doğumu Saray Bosna sosyetesinin ilgisini çekmişti. Özellikle doktorların ve bilim adamlarının ilgisini. Aslında Jakob yüzsüz doğmuş. Sadece göz, burun ve ağız yerlerinde genişçe delikler bulunuyormuş. Fakat buna rağmen yeni doğmuş bebek ilk hayat aşamasını başarılı olarak geçmişti. Hatta Saray Bosna Hastanesi'nin Pediatri Bölümündeki Doktor Hamdiya Sranović'e göre hiç bir hastalığı yoktu. Anne-babası, çocuğu doğmuş olduğu şekilde kabul etmiş ve aşırı derecede dikkatli bir şekilde ona bakmışlardır.

Yine Jakob, 5 yaşına geldiği zaman problemler ortaya çıkmaya başlamıştı. Çocuğun yüzü, giderek biçimleniyordu. Ama nasıl? Yeter ki o dönemden kalan eski sararmış ve zamanın tahribatından etkilenmiş fotoğrafına bakalım. O erken dönemde çocuğun

yüzünün biçimlenmesi bitmişti. Fotoğrafi ilk gördüğümüz anda birinin kötü şakası veya montaj olduğunu zannetdik. Fakat profesyonel tahlili bize fotoğrafın orijinal olduğunu gösterdi.

Jakob'un yüzünün korkunç bir şekilde çarpık olduğunu görebiliriz. Yine de yüzünün bir düzeni de vardı. Burnu yerine uzunca, siyah ve kestane boyunda delikleri olan bir tümsek çıktı. Gözleri yuvarlaktı ve burnun üst ucunda duruyordu. Ama heyhat! Bunlar sadece garip ağzının bir antresiydi. Suratı da o zamanda uzuncaydı. Saçı yoktu, ancak alınının üzerinde ve kulaklarının etrafında "kaplaması" vardı. Kulaklarıysa yüzünün en değişik kısmıydı. Kullanmadığı kolları gibi omuzlarına sallana sallana düşerdi.

Doktor Jović'in iddialara göre (ki o ilk olarak Jakob'un yeni çıkmış yüzü hakkında ayrıntılar sunmuştu) tıp tarihinde benzeri bir şey görülmemiştir. Kendisi, Viyana'da doktora tezi savunmasına rağmen, durumu açıklayamadı. Her halikârda, çocuğun yüzünün biçimlenmesi on yaşına gelince sona erdi. O zamanda, sanki onun hayatının laneti başlamıştı. Kısa bir zaman sonra annesi, bir inşaatın yanında geçerken, üzerine harç düşmesi sonucu ölür. Jakob o anda hayatında ilk kez, maalesef son kez değil, kayıp acısı hissetti.

Jakob'un Önünde Haçlı Seferi Var

Annesinin vefatından sonra Jakob ortadan çekilir. Ardından Halk Okulundan atılır. Bunun sebebi, herhalde, öğretmenleri ve okul arkadaşlarının batıl inançları olsa gerektir çünkü bu kadar sert bir karar vermek için başka bir sebep yoktur. Aynı zamanda halk arasında dedikodu uyandırır ve hikâyeler dolanmaya başlar. Babasının bu hikâyelerden dolayı işini kaybedip kaybetmediğini bilemeyiz, fakat annesinin vefatından sonra Alifakovac mahallesindeki yeni taşındıkları evde acayip şeyler meydana gelir.

Gece değişik sesler çıkar ve pencereden hiçbir kaynak olmaksızın ışık süzülür. Daha sonra bu acayip olayların kaynağı öğrenilir. Gariptir ki yeni gelen bir adam vardır ve o adam aslında Jakob'un babasının eski arkadaşı rahip Angelico Domiani'ydir. Rahip o zamanlarda Bosna'da eğitim almak amacıyla seyahat ederdi. Vatikan'ın en başarılı cincisi olarak da bilinirdi. Maalesef, rahip Angelico'ya dair belgelerin ayrıntıları Vatikan'da saklanır ve orada tanıdıklarımız olmasına rağmen, gerekli olan evraklara ulaşamadık. O yüzden sadece o dönemdeki gazetelere dayanarak size bilgi sunmaktayız. Babası,

Domenico ile olan arkadaşlığına güvenir ve yardım ister. Küçük oğluna şeytan kovma duası yaptırır.

Tabii, tüm bu düşünceler yanlış ve saçmaydı ama yine de bu işte bir tuhaflık vardı. Küçük Jakob, şeytan hilelerine bağlamaması gereken güce sahipti. Bu yeteneği rahip Angelico'yu son derece etkiler. Rahip, üç gün sonra Alifakovac'taki evden ayrılır ve Vatikan'a döner. Orada hemen inzivaya çekilir. Bu üç günde yaşadığı olayları artık hiç kimseye paylaşmaz. Ancak, onlarca sene sonra „Haçlı Seferim“ adlı anı kitabında bir cümle yazar: “Hayatımda tek bir kere gerçek korku ve endişe hissettim. Tek bir kere!”. Uzun zaman rahip Domenico'nun hayatını ve eserini inceleyen araştırmacılar bu sözleri açıklamaya çalıştı fakat hiç kimse başaramadı.

Erken Üzüntüler

Gelen yıllarda Jakob'un babası, başarısız şeytan kovma meselesinden sonra, hem oğlunu hem kendi hayatını ihmal eder. Hevesli bir şekilde kumar ve içkiye tevessül eder. Bu dönemdeki olayların Jakob'un ergenlik ruhunu nasıl etkilediğine dair fazla bilgimiz yok. Fakat 1903 yılında yazılmış bir mektup bulduk yine de. O dönemdeki ünlü ressam Erdal Utrubić tarafından yazılmış olan mektup Jean Girrafeu Stoullone'ye, Paris'e gönderildi. Mektupta Jakob'un ismi çok ilgi çekici bir kısımda geçer.

Mektuba göre, Saray Bosna halkı tarafından aşağılanan ve yalnızlığa terkedilen genç, ressamlıkta huzur bulmuş. Tesadüfen Jakob'un eserlerine rastlayan Utrubić, hemen yaratıcı fakat vahşi bir yeteneği söz konusu olduğunu anladı. Halbuki Utrubić'in mektubundaki kısımlar biraz huzur bozucudur. Bu yüzden size bunun gibi bir kısmı sunmaktayız:

“Jakob Esalović'in eserlerinde hem yaratıcılık bulabiliriz hem de korkutucu önsezileri... Söylediğim gibi, Jean, genç yaşında gördüğüm en büyük yeteneğe sahiptir. O kadar etkilendim ki onun yanında kendimi cahil bir çocuk gibi hissediyorum. Biraz kontrol altında bulunsun ve çalışsın, büyük bir sansasyon yaratır. Fakat onun huyu değişik ve öngörülemez. Çizdiği görüntüler ve önsezileri anlatılamazdır, sevgili Jean. İşte bu durum korkutucu, haberci, uyarıcı ve biraz da marazi ve normal bir seyirci için kabul edilemeyecek bir şey. Genç Jakob'un düşünceleri son derece gariptir. Hatta ısrarla diyor ki resimlerinde çizdiği olaylar gelecekte gerçekleşecek. Rüyasında gördükleridir. Artık sana

bu konuda ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Onun yeteneği geliştirmesi ve doğru yola girmesi için elimden geleni yapacağım fakat bunu başarmak için ihtimaller çok düşük bence.”

İşte, Utrubić, Jakob'un erken eserlerini bu şekilde tanımladı. Maalesef, mektuptan Jakob'un gerçek motiflerini öğrenemedik. Yine de tarihin acayip oyunu, onun bir resmi hakkında en az bir not kalsın diye istemiş olsa gerek. Jakob'un boya, fırça vs. satın aldığı mağazada sanat malzemeleri ile tüccarlık yapan Ezra Siledar muhasebe defterine şu notu düşmüş: “Muhteşem bir resim... büyük bir format, etkileyici bir yapıt. Panik içindeki kalabalık bir ortamı gösteriyor. Daha önce bu kadar gerçekçi bir şekilde hisslerini gösterdiğini görmedim. Kalabalığın ortasında araba duruyor. Yolda, arabanın yanında iki cesed bulunuyor: üniforma giyinmiş bir adam ve gösterişli bir elbise giyinmiş bir bayan. Sanki ikisinde kurşun yaraları vardır. Resme bakarken beni korku kapladı. Hep, resmin parçalanacağını ve beni içine alacağını düşünüyordum. Hepsi bu kadar korkunç, gerçekçiydi fakat resimde ne gösterildiğini anlamadım.”

Bunu tüccar Ezra Siledar yazdı ve kendisine sorular sordu. Fazla zaman geçmeden cevabını buldu. Bir kaç sene sonra, 1914 yılında Saray Bosna'nın sokaklarında Avusturya İmparatorluğu'nun veliahtı öldürüldü. O dönemdeki fotoğraflara üstünkörü bile bakıldığında resimdeki görüntüye benzetilebilir. Tesadüf mü?

Delilik Günleri

Hayatını altüst eden büyük bir felaket olmasaydı, acaba Jakob'un ressamlığının geleceği nasıl olacaktı? 6 Mayıs günün babası, yine tamamen sarhoş bir halde, eve geç saatlerde geri döndü. Kandili yakarken kibrit elinden düştü ve Alifakovac'taki küçük ve bakımsız evi alevlerle kaplandı. Ev, yangında tamamen yok oldu ve bu yangın, babanın sefil hayatını söndürdü. Kaderin acımasız oyunu olarak Jakob'u ayrıca üzen şey -yıllarca üzerinde çalıştığı, dikkatlice koruduğu eserlerin yanmasıydı. Jakob, bu darbeye dayanamadı.

Jakob, şoka girdi. Agresif davranmaya başladığından insanlara zarar vermesin diye İlçe Hapishanesi'ne gönderildi. Ardından Koşevo semtinde bulunan Psikiyatri Sanatoryumu'na taşındı. O dönemde Jakob'un hayatında neler olduğuna dair pek bilgimiz yok. Fakat o zamandaki Saray Bosna'nın sağlık hizmetlerinin halini tahmin edebildiğimiz

için eminiz ki güzel şeyler görmemiştir.

Elimizde ancak 1918 yılından kalma evraklar bulunmaktadır. Sayesinde Jakob'un hayatını takip etmeye devam edebildik. Avusturya'nın kapitülasyonundan sonra ve yeni biçimlendirilmiş Yugoslavya Krallığı'nın güçleri Saray Bosna'ya gelmeden önce, şehrimizde kısa süren bir kaos hakim oldu. Psikiyatri Sanatoryumu'ndaki hastalar bu durum kullanarak hastaneden kaçıp Saray Bosna'ya gittiler.

Onlardan biri olan Jakob, korkunç yüzünü taktığı maskeyle gizliyordu. Anarşi, korku ve iktidar zaafiyeti günlerce şehri kaplamıştı. Douglas Simpkins adlı bir gazeteci Jakob'u, bu kaosun kurbanı olmaması için, koruma altında almasaydı, Jakob bu kargaşanın mağduru olacak mıydı acaba? "Paris Sorem" adlı gazetenin muhabiri olan Bay Simpkins Birinci Dünya Savaşı boyunca Balkan Cephelerinden haber veriyordu. Fakat kısa bir süre sonra Bay Simpkins'in iyi niyetinin iki yüzlü olduğu ortaya çıktı. Jakob'u önce Saray Bosna'dan, sonra Bosna'dan çıkarmayı başardı ve nihayet ABD'ye gizlice ulaştırmayı başardı. Genç Esalović'in durumunu daha iyi anlamanız için şunu vurgulamak gerekiyor: taşıma süresince Jakob, kafeste tutulmuştu.

Sonunda, biz de o döneme ait kesin bilgilere ulaştık. Jakob ve Bay Sipkins'i ABD'ye götüren "Abraham" adlı deniz aşırı vapurun kaptanı Eristis Rostopulović, günümüzde Britanya Krallığı'nın Deniz Enstitüsü'nde saklanan günlüğünde, kafesteki yolcusu hakkında ayrıntılı bilgiler yazdı. Sadık ve duygusal yazısı vasıtasıyla sanki vicdanını rahatlatmak istemiş çünkü kafesi gemisine bindirilsin diye para almış ve böylece bu ahlaksız işte katkıda bulunmuştu. Kaptanın günlüğü bize, yine Esalović'in değişik görünüşünü tanımlar, üstelik Esalović'in huyunun ne kadar kontrol edilemez ve son derecede vahşi olduğunu ve Bay Simkins'in onu sakinleştirmek için her türlü uyuşturucuyu zavallı yaratığın yemeklerine koyduğunu belirtir.

ABD'ye geldikten sonra Douglas Simpkins, Saray Bosna'da Jakob'la ilk tanıştığı anda kafasında çizdiği planı gerçekleştirmeye başladı. Açgözlü ve şöhret arz eden bir insan olarak Simpkins Amerika çapında bir turne düzenledi. Sirk turnesinde Jakob'u hep kafeste ve zincirlerde tutarak insanlara gösteriyordu. Sirke davet eden afişlerde Jakob bir canavar olduğunu ve şeytanla ortak olduğundan dolayı Allah'ın cezalandırdığı yazılırdı. Tabii ki bunların hepsi yalandır. Fakat bu durum cahil insanların dikkatini çekmişti ve sürekli sirke

gelirlerdi. Bir kaç sene sonra Bay Simpkins çok zengin oldu. Kazancından Jakob'un fayda görmediğini söylememize gerek var mı? Daha önce hayatında bu kadar yalnız ve aşağılanmış hissetmedi. Günlerini kafeste geçirirken, aklında geri kalan mantıklı tek çözüm olarak, ölümü görüyor, onu umuyordu.

Mutlu Günler?

Seneler bu şekilde geçti. Dr. Simpkins'in acayip gösterisi, "Afrika Çöllerinde Avlanmış Yaratık" adlı şovunda Jakob'u ileri geri sürükleyerek onu sıradan bir hayvana indirgedi. Ama Los Angeles'te düzenlemiş olan şovda Jakob'u genç bir animatör ve ressam olan Walt Disney'i gördü. İnsancıl bir adam olarak bilinen ve o zaman animatörlük mesleğinde ilk başarısını kazanan Walt Disney, insani bir yaratığa yapılan muamelelerden iğrendi ve Jakob'u serbest bırakmak ve Bay Simpkins'in başkasının acısından para kazanmasına engel olmak için yerel halkı ayağa kaldırdı.

Allah'tan Disney'in yaptıkları başarılıydı. 1921 yılında mahkeme kararına göre Jakob Simpkins'tan alındı, mallarının üzerinde kanunen el koyuldu, karşısına da iddianame açıldı ve başkasının acısından para kazanan bu zalime karşı dava açıldı. Özgürlüğünü yeni kazanmasına rağmen Esalović kafası karışık bir durumdaydı. Tekrar hastane veya psikiyatri kliniğine gönderilmesi tehdidi vardı. Fakat, o zamanda Oswald Walter, tavşan çizgi filmi ile yeni şöhret kazanmaya başlamıştı ve Jakob'u yasal olarak koruma altına aldı. Bu döneme ait kısa bilgileri, Walt'ın ölümünden sonra yayınlandığı anı kitabında okuyabiliriz.

Fakat kitabında bazı eksiklikler vardır. Mesela Disney, ne Jakob'un iki sene içerisinde hızlı iyileşmesi ne de bu gelişiminin, Disney'in yeğeni Emilia'nın özeni sayesinde gerçekleştiği hakkında bilgi verir. Bu noktada sadece spekülasyon yapabiliriz: Jakob, hayatında ilk defa, eksikliğini hissettiği aşkı mı hissetti? Acaba ruhunun tekrar insan haline dönmesi için ihtiyaç duyduğu anahtar aşk mıydı?

Her halükârda, hemen 1923 yılında Disney stüdyosundaki animatörlerden biri Jakob oldu. Disney, Mickey Mouse'i yeni karakteri olarak sahneledikten sonra iş çiçeklenmeye başladı. Jakob, iyileşmesi sürecinde kendi muhteşem ressamlık yeteneğini gösterdi ve ardından stüdyosunda iş buldu. Adım adım Diney'in en yakın asistanı oldu. Görünüyordu ki, nihayet Jakob'un hayatında her şey yolundaydı. Memnuniyetle yaptığı bir

işi vardı ve eskiden, Saray Bosna’da, onun huzurunu bozan önsezileri de unuttu.

Deforme bir yüze sahip olduğu için Disney’in yeğenine duyduğu muhabbeti göstermedi çünkü hissetiklerini açığa vurması halinde alay uyandıracak diye korkardı. İş ile meşgul olurken meslektaşlarının kıskançlığını farketmedi. Onlar ne onun becerikli oluşuna ve yeteneğine ne de bakışına katlandılar.

1925 yılı Sonbaharındaki olayları, üzerinde uzun zaman geçmesi ve elimizdeki bol kaynaklara rağmen açıklamakta zorluk çekmekteyiz. Jakob’un tekrar zarar gördüğü, kesin olarak tek bildiğimiz şeydir. Biri Emilia’ya tecavüz etmiş ve ardından da boğazlamış. Gerçi bazı ipuçları Jakob’u göstermekteydi fakat Gufi Yüzlü Adam’ın böyle bir cinayet işleyeceği imkansızdı. Büyük ihtimalle bu olay bir entrikaydı. Her neyse, Jakob’un peşine polis düştü fakat FBI bile bu işe girdikten sonra izi bulunamadı. Hüzünlü Disney hâlâ Jakob’un masum olup olmadığını düşünüyordu ve olaydan sonra uzun zaman keline gelemedi. Yine, birkaç yıl sonra Gufi adlı çizgi karakterini yarattı. Böylece büyük bir gariplik ortaya çıktı: hayatında sürekli acı çeken birinin yüzü, bunak bir karakter için prototip olmuştu. Jakob’un, Disney’e borcu kalmadı. Gufi adlı filmin galasından yıllar sonra Jakob, Disney’e bir resim gönderdi. Resimde Disney buzdağında duruyordu. Dokuz sene sonra, ciddi hasta olduktan dolayı vefat etti ve kendi arzuna göre öldükten sonra donduruldu.

Gizemli Misafir

Polis ve yasal kurumlar sakladıkları için Jakob’un hayatı hakkında hiç bir şey bilemiyoruz. Bu zamandaki olayları sadece tahmin edebiliriz. Büyük ihtimalle Avrupa’ya ve ardından Bosna’ya dönmüştür. Amerika’da yaşananlardan sonra kendini iyice saklayabileceği dünyadaki tek yer, yeterince tanıdığı Saray Bosna şehriydi. Gufi yüzlü adam, eski ressam, sirk yaratığı ve başarılı Hollywood animatörü olan Jakob Esalović için yapabilecek tek şey-kendini saklamaktı. Hayal kırıklığına uğramış Jakob’un tek bakabileceği şey kendi yüzü oldu. Bu halde de, sadece saklanabilecek bir yer bulmak istedi.

Aslında, o dönemdeki gazetelere bakarsak Saray Bosna çarşısı, şehre yeni yerleşmiş olan gizemli yabancı misafire çok ilgi gösterdi. Bu yabancı çok zengindi ve garip davranıyordu. Otel Avrupa’nın bir katını kiraladı ve bazen on gün apartmanından hiç

çıkılmıyordu. Bize göre, bu adamın Jakob olduğunu söylemek mümkündür. Emilia'nın cinayetini inceleyen Johnatan Komisyonu'nun belgelerine göre, Jakop kaçarken biriktirdiği tüm parayı üzerine almayı becerdi ki bu para o zamandaki Saray Bosna yaşam standardına göre büyük servetti.

Bu savaşın başlamasına dek otel arşivinde bulundurulan bir fişte hipotezimiz için kusursuz ispat bulduk. Ayrıntılı olarak Marko Akşamija adlı emekli resepsiyonistin hatırlığı acaip fiş, Jason E. ismi üzerineydi ve gizemli misafirin büyük miktarlarda sanat malzemesi siparişleri verdiğini gösteriyordu.

Acaba o dönemde Jakob (ki bu noktada artık Jakob olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz) nasıl resimler yapmış? Bilemeyiz. Belki bu konuda bir şey bilmemek daha iyidir. O dönemden kalan Ivan R. adlı Otel Avrupa'nın misafiri olan bir adamın hikâyesi vardır. Bir gün Ivan R. tesadüfen gizemli misafirin kilitlenmemiş kapısını görmüş. Merak etkisi altında ünlü şarkıcı, içeri girip bir bakış atıverecekti. Fakat Jakob'un eserlerine bir bakış bile fazlamış. otelin müşterisi zavallı şarkıcı, bu olaydan sonra artık bir psikiyatri hastanesinden bi başkasına dolaşmış. Hiç bir zaman odada ne gördüğünü anlatacak durumda değildi.

Doktorlar, odadaki korkunç resimlerin gösterdikleri hakkında otelin müşterisinin kesintili anlattıklarına pek önem vermediler ama eğer Ivan R. gerçekten resimleri gördükten sonra deli olmuşsa, demek ki Jakob'un eserleri tarifsiz ve korkutucuydu. O dönemde Jakob artık hiç bir şey beklemeyen bir insan oldu. Sağlığı da hızlıca kötüleşti. Onu ölümden uzaklaştıran tek şey önsezileriydi. Yeteneği yardımıyla kendi önsezilerini resimlere dönüştürüyordu ve büyük itimalle eserlerin sayısı düşük değildir.

Kıyamet

Jakob Esalović'in hikâyesi nasıl sona erecek? Gufi Yüzlü Adam Jakob'un, insanı delirtecek şekilde yaptığı ve gelecekte gerçekleşecek korkunç olayları gösterdiği eserlerine ne olacak? Eserleri halka sunulacaksa nasıl algılanacaktı? Gerçekten bir uyarı olarak mı yoksa şekli bozulmuş yüzü olan budalanın resimleri olarak mı? Disney'in kendisine göre şekillendirdiği Gufi karakterine (Yugoslavya Krallığı'nda gittikçe popüleritesi artan) şeklini veren Jakob Esalović'e ne olacak? O, mesih olarak mı karşılanacak yoksa bir budala olarak mı tutuklanacak?

İşte onu bilemeyiz!

Seneler önce evi ve ilk eserlerini yok eden yangın, Kıyamet Gününün atlı adamları gibi tekrar yıkıcı ellerini uzatarak her şey tahrip etti. 25-26 Kasım 1927'nin ölümcül gecesinde büyük yangın Otel Avrupa'nın odaları kapladı. O zamandaki kaynaklara göre aşırı derecede büyük bir yangın söz konusuydu ve "Mavimsi duman Saray Bosna'nın üzerindeki kartaneleri ve yıldızlarla dolu göklere yükseliyordu. Alevli otel duvarlarının arkasından gürültü ve inilti geliyordu. Sanki içerisinde en kötü şekilde ölecek olan onlarca kişi varmış gibi..." (Milli Söz, 28. Kasım 1927).

Halbuki, itfaiyecilerin müdahalesinin ardından sabah ortaya çıktı ki yangın aslında otele bu kadar zarar vermedi. Daha doğrusu, bizim gizemli misafirimiz, Jakob Esalović'in kaldığı kısmı yıkıldı. Odasında ne cesedi ne de yangını başlatabilecek hiç bir şey bulunmadı. Çok zaman geçmeden o kat tamir edildi ve tekrar kullanılmaya devam edildi.

Uzun zaman sonra bile Saray Bosna'nın mahallelerinde bu olay konuşuldu. Bir kaç kere, kahvehanelerdeyken uzun yaz akşamlarında cesur biri çıkıp Otel Avrupa'nın gizemli misafiri ve yangını başlatanın aslında unutulmuş olan hemşehrisi Jakob Esalović'in olduğunu iddia ederdi. Her neyse, genelde anlattıklarına güldüler ve başka, daha önemli bir konuya geçtiler çünkü o yıllarda savaş felaketinin yakın zamanda başlayacağı hissedildi. Keşke Jakob'un hikâyesi halk şarkısına veya şehrengiz şiirine çevrilse. Hayır, onun hayatını, kendisini ve garip kaderini andıracak bir şey yapılmamış.

Son Söz

Bugün Otel Avrupa yine yangının izlerini taşımaktadır. Hiç bir şey kalmadı. Otel hayaleti ve hikâyesi de unutuldu. Koridorlarında gezerken onun kesik uğultusu duyulmuş ve bazen de beyaz nurlu şekli gözükmüş diye söylenirdi. Güya bundan dolayı 1984 yılındaki Olimpiyat oyunları sürecinde Juan Antonio Samarach başka bir otele taşınmak istemiş. Jakob'un hayatı hakkında bazı ayrıntılar verebilecek evraklar da yok oldu. Eksikliklerine rağmen az önce anlattığımız hikâye yeterince uyarıcı ve korkutucudur.

İzininizle, sonunda, Otel Avrupa'daki yangının nasıl ortaya çıktığına dair muhtemelen bir tahmin oluşturmaya çalışalım. Belki Jakob, önsezi etkisinde kendini alevlerde yanarken resmetmiş. Belki bir cinnet halinde iken yanlışlıkla bir mumu düşürmüştü.

veya elektriğe dokunmuş. Belki...

Ve belki de yangında hayatını kaybetmemiş. Belki hayatını kurtarmış ve resmetmeye ve ikaz etmeye devam etmiş. Bu yüzden tavanlarınızı ve bodrumlarınızı iyice araştırın. Belki Jakob'un kaybolmuş eserlerinden birini bulacaksınız. Bazılarına bu keşif cennete giriş olacak- geleceğini bilecek! Ama daha doğrusu delilik cehennemine yol açılacak. Aynı delilik cehenneminde, Saray Bosna'lı –Gufi Yüzlü Adam-Jakob Esalović kaybolmuştur.

4.2.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırma	Deyimler sözlüğü*	Korpus (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
utonu u razmotavanje niti	odmotavati / razmotavati klupko	fiilli	var		ip yumağı çözmek	
čovjek od krvi i mesa	čovjek od krvi i mesa	isimli	var		kan ve etten bır adam	etten kemikten
iz majčine utrobe izašao da na ovome svijetu	ovaj svijet	isimli	var		bu dünya	bu dünya
u stanju smo da vam u ovom broju ponudimo	biti u stanju	fiilli	var		<bir şey yapma> halinde olmak	elinden gelmek
ponudimo nevjеровatnu slagalicu životnog puta	životni put	isimli	var		hayat yolu	ömür sürmek
Kako god, i pored ove neodreğenosti	kako god	gram	var		her halükarda	her halükarda
bijaše izazvalo pogolemu pozornost	privlačiti pažnju	fiilli	var		dikkat çekmek	dikkat çekmek
nije pokazivao nikakve znake zdravstvenih problema	pokazati znake / znakove	fiilli	yok	3,7 / 9,3	<bir şey> göstermek	ipucu vermek
požutjele emulzije nagrizene vremenom	zub vremena	isimli	var		zamanın dişleri	
što, avaj, bio je tek predvorjem	avaj!	cümlesel	var		heyhat!	tüh!
Tada je Jakob po prvi, po njegovu žalost ne i zadnji put	na (čiju) žalost	niteleme	var		maalesef, <kimin> acımasına	ne yazık ki
Krstaški rat pred Jakobom	krstaški / križarski rat	isimli	var		haç seferi	haçlı seferi
za dodšenje tako drastične odluke	donijeti odluku	fiilli	var		karar vermek	karara varmak
nad malim Jakobom izvrši obred istjerivanja djavola	vršiti / obavljati obred	fiilli	yok	7,3 / 2,2	ayin yapmak	ayin yapmak

ne treba pripisivati nečistim silama	nečiste sile	isimli	yok	8,4 / 3,1	şeytan hileleri	şeytan hileleri
osjetio sam pravi strah i užas	strava i užas; strah i trepet	iki öğeli	var		korku ve dehşet	kasıp kavurma
Rani jadi	Rani jadi	isimli			erken üzüntüler	
o posljedicama koje ja na Jakobovu pubertetsku psihu ostavio	ostaviti posljedice	fiilli	yok	4,4 / 6,6	izi bırakmak	
Jakob, osamljen u svojoj izolaciji i prešutnom izgnanstvu u kojeg ga baci sarajevska čaršija	povući se u osamu / izolaciju	fiilli	yok	17 / 1,7	yanlızlığa çekilmek	
za prezentaciju širim krugovima	şiri / širok krug	isimli	yok	8,5 / 12,1		geniş yelpaze
talenat izbrusio i izveo na pravi put	(izvesti) <na> pravi put	fiilli / isimli	var		doğru yola getirmek	rayına oturtmak
Nažalost, iz ovoga pisma	na žalost / nažalost	cümlesel	var		maalesef	ne yazık
obuze me strahotni užas	strah i trepet; strava i užas	iki öğeli	var		korku ve dehşet	kasıp kavurma
Svakog časa sam očekivao da se platno rascijepi	svaki čas	niteleme	var		her an	bir anlık
da li bi Jakob postao žrtvom raspomamljen e sarajevske rulje	postati žrtva	fiilli	yok	5,9 / 18,2	mağdur kalmak	kurban gitmek
Simpkinsova dobra volja uskoro se pokazala dvoličnom	dobra volja	isimli	var		iyi niyet	sağ istem
Pokazala se dvoličnom	imati dva lica, dvostruko lice	benzetme	var		iki yüzlü	iki yüzlü
oni koji se sjećaju životne priče	životna priča	isimli	yok	7,1 / 18,2	hayat hikâyesi	hayat hikâyesi

nije trebalo mnogo da bi ostvario plan	ostvariti plan	fiilli	yok	3,6 / 13,2	plan gerekleştir mek	
u prvom mahu kada je upoznao	u prvom mahu	niteleme	var		ilk baştan	ilk baştan
Boşija kazna za udругu sa sotonom	Boşija kazna / kazna boşija	isimli	yok	5,6 / 5,6	Allah'ın cezası	
od svega toga nije imao ni najmanje koristı	imati koristı	fiilli	yok	2,9 / 12	fağdalamak	yararını gormek
preostalih djelićem zdravog uma	zdrav um	isimli	yok	5,2 / 2,6	sağduyu	akıl fikir
podigao je na noge lokalnu vlast	dići na noge <koga>	fiilli	var		ayaklandırılmak	kuyruğuna basılmak
podigao optuşnicu protiv ovog opakog manipulatora	podıi optuşnicu	fiilli	yok	9,7 / 23,6	iddianame aılmak	sorumlu tutılmak
postıze prve vee animatorske uspjeha	postıi / polučiti uspjeh	fiilli	var		başarı kazanılmak	başarı elde etmek
bio je uslovljen paşnjom şto ju je Esaloviu ukazivala	poklanjati / ukazati / pokazati paşnju	fiilli	var		ilgi gostermek	ozen gostermek
iskazivanje takve naklonosti izazvalo je podsmijeh i prezir	iskazivati naklonost	fiilli	yok	7,1 / 2,2	şefkat, sevgi gostermek	
bez obzira ne sve izvore i dokumentacij u	bez obzira	gram	var		<bir şeye> rağmen	goz onune almadan
ovjek sa şiljim licem bio u stanju	biti u stanju	fiilli	var		<bir şey yapma> halinde olmak	elinden gelmek
da poini jedan ovako opak zločin	počiniti zločin	fiilli	yok	9,8 / 39	cinayet işlemek	urum işlemek, su işlemek
U svakom slučaju, za njim je raspisana policijska tjeratica	u svakom slučaju	gram	var		her halukarda	her ne koşulda
nije mu se uspjalo ui u trag	ui u trag <kome>	fiilli	var		<kimin> izine girmek	izini surmek

Šta je Jakob- jer više nema sumnje da je to zaista bio on	nema sumnje	cümlesel	var		şüphesiz ki	hiç kuşkusuz
udje unutra i baci tek jedan pogled	baciti pogled <na što, na koga>	fiilli	var		bir bakmak	göz atmak
Isti plamen koji je poput jahača Apokalipse	jahači Apokalipse	isimli	var		kiyamet gününün atlı adamları	Mahşerin Dört Atlısı
ponovo je ispružio ognjenu ruku	pružiti ruke / ruku	fiilli	var		<kimin>elin i uzatmak	el vermek
i iznosi tezu	iznijeti tezu	fiilli	yok	7,2 / 7,1	tezi(ni) takdim etmek	
s vremena na vrijeme-tako kažu neki-	s vremena na vrijeme	niteleme	var		zaman zaman, gelişigüzel	durup durup
Možda je to bio finalni udarac	konačni udarac	isimli	var		öldürücü darbe	son darbe

Tablo: 2

4.2.2. Tahlil

Gufi Yüzlü Adam hikâyesinde ağırlıklı olarak yine fiilli deyimler grubu karşımıza çıkar. *Nigel Breen* hikâyesinde olduğu gibi bazı deyimler, *hayat* sözcüğü içermektedir ve bazı deyimler zaman değişimi ve gelişimi anlatmaktadır. Özellikle niteleme ve isimli deyimler. Üstelik isimli deyimlerde kahramanın değişmez kısmetini andırır (*Sudnji dan, kazna božja*). Gramer deyimler grubundansa bağlaç işlevi üstleyen deyimler bulunur.

Diğer öykülerde *nažalost / na žalost* cümlesel deyim bu öyküde onun farklı bir biçimiyle kullanılır. *Na čiju žalost / kimin acısına* yukarıdaki deyim eklemeli bir çeşitleme olduğunu düşünmekteyiz. Bu çeşitleme geniş bir çeşitleme (kimin yerine istediğimiz iyelik belirten sözcük koyabiliriz) olduğundan bu deyim değişikliğinin bir göstergesidir (daha önce bahsedildiği yazılış tartışmaları). Demek oluyor ki bu deyim yarı deyim özelliklerini üzerinde taşır.

İlgi çeken *strah i trepet* deyiminin iki ögeli deyim olduğunu düşünmekteyiz. Yazar bu deyim sözlüklerde olduğu şekilde diğer öykülerde kullanır fakat *Gufi Yüzlü Adam* hikâyesinde aynı deyim değiştirir, çeşitleme olarak (*strah i užas*) kullanır. Aslında aynı yapısına sahip olan başka iki ögeli deyim vardır: *strava i užas*. İkisi anlamsal bakımından yakın olduğundan dikkatsiz bir alıcı, bu müdahaleyi fark etmeyebilir.

Çeşitleme konusunda başka bir örnek daha vardır. Diğer öykülerde kullandığı *konačni udarac / son darbe* isimli deyim çeşitlemesi şeklinde karşımıza çıkar. Kanımca yazar bu deyim anlatmak istedikleri için uygun bulmuş ama estetik sebeplerden dolayı tekrardan kaçmak istediği için değişik çeşitlemelere yer vermiştir.

Fiilli bir deyim tutarlılığını bozduran çeşitleme, hemen ilk paragrafta bulunmaktadır. Sıkça kullanılan *razmotavati klupko* deyim yazar tarafından beklenmedik bir şekile dönüştürülür. Yani *klupko / yumak* yerine *niti / ipler* sözcüğü seçilmiştir. Kanımca bunun sebebi bağlamda bulunan *utonuti / dalmak* fiili ve onun deyim bağlama şekli de olabilir. Bu fiil mecaz anlamında kullanmasına rağmen belli anlamsal desteği ister. Fiilin bağdeğerine <bir şeye> 'dir. Bu yüzden *razmotati / çözmek* fiilinden isim yapılması gerekir. Hal böyle olunca yumağı çözmeye dalmak şeklinde deyim yapısı değişir fakat dalmak fiili ile yumak ismi yan yana gelince kaba olur. Bu yüzden *ipler* sözcüğü seçilmiş çünkü anlamsal bakımından en yakındır ve dalmak fiilinin bağdeğerine uygundur.

Bu hikâyede anlamsal bakımından yakın, yapı ve işlevi birbirine benzeyen öbekler (isimli deyimler) bulunmaktadır. *Božja kazna / Allah'ın cezası, ovaj svijet / bu dünya, Sudnji dan / Mahşer günü, Jahači Apokalypse / Mahşerin Dört Atlısı, nečiste sile / şeytan hileleri, Krstaški rat / haçlı seferi* deyimleri, genellikle dindar ve Tanrı'dan korkan insanlar tarafından kullanılır. Yazar bunları ekleyerek metnin dokunaklılığı artar, kültürlü bir insan olduğunu gösterir ve deyimlerin işlevlerinin ne olduğunu bilir.

Diğer öykülerde olduğu gibi en geniş grup fiilli deyimlerden oluşur. Aslında fiilli deyimler sadece dört örnek vardır: *ući u trag <kome> / izini sürmek, pružiti ruke / ruku / el uzatmak, baciti pogled <na što, na koga> / göz atmak*. Geri kalanlar ise yarı fiilli deyimlerdir veya hukuk terimleri: *biti u stanju / elinden gelmek, pokazati znake / ipucu vermek, obavljati obred / ayin yapmak, donijeti odluku / karar vermek, ostaviti posljedice / iz bırakmak, povući se u osamu / inzivaya çekilmek, (izvesti) <na> pravi put / yalnızlığa çekilmek, postati žrtva / mağdur olmak, ostvariti plan / plan gerçekleştirmek, imati koristi / yararını görmek, postići / polučiti uspjeh / başarı elde etmek, podići optužnicu / sorumlu tutmak, poklanjati / ukazati / pokazati pažnju / özen göstermek, iskazivati naklonost / sevgi göstermek, počiniti zločin / cürüm işlemek, suç işlemek , iznijeti tezu / tezi(ni) takdim etmek.*

4.3. VE YILLAR GEÇERDİ...

Sayın Editör,

Onurlu derginizin sayfalarının, tabiri caizse, sadece ünlü isimler için basılmadığını ve bizimle-okuyucularımızla- çalışmaya aynı derecede hazır olduğunuzu görünce çok mutlu oldum. Böylece dergi, nasipse, daha da iyi olacaktır. İlk baskıda yayınladığımız bazı hikâyelerden etkilendiğim için, sonraki baskıda yer alacağını umarak, ben de benzer bir şey yazmaya karar verdim. Derginizin isminden anlaşıldığı gibi aşk hikâyelerini tercih edersiniz. Sonuçta şair, “aşk olmadan hayat yoktur” diye söylememiş mi? Öyle değil mi? Üstelik “hayatın roman yazdığı“ boşuna söylenmez. Bu nedenle, önünüzde olan şey benim hayatımın, benim karşılıksız sevgimin, benim umutlarımın ve acılarımın hikâyesidir.

Şimdiden teşekkür ederim.

Sizin sadık okuyucu ve meslektaşınız...

Uzun sıcak yaz

Denizde tanıştım onunla. Ufukta gün batımı sıcak kum üzerinde hikâyeler yazarken o arkadaşlarıyla plajda oturuyordu. Gitar çalıyordu. Onu hemen farkettim ve kalbim heyecan ile çarpmaya başladı. Allak bullak bakışım onun gözleriyle buluştuğunda, kalbim daha hızlı çarptı. Onun beni farkedip farketmediğini bilmem. Fakat o anda onu deli gibi sevdiğimi anladım. Sonraki günlerde onu hep takip ederdim. Beni görmemesi için çalıştım. Ona yaklaşmaya cesaretim yoktu. Kahvedeyken daima yanındaki masada otururdum, plajdayken ona ve onun mavi gözlerine en yakın bir yer bulmaya çalışırdım. O beni hâlâ farketmiyordu ama ben ısrarlıydım. Acı çeken kalbimde hala safça umudum vardı. Kız arkadaşlarım kararımı değiştirmeye çalıştılar. Benim için uygun biri olmadığını söyleyip durdurlar. Aramızda bir şey olacaksa bile hemen öteki gün, her akşam yaptığı gibi, beni bırakıp başka kıızı bulacak diye uyardılar. Ne yazık ki her şey boşuna söyleniyordu. Kalbim seçim yapmıştı ve ben onu takip edecektim. Gizlice hakkında bilgi topladım ve potresini çizsin diye bıyıklı sokak ressamına para verdim. Sonra potresini çadırımın duvarına astım. Ona şiirler yazmaya başladım, uzun, sıcak ve nazik mektuplar. Şiirlerimi onun çadırının altına sokardım veya havlunun üzerinde bırakırdım. Mektuplarıma ismim yazamadım. Mektupların yazarının ben olup olmadığını anladı mı? Bilmiyorum. Bir akşam restorandaki

orquestra, melankolik bir Meksika şarkısı söylerken tesadüfi bakışında, tutku prırlıtısını gerçekter görmüş müydüm yoksa hepsi sadece heyacenlanmış kalbimin hayali miydi? Duygularım karışmış olduğundan kesin olarak bilemem. Fakat o zaman kesin bir karar verdim. O günden itibaren sonsuza kadar benim sevgimin ismi onun ismi olacaktır. Onu dünyanın her köşesinde takip edeceğim, ona ait olmasam bile. Kader neyse, öyle olacaktır.

Ama her şeyin bir sonu vardır. Yaz yavaş yavaş bitişine yaklaştı ve sonbaharın kokuları hissedilmeye başladı. Çadırlar toparlandı ve ben evime, okula dönmek zorunda kaldım. Benim sözüme taştan anıt yapmış gibi iki damla gözyaşı döküldü o akşam. Sanki denize ve yengeçlere bir yazı ve karşılıksız bir aşkı hatırlatmak için öylece kalmışlar.

Hayal Kırıklığı

Şehre döndüm. Kısa bir süre sonra okul başladı ve hayat sanki eski düzenine girmişti. Ancak sadece böyle görünüyordu. Benim için her şey boştu, her şey onun tebessümü ve bakışının gölegesiydi. Her yerde tekdüzelik ve boşluk vardı. Onun olabildiğini bana hatırlatsın diye. Hâlâ ismini öğrenemedim. Sonbahar onu kendi evine ve hayatına geri gönderdi. Orada benim sevgim için yer yoktu. Okula pek önem vermedim, notlarım kötüydü, derslere giremiyordum ve ortamım da kötüydü. Geç saatlere kadar dışarıda geziyordum. Çaresizliğimi gidermek için, yalnızlıkta tek gerçek yoldaşlarım olan, alkol ve uyuşturucu kullanmaya başladım. Hayatım uçurumun kenarındaydı.

Yine uzun Ekim ayında bir öğleden sonra, bana acıyan yağmurun yağdığı esnada, köprüden geçerken atlasam mı diye düşünüyordum ki onu tekrar gördüm! Oradaydı, tam köprüünün altında. Üniversite kayak kulübü için yarışyordu. Hava bulutlu olmasına rağmen o anda güneş çıktı. Tebesümünün güneşi, az önce çaresiz hayatımı aydınlatmak için ortaya çıktı. Onun, benim gibi bu şehirde olduğunu anladım. Ey deli gençliğim! Bunu öğrendikten sonra alkol ve uyuşturucudan kurtulmak hiç de zor değildi. Kötü alışkanlıklarım ve ortamım geride kaldılar. Yine ders çalışmaya başladım, spor salonuna yazıldım ve dış görünüşüme dikkat etmeye çalıştım. Artık buhranlı günler geride kaldı, sadece bugün değil yarın da hayatımda anlamlı oldu. Artık bir şeyler için umudum vardı, onun için yaşadım ve her yeni şafağı mutlulukla beklerdim.

Benden büyük okul arkadaşlarımdan onun hakkında yeni şeyler öğrendim. Çalışkan bir öğrenci olduğunu, fakir bir işçi ailesinden geldiğini, en iyi sporculardan biri olduğunu

ve herkes tarafından sevildiğini öğrendim. Gitar çalıyordu. Kısa bir süreden sonra kendi müzik grubu ile konserlere başladılar. Her zaman en öndeki sıradaydım. Ona dokunabilmeme rağmen hep çok uzakmış gibi geliyordu. Onun için hayranlarından sadece bir kızdım. O her zaman başkalarını seçerdi. Daha güzel, daha şık... “Olsun!” diye kendi kendime söylenirdim. Uzun bir hayat önümedir. Onu beklemek için yeterince sabrım ve iradem vardı. Dersleri bittiğinde daima bahçede, ya ağacın ya da arabanın arkasındaydım ve diğer kızlarla şakalaştığını izlerdim. Sevgilisi olmayı çok isterdim. En azından kısa bir an için. Bunun gibi kısacık ve sıradan bir an bana hayatı sunan bir pırıltı verecekti.

Yıllar acımasızca geçti. Liseyi bitirdim ve üniversiteye başladım. Şimdi artık okul koridorlarında görüşüyorduk. Bazen benim yanımdan geçerken selam verirdi. Belki de ben onu sadece kafamdan uydurdum. Hepsi bu kadar. Fakat ben vazgeçmedim. İyi bir fotoğraf makinesi aldım ve onun her adımını takip ettim. Hep onun fotoğraflarını çekerdim ve resimlerle odamı süslerdim. Sanki her fotoğrafında onun ruhunun, kalbinin, bakışının bir parçası vardı. Ama tüm bunlar benim gibi basit bir kız için hala ulaşılamaz olup durdular.

Savaş Kabusu

Maalesef bazı kötü insanlar bize şans vermek istemediler. Beraber olmamıza fırsat vermeden bizi ayırdılar. Bu kabus bir Pazar günü, kırışik alınlı insanlar parkta otururken, kalabalıkların sessizliğinde sabah gazeteleri okunurken veya evde radyo dinlerken başladı. Orduya ilk yazılanlardan biri o oldu. Kısa bir zaman sonra elit birime gidip kahraman oldu. Gazeteler onun fotoğrafları eşliğinde, düşman uçaklarını ve tanklarını tahrip ettiğine dair röportajlar yayınladı. Tüm ülke için bir örnek oldu. Ben de acıma ve arzuma dayanamadım. Artık saf bir genç kız değildim. Olgun bir kadın oldum ve onu bu acımasız savaş kabusunda bulmaya karar verdim. Ellerimi boynuna dolamak ve nihayet onu ne kadar sevdiğimi söylemek istedim.

Hemşire olarak sıhhiye birimine yazıldım ve beni güneye göndermelerini istedim çünkü o da orada düşman ordularıyla mücadele ediyordu. Huysuz kader tekrar bizimle oyun oynadı. İdare beni kuzey tarafa, onun bulunduğu yere 20 km uzak olan bir yere gönderdi. Gerçi yakın, ama yine çok uzaktık. Teselli görevimde bulmaya çalıştım. Tüm enerjimi ve irademi görevime verdim. Bazen 20 saat hastaneden çıkmazdım. Madem ki ona yardımcı olamadım, en azından yaralılara yardım edebilirdim. İkimiz de tarihin

ellerinde küçük oyuncaklardık ve tarih bizim sevgimize hiç önem vermedi.

Yıllar geçti. O albaylık rütbesine ulaştı, bense Genel Kurmay Hastanesinde Başhemşire oldum. Beklemeye devam ettim. Kader bizi er yada geç bir araya getirecek diye umuyordum. Ama kaderin böyle bir planı yoktu. Üstelik, o zamana kadar hiç düşünmediğim derecede büyük bir hayal kırıklığına uğradım. O, bir savaşta yaralanmış ve yurtdışında bir hastanede tedavi görmek için gönderilmiş... Artık işimde de teselli bulamadım. Diğer erkeklerle yatarak onu unutmaya çalıştım. Fakat onlardan biri bile onun gölgesi olmadı. Her şeyi denedim, her gece farklı bir kişiyle yattım ama hiç bir şey aklımdan onun bakışını silemedi. Sağlık Bakanlığı'nın kayıtları sayesinde, onun tedavi sürecini izledim. Sağlığı iyileşiyordu; hatta kısa bir süre sonra yürümeye başladı. Bu nadir haberler yalnız hayatımda mutluluktan geriye kalan tek izlerdi.

Sonra bir gün bizim askeri üssümüze bomba attılar. Anlaşılmayacak bir şekilde kan, gürültü ve feryat duman ile karıştı ve sonbahar akşamının üzerini örttü. Kendimi kurtardım, yaralanmadım ama sinir krizi geçirdim. Tatile gittim ve her şey hakkında iyice düşünmek için kendime zaman ayırdım. Bomba saldırısından kurtulmam tesadüfi, kendiliğinden oluşan bir şey değildi. Hayatıma farklı bir şekilde bakmam gerektiğini anladım. Yeni bir sayfa açma ve sıfırdan başlamak için bir şansım oldu.

Kaderin Darbeleri

Dışişleri Bakanlığında işe başladım ve bu vesile ile onun tedavi gördüğü ülkeye gidebilirdim. Yine bir araya geldik. Kendisi ünlü savaş kahramanıydı, bense büyükelçilikteki önemsiz bir memurdum. Bunun için ortak noktalarımız yoktu. Bizi ayıran şey sınıf farklılıklarıydı. Kaderin başka bir darbesi olarak, onu metin bir şekilde kabul ettim. Büyükelçiliğin resmi etkinliklerinde onu genç güzellerle dans ederken izledim. Zenci orkestranın ritminin eşliğinde kollarında tuttuğu kızların, ben olduğumu hayal ettim. Samba ve rumba nağmeleri, benim dengesiz aklıma onu ilk gördüğüm yazın hatıraları getirmişti.

Yine huzurumu işimde bulmaya çalıştım. Dışişleri Bakanlığında daha aktif oldum, ki benim emeklerim görmezlikten gelinmedi. Kısa bir süre sonra istihbarat hizmetinde bulundum. Gece gündüz ofisimde lamba yanardı, masam mektuplar ve evraklarla doluydu. Üzerinde çalıştığım davaya konsantre olmak için litrelerce kahve içerdim. Bütün bunlar

onun her zaman güler yüzlü suratını unutmak içindi. Ve gayretim boşa gitmedi. Benim keşiflerim sayesinde büyükelçiliğe sızan düşmanların kuvvetleri açığa vuruldu ve düşmanın deniz savunma sistemine ait mikrofilmler bulundu. Bunula birlikte düşmana karşı istilaya başlayabildik ve fazla sürmeden onu yendik. Hürriyet tekrar yanımızdaydı. Dünya mutluluğa ve neşeye kavuştu. Savaş kâbusu temelli olarak bitti.

Fakat ben mutlu olamadım. Dairemde oturdum, mutluluk feryatlarına ve sokaktan gelen şarkılara sağır kaldım. Bu yeni aydın dünyada benim için mutluluk yoktu. O, bu arada general olmuştu. Tarihte en genç general... Düşmana karşı son operasyonları yönetmişti. Bu olaylara fırsat yaratan benim olduğumu tabii ki bilemedi. Neyse ki savaşın sonunda hayatta olması en önemlisiydi. Ben sabırlı olmaya devam ettim. Boğulmuş olan birinin yılanı sarıldığı gibi adeta... Umudum oydu ki bir gün onun gözlerine direkt bakıp “seni seviyorum“ diyecektim.

Hayat Romanları Yazar

Savaş bittikten sonra hayat devam etti. Kurtarılmış dünya yeniden kazandığı enerji ile inşa edilmeye ve yenilenmeye başladı. Bakanlıktan istifa ettim ve küçük emeklilik maaşım ile ortadan çekilerek yurtdışında yaşamaya devam ettim. Kederli bir şekilde, tüm ıstıraplarına rağmen onu unutmaya karar verdim. Tüm hislerimi acı bir çuvala bağlayıp onları kalbimin harabesindeki derin bir yere gömecektim.

Okuldan beri kalemim kuvvetliydi, kitap yazmaya atıldım. Gecelerde aşk, acı, macera, gizem ve gerilim hakkında sayfalar dolusu metin yazdım. Kısmen kendi hayatımdan esinlendim. Her şeye rağmen onu gizli tutamadım. Masada sürekli kambur gibi oturduğumdan kısa bir süre sonra omurgam iltihaplandı ve son paramla tedavi görmeye gittim. Ve nihayet kuzeydeki buzdağı yanında, sakın bir kaplıcada yatarken mutluluk bana gülümsedi. Umutsuz bir haldeyken kitabımın el yazmasını gönderdiğim yayımcılardan biri, cep kitapları boytunda benim savaş hikâyemi yayımlamaya karar verdi. Fazla zaman geçmeden romanım en çok satan kitap oldu. Amerika'ya taşındım ve sosyete hayatı yaşamaya başladım. Görünüyordu ki her ne şekilde olduysa, onu, sonunda unutmuşum ve hazmetmişim. Ardından resepsiyonlar, balolar, Brodway Galaları ve incileri bulmak amacıyla derin sulara batan zencilerin topraklarına doğru deniz turları geldi. Şampanya bolca dökülüyordu ve benim param tüm bunlara yetti. Ama lanetlenmiş kalbimin

derinliklerinde buz dağları vardı.

Kısa bir zaman sonra Hollywood, romanımı filme çevirmek için telif haklarını satın aldı. Apollo Odeon'da düzenlediği gala gecesinde ben onur konuğuydum. Ey arsız kaderim! Şimdi bana ne sürprizler hazırladın! Onu, aynen film ekranında gördüğümde şok oldum! İçimde sanki bir şey kırılmıştı. Salondan gözyaşları içinde fırladım ve en yakın kahveye yöneldim. Viski şişesi yanımdayken Çinli barmenden öğrendim ki o general olduktan sonra askeri görevden çekilmiş ve aktör olmuş. Nasıl daha önce öğrenemedim ki ben bunu? Şöhretten kaynaklanan bilgisizlikten dolayı bunları kaçırmışım. Hatta filmin yönetmeni kendisine göre en uygun kişiye kahraman rolü vermişti ve ben nasıl kaçırmıştım? Ne yazık! Oldukça sarhoş bir halde alkış yağmuru altındaki film galasına döndüm. Zaten, hemen baştan filmin klasikler arasına gireceği ve gerçek bir şaheser olduğu söyleniyordu. Herkes onu, yönetmeni ve asistanını tebrik etti. Beni herkes unuttu. Kocaman parlayan salonun köşesinde tek başıma oturdum. Yanımda kalbim gibi bomboş bir şişe vardı. Bir anda yumuşak bir ses beni uyandırdı. Arkama baktım. O yanımda duruyordu. Belki içki etkisinden doyayı olabilir, ben ne konuşacak ne de hareket edecek bir haldeydim. Bana yaklaştı ve kitabımın başarısı için tebrik etti. Sonra gülümsedi, döndü ve artık boş salondan çıktı. Artık dayanamadım. Şişeyi kırdım ve bir cam parçası ile bilek damarlarımı kestim. İstedğim tek bir şey vardı: ölüm. Çünkü ölüm lanetlenmiş aşkımdan daha ebedidir.

Eh, yine şansım olmadı. Temizlikçiler beni bulup en yakın hastaneye gönderdiler. Son saniyede benim hayatım kurtarıldı. Avukatımın, aynı zamanda benim edebiyat temsilcimdir, isteği doğrultusunda beni ruhsal tedavi için lüks bir senatoryuma akdardılar. Neden bu bakımsız, şişko kel adam buna o kadar ısrar etti ancak iki ay sonra, sanatoryumdan çıktığımda anladım. Bu ahlaksız adam benim tüm kazancımı kendine maletmiş ve Avustralya'ya kaçmış. Kim bilir kaçınıcı kere parasız, işsiz ve tamamen tek başıma kaldım.

Kısa bir süre sonra, tamamen tesadüfen, parkta oturup ördekleri izlerken, kendime saçma bir soru sordum: Göl donduktan sonra nereye gidiyorlar? Aslında ben de onlarla kaçmak istedim...tam o anda kenarda bırakılmış eski bir gazetede harika bir başlık gördüm. O, benim aşkıım, savaş kahramanı ve Hollywood yıldızı büyük bir skandaldan sonra tutuklanmış. Rivayete göre evinde 35 kilogram işlenmemiş kokain bulunmuş. Avukatının

verdiği teminat parası sayesinde ülkeden kaçmayı başarmış. Nereye gittiğini ve hangi ismi kullandığını kimse öğrenemedi. Ben de benim gitme zamanım geldi diye anladım. Hollywood'da bir kış daha beklememin manası yoktu. Ördekleri, vahşi ördekleri takip ettim. Hürriyete doğru...

Kuma Sarılmış Bir Halde...

Bu noktada benim hayatımın en karanlık dönemine giriyoruz. Fakat ondan da utanmam. Her şeyi tam olarak size anlatmak istiyorum. Güzelleştirmeden ve bir şey ilave etmeden. Kalitesi düşük olan gazetelerin haberlerini takip ederek Afrika'ya gitmeye karar verdim. Orada, bir eğlence grubunda dansöz olarak çalıştım ve zengin emirler için programlar düzenledim. O yıllar benim için çöküş yıllarıydı. Ağızları et ve hurmalarla dolu olan aç gözlü adamların önünde vücudumu sergiledim. Edepsizce laflar atarak benim çıplak dansımı onaylıyorlardı. Çok az para alıyordum. Bu para, hayatta kalmak için yetti ancak. Hem grubumuzun yöneticilerine ve diğer dansçıların hakaretlerine göz yumdum. Eski hayatımdan tek kalan hatıra - onun fotoğrafında - teselli aradığımda benimle dalga geçerlerdi. Bu fotoğrafı her zaman, dans ettiğimde bile, sütyenimde taşıdım. Böylece kalbim onun isminin ritmiyle çarpardı.

Onun hakkında yeni bir haber çıkmadı. Nereye kaçtığını sadece tahmin edebilirdim. Sağlığım kötüleşiyordu. Sıcak çöl kumu tenime zarar verdi, şehvetli, mistik doğu kokuları aklımdaki hasreti uyandırdı. Yurdumun tarlaları ve ormanlarının kokları, şehrimin asfalt kokusunu çok özledim. Ara sıra onu turist kataloglarında görürdüm. Bir şey yapmak için enerjim kalmadı. Hatta bu beni yavaş yavaş öldüren işkenceye karşı duramadım.

Ve sonra her şey yeniden başladı. Onu Abu Dhabi'de, şehrin tüm sokaklarına asılmış fotoğraflarda gördüm. Kendine yeni bir isim koymuştu, farklı görünüyordu ama ben onu hemen tanıdım. Tüm o fotoğraflar onun yakalanması içindi. Onun, ayaklanmış çöl kabilelerin komutanı olduğunu ve Birleşmiş Arap Vatanı yoluna doğru ilerlediğini öğrendim. Tekrar emin oldum ki o mazide kalan o yaz gününde kalbim hata yapmadı ve doğru kişiyi seçti. O gerçekten tek sevdiğim kişiydi. İdealisti. Kendi hayallerinden vazgeçmek istemeyenlerden biriydi. Onun hayali büyüktü. Hayali için binlerce cesaretli çöl savaşçısı onun ismini haykırarak ölüme doğru yürüdü.

Fakat benim mutluluğum uzun sürmedi. Çok geçmeden tutuklandı ve Abu Dhabi'de

ölüm cezası aldı. Elleri ve ayakları develer tarafından gerilecekti. Böyle bir şeye izin veremezdim. Hemen Bedevi direniş hareketiyle irtibata geçtim ve onlarla bir kaçış planladık. Aç gözlü bir emire hizmet verdiğimden bir mikta para kazandım. Bu parayla hapisanedeki güvenliğe rüşvet verdim. Kaçış süresince O, şeyhin elli askerini öldürdü, iki pusucu yok etti ve silah deposunu bombaladı. Onun kaçışını hazırlayan kişinin ben olduğumu hiç bir zaman bilmedi. Çöl fırtınası içinde limana ulaşabildi ve Güney Amerika'ya kaçtı. Bedevilere bağımsızlık hayalini bir emanet olarak bıraktı. Banaysa (sanki farklı bir şey beklemişim !) yine kaybetme acısı.

Fildişi Ülkesinde

Tüm geyretlerime rağmen nereye gittiğini öğrenemedim. Aslında zamanı da yoktu. Ben de Abu Dhabi'dan kaçmak zorundaydım. Rodezya'ya ulaştım. Orada Simin Gölü'nün yanındaki sönmüş yanardağdaki kraterde elmas kazıcısı olarak ekmek paramı kazanmaya başladım. Bu zor ve yorucu işe başlayabilmek için erkek numarası yapmak zorundaydım. Yorucu iş, cinsel kısıtlama ve oruçla dolu yıllar geçirdim. Afrika güneşi çok sıcaktı. Binlerce insan-siyah, beyaz, sarı fark etmez-sürekli ter içindeydeyken karınca gibi gece gündüz kraterdeki toprağı çeviriyordu. Ölüm her adımda karşımdaydı. Onunla birlikte her türlü hastalık, açlık, ırkçılık ve esaret... Küçük, havasız çadırlarda yatarık. Diğer erkekler gibi ben de pis, edepsiz ve muzır şeylere ilgi duymuşum gibi yapmak zorundaydım. Küfür etmeyi, tükürmeyi, dövüşmeyi ve ata binmeyi öğrendim.

O zamanda kader kendi işkencesini durdudurmuş muydu yoksa sadece bir tesadüf mü söz konusudu? bilmem. Çalışmalar esnasında bir elmas buldum. Ama nasıl bir elmas! O madende ilk defa bu kadar büyük bir tane bulundu. Böylece yeni bir hayat için bir biletim oldu. Ama bu ani bir mutluluktu, bunu bir yana bırakalım. O yanımda olmadan her şey boş bir neşeydi. Onu bulmam gerekiyordu. Dünyadaki tüm detektiflerle çalıştım. Tek bir amaçla: onu bulmak... Nihayet gözlerine direkt bakarak senelerce kalbimde kalan tatlı sırrı söylemeye cesaretim vardı. Keder, yine benimle oyun oynadı. Evet, onu bulmayı başardılar. Fakat, heyhat, çok geç oldu. Tüm o yıllar Boliviya'da şeker üretim tarlalarında yöneticilik yapmış. Çok çalıştığı ve kumarda hile yaptığı için kısa bir süre sonra kendi şirketini açmış. Hızlıca zengin olmuş çünkü satın aldığı arsada uranyum keşfetilmiş. Zengin ve itibarlı bir işadamı olarak Amerika'ya dönmüş. Amerika hükümetine hediye ettiği uranyum sayesinde uzay araştırma progamına katılmış.

Beni teselli edebilecek tek şey vardı: yalnızdı. Ne evlenmişti ne de uzun süren bir ilişkisi vardı. Sadece bu gerçek beni rahatlatılabiliyordu. Sonunda ona hissettiklerimi anlatan bir mektup gönderdim. Bekledim... Aylarca monoton bir şekilde, uzaktan gelen fil seslerini dinlerken uykusuz geceler geçirdim. Baykuşun şarkısı, bana hiç bir şeyin kolayca gerçekleşmeyeceğini hatırlatıyordu. Cevap gelmedi. Bu durumun acısını kalbimin derinliklerinde hissediyordum. Onun mektubuna aldırması açıkça hakaret etmesinden ya da reddetmesinden daha beterd. İlk defa, sadece gerçek aşktan kaynaklanabilecek nefret ve öfke hissettim. Nefret ve öfkemin neden olduğu inadımdan dolayı, SSCB'ye gidip paramı onların uzay araştırma programına bağışladım. Böylece onun planları ve hedefleri gerçekleşmeyecekti. Ruslar bağışımı hevesle kabul ettiler ve hayal edilemeyecek düzeyde bir prestij ve siyasi egemenlik getirebilecek düzeyde, uzay programı kapsamında büyük bir yarış başladı.

Öfkem, eski aşkım kadar güçlüydü. Öfke beni son derece zehirlemişti. Afrika Postane Servisi'nin hata yaptığını ve onun mektubumu almadığını öğrendiğimde, hatamı düzeltmek için artık geç olmuştu. Ruslar, uzaya yeni nesil füze gönderdikleri için Amerika'nın programı başarılı olamadı. Başarısızlıktan sonra tekrar Amerika'nın gözünden düşmüş ve 24 saat içerisinde ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmıştı. Çaresiz, SSCB'den kaçmak istedim ama Finlandiya sınırlarında tutuklanıp Sibiryaya gönderildim. Trende karlı boş araziye doğru Kafkas bozkırı üzerinden giderken *"artık bu son, her şey bitti"* diye düşündüm.

Beyaz Ölümün Kucağında

Sibiryaya kampında üç yıl geçirdim. Çok korkunçtu, anlatılamazdı. Her yerde kar, bozkır ve en kötü müamelelerden korkmayan, komünist ideolojiyle beyni yıkamış bakıcılar. Ama güçlü durdum ve hayatta kaldım. Ona karşı duyduğum aşk beni metin kılıyordu. Onu tekrar göreceğimi ve bana bir şans daha vermesi için ricada bulunacağımı umut ederdim. Ruslarla çalıştığımın kaynaklanan zarar için özür dilemek isterdim.

Beklemekte fayda vardı. İki tutsakla beraber kaçmayı başardık ve donmuş Baykal Gölü'nden Finlandiya sınırlarına doğru yola çıktık. Yolculuğumuz tüm anlatabilecek şeylerden daha korkunçtu. Ren geyiği bulduğumuzda onu yedik. Ren geyiği bulmadığımızda yabani tavşan yedik. Yabani tavşan bulmadığımızda bitkilerin köklerini

yedik. Bitki köklerini bulmadığımızda buz yedik. Buz bulmadığımızdaysa sadece kar yedik. Ah bu lanetlenmiş kar! Her yerde sadece o vardı. Cansız ve sessiz. Yolculuğumuzun kaç gün sürdüğünü bilmiyorum. Soğuktan ve uzaktan gelen kurt seslerinden titrediğimiz için zaman ve mekan algımızı kaybettik. Hiç kimse gelmedi peşimizden. Hayatta kalamayacağımıza ihtimal dahi vermemişlerdi anlaşılan. İki zavallı arkadaşım bir ara beyaz ölümden dolayı vefat ettiler. Ben devam ettim. Bağırarak veya deli gibi gülerек paramparça dizlerimle emekleyerek, beyaz örtü üzerinden yürüdüm. Artık kardan delirmek üzereyken, Finlandiya sınır polisi beni buldu. Kurtulmuştum; ama iyileşinceye kadar iki seneyi Helsinki Devlet Hastanesi'nde geçirdim.

Hastanedeyken tekrar eski tutkuma-yazmaya- döndüm. Bir kez daha en çok satan kitaplar listesine giren bir kitap yazdım. Bu sefer kitabım, Sibirya yolculuğu ve O'nun hakkındaydı.

Ah! o züppe de sakinleşmemiş. Arada Avrupa'da bir tarikata girmeye karar vermiş ve başarılı bir kariyer inşa etmiş. Ben kampta çalışırken o Vatikan hiyerarşisinde en önemli kişilerden biri olmuş. Ben Helsinki'deyken, o Papa'ya Kuzey Avrupa turunda eşlik etmiş. Bir sabah onu televizyonda görünce ne kadar acı çektim! O geçmiş yazda olduğu gibi yakışıklıydı. Fakat, o an kesinlikle geç olmuştu. O, kendi hislerini benim aşkımdan daha büyük ve daha üstün bir şeye feda etmişti. Bunu öğrenince delik deşik oldum ve dünyevi hayatında benim için hiç bir şey kalmadığını anladım. Ben de tarikata katıldım. İtalya'ya, Vatikan'a beni göndersinler diye çabaladım. Orada ona yakın olacaktım. En azından dini görevinde birleşmiş olacaktık; madem ki başka türlü olmayacaktı.

Ama bu kader var ya! Bu acı kader! Kısa bir süre sonra Vatikan'da büyük bir skandal oldu. İtalya Polisi, Papa'ya yakın insanların rüşvet aldığına dair deliller buldu. O, olay bittikten sonra Papa'ya en yakın kişi olarak tarikattan çıkmak zorunda kaldı. Bu bana yeni bir darbe oldu. Bunca şey yaşadıktan sonra başka ne bekleyecektim ki? Yalnız kaldım. Pireney Dağları'ndaki küçük manastırda Tanrı'ya hizmet ederek teselli bulmaya çalıştım.

Hayatımızın Sonbaharı

Yıllar geçti. Ben sakin ve تنها bir yaşam sürdürdüm. Fakat, istediğim o değildi. Bir süre sonra tarikattan ayrıldım. Emeklilik maaşı ile büyüdüğüm şehirde küçük bir daire satın aldım. Günlerimi halk kütüphanelerinde geçirdim. Eski gazetelerin sararmış

sayfalarını çevirerek, onun Vatikan'ı terk ettikten sonraki hayatının izinden gitmek istedim. Ama boşuna uğraştım. Bu sefer herhalde her şeyden yorulmuş ve yalnızlığa çekilmişti. Belki de nihayet bir yere yerleşmişti. Kendi hayatımı özgürce yaşamak imkânım olmasına rağmen yapamadım. Bazen kendime “Hayatımı boşuna mı harcadım?” diye soruyorum. Ona duyduğum aşk aslında karşılıksız bir hayal miydi? Ama, hayır, böyle değildi. Her şeyi hesaba katarak diyebilirim ki, güzel ve dolu bir hayattı. Hayatımın sonbaharında güçlü bir aşk sayesinde alevlenmiş bir yaşamdı.

Yıllar, söylediğim gibi, ilerlemiş bir yaşın ritminde, yavaş geçiyordu. Günlük faaliyetlerde mutluluk bulmayı öğrendim; pazara gitmek, televizyon izlemek, dikiş dikmek, arp çalmak (sayesinde komşular tarafında sevilen biri oldum), ütü yapmak ve yemek pişirmek... Yavaş yavaş kendime iyice bakamadığım yaşa girdiğim de dairemi ve eşyalarımı sattım. Bu parayla şehrin girişindeki güzel bir huzurevinde bir oda kiraladım. Oradaki hayatımda tek bir şey istedim: alametlerini daha yakın hissettiğim ölümümden önce onu son bir kez görmek...

Bu isteğim beklemedik bir şekilde gerçekleşti. Bir sabah çınar ağacı altında güneşlenirken ve Shakespeare'nin Soneler'ini okurken gördüm onu. Huzurevimizin yeni gelenlerinden biriydi. Arada, sanki tekrar genç kız olmuşum gibi, onu gizlice takip etmeye başladım. Sabahları kantinde satranç oynadığı, öğleden sonra bahçede petang oynadığı ve akşamları televizyon seyrettiğinde izlerdim onu. Ah, geç saatlerde gözleri rüyalara daldığında, ne kadar tatlı ve sakin olduğunu keşke görebilseydiniz. Sık sık, kahvaltı esnasında, sıcak çikolata ve meyveli bisküvi eşliğinde, etrafındaki insanlara gençlik meceralarını anlatırdı. Herkes onunla gizlice dalga geçerdi. Herkes, anlattığı hikâyeleri, yaşlı bir adamın saçma hikâyeleri diye düşünürlerdi. Tabii, ben her şeyin doğru olduğunu biliyordum. Çünkü ben her zaman onun bir adım arkasındaydım. Onun yükselişlerini ve yıkılışlarını takip ederdim.

Ve şimdi, terasa kadar uzanan kocaman çınar ağacının dalları yanında bu satırları yazarken kendime soruyorum: neden kader ancak bu yaşta ve böyle yerde beni onunla kavuşturdu? Ama belki şimdilik bu en iyisidir. Belki şu ana kadar yaşadıklarım sadece bir sınavdı. İlişkimizin kuvvetli ve sürdürebilecek olması için zaman lazımdı belki de.

O yüzden size soruyorum değerli Bay editör, bana ne tavsiye ediyorsunuz? Ona

hemen yaklaşsam ve her şeyimi atlatsam mı? Yoksa dūřmanların bize tekrar engel olmasını mı beklesem? O zaman da gerçekten öfkeli olacağım. Ve öfkeli bir insan her řeyi yapabilir. Bunu ben çok iyi bilirim. Yoksa önce onun en uygun durumunu mu beklesem? Ona bir not mu göndersem yoksa sohbet ettiği kız arkadaşları (ah, onları ne kadar kıskanıyorum) üzerinden mi öğrensem?

Lütfen, bana cevap verin, yardım edin. Çünkü kim bilir yarın ne olacak? Kader bize ne hazırlamaktadır? Acaba yeni bir tuzak mı tasarlamaktadır?

4.3.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırm a	Deyimler sözlüğü*	Korpus (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
da život piše romane	život piše romane	cümlesel	yok	12 / 2	hayat romanları yazar	
Unaprijed zahvalna	unaprijed zahvalan / hvala unaprijed	cümlesel	yok		şimdiden teşekkür ederim / şimdiden müteşekirim	
istog trenutka	isti trenutak	niteleme	yok	5,9 / 11,9	tam aynı an	dakkikasında
i moja ljubav od sada pa za vječnost	dd sada pa nadalje	niteleme	yok	12,8 / 3	bundan sonrası için	
Ako je sudbina tako namijenila, pa neka bude	pa šta bude neka bude	cümlesel	var		ne olursa olsun	ne olursa olsun
stvari ipak vraćaju u životnu rutinu	životna rutina	isimli	yok	8,9 / 3,4	hayat yordamı, hayat ritüelleri	
osta sivilo i praznina svuda	sivilo i	iki öğeli, potansiyel	yok		tekdüzelik ve	
pokušavajući da očaj utopim u alkoholu	utapati u alkoholu <što>	fiilli	yok	16,8 / 2,8	alkolda boğulmak	
Život mi se nalazio na rubu ponora	biti na rubu <koga, čega>	niteleme	var		<bir şeyin> kenarında olmak	eşiğine gelmek
nije mi bilo teško izvući se iz pakla alkohola	izvući se iz pakla <čega>	fiilli	yok	12,1 / 3,1	<neyin> Cehennem (in)den kurtarmak	karmaşadan kurtulmak
ponovo posvećivala pažnju izgledu	posvetiti pažnju <kome; čemu >	fiilli	var		<bir şeye> ilgi göstermek	<bir şeye> ilgi göstermek
i pratila svaki njegov korak	na svakom koraku	fiilli	yok	8,9 / 5,4	<birini> her adımında	peşine takılmak
nam daju šansu	dati / davati šansu <kome>	fiilli	var		<birine> şans / fırsat vermek	fırsat tanımak
a da nam nisu dali priliku da budemo skupa	dati priliku <kome>	fiilli	yok	4,9 / 22	<birine> şans / fırsat vermek	fırsat tanımak
zbijeni u tihe gomile	strpati u (jednu) gomilu <koga, što>	fiilli	var		<herkesi> bir kazığa sokmak	

Ali, zlehuda se sudbina opet poigra	igra sudbine	isimli	yok	6,9 / 6	kader oyunu	feleğin sillesi
pomažući ranjenicima, bila im utjeha	biti utjeha <kome>	fiilli	yok	1,9 / 9,9	<birine> teselli olmak	
Bijasmu tek male, naivne i krhke igračke u rukama historije	biti igračka <čijim> rukama	fiilli	var		<birinin> ellerinde oyuncak olmak	kudreti dahilinde
u poslu više nisam mogla naći utjehu	nalaziti utjehu	fiilli	yok	5,7 / 4	teselli bulmak	
biti čak ni obična sjenka onoga šta mi je on značio	(ne)biti (ni) sjena <kome,čemu ; koga / čega>	fiilli	var		<birinin> gölgesi olmak	
ništa nije moglo izbrisati njegov pogled iz sjećanja	izbrisati iz pameti / sjećanja	fiilli	var		<kendi> hafizasından silmek	
bile su još jedini tračci sreće	tračak nade	isimli	yok	13,2 / 10,6	umudun ışığı	umud ışığı
Ali doživjela sam nervni slom	živčani slom	isimli	var		sinir krizi	sinirsel yıkım, sinir argınlığı
dalo mi je još jednu šansu da okrenem novi list	okrenuti novi list	fiilli	var		yeni sayfa açmak	sil baştan başlamak
i krenem iz početka	krenuti / kretati, počinjati / početi iz početka	fiilli	yok	11,2 / 6,7	baştan başlamak	sil baştan başlamak
nismo imali nikakvih dodirnih tačaka	dodirna tačka	isimli	var		temas noktası	ortak noktası
kao samo još jedan novi udarac sudbine	udarac sudbine	isimli	yok	6,5 / 3,1	kader darbesi	kaderin cilvesi
Uz ova otkrića mogli smo izvršiti invaziju	izvršiti invaziju	fiilli	yok	10,6 / 5,9	istilaya başlamak	ele geçirmek
svijet je odjekivao srećom i veseljem	sreća i veselje	iki öğeli	yok	7,8 / 2,6	mutluluk ve neşe	
I dalje bila sam strpljiva, držeći se kao utopljenik za slamku	utopljenik se hvata za slamku	cümlesel	var		boğulmuş adam hasırını tutuyor	denize düşen yılanı sarılır

ću ga pogledati pravo u oči	pogledati ravno u oči	fiilli	var		<birinin> gözlerine direk bakmak	dik dik bakmak
Teška srca odlučih da	teška srca	niteleme	var		yüklü bir yürekle	zor bela, kalbi buruk
ga pošto-poto zaboravim	pošto-poto	niteleme	var		her ne pahasına	her ne pahasına
jer mi je to još od škole išlo od ruke	ići od ruke	fiilli	var		kolayına gelmek	kalemim kuvvetli, işinden olmak
u mirnoj banji podno šumovitih obronaka sjevernjačkih glečera, sreća mi se osmjehnula	sreća se osmjehnula <kome>	fiilli	var		şans <birine> güldü	şans benden yana
Istrčala sam iz sale u suzama	topiti se u suzama	fiilli	var		gözyaşlarda boğulmak	iki gözü iki çeşme ağlamak
već na startu proricali su	na (samom) startu	niteleme	var		tam başlangıç noktasında	
nebrušenog sineastičkog remek-djela	remek-djelo	isimli	yok	11,4 / 15,7	şaheser	başyapıt
tek nisam bila u stanju	biti u stanju	niteleme	var		halinde olmak / olmamak	elinden gelmek
život spašen u posljednji tren	u zadnji tren	niteleme	yok	11,2 / 11,9	son saniyede	tam zamanında
Po ko zna koji put opet sam ostala sama	tko zna po koji put	niteleme	yok		kim bilir kaçınıcı kez	
Nedugo nakon toga, sasvim slučajno	sasvim / posve slučajno	niteleme	yok	9,4 / 16,2	tamamen tasadüfen	
Nije više bilo nikakvog smisla dočekivati	ima / nema smisla	cümlesel	var		manası kaldı / kalmadı	akla yatkın
je osudjen na smrtnu kaznu	smrtna kazna	isimli	yok	11,4 / 14,4	ölüm cezası	
dobijenog za pružanje usluge	pružiti uslugu	fiilli	yok	11,8 / 11,3	hizmet vermek / sunmak	
dok su poput pometenih mrava danonoćno preturali	poput mrava / kao mrav	benzetme	var		karınca gibi	
Smrt je bila na svakom koraku	(biti) na svakom koraku	niteleme	var		<birinin> her adımında olmak	adım başında
Kako god, pronašla sam dijamant	kako god	gramatik	var		her neyse	

Konačno sam imala dovoljno kuraži da ga pogledam pravo u oči	pogledati pravo / ravno u oči	fiilli	var		<birinin> gözlerine direk bakmak	dik dik bakmak
i izreknem sve slatke tajne	slatka riječ	isimli	var		tatlı sözler / sırlar	
Ali, avaj, prekasno bijaše	Avaj!	cümlesel	yok		aman!	tüh!
da stvari neće moći tek tako glatko da idu	tek tako	niteleme	yok	2,9 / 17	bir şey yapmadan	durup dururken
Iz inata, otišla sam u SSSR	iz inata	niteleme	var		inattan	garazından
Rusi su me objeručke prihvatili	dočekati / primiti raširenih ruku	fiilli	var		candan kabul etmek	candan ve çoşkuyla
Zagrljaj bijele smrti	bijela smrt	isimli	var		beyaz ölüm	
u redovima crkve napravio munjevit u karijeru	napraviti karijeru	fiilli	yok	5 / 10	kariyeri inşa etmek	meslek hayatına atılmak
on je postao jednim od ključnih ljudi	ključna karika	isimli	var		anahtar bağlantı	püf noktası
trudeći se svim silama da me prebace u Italiju	svim silama	niteleme	var		ite kalka	zar zor
Ali, ta sudbina, ta gorka sudbina	gorka sudbina	isimli	yok	7,5 / 3,7	acı kader	
tražeći utjehu u predanoj službi Božijoj	tražiti / potražiti utjehu	fiilli	yok	7,8 / 5,7	teseli aramak	
Jesen našeg žīvota	jesen (čijeg) žīvota	isimli	yok	2,8 / 3,8	<birinin> hayat(ın)ın sonbaharı	ömrümün sonbaharı
pokušavajući da mu udjem u trag	ući u trag	fiilli	var		<birinin> izine girmek	izinden gitmek
najvjerovatnije povukao u osamu	povući se u izolaciju / osamu	fiilli	yok	17 / 1,7	yalnızlığa çekilmek	
Iako sam opet bila slobodna da živim svoj život	živjeti (čiji) život	fiilli	var		<neyin> hayatını yaşa(t)mak	bey gibi yaşamak
onako kako to želim, sve je bilo uzalud	sve je bilo uzalud	cümlesel	var		her şey boşunaydı	beyhude, kuru kuruya
Bio je to, sve u svemu, jedan lijep i ispunjen život	sve u svemu	gramatik	yok	6,8 / 35	bütün olarak	her şeyi hesaba katarak

koja je ostala vitalna i u ovoj jeseni mog života	jesen (čijeg) života	isimli	yok	2,8 / 3,8	<birinin> hayat(ın)ın sonbaharı	ömrümün sonbaharı
kako je sladak i miran kadamu glava klone u san	tonuti / klonuti u san	fiilli	var		uykuya dalmak	uykuya dalmak
bila neprimjetni svjedok svih njegovih životnih uspona i padova	usponi i padovi	iki öğeli	var		yükselişler ve düşüşler	acıyla tatlısıyla
koje s njim održavaju kontakt	održavati kontakt <skime>	fiilli	yok	7,4 / 12,4	temasa geçmek	irtibat kurmak

Tablo: 3

4.3.2. Tahlil

Ve Yıllar Geçerdi adlı öyküde, mutsuz bir kadının hayatı anlatılır. Diğer öykülerden farklı olarak bu öykü Zaimović tarafından anlatılmaz. Bu; bir kadının kendi hayatını öyküye dönüştürüp bir edebiyat dergisine gönderdiği metin olarak sunulur.

Buna rağmen öykünün Zaimović tarafından yazıldığı apaçıktır. İçerik ihmal edilse bile metinde kullanılan dilden, özellikle deyimler ve kalıp sözlerden hareketle yazarın kim olduğu hemen anlaşılır. Söz konusu olan deyim ve kalıp sözler şunlardır: *posvetiti pažnju <kome;čemu> / <bir şeye> ilgi göstermek, igra sudbine / kaderin oyunu, udarac sudbine / kader darbesi, ici od ruke / kolayına gelmek, remek-djelo / şaheser, sasvim, posve slučajno / tamamen tesadüfen, ući u trag / <birinin> izine girmek, povući se u osamu / inzivaya çekilmek.* Özellikle niteleme görevinde olan kalıp sözü *sasvim, posve slučajno / tamamen tesadüfen* göze çarpar. Deyim sözlüklerinde bulunmaması ve derlem verileri zayıf olmasına rağmen bu birleşim tahlilde ele alındı çünkü yazar tarafından son derece sık kullanılır. Yazar, uydurulmuş ve abartılı hikâyeleri inandırıcı kılmak, alıcıyı ikna etmek için bu birleşimi kullanarak dil estetiğinin ilkelerine bilerek karşı çıkar. Öykü kitabında bu birleşimin geçtiği yerlerde bir nevi mizah hissedilir. Bu yüzden *sasvim, posve slučajno / tamamen tesadüfen* ifadesinin, yazar tarafından oluşturulan bir kalıp söz olduğunu söylemek mümkündür.

Bu öyküyü, diğer öykülerle kıyaslayacak olursak; cümlesel deyimlerin sayısının yüksek olduğu görülür. Hemen ilk paragrafında resmi mektuplaşmaya ait *unaprijed zahvalan / şimdiden teşekkür ederim* kalıplaşmış ifadesi bulunur. Onu nezaket ifadesi olarak tanıtmak mümkündür. Aynı paragrafta, *život piše romane / hayat romanları yazar* deyimleriyle karşılaşılır. Yazar, bu deyimleri “...Öyle değil mi?” ve “...boşuna söylenmez...” cümleleriyle tanıttığı için onu deyim olarak tanımlamasına uygun görüldü. Üstelik, derlemde takip edilen veriler yüksek olduğu için onu deyim olarak sayılabilmek mümkündür. Başka bir yerde üzerinde dönüşümü yapılan *utopljenik se hvata za slamku / denize düşen yılanı sarılır* deyimine rastlanır. Yapılmış olan dönüşüm, seviyeler arası bir dönüşümdür (cümlesel deyimden benzetmeye). Onun dışında *pa šta bude neka bude / ne olursa olsun, to je bio kraj <čemu;čega> / o her şeyin sonudur, sve je bilo uzalud / her şey boşuna, Avaj! / Heyhat!* cümlesel deyimleri bulunur.

Öyküde iki öğeli deyimler görülür. *Sreća i veselje / mutluluk ve neşe* ve *usponi i*

padovi / yükselişler ve düşüşler diye iki deyim bulunur. Fakat *sivilo i praznina / tekdüzelik ve boşluk* iki ögeli deyim benzeyen bir birleşimin şeklini alır. Sözlüklerde *sivilo / tekdüzelik* sözcüğüyle hiç bir deyim bulunmaz. Fakat derlemde o sözcük çoğu zaman iki ögeli deyimlerin yapısına benzeyen birleşimlerde bulunur. Örneğin: *sivilo i tuga / tekdüzelik ve üzüntü, sivilo i beznadje / tekdüzelik ve çaresizlik, sivilo i mrak / tekdüzelik ve karanlık* vs. ki ardından gelen sözcüklerin manaları birbirine yakındır. Sonuçta *praznina / boşluk* sözcüğü anlamsal olarak da yakındır. Demek ki *sivilo / tekdüzelik* sözcüğünün eşdizimi, sınırlı bir esas kısımdan alınır. İlerde *sivilo i xy* sabit iki ögeli bir deyim olma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünmekteyiz.

En geniş grup yine fiil işlevli deyimlerden oluşur. Öyküde bulunan fiilli deyimlerin çoğunu, yarı deyim olarak adlandırmak mümkündür. Onlardan bazıları farklı şekillerde kullanılmıştır. Örneğin ard arda *dati šansu <kome> / <birine> şans vermek* ve *dati priliku <kome> / <birine> fırsat vermek* olarak kullanılmıştır. İkisi aynı anlama gelen sözcüklerin, ilkinde *šansa* olarak ikincisindeyse *prilika* şeklinde dile getirildiği için yazar, bu sefer dil estetiğine uyumlu oldu. *Utjeha / teselli* sözcüğü içeren yarı deyimler toplam üç kere kullanılmıştır, fakat her zaman farklı fiile bağlandı. Bu göz önünde tutulursa, yarı deyimlerin tutarsızlığını hatırlamış oluruz. Öyküdeki diğer yarı deyimler şunlardır: *posvetiti pažnju <kome;čemu> / <kime, neye> ilgi göstermek, početi iz početka / baştan başlamak, izvršiti invaziju / istilaya başlamak, pružiti uslugu / hizmet vermek, napraviti karijeru / karyeri inşa etmek, održavati kontakt < s kime > / irtibata geçmek.*

İsim işlevli grupta kaderle ilgili birleşimlere üç kere rastlanır (*goraka sudbina / acı kader, udarac sudbine / kader darbeleri , igra sudbine / kader oyunu*). *İgra sudbine* deyimini metinde fiil işlevli deyim dönüştürülerek kullanıldı.

Bezetme grubundan tek bir örnek vardır. Benzetme formülüne göre bir parçası eksiktir. Kullanılan deyim sözlüklerinde de bu yalın halde bulunduğu için anlamın bağlamdan çıkartılması gerekir. Yazar, benzetmede *kao mravi / karıncalar gibi* aracıyla kalabalık ve karışık fakat meşgul bir ortam betimlemeye çalışır. Bu benzetme son derece mantığa uygun olduğu için deyim olarak sayılmalıdır.

4.4. GÖRÜLMEMİŞ HARİKA

Sremli bir yazarın iki kez anlatılmış, olağanüstü hikâyesi...

Üniversite Kütüphanesi'nde, çıkan yangından kurtarılmış eserleri sınıflandırdıktan sonra, eskiden beri sıra dışı edebiyat tapınağı sayılan binada, büyük ihtimalle, sadece yazarı ve sahibi tarafından bilinen çok fazla eserin barındığı ortaya çıktı. Kitapların tanınmayan sahibi, onları emanet olarak alıp korumuş ve karanlık bir rafta bırakmış. Bunun gibi ne kadar çok kitap olduğunu sadece tahmin edebiliriz. Yangın tamamen tüm dosyaları yok etti, bilinen kitaplar hakkında bile çok az bilgimiz mevcut. Kurtarıldığı bilinmeyen eserler sayesinde, eski Üniversite Kütüphanesi'nde (insanlardan bilerek ya da bilmeyerek saklı tutulan) ne kadar çok eser bulunduğunu tespit edebiliriz.

Yangında yok olan kitapların çeşitlilik ve benzemezliği bizim için ulaşılamaz duruma geldi.

Bunun gibi kitapların bir örneği küçük, deftere benzeyen ve garip isim taşıyan bir eser elimizde bulunur. İsmi “Kabal: Bir Vampir'in Peşindeyken” “Dobroslav Mihić” adlı Sremli bir yazar tarafından yazılan eserin başka bir adı daha var “1914 Yılında Yaşanan Gerçek Bir Hikâye” onun ikinci başlığıdır. Bu elli sayfalık ve senelerce kütüphanenin unutulmuş bir rafında bırakıldığından dolayı sararmış kitapçık, benim elime 1992 yazında ulaştı. O zaman, onu bana Bay Ivan Lovrenović verdi. Kendisi de yazarlar tarafından düzenlenmiş kurtarma eyleminde katıldığı için bu kitaba ulaşmış. Ünlü yazarımız ve gazetecimiz, bilimkurgu hikayelerine hayranlık duyduğumu bildiği için kitabı direkt olarak bana ulaştırdı. Belki de onu araştırarak bir dergide kitap hakkında bir makale yazacağım diye vermiş olabilir. Şimdi, kitaptan kaynaklanan tüm bu inanılmaz olayları yaşadktan sonra anladım ki Bay Lovrenović bana sağ gösterip sol vurdu; bunu açıkça söylüyorum. Fakat onun niyetinin temiz olduğuna eminim.

Kitap, kapağındaki bilgilere göre 1915 yılında Dobroslav Mihić tarafından, kendi parası ile yayınlandı. Tüm Bosna Hersekli edebiyat tarihçileri için bilinmeyen ismi altında (hatta ilk başta takma ad söz konusu olduğunu düşündüm) yazar Saray Bosnalı vampir peşinde koşmayı ve onunla mücadeleyi anlatır. Belli ki bu kitap Bram Stoker'in ünlü “Dracula” romanının etkisi altında yazıldı. İlk başta Mihić'in kitabı, birinci şahısla

yazılmasına rağmen, acemice bir eser olduğunu gösterir.

Yani yazar kesin olarak söylüyor ki kitabında anlattığı her şey gerçektir. 1913 ile 1914 yılları arasında Saray Bosna'da efsanevi, insan kanı içen ve ölümsüz yaratık- vampir yaşardı. Yazar heyecanla anlatıyor ki, Kabal adlı vampir, aslında Avusturya ordusunun subayı olan Karl Josef Hirshfitz'in takma adıdır. Ardından vampirin gerçek kimliğini nasıl öğrendiğini, "şeytanın elçisinin" avına başladığını ve onunla karşılaşana -yani Saray Bosna'daki suikasttan bir kaç gün öncesine kadar- her şeyi ayrıntılarıyla anlatır.

Kitabı alır almaz okudum. Savaşın bomba sesleri ve gürültüleriyle geçen ilk yazında... Doğal olarak iki sebepten dolayı kitap bana ilginç geldi. İlki kitabın varoluşundan kimsenin haberi yoktu. 1910 ile 1915 arasındaki basılmış eserlere dair güldestede Mihić'in kitabı kayıtlıydı ama yanına biri bir not bırakmıştı. Not kağıdında, kitabın basılmış olduğu Eza Rahin'in Basımevinde, Kabal'ın basılmasından iki gün sonra yangın çıktı ve kazada kitabın tüm 500'lük baskısı alevlerle yok oldu diye yazıyor.

Elimdeki baskıysa bu yangından bir şekilde kurtarılmış olanlardan biridir. O olaydan şu ana kadar geçen yıllar göz önünde tutulursa belki de elimdeki kitap geriye kalan tek nüshadır. Aynı zamanda biraz önce ana çizgileriyle anlattığım hikâyenin sıra dışılığından dolayı konuya fazla ilgi göstermeye ihtiyaç duydum. Acaba Mihić'in söyledikleri ne kadar gerçektir? Söyledikleri sadece yerli bir halk inancına mı bağlıdır? Savaşın oluşturduğu endişelerden kaçma bahanesi olarak başlatılan bu heyecan verici araştırma tartışmalı bir keşif olup çıktı.

Dobroslav: Hayatı ve Eseri

İlk yapmam gereken şey Dobroslav Mihić'in gerçek kimliği ve hayat yolunu belirtmektir. Ulaşılabilecek belgeler son derece sınırlı olduğu için ilk denememde oldukça az bilgi edinebildim. Fakat bu bilgiler Mihić'in eserinde verdiği bilgilerle birleşince onun hayatına ışık tuttu.

19.yüzyılın sonlarına doğru, Varazdin şehrinde doğmuş ve 1905 yılında Saray Bosna'ya taşınmış. Başta dayısı Vinko Devlić'in- Saray Bosna'nın ünlü avukat- hukuk bürosunda çalışmış. Kariyerini dayısının gölgesinde bırakmak istemediği için bürosundan ayrılmış ve çökmek üzere olan Avusturya İmparatorluğu'nun ilhak ettiği doğu göbeği

Bosna Hersek'te iş bulup katiplik yapmış. O makamda Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar kalmış. Sonra askere alınmış. Bilgilere göre ki, onların güvenilirliğine tamamen inanamayız, 1917 yılında Venedik cephesinde ölmüş. Mantıklı olarak böyle bir sonuç çıkardım: elimde bulunduğu kitap onun tek eseridir ve aslında edebiyat alanında ilerlemek istememiştir. Üstelik “Kabal” gerçek bir kronolojik eser olduğu ve edebi kurgu olmadığı hususunda ısrar etmiş. Şimdi size Mihić'in kitabının özetini sunuyorum:

Yazar hikâyesini 1913 yılında başlatır. O zamanda Saray Bosna'da bir sürü açıklanmamış cinayet olur ve polis onu insanlardan saklamaya çalışır. Veya cinayetlerin sebebi gerçek bir şekilde halka ulaşmasın diye çabalamıştır. Ama her yeni ceset bulduktan sonra, nehirde olsun, parkta olsun insanlar olayı hemen konuşmuş ve herkes istediği şeyleri eklemiştir. Durum böyle olunca gerçeğin kayboluşu kimseyi şaşırtmaz. Örenğin, Mihić araştırmaya başladığında sekiz kişi öldürülmüştür fakat insanlar yirmi dört kişiyi konuşmuştur. Mihić tamamen tesadüfen bu olaylarla ilgilenmeye başlamış. Bekâr biri olarak sıkça Bendbaşa'daki bahçelerde ve kahvelerde bulunuyormuş. Arkadaşı Doktor Bjeljani o zamanda kabristan hastanesinde görev yapıyormuş ve sarhoşken Mihić'e anlatmış ki son zamanlarda polis hastanesine çok garip yaraları olan cesetleri götürüyormuş. Hatta ailelerine, cesedlerin halini görmesinler diye girişi yasaklamışlar. Bjeljani'nin iddialarına göre tüm cesetlerin boyunlarında bıçak yarası gibi iki delik varmış. Ayrıca otopsi yapıldıktan sonra tüm mağdurların kan eksikliğinden öldüğü ortaya çıkmış. Hatta kanlarının yüzde otuzunu kaybetmişler.

Bunun gibi bir hikâye çoğu insan tarafından sorgulanacak, şüphe uyandıracaktır fakat Mihić onu duyar duymaz ilgilenmeye başlamış. Çünkü onun dedesi, Macar Yahudisi Joakim Firsh ünlü şeytan ve cinlerin varlığını araştıran bilim adamıymış. Mihić'e göre, dedesi tüm hayatını bu dünyadaki cinlerle savaşmaya feda etmiş. Mihić okuyucuyu ikna etmek için birkaç paragraf sadece “kötü ruhların” tezahürüne yer verir. Özellikle vampirlerle ilgili ayrıntılar sunar. Bir sayfa kadar sadece onun hakkında konuşur. O zamanda bile tüm bu garip olayların tek bir sebebi -vampir- olduğuna inanmış.

Bu şüpheli hipotezler doğrultusunda araştırmaya başlar. Araştırmasının en önemli noktası olarak, Kordoba'lı haham ve sufi olan Ezra Toledano ile irtibata geçmeyi belirtir. Toledano Kabala'nın büyük bir âlimidir ve dedesinin eski okul arkadaşıdır. İkisi de günümüzdeki Avrupa'nın tarihi önsezilerinden etkilendiği Abraham Ben Samuel hocanın

derslerini görmüşler. Mihić, Toledano'nun mektuplaşmasından birkaç öğüt alır ve bir süre sonra Saray Bosna'daki vampirin, Karl Josef Hirschfitz olduğunu ortaya çıkarır. Fakat Hirschfitz'in vampir olduğunu nasıl anladığına dair hiç bir bilgi vermez. Belki Toledano'dan aldığı nasihatler ve öğrendiği yöntemleri saklamak amacıyla ayrıntı vermemiştir. Fakat o noktada Mihić'in akıl sağlığının yerinde olup olmadığını kendime ciddi şekilde sordum.

Yine “Kabala” eserinde bağımsız ve seyrek veriler gibi görünen ve Hirschfitz'e işaret eden bilgileri Mihić, devlet makamında çalıştığından kolayca ulaşabilecek evraklardan öğrenmiş olabilir. Söylememiz gereken bir şey daha var: Mihić ve Toledano mektuplaştığı süre içerisinde bir kaç cinayet daha olmuş. Devlet bu olaylardan sonra tamamen felç olur, artık cinayetleri istediği kadar saklayamaz ve Saray Bosna'daki haberler Viyana ve Budapeşte'ye ulaşır. Mihić, sonraki haftalarda tüm boş zamanını Hirschfitz'i takip ederek geçirmiş ve Hirschfitz'in “reddedilemez suçuna” deliller bulmuştur. Verdiği ipuçları doğru çıkmış çünkü bir gece, vampiri takip ederken neredeyse kendisi kurban oluyormuş. Fakat Hirschfitz vampirlerin üst soyundan olmadığı için saldırısı kurbanları yeni vampire dönüştürmemiş. Direk öldürmüştü. Zavallı insanlar ağır acılarla vefat edermiş.

Bu tecrübeden sonra Mihić, bir zaman için Saray Bosna'yı terk eder ve vampirle son buluşmasına hazırlık yapmak üzere yurtdışına çıkar. Hirschfitz'in faaliyetleri avcısıyla görüştüğünden sonra bile rahat rahat devam etmiştir. Bir sonraki buluşmalarına kadar vampir tarafından öldürülmüş insanların sayısı yirmi yedi kişiye çıkar. Fakat Mihić de boş durmuyormuş. Avrupa seyahatini yaparken Hirschfitz'in hayatını ve nihayet onun vampirliğinin kaynağını bulmak için gayret göstermiş.

Hirschfitz-Hayatı ve Eseri

Mihić'in öğrendiklerinin özeti:

Karl Josef Hirschfitz 1883 yılında Wusensbrügel adlı Alpler'deki bir köyde doğmuş. İhtişamlı bir ailenin tek çocuğuymuş. Başarılı doktorluk kariyerine başladıktan sonra genç Karl askerlere katılmış ve görevli doktor olarak Macaristan'a, Peçuy şehrine gönderilmiş. Bu dönem Mihić'e göre anahtar bir noktadadır. Mihić belgeleri araştırırken, Hirschfitz'in Peçuy'de kaldığında şehrin etrafında “kötü ruhların“ hareketlenmesine dair

bilgiler bulmuş. O zamanda çok insan kaybolmuş ve çiftliklerde hayvanlar korkunç bir şekilde katledilmiş. Fakat gücü yetersiz olan yerli polis bu olayları saklamaya bile çalışmamış. Açıkça Macaristan, her zaman halk hikâyeleriyle dolu bir bölgeydi ve mitolojisi garip yaratıklara, kurt adam gibi, içiçe bağlıydı. Böylece gizemli gece misafiri kısa bir süre sonra “Peçuy kurt adamı“ olmuş.

Ve nihayet tüm pazılın parçaları birleşmiş. Mihić, Hirschfitz’in eski subayından öğrenmiş ki bir gece Peçuy yakınlarında operasyon düzenlerken dört asker iz bırakmadan kaybolmuş. Görünüyor ki askerler Hirschfitz’in emri altındayken kaybolmuşlar. Görev yaptıkları yerden on metre uzağında bir tek Hirschfitz’i bulmuşlar. Olaydan on gün sonrasına kadar hezeyanı sürmüştü. İyileştikten sonra yeni görev yapmak üzere Saray Bosna’ya taşınmış. Mihić’e göre Hirschfitz, o gece “Peçuy kurt adamla“ karşılaşmış fakat onunla ilgili başka bir şey söylememiş. Büyük ihtimalle Peçuy yarattığı ısırdıktan sonra Hirschfitz’i kurt adama, aslında vampire benzeyen bir varlığa dönüştürmüştü. Bu iki terimi karıştırmamalıyız, fakat Mihić bize gözüpek bir teori sunar: Hirschfitz aslında özel bir mutasyona uğramış ve Allah’ın kurallarına uyumlu değilmiş. Onun ispatı olarak, Hirschfitz’in tüm saldırılarının dolunay döneminde gerçekleşmesini göstermiş. O zamanda, uzay güçleri etkisinde kirli kanı kaynamış ve normalde disiplinli bir asker üzerinde kin hakim olmuş. Ayrıca, Mihić’e göre Hirschfitz kendi ikili doğasından haberdar değilmiş. Ona rağmen avcısının gözlerinde hep suçluymuş.

1914 yılında Mihić tekrar Saray Bosna’ya dönmüş, “Saray Bosna’nın Vampiri”ne son bir darbe vurmak için... Dönüş ve hazırlığını anlattığı sayfalarda aynı zaman da bize ilk defa Hirschfitz’in dış görünüşü hakkında bilgi verir. Kitap artık elimde olmamasına rağmen (bunun sebebini size ileride anlatırım) bu sayfaları ilk okuduğumda o kadar etkilendim ki onu yeniden yazdım. Size onu yazdığım gibi aktarıyorum:

“Uzun boylu, siyah saçlı, asker ve soylu biri olduğunu beliten yapı ve tavıra sahipti. Hirschfitz Saray Bosna’daki garnizonda en sevilen kişiydi. Yerli sosyete tarafından da sevilen biri sayılırdı. Özellikle klasik sanatta bilgili olan biri olduğu için askeri kulüpte düzenlediği piyano konserlerine çok ziyaretçi gelirdi. Bu terbiyeli, bu yerli askerin dürüstlüğü altında korkunç bir yaratık vardı. Şeytani bir varlık, ne hayvan ne de insan... Kan iştahını durdurmamayı bilmeyen bir yaratık. Ben, önemsiz bir yazar, bu savaşta yalnızdım ve bu zalimliğe karşı Allah’ın yardımıyla güzel şehrimize huzuru geri getirmek

istedim. O yüzden benim de karanlık ve gecede yaşayan bir yaratık olmama gerekiyordu. Beni hiç anlamayacak insanlardan bildiklerimi saklamak zorundaydım. Aksi halde beni de Alifakovac Mahallesiindeki Jakob gibi, deli olarak ilan ederlerdi. Bu görev, şeytani güçlere karşı çıkma sınavı bana, canıma düştü. Bana ne olursa bu şehre de o olur” şeklinde Mihić muğlak paragrafı bitirir.

Çember Daralıyor...

Mihić, son karşılaşmanın, bugün Kamerni Teatar 55’in olduğu pasajda gerçekleştiğini söyledi. Fakat bu kısım karşılaşmadan hemen sonra yazıldığı için o da oldukça muğlaktır. Kısaca, ilk okuduğumda neredeyse hiç bir şey anlayamadı. Mihić’in Hirschfitz’i öldürmeyi amaçladığı şekil aynı derecede anlaşılamazdı. Durum daha da kötü olamaz diye düşünürken, Üniversite Kütüphanesi’ndeki yangının alevleri bazı sayfalara ulaşmış ki metin okunamaz duruma geldi ve her dokunduğumda kağıt parçalanmaya başladı.

Bu hikâyeyi fantastik bir kurgu gibi düşünmeme rağmen onun nasıl sonuçlandığını öğrenmek istedim. Yani Hirschfitz’e ne oldu acaba? Mihić onu durdurabilmiş mi ve onu hakettiği yere göndermiş mi? Mihić’in, tıpkı Üniversite Kütüphanesi’nde olduğu gibi, kitabına hiç önem vermedim ama içimdeki şeytan beni rahat bırakmadı. Sanki boş zamanımda mutlulukla karşılaşmış gibiydim. Hemen “Kabala’nın” ikinci ve daha derin bir okumasına atıldım. Bu sefer, şehirdeki durumun izin verdiği kadarıyla, o dönemdeki belgeleri araştırmaya karar verdim. Bazı şeylerle uyuşan noktalar vardı ki bu durum beni gerçekten şaşırttı.

Öte yandan, tecrübesiz bir yazar için bu kadar gerçekçi ve tarihi olayları doğrulayan hikâyeyi yazmak neredeyse imkânsız bir şey. Mihić’in hikâyesinin ilk doğrulanması benim ninemden geldi. Bugün bile mahalesindeki olayları ve dolunay zamanlarındaki garip, hayvani bir yaratığın sokaklarda dolaştığını iyice hatırlıyor. Olaylar bittikten uzun bir süre sonra bile insanlar hâlâ kapılarına iki kilit takardı. Yine de bunların hepsinin halk hikâyeleri olabileceğini düşündüm. Fakat sevimli komşum Ahmed Hraščan’ın gazete arşivlerini araştırdıkça, Hirschfitz’in hikâyesini doğrulayan yeni bilgiler karşıma çıktı. Örneğin, Jefrim Hadzić- “Sarajbosna Haberdarı“ gazetesinin editörü bir makalesinde polise, masum insanların maruz kaldığı cinayetler hakkında ne yapmayı düşündüklerini

soruyor.

Tabii ki o kesin olarak ispatlanmamıştı. Fakat ileride okuduğum makaleler vasıtasıyla Mihić'in söylediklerinin maalesef doğru olduğunu anladım. Maalesef diyorum; çünkü böylece ben de bu elli seneden fazla eski hikâyenin bir kahramanı oldum.

Belediyede çalışan bir arkadaşımın vasıtasıyla o döneme ait ölüm belgelerine ulaşabildim. Mihić'in söylediği ölüm tarihlerinin ve belgelerdeki tarihlerin aynı olduğunu öğrenince şaşırđım. Tıp notları da aynı şeyler gösteriyor: sebebi bilinmeyen aşırı kan kaybı.

Fakat en büyük delili “Kamerni Teatar” pasajında buldum. Mihić'in “Saraj Bosna Vampiri” ile son sahnede karşılaştığını belirttiği yerde, pasajın duvarında kan lekesi hâlâ duruyor. Tesadüf olmadığını göstermek için kan lekesinin olduğu yerden bir parça çıkarttım ve tahlil yaptırmak üzere Devlet Hastanesi'ne götürdüm. Sonuçları korkutucuydu. Gerçekten söz konusu olan madde kandı. Ama tıp biliminin açıklamayacağı bir şekilde, getirdiğim kan insan ve kurt kanının karışımıydı. Dahası var! Bu inanılmaz karışım içerisinde lökositler hâlâ yaşamaktadır ki tecrübeli Doktor Grubeša'nın söyleyecek sözü kalmadı.

Bunları öğrendikten sonra huzurum, artık tamamen kaçtı. Bu kritik olaylar hakkında her şeyi öğrenmem gerekiyordu. Kısa bir süre sonra Mihić'in tek kız kardeşi ve kızkardeşinin ailesi yetmişlerde Prag'a taşınmış. Ünlü Saraj Bosnalı gazeteci Adnan Sarajlić'in o günlerde Prag'a gideceğini öğrenip fırsatı kaçırmadım. Şüpheli olmasına rağmen Bayan Margarita'yi ziyaret edeceğine ve onun ninesinin erkek kardeşine ait her hangi bir evrak getireceğine bana söz verdi. Adnan bana beklediğimden daha fazla yardım etti. Bayan Margarita Adnan'ın boş hikâyesi ve çekiçliliğine dayanamadı ve bana ne fazla ne eksik olarak Dobroslav Mihić'in orijinal günlüğünü getirdi.

Avrupa'nın tüm savaş cephelerinde yazılan dağınık metinleri okumaya atıldım. O kadar hevesliydim ki bir müddet sonra kendime sordum: acaba ben de mi, metinlerin zavallı yazarı gibi, delilik yollarına çıktım? Fakat bu şeyler artık mantık ve kontrol altında değildi. Sonunda Mihić'in endişeyle yazdığı günlük bana “Saraj Bosna Vampiri” ile ilgili son olup bitenleri anlattı.

Valizler ve Çetnikler Üzerinde

Mihić, günlüğünde kitabından daha karışık bir şekilde Hirschfitz'in tuzağa girdikten sonra kendi avcısıyla karşılaştığını anlattı. Cesur vampirolog bu olayda ağır yaralanmış. Ona rağmen Hirschfitz'i kısmen sakatlamayı becermiş fakat "Şeytan'ın Elçisini" tamamen öldürmek için yeterince gücü ve bilgisi yokmuş. Günlüğüne yazdıklarına göre onu bitirmek için daha derin bilgiye sahip birine ihtiyacı varmış. Hirschfitz, Mihić'in beklediğinden daha tehlikeli bir rakip olduğunu göz önünde tutmalıymış. Mistik arkadaşlarından yardım almak umuduyla Hirschfitz'i uyutmuş bir halde hava geçirmez bir valizde bırakmış. Bu valizi günümüzde Kamerni Teatar 55 bulunduğu binanın tavanındaki gizli bir duvarda saklamış ve odayı duvarla korumuş. Böylece sırrı meraklı insanların gözlerinden uzak tutulmuş.

Maalesef bu olaylardan etikenen Dobroslav'ın ruh sağlığı kötüleşmiş fakat gereken yardımı aramamış. Peşinden savaş geldi, sonra da seferberlik. Yıkılmış bir imparatorluğun askeri olarak savaşta hayatını kaybetti ve sırrını isimsiz kabrinde kendi yanına almış.

Günlüğü okuduktan sonra artık hikâyenin içine girdim ve dönüşü mümkün olmayan bir sınırı geçtim. Bu durumda, günlüğünde anlatmış olduğu yeri ziyaret etmek mantıklı olan tek adımdı.

Bir gün, 1992 Aralık Ayı'nın başında, o semte elektrik ulaşmışken, bir arkadaşımınla beraber belirtmiş olduğumuz binanın tavanına gittik. Toz ve nem dolu bir yer bulduk. Savaşın başlangıcında bir bomba, çatısında delik açmasaymış sanki o tavana onlarca sene kimse dokunmamış gibi gözükcekmış. İlk baktığımızda değişik bir şey görmedik. Ama Allah'tan arkadaşımın dikkatli bakışları gizli bir odaya benzeyen bir şey gördü. Neredeyse yarım saat, elimizdeki araç gereçler yardımıyla duvarı yıkmaya çalıştık. Harç parçalarını kaldırdıktan sonra duvarla kaplanmış küçük bir odaya girdik. Oda, çok küçüktü; el lambalarının ışığı bize tıpkı Mihić'in anlattığı gibi bir valiz gösterdi. Ve sonra o korkunç manzarayı gördük. Hirschfitz'in valizi açık ve boştu.

Yerde kalan taze izlerden anladık ki, yakınlarda bırakılmış. Dehşete kapılırken tavanı öteki binaya bağlayan küçük bir geçiş olduğunu gördük. Girmiş olduğumuz daire terkedilmiş ve bombalanmış bir evdi. Evdeki sakinlerden bir kaç gün önce duvar yıkılma sesleri ve garip haykırışlar duyulduğunu öğrendik. Hatta polis çağırılmışlar, keskin nişancı

olup olmadığına baksın diye ama, ama hiç bir şey bulmamışlar.

Bu inanılmaz ve korkutuçu olaylardan yaşadığım şoktan ancak birkaç gün sonra kendime gelebildim. Boş valize kadar giden hikâyeyi kabul edilecek bir kurguyla tasarlamaya çalıştım. Tabii, artık Mihić'in anlattıklarının doğru olduğundan hiç şüphem yoktu. Eğer bulduğumuz valiz uyumuş olan Hirschfitz'in senelerce yattığı valize karşımıza bir soru çıkar: onun cesedi nerededir? Aklımıza gelen cevap ne kadar korkutucu ve inanılmaz olursa olsun tek mantıklı sonuç odur.

Yani, bomba atıldıktan sonra Hirschfitz bir şekilde uyanmıştır. Bulunduğu durumun çaresizliğiyle... Öteki binaya girmeyi başarmış ve kaçmıştır. Ve yine Şeytan'ın Elçisi, Saray Bosna'nın Vampiri Kabal serbest kalmıştır. Taze kana iştahı duyan bir vampir olarak. Ve bir tek ben onun farkındaydım.

4.4.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırma	Deyimler sözlüğü*	Korpus (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
nekadašnjem spomeniku pisanoj riječi	pisana riječ	isimli	yok	4,1 / 15,1	edebiyat	
istinita pripovijest iz ljeta Gospodnjeg 1914	ljeto gospodnje	isimli	yok	11,5 / 5,5	Rabbimizin yılı	millatan sonra
u mojim se rukama našla ljeta 1992	imati u rukama	fiilli	var		elinde bulundurmak	elinde
kako mi je gospodin Lovrenović učinio "medvjedju uslugu"	učiniti medvjedju uslugu <kome>	fiilli	var		ayı hizmeti	kaş yapayım derken göz çıkarmak
pa u prvi mah čak posumnjah	u prvi mah	niteleme	var		başlangıcında	ilk baştan
knjiga se u prvi mah doimala kao	u prvi mah	niteleme	var		başlangıcında	ilk baştan
nakon što sam je dobio, krataći vrijeme i strah	kratiti <kome> vrijeme	fiilli	var		zamanı geçirmek	vakit harcamak
A s obzirom na decenije minule	s obzirom <na što>	gramatik	var		<bir şeyi> göz önünde tutarak	<bir şeyi> göz önünde tutarak
u rukama imao posljednji sačuvani primjerak knjige	imati u rukama	fiilli	var		elinde bulundurmak	elinde
neobičnost te, u grubim crtama prethodno spomenute fabule	u glavnim / općim / grubim crtama	niteleme	var		ana çizgilerde	ana hatlarıyla
posvetim nešto više pažnje i vremena	posvetiti pažnju <kome, čemu>	fiilli	var		ilgi göstermek	kulak vermek
koliko ima Mihićeva priča eventualnog uporišta u stvarnosti	imati uporište <u čemu>	fiilli	yok	7,3 / 11,6	tutunma noktası	

stvarni identitet i životni put Dobroslava Mihića	životni put	isimli	var		hayat yolu	
Nakon prve runde istraživanja	prva runda	isimli	var		ilk tur	birinci round
Nezadovoljan sporom karijerom u sjeni ujaka	(biti) u <čijoj> sjeni	niteleme	var		<birinin> gölgesinde kalmak	
se policija trudila da ne dospiju do javnosti	Izbiti u javnost	fiilli	var		kamuya sızmak	açığa vurulmak
pa nije ni čudo da u tom mahalskom naklapanju	ni po čuda	cümlesel	var		hiç de garip değil	pek tabii
Primjera radi, u vrijeme kada	primjera radi	gramatik	yok	6,4 / 11	örnek vermek gerekirse	
svoj čitavi život posvetio borbi protiv demonski sila na ovome svijetu	ovaj svijet	isimli	var		bu dünya	
manifestacije zlih sila	sile zla	isimli	var		şer güçler	
i sam zamalo postao žrtvom Hirshfitza	postati žrtva <čega>	fiilli	yok	18,2 / 5,9	mağdur kalmak	kurban gitmek
odlazi u inozemstvo da skupi snagu za odlučujući duel	skupljati snagu <za što>	fiilli	var		gücü biriktirmek	güç toplamak
I konačno, kockice slagalice počinju da naliježu jedna u drugu	posložiti / slagati / složiti kockice	fiilli	yok	14,6 / 8	yapboz parçaları bir araya getirmek	
bica izopćenih od prirodnih i Božijih zakona	božiji zakon / zakon Božiji	isimli	yok	2,8 / 5,8	Allah'ın yarasası	ilahi kanunlar
njegova nečista krv proključala	(čovjek) nečiste krvi	niteleme	var		kirli kanı olan biri	
njegova nečista krv proključala	uzavrela je (uskipila je) krv <kome>	fiilli	var		kanı kaynamış	

odlučan da zada posljednji udarac	konačni udarac	isimli	var		öldürücü darbe	son darbe
da zadovolji svoju žedj za krvlju	žedan <čije> krvi	niteleme	var		canı kan ister	canavar ruhlu
sam da uz Božiju pomoć našem lijepom gradu vratim onaj mir	s Božjom pomoći	niteleme	var		Allah'ın yardımıyla / izniyle	evvel Allah
Na mojoj je duši taj zadatak,	imati na duši	fiilli	var		ruhunda taşımak	
pa šta i kako bude meni, bit će i ovom gradu	pa šta bude neka bude	cümlesel	var		ne olursa olsun	ne olursa olsun
Krug se zatvara	krug se zatvara	cümlesel	yok	13,6 / 4,1	çember kapandı	
Jednom riječju, malo šta se zbilja konkretno	jednom riječju	niteleme	var		tek kelimeyle	bir hamlede
dalo tu shvatiti u prvi mah	u prvi mah	niteleme	var		başlagıcında	ilk baştan
uspio zaustaviti i otposlati ga tamo gdje mu je bilo mjesto	tamo gdje <kome> je mjesto	niteleme	yok	4 / 16,3	<birinin> olması gerektiği yer	
neki u meni nije mi davao mira sljedećih dana	(ima) neki vrag u <kome, çemu>	isimli	var		<birinin içindeki> şeytan	işin içinde iş var
S druge strane, za jednog neukog...	s druge strane	gramatik	var		öte yandan	öte yandan
postah posljednjom karikom te priče	(posljednja) karika u lancu	isimli	yok	12,4 / 10,7	(zincirin) son halka(sı) olmak	
kod svih nesretnika uzrok smrti bio drastičan	uzrok smrti	isimli	yok	9,9 / 34,3	ölüm nedeni	ölüm nedeni
i dan danas na jednom zidu	dan danas	niteleme	var		bugünkü gün	bugünkü gün
što je bez riječi ostavilo i vrsnog stručnjaka	ostati / ostaviti <koga> bez riječi	fiilli	var		<birinin> sözü kalmamak	nutku tutulmuş
više nisam mogao imati mira dok	nemati mira	fiilli	var		huzuruna kavuşmama k	tez canlı

Iskoristio sam sretnu priliku da se tih dana	iskoristiti priliku	fiilli	var		firsati kaçırmamak	firsat kollamak
i vještoj šupljoj priči	šuplja priča	isimli	yok	6,9 / 3,2	boş konuşma	ağız kalabalığı
poslala mi je ni manje ni više nego originalni dnevnik	ni manje ni više <od čega>	isimli	var		ne az ne fazla	ne eksik ne fazla, tam öyle
Ali, stvari su se već otrgle racionalnoj kontroli	oteti se / izmaknuti <čijoj> kontroli	fiilli	yok	13,9 / 14,9	kontrolun dışında bulunmak	ele avuca sığmaz
Hirschfitz upao u zasjedu	upasti u zasjedu	fiilli	yok	10,5 / 3,3	tuzaga düşmek	faka basmak
s obzirom da se Hirschfitz pokazao	s obzirom <na što>	gramatik	var		<bir şeyi> düşünürsek	<bir şeyi> göz önünde tutarak
sakrivši je od očiju nepoželjnih zanatizeljnika	skloniti se s očiju	fiilli	var		göz önünden çekilmek	göz görmezse gönül katlanır
da potraži potrebnju pomoć	potražiti pomoć	fiilli	yok	8,2 / 18	yardıma aramak	
u čitavu priču sam bio upao u toj mjeri da sam prešao onu granicu kada je povratak još uvijek bio moguć	preći / prelaziti granicu <čega>	fiilli	var		sınır ötesine geçmek	endazeyi kaçırmak
No, na sreću	na sreću	cümlesel	var		Allah'tan	
ali sarajevski čuvari reda nisu našli baš ništa	čuvare reda	isimli	yok	6 / 8,1	polis	düzen bekçileri
opravdanım se nametnulo pitanje	nameće se pitanje	fiilli	var		soru ortaya çıkıyor	doğru farzetmek
Žedan nove krvi. A ja jedini bio sam svjestan te činjenice	Žedan krvi	niteleme	var		canı kanı ister	canavar ruhlu
i definitivno mu stati na put	stati na put <kome>	fiilli	var		<birinin> yolunda engel olmak	ayağına dolanmak, araya girmek

Tablo: 4

4.4.2. Tahlil

Görülmemiş Harika adlı hikâyede yazar, tamamen olağanüstü olayları anlatmaktadır. Ayrıca arada başkasının günlüğünden alıntılar içermektedir. İki ayrı metin olarak sunulmuş öykünün (yazarın kendi yaşadıkları ve takip ettiği kişinin günlüğü) üslubu birbirinden çok farklı olmasına rağmen bulunduğu deyimlerde farklılık yoktur.

Ele aldığımız öykü kitabının tüm bölümlerinin oldukça kısa olduğunu göz önünde tutarsak bu öykünün içinde üç kere aynı deyim tekrarlamasının yazarın zayıf bir noktası olduğunu düşünmekteyiz. Bahsettiğimiz deyim *u prvi mah / ilk baştan* niteleme deyimidir. Üstelik aynı paragrafta ard arda bulunur. Deyimin derlemde ve günlük konuşmada sık sık kullanılmasına rağmen ard arda bulunması dil estetiğine aykırıdır.

Öykünün konusu olağanüstü tehlikeli yaratıklarla ilgili olduğundan *kan* sözcüğü içeren deyimler bulunur. Örneğin: (*čovjek*) *nečiste krvi / kirli kanı olan biri, uzavrela je krv <kome> / kanı kaynamış, žedan <čije> krvi / canı kan ister*. Onlarla anlamsal olarak bağlı başka deyimler şunlardır: (*ima*) *neki vrag u <kome, čemu> / <birinin içindeki> şeytan, s Božjom pomoći / evvel Allah, zakon Božiji / Allah'ın yasası, sile zla / şer güçler, ovaj svijet / bu dünya, ljeto gospodnje / Rabbimizin yılı*. Yazar, hem dehşeti anlatarak hem de Hristiyanlıkla ilgili deyimleri kullanarak edebi kontrast sağlamaktadır. Ayrıca deyimlerin özelliği olan dokunaklılığın, metnin akıcılığını sağladığını düşünmekteyiz.

Deyim çeşitlemesi konusunda *Görülmemiş Harika* zengin bir öyküdür. Ekleneyecek çeşitlemenin örnekleri: *žedan krvi -> žedan nove krvi / canı taze kan ister, oteti se kontrolu -> oteti se racionalnoj kontrolu / rasyonel kontrol altında, kratiti vrijeme -> kratiti vrijeme i strah / zaman ve korku gidermek* ki bütün bunlar yazar tarafından eklenmiştir. *Karika u lancu -> posljednja karika u lancu / zincirin son halkası olmak*'sa yöntemli bir çeşitleme sayılabilir çünkü derlemdeki verilere bakarsak aynısından bulmak mümkündür. *Pa šta bude, neka bude / ne olursa olsun* şeklinde tanıttığımız cümlesel deyim bağlamda kendisi "...pa šta i kako bude meni, bit će i ovom gradu / ...bana ne olursa, bu şehre de olsun" olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada hem yazar tarafından ekleneyecek bir çeşitleme (...i / ...de) hem de dış şekli etkileyen ekleneyecek çeşitleme vardır (...bude meni / ...bana). İkinci kısmında ise azalacak bir çeşitleme görmekteyiz (*neka* bağlacı). İlk kısmında *meni / bana zamiri* somutlaşma görevi yaptığı gibi sonraki gelen kısmında *...i ovome gradu / ...bu şehre* de şeklinde deyim somutlaşması tamamlanmıştır. Bir nitel çeşitleme

de bulunmaktadır. Slav dillerinde evirme olarak bilinen çeşitleme söz konusudur. *Zakon Božiji / Allah'ın Yasası* olarak bilinen deyim yazar tarafından evirilmiş şekilde (*Božiji zakon*) kullanılmıştır.

Yarı deyimlerin fiil işlevli grubunda bulunması sıradışı bir şey değil. Bu öyküde de bir kaç tane rastalamaktayız. Örneğin: *iskoristiti priliku / fırsatı kollamak, potražiti pomoć / yardımı aramak, oteti se / izmaknuti kontroli / kontrolun dışında bulunmak*. Fakat fiil işlevinde bulunan deyimler dışında gramatik deyimler de yarı deyim olarak sınıflandırılabilir. Öyküdeki örnekleri şunlardır: *s obzirom <na što> / <bir şeyi> göz önünde tutarak , s druge strane / öte yandan, primjera radi / örnek vermek gerekirse*. İsim işlevinde bulunan ve yarı deyim olan iki örnek bulunmaktadır: *uzrok smrti / ölüm nedeni* ve *pisana riječ / edebiyat*. İkincisinin derlem verileri yüksek olmazsa onu mecaz anlamlı bir ifade olarak tanıtabilmek mümkün olurdu.

4.5. NİKOLA TESLA'NIN SIRRI

Her şey 1994 kışında başladı. Günlük gazetelerin köşe yazıları için yeterli ve sıradan bir ödev gibi görünen olaydı. Büyük ve önemli bir konu olmadığından dolayı, Britanyalı ATT Haber Ajansı'nda çalışan, Reginald Lewis adlı gazetecinin tuhaf ölümüne odaklandım. Aslında, bu “aslen İskoçyalı, kalben Londra'lı” adamın açıklanmamış ölümünün halk tarafından hiç önemsenmemesi son derece ilginçti. Belki de bunun sebebi Lewis'in öldürüldüğüne dair az ayrıntı olabilir. Hem de ölüm, gündemin bir parçası olduğundan, ortamda bunun gibi bir haber dikkati çekmez.

Ben de aynı şekilde düşündüm. Konuyu fazla araştırmadan vazgeçmek üzereydim. Başka bir üçüncü sayfa haberidir diye düşünmüştüm.

Büyük ihtimalle de böyle düşünmeye devam edecektim ama bir kaç gün sonra yurtdışından gazetecilerle konuşurken olayla ilgili yeni bilgiler öğrendim ki, onlar Lewis'in ölümü üzerine tamamen farklı ışık tututular. Yani, muhabbetten anlaşıldı ki Reginald Lewis gazeteci değil Britanya'nın MI6 istihbarat servisi'nin ajanıymış. Mesleki merak etkisinde UMPROFOR'dan İçişleri Bakanlığı'na kadar giden bağlantılarıma başvurdum. Satelit telefonu kullanarak Zagreb ve Londra'yı arama fırsatımı kaçırmadım. Hemen sonraki gün, Paris ve Gdańsk'ı da aradıktan sonra, ilk çizgiler ortaya çıkmaya başladı.

Garip Tesadüfler

Reginald Lewis'in gerçek ismi Reymond Manilov'muş. Tecrübeli MI6 ajanımız Orta Doğu ve Hong Kong'da çalışarak mesleği öğrenmiştir. Saray Bosna'da 1993 Ekiminin ortalarından itibaren çalışmıştır. Londra'nın diplomatik çevresinde onun görevi “son derece gizli ve önemli bir görev” olarak konuşulmuş. Tesadüfi bir şekilde hikâyenin yeni görünümleri açılmasaydı başka bir şey öğrenmeyecektim ve tekrar çıkmaza girecektim.

Her şeyden ellerimi çekmeye karar verdiğim anda Londra'dan, eski arkadaşım, “Sunday Express” gazetesinin muhabiri Edmon Micić beni aradı. Savaş boyunca irtibatımız kopmadı ve anlaşıldı ki benden Saray Bosna'daki siyasi durumla ilgili taze bilgiler isteyecekti. Micić'in, benden son günlerde Saray Bosna'ya gelen ve gizli kimlikler

kullanan dünya istihbarat servislerinin casuslarının gittikçe artan sayısına dair bilgiler almak istediğini anlayınca çok şaşırđım.

Micić'in bu haberi benim merakımı uyandırdı. Ayrıca Micić, Saray Bosna'ya bağlı gizemli ve inanılmaz keşif hakkındaki haberleriyle son aylarda dünyadaki çođu istihbarat servisinde aşırı sevince sebep olduğuna dair doğrulanmış haber aldığını belirledi. Hem de keşfin şimdiki savaşıla alakalı olmaması, haberin ilginç tarafıdır. Micić'e bu olay hakkında öğrendiklerimi anlattıktan sonra ikimiz de çok heyecanlandık. Paralel araştırmaya devam edeceğimize ve bir kaç gün sonra tekrar irtibata geçeceğimize söz verdik. Araştırmalarımızın bizi nereye götüreceğini bilseydim acaba buna başlayacak mıydım? diye kendime soruyorum. Çünkü hayatımı çok seviyorum ve onu tehlike altına sokmak gibi bir niyetim yoktu. Fakat tehlikeli bir oyuna girdik.

Gizemli Evrak

Edmond Micić beni dört gün sonra aradı ve neler öğrendiğimizi birbirimize anlattık. Önümüzdeki resim karışık ve anlaşılamazdı fakat onu o anda olduğu şekilde size aktarıyorum:

Hem onun hem benim öğrendiklerimin ortak bir noktası vardı- o zamanda Saray Bosna'da en az on beş ajan ve casus vardı. MI6, CIA, GRU, İsraili Mossad, Fransa'nın Milli Güvenlik Servisi ve kimliğini öğrenemediğimiz başka istihbaratlardan gelen casuslar vardı. Onun dışında herkes, İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki dönemden kalan ve hakkında ancak son zamanda bilgi edinilebilen bir evrak peşindeydiler. İddiyaya göre, evrağı bulan kişinin elinde son derece önemli ve ona aşırı siyasi ve askeri güc kazandıran bir şey olacaktır. Ve bu evrak Saray Bosna'daymış.

O anda evrak hakkında başka bilgi almak ve onun özelliklerini öğrenmek mümkün değildi. Öte yandan, Reymond Manilov'un 10 Şubat 1994 gecesinde öldürüldüğünü öğrendim. Cesedi sabah Holiday İnn Hotelinin yanında bulunmuş. Saray Bosna'daki polis teşkilatları yeni bir şey öğrenmedikleri için olayı hırsızlık anında cinayet olarak tanımladılar. Zaten bunun gibi olaylar, o dönemdeki Saray Bosna için sıradan bir şeydi. Fakat İçişleri Bakanlığı'nda çalışan arkadaşımдан öğrendim ki cinayet bir yerlinin işi değildi çünkü cinayette özel kurşunlar kullanılmış. Her şeyi hesaba katarak tüm kesintili bilgilerimiz bizi sonuca doğru götürüyordu.

Fakat, bundan sonraki süreçte, olaylar film veya tiyatro oyunu hızıyla ilerlemeye başladı. Kısa bir süre sonra Micić beni tekrar aradı. Güvenli bir kaynaktan, bu olaya ilk ilgi gösteren istihbarat teşkilatının Güney Amerika'dan geldiğini ve Neonazi gruplarının çıkarlarının söz konusu olduğunu öğrenmişti. Onların temsilcileri de Saray Bosna'daymış. Bunu öğrenince olaya daha çok önem vermeye başladım. Akıllı olsaydık o anda her şeyden vazgeçerdik. Fakat Micić'in neredeyse tüm ailesi geçen savaşta Nazi kamplarında hayatlarını kaybettiği için onun merakı daha da arttı.

Amerika Bağlantısı

Karışık ve bağlantısız bilgilerden sonra Micić bana belli bir isim verdi ve ben sonunda gerçek bir araştırmaya başlayabildim. Şimdilik size bu ismi söyleyemem. Bu arada çok şey oldu ama bu metin yayınladıktan sonra o kişinin akrabalarını tehlikeye sokmak istemiyorum. İlerde onu Nenad D. olarak isimlendireceğiz. "D" harfi arkasında gizlenen soyisim, bana hemen Saray Bosna'nın eski ve ihtişamlı bir ailesini hatırlattı. Diğer şeylerin yanı sıra bu savaşa kadar hizmetinde bulunan büyük bir bina bu aile tarafından inşa edildi. Maalesef bina artık yıkıntıydı. Nenad D.'nin kimliğini ilk araştırmaya başladığımda, henüz açıklanmamış eski olaylara bağlı olduğunu öğrendim. Bu arada, bana kendi arşivine bakmama izin verdiği için Bay Turcević'e teşekkür etmem lazım.

Arşivlerde bulunan yazılara göre Nenad D.'nin ailesi, gösterişli ve beğenilen bir aileymiş. Ama sadece yukarıda bahsettiğimiz bina sayesinde değil... İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ve komünistler iktidara geçtikten sonra Marksist ideolojiye hayranlık duymayan ve zengin olan Nenad D.'nin ailesi yeni hayata başlamak üzere Güney Amerika'ya taşınmış. Taşınmaz mal dışında servetlerini kurtarmışlar. Hayat, nasıl olursa olsun, savaş bittikten sonra altmışlı yıllara kadar devam etmişti.

Otuz küsur yaşındayken Nenad D., Güney Amerika'nın bir ülkesinin vatandaşı olarak Saray Bosna'ya gelmiş. Uzun boylu ve solgun Nenad D., rastgele bir sebepten dolayı değil, belli bir görevi bittirmek üzere eski memleketine dönen biri olarak görünüyordu. Gelir gelmez Saraj Bosna'nın gündemine girmiş. Orta yaşlı okuyucularımız, ağzı sıkı ve hiç bir zaman bırakmadığı deri paltosu olan adamı hatırlayacaklar. Ismet Mujezinović'in sergisinin açılış törenindeki fotoğraflarda onu görebiliriz.

Geldikten, ya da döndükten, hemen sonra Nenad D. sosyete ortamına katılmış. O zamandan tanıdığı kişiler, çok zengin olmasına rağmen eli açık bir insan olmadığını söylerler. Her neyse, çarşı çarşıdır ve bir kaç sene sonra onun gelişinin gerçek sebebi ortaya çıkmış. İddiaya göre, ailesi tarafından inşa edilen binanın bodrumunda geri kalan serveti bulunuyormuş. Sahte duvar arkasında yüksek sanatsal değeri olan gümüşlü eşyala varmış. Yabancı uyruklu olarak Nenad D.'nin mirasını alma hakkı varmış ve İçişleri Bakanlığı'ndan gelen görevlinin gözetimi altında duvar arkasına girmiş. Orada neler bulunduğunu kimse bilmiyor ve buldukları şeylerin akibetinin ne olduğu da bilinmiyor. İçişleri Bakanlığı'nın arşivlerinde belgeler bulunmasına rağmen bu savaşın fırtınasında yok olmuşlar. Nenad D. mirasını eski Yugoslavya'dan alıp alamadığını bilemeyiz. Belki devletten para karşılığı almış olabilir. Her halükarda Nenad D., aniden geldiği gibi Saray Bosna'dan bir daha dönmek üzere ayrılmış.

Karmaşık İp Yumağı Açılmaya Başlar

Bir sürü açıdan sunduğum Nenad D.'nin hikâyesi yarım kalmış gibi gözüküyor. Hikâyenin arkasında gözden ve kulaktan kaçırmış olduğumuz gerçekler olduğunu anlamak için çok zeki olmamıza gerek yok. Bir taraftan Nenad D. kadar zengin bir adam, neden Saray Bosna'da bir kaç yıl boşuna kaybetmiş? Almış olduğu gümüş onun için mali bakımdan gereksizmiş. Demek ki Nenad D. gümüşten daha değerli bir şey almaya geldi. Belki de halkın yasaklanmış söyledikleri doğruymuş ve Nenad D. yabancı bir casusmuş. Fakat bu durum imkânsızmış. O dönemdeki hassas devlet, ülkede kalmasına izin vermemiştir.

Tabii ki bütün bunları, hemen, Edmond Micić'e söyledim. Benim yeni öğrenmiş olduğum bilgilere sevinmiş ve hemen derin bir araştırmaya atılmıştı. Üzerinden iki gün geçmeden, geç saatlerde telefonum çaldı. Onun genellikle sakin sesinin ne kadar heyecanla yükseldiğini size şimdi anlatmak istemiyorum. Büyük bir şeye girdiğimizden kaynaklanan korku da heyecanının sebebi olabilirdi. Fakat girdiğimiz iş elimize Pulitzer ödülü getirebilecek kadar büyüktü. Kısaca öğrendikleri şeyler şunlardır: Nenad D. casusmuş. Fakat her hangi bir devlet için çalışmamış. ABD ve İsrail'in yatırımlarından para kazanan ünlü Güney Amerika kurumu için çalışmış. Nenad D., samba, rumba, kahve ve karnaval kıtasına döndükten sonra inanılmaz zengin olmuş. Yetmişli yılların sonuna doğru anlaşılmaz bir şekilde kaybolmuş. Sanki, onun ismi tamamen unutulmaya yüz tutmuş.

Bu durum ta 1993'e kadar sürüyordu. Montevideo yakınındaki kazada yaralanmış olanlardan birinin de Nenad D.'nin olduğu ortaya çıkmış. (Fakat onun evraklarında, ismi Alvahadra Boreles olarak yazılmış). Durumu çok kötü olmasına rağmen bir kaç gün daha yaşamış. Micić, Uruguay'daki bir muhabirle konuşmuş ve Devlet Hastanesi'nde istihbarat servisleri tarafından duyulan şaşırtıcı ilginin bu yatan zavallıya olduğunu söylemiş. Micić, tekrar muhabirle irtibata geçmiş. Muhabir, sosyetenin elit localarına üyeymiş. Ona göre, Nenad D.'nin yattığı hastanede çalışan biri, Micić'in meslektaşına yaralınının vefat etmeden önce "Saray Bosna'daki Sırrı" hakkında konuştuğunu ve sadece kendisinin onu çözebileceğini söylemiş. Üstelik hastane çalışanı, Nedad D.'nin son sözlerinin Nikola Tesla ve onun keşfiyle alakalı olduğunu yemin etmiş. Kısa bir müddet sonra Nedad D., son nefesini vermiş ve sırrını Montevideo'daki sessiz kabrine taşımış.

Bir sonraki gün Micić ve ben ilk defa ve ürkütücü bir şekilde nasıl bir işe bulaştığımızı anladık. Haber buranın gazetelerinde bile yayınlanmış. Micić'in meslektaşı, bize, öğrendiklerini aktardığı gün intihar etmiş. Hastanedeki çalışan da. Tabii, buna safça inanmak güçtü. Belli ki bu olayın kimse tarafından incelenmesini istemeyen biri vardı. Bu iki cinayet-ki zaten başka bir şey söz konusu olmamalı- bize son uyarı oldu. Halbuki, araştırmamız bayağı ilerlemişti ve artık onu bırakmak mümkün değildi. Yani geri dönmek imkânsızdı. Çok tedbirli bir şekilde, Nikola Tesla'nın Saray Bosna veya Nenad D. ile olabilecek tüm bağlantılarını bulmaya karar verdik. Bu arada Tesla'nın çalışmasını da inceledik. Artık onu söyleyebilirim: güya iki dünya savaşı arasındaki dönemde, Tesla yıkıcı ve son derece güçlü bir silah yarattığı söylentileri araştırmamızın amacıydı. Zaten Nedad'ın son sözleri buna işaret ediyordu!

Saray Bosna Bağlantısı

Micić ve benim Tesla'nın çalışmaları araştırdıklarımız esnasında ve sonraki olup bitenler hakkında kısa bir kitap yazılabilir. Bir ay süren ve dört kıtaya yayılan araştırmamıza yardım eden kişilerden bahsetmek istemiyorum. Hem zamanım yok hem de onların güvenliği için daha iyi olur. O yüzden size sadece sonuçları sunacağım. Fakat, bu satırları yazarken yazdıklarımın inanmakta zorluk çekiyorum.

Bu hikâye Nikola Tesla'ya, Nenad D.'ye ve savaş içinde bulunan ve yurt dışından gelen casuslarla dolu Saray Bosna'ya bağlanır.

Ortalama halk arasında dahi bilinir ki Nikola Tesla güya gizlice kuvvetli ve yıkıcı bir silah icat etmiş. Bu hikâye ne kadar efsanevi ve yaygın olursa olsun, özellikle son zamanlarda, Sırp milliyetçilerin medyalarında, hiç bir zaman bunun ispatlanamadığını biliriz. Ancak, CIA'nın Tesla'nın ölümünden sonra tüm evrakları aldığını ve çok sıkı şekilde gizlediğini ve koruduğunu biliriz.

Doğrulanmamış bilgilerden yapılmış duvarı yıkmam zordur fakat beklemediğimiz bir şey oldu. Sonunda Micić ve ben Tesla'nın gerçekten basit fizik kurallarına dayanarak kuvvetli bir silah icat ettiğini öğrendik. Hiç kimseye güvenmeyen Tesla, ürkütücü formülünü hipnoz yoluyla Howard Berker adlı sekreterinin bilinçaltına kaydetmiş. Ardından, savaş karşıtı ve barışçı olan Tesla neler icat ettiğini anlayınca formülüne dair tüm notları yok etmiş. Aynı zamanda formülü, uygulanan baskıya rağmen, ABD hükümetine vermeyi reddetmiş. Aslında formülü Berker'in bilinçaltından silmek de istemiş ama ünlü İslavist ve Tesla gibi köklersş bizim topraklarımızdan olan sekreter, o anda Saray Bosna'daymış. Miras davasına katılmak üzere buraya gelmiş.

Kader ne kadar tuhaftır ki, tam o gün Ferhadija sokağında Berker'e fayton çarpsın istemiş. Oradan geçen insanlar ağır yaralı Berker'i yakında bulunan ve Nenad D.'nin ailesine ait olan binaya taşımışlar. Berker, Nenad'ın babasının ofisinde on dakika içerisinde vefat etmiş. Fakat baygınlıkta onun bilinçaltından Tesla'nın sırrı çıkmış. Fiziğe hayran Nenad'ın babası formülü yazmış. Yazdıklarının boş laflar olmadığını hemen anlamış. Formülü ilk bulduğu şeye-muhasebe defterine- yazması ilgi çekiçi bir gerçektir. Berker ölmüş ve Tesla aynı gün New York'taki evinde rahatlamış. Kendi sırrının kesinlikle kaybolduğuna inanarak 1943 yılında rahat rahat vefat etmiş.

Bir kaç yıl içinde, günlük telaşeden dolayı, Nenad'ın babası formülü unutmuş. İkinci dünya savaşı başladığında binasına SS örgütünden bir subay taşınmış. Babası, onun vasıtasıyla Tesla'nın savaşı bitirebilecek efsanevi keşfi hakkında bilgileri öğrenmiş ve kendisinin o güçlü formüle sahip olan tek kişi olduğunu anlamış. Yugoslavya milliyetçisi olduğundan, Almanlara formülü vermek aklına bile gelmemiş. Muhasebe defterini, gümüşler ile birlikte, bodrumda bulunan sahte duvar arkasına koymuş. Maalesef, iyi geleceğe ve Tesla'nın keşfinin hayır işlerinde kullanılabileceğine inanan hayalperest, 6 Nisan 1945'te atılmış bombayla öldürülmüş. Ancak '50'li yıllarda oğlu Nenad D. babasının eski günlüklerini araştırırken bodrumda saklanan ürkütücü sır hakkında bilgi

almış. Kısa bir süre sonra Nenad D. Saray Bosna'ya gelmiş. Önceden öğrenmiş olduğumuz bilgilere göre bodrumdaki gizli yere nasıl ulaştığı bellidir. Ama orada neler bulduğunu bilemeyiz.

Beklenmedik Değişim

Sonraki günler Micić ve benim için çok zordu. İlk olarak o, telefon tehditlerine maruz kaldı, hatta gece bir kaç taş onun penceresine atıldı. Sonunda, bir sabah onun arabası patlatıldı. Micić beni arayıp bu araştırmadan çekildiğini söyledi. Kendisinin ve ailesinin hayatını tehlikeye sokmak istemiyordu. Öte yandan, bir gün ofisime James Bond filmindeki olumsuz tiplere benzeyen iki kişi geldi ansızın. Film karakterleri aksine lafları sert ve katiydi. Aksanı biraz sert olan (Alman mı acaba?) ama yine mükemmel bir Boşnakça ile bana, çizgi romana ve film hakkında yazmaya dönme zamanımın geldiğini ve tüm bu olaylardan ellerimi çekmem gerektiğini söylediler. Bu arada tabanca namlusu bir saniye için gösterildi. Saf ırkın yansıması olan gözlerindeki parlaklık bana, silah kullanmaktan çekinmeyeceklerini söylüyordu. Belki aynı şekilde onu, Reginald Lewis için kullanmışlardır. Onu düşünmek bile istemedim. Yeter artık! Kendime söyledim. Çizgi romanına dön. Ve böyle de yaptım. Geçen aya- ocak 1995'e kadar.

Bu hikâyenin son sözü, beklemediğim bir şekilde, Saray Bosna'nın çözülmemiş gizemli diğer hikâyeleri gibi, onu da çekmecede bıraktığımda ortaya çıktı. Tamam, Tesla'nın silahına dair bilgilerim vardı, Nenad D. ve Saray Bosna'ya bağlantısını da çözdüm. Fakat formülün ne olduğunu, birinin onu bulduğunu ve eğer bulmuşsa kimin ellerinde olduğunu öğrenemedim. Micić ile artık fazla konuşmuyordum. Sadece basit şeyler paylaşıyorduk. Bu olayla ilgili hiç bir şey söylememenin daha iyi olduğunu biliyorduk. Bazen yerli salonlarda konuyu biraz açmaya çalıştım ama artık kimse ilgilenmiyordu. Yurtdışından gelen muhabirler Bosna'dan ayırdılar. Onlar bir şey öğrendiler mi ve ne kadar öğrendiler acaba? Ve sonuçta eğer Nenad D. Formülü Saray Bosna'dan götürmüşse neden buraya geldiler?

Bir akşam televizyonda "Saray Bosna'dan Bosna'nın Şehirlerine" müzik programını izlerken ("BH Dani" dergisi için eleştiri yazısı yazmak üzere) birden benim huzurumu gelen bir telefon kaçırdı. Hattın öbür tarafında yaşlı bir adamın boğuk sesi geliyordu. Kendi kimliğini söylemek istemedi. Yarın akşam görüşmemizi istedi. Nenad

D.'nin ailesinin terkedilmiş binasında görüşeceğimize söz verdik.

Tesadüf mü? Sanmam. Telefondaki ses bana görüşmemiz gerektiğini ve konunun Tesla'nın keşfiyle ilgili olduğunu söyleyince ürküttüm!

Çözümleme

Gizemli muhatapla görüştümde bir sene süren fakat onlarca sene gibi devam eden hikâyenin sonucu şekillenmeye başladı. Bu solgun yaşlı adam hasta olmasına rağmen insanda saygı uyandırıyor. İçişleri Bakanlığı'ndan emekliydi ve 1970 yılında o bodrumun gizli yerinin açılışında bulunmuştu. O gün orada olan beş kişiden tek o hayatta kalanın kendisinin oluşu beni şaşırttı. Diğerleri doğal yollarla vefat etmişler veya açıklanmamış şekilde öldürülmüşlerdi. Kendisi tutucu komünist olarak senelerce SSCB'de yaşadığı için kurtulmuş. Fakat SSCB'nin yıkılışından sonra kanser hastalığından dolayı 1991 yılında Saray Bosna'ya dönmüş. Doğduğu şehirde savaş başlayacağını hiç düşünmemiş.

Eski meslektaşlarıyla hâlâ irtibatını koparmadığı için, benim, kendisinin şahit olduğu olaylarla ilgilendiğimi öğrenmiş. Ölümüne yaklaştığını hissedince vicdanını rahatlatmak istemiş. Anlatıkları şudur:

Nenad D., bodrumda gerçekten formülü bulmuştur. Bunu polis görevlilerinden saklayamadığı için onlara gümüş eşya vermiş. Fakat benim muhatabım garanti istemiş. Nenad'ı takip etmiş ve formülün ne anlattığını az çok anlamış. Micić ve benim gibi Rusya'dan başka bilgiler almış ve rüşvet sayesinde bollukta yaşamış. Böylece de formülünün kaderinin ne olduğundan haber almış. Nenad D. Güney Amerika'ya formülün bir parçasını götürmüş. Bu parçayı süper devletlere satmış. Ama Nenad'ın öbür devletlerle alışverişinden haberleri yokmuş. Sözleşmede yazıldığı para miktarını aldıktan sonra kaçmış ve izini iyice süpürmüş. İddiyaya göre yirmi sene beklemiş ve formülün eksik kısmına en çok para verecek olana satmak istemiş. Herhalde bu şekilde sırrın fiyatını yükseltmek istemiş. Halbuki onun, oyununun nasıl bittiğini artık biliyoruz. Onun yok oluşunda hangi tarafın katkıda bulunduğunu sadece tahmin edebiliriz.

Fakat formülün geri kalan kısmıyla ne olmuş? Tecrübeli casus arkadaşımın ona da cevabı vardı. Nenad çok akıllıymış. Satmış olduğu kısmı aslında değersizmiş. Öbür kısmı

kilit noktadır. Tesla'nın keşifinin sırrı odur.

Geri kalan kısmı bir kitabın içine sokmuş ve akrabası olan Amir Z.'ye emanet olarak bırakmış. Amir'in hiç haberi yokmuş. Nenad ona gönderdiği para sayesinde görevini iyi üstlenmiş. Kitabı ailesinin geniş kütüphanesinde saklamış.

Kitaba ne olmuş diye muhatabım artık araştırmak istemedi. İsteddiği tek şey rahat bir şekilde vefat etmektir. Sonra vedalaştık. Açıkca söylemem gerekirse antatıkları beni pek ikna etmedi. Bu kadar büyük bir sır, habersiz bir insanın ellerine verilir mi? Fakat iyice düşündükten sonra söylemeliyim ki o adım, Nenad'ın tek mantıksız adımıydı. Sırf bu şekilde casuslar ve polisin gözlerin önünde görmezlikten gelebildi. Amir'i bulmaya çalıştım. Nihayet son perdenin önündeyiz!

Son söz

Söylediğim gibi, bu hikâyenin sonudur. Ya da benim vardığım sonuçtur. Bu kadar şaşırtıcı hikâyenin olabilecek tek sonu... Onu size olduğu gibi anlattım. Hiç bir şey eklemedim. O yüzden şimdi hikâyeyi halka sunuyorum. Hepsini birden casusların hasta zihniyetine bırakamam. İşler bayağı ilerledi. Şimdi direkt sizinle konuşuyorum. Formülün iyi niyetli insanların ellerine ulaşması için, hepinizin çabalaması gerekir. Buna inandığım için bana hayal perest diyenler çıkabilir.

Amir Z. bu savaşın mağdurlardan biridir. Savaşın başlangıcında öldürüldü. Ailesi hemen ardından Saray Bosna'dan ayrıldı. Evine taşınmış olan akrabası edebiyata ve güzel sözlere önem verenlerden değildi ve kütüphanedeki eserleri ya yakıt olarak kullanmışlar ya sokakta satmışlar. O kitap yakılmış mı? Sanmam. Nenad yeterince akıllıydı ve formülü sıradan bir kitaba saklayamazdı. İnsanoğlunun kaderini değiştirebilecek sırrı içeren kitabın, ne kadar deli gözüdürse gözüksün, bugün Saray Bosna'da kontrolsüzce dolaştığı varılabilecek tek mantıklı sonuçtur. Acaba sokaklardaki tezgahlardan birisinde midir? Birisi onu satın almış mıdır? Formülü bulan var mıdır?

Bize düşen tek şey soruşturmadır. Yanı sıra korkmalıyız ama umudumuzu kaybetmemeliyiz.

4.5.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırma	Deyimler sözlüğü*	Korpus (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
posvetio sam pažnju neobičnoj smrti	posvetiti pažnju <kome, čemu>	fiilli	var		ilgi göstermek	kulak vermek
mali odjek što ga je u javnosti imala	imati odjek	fiilli	yok	7 / 13,9	etki bırakmak	
takve vijesti nisu izazvale mnogo pažnje	privlačiti pažnju	fiilli	var		ilgi çekmek	dikkatını toplamak
da potegnem neke od svojih veza	vući (povlačiti) konce	fiilli	var		ipleri çekmek	ipin ucunu birinin elinde olmak
ponovo bih se našao u istom ćorsokaku	naći se / biti u ćorsokaku	fiilli	var		kör sokakta bulunmak	çıkılmaz sokak, boru son ucunu
da se nove perspektive priče nisu otvorile	perspektive se otvaraju	fiilli	yok	8,2 / 9	manzaralar açılır	
bio spreman dići ruke od čiteve stvari	dići ruke <od koga, čega>	Fiilli	var		<bir şeyden> elleri kaldırmak	pabuç bırakmak, el etek çekmek
Micić zamolio da mu pružim informacije o porastu broja	dati informaciju <kome>	Fiilli	var		bilgi vermek, sağlamak	
u nama obojici podivljao je žurnalistički novinarski nerv	novinarski nerv	isimli	yok	9,7 / 2,2	gazetecilik duygusu, hüneri	
ponovo stupimo u kontakt za nekoliko dana	stupiti u kontakt <skime>	fiilli	yok	9,6 / 21,1	<biriyle> irtibata geçmek	<biriyle> temasa geçmek, irtibat kurmak
Sve u svemu, čak su i ovakva naklapanja	sve u svemu	gramatik	yok	6,8 / 35	bütün olarak	her şeyi hesaba katarak
i da su u igri čak i interesi nacionalističkih organizacija	biti u igri	fiilli	var		oyun(un) da bulunmak	işin içinde bulunmak

konačno mogao započeti opsežniju istragu	pokrenuti istragu	fiilli	yok	8,3 / 28	araştırma başlatmak, inceleme yürütmek	
Nisam u poziciji da vam to ime sada u potpunosti otkrijem	biti u stanju	fiilli	var		<neyin> halinde olmak	elinden gelmek
u javnom životu našega grada	javni život	isimli	yok	4,2 / 29,6	kamusal yaşam	
Život, pa kakav god već on bio, nastavio je da teče	kako god	niteleme	var		her neyse	
u rodni grad vratio ne tek tako	tek tako	niteleme	yok	2,9 / 17	bir şey yapmadan	durup dururken
kretati i u vidjenijim krugovima	kretati se u krugovima	fiilli	yok	7,9 / 2,2	bilinmiş çevrede dolaşmak	
nije bio baš darežljive ruke	(čovjek) široke ruke	niteleme	var		eli açık	eli açık
Kako god, uskoro je opet, naglo	kako god	niteleme	var		her neyse	
Klupko se razmotava	klupko se odmotava	fiilli	var		ip yumağı çözmek	
da smo se zaista zavalili u nešto krupno	uvaliti se u (velika) govna	fiilli	var		(büyük) bokluğa düşmek	belaya batmak
donijeti Pulitzerovu nagradu u naše ruke	imati u <čijim> rukama <što>	fiilli	var		elinde bulundurmak	sahip olmak
njegovo ime definitivno pada u zaborav	pasti u zaborav	fiilli	var		unutulmak	unutulmaya yüz tutmak, adı kalmamak
jer ništa drugo nije moglo biti u pitanju	biti u pitanju	fiilli	var		mesele olmak	söz konusu olmak
Jer, Nenadove posljednje riječi odnosile su se baš na to	posljednje riječi	isimli	yok	1,6 / 5,2	son sözler	
ono što je pronadjeno drži se u strogoj tajnosti	držati u tajnosti	fiilli	yok	10,7 / 11,5	sır olarak tutmak	sırı saklamak
teško se probiti kroz takav zid	probiti zid <čega>	fiilli	yok	13,3 / 1,7	<neyin> duvarını sökmek	düzlüğe çıkmak

pored golemih pritisaka vršenih na njega	vršiti pritisak <na koga>	fiilli	yok	9,9 / 20,4	baskı yapmak <kime>	baskısı altında olmak
Tesla vukao je korijene iz naših krajeva	vući korijen	fiilli	var		<kimin> kökü oradan gelir	soya çekim
pritisnut bremenom skakodnevno život	svakodnevni život	isimli	yok	9,1 / 35,6	günlük hayatı	
koji ima formulu u posjedu	imati u posjedu <što>	fiilli	yok	5,5 / 7,8	sahip olmak	elde etmek
na pada mu na pamet da formulu preda Njemcima	pasti / padati na pamet <kome>	fiilli	var		akla düşmek	akla gelmek
da je vrijeme da dignem ruke od svega	dići ruke <od čega>	fiilli	var		<bir şeyden> elleri kaldırmak	pabuç bırakmak, el etek çekmek
kada sam već čitav slučaj odložio u ladicu	odložiti u ladicu <što>	fiilli	var		çekmeceye koymak	gözardı etmek
u čijim je onda rukama?	biti u <čijim> rukama	fiilli	var		sahibi olmak	elde etmek
sada se to pokazuje, ključni akter-svjedok	ključna karika	isimli	var		ana bağlantı	elebaşı
želio je zapravo olakšati vlastitu savjest	umiriti <čiju> savjest	fiilli	yok	12,3 / 2,6	<kimin> vicdanını sakinleştirmek	vicdanını rahatlamak
pobjegao je i vješto zametnuo svoj trag	zamesti <čiji> trag	fiilli	var		<birinin> izini süpürlemek	izini silip süpürmek
Jer bi se takva tajna povjerila u nesigurne ruke jednog neupućenog čovjeka	predati u <čije> ruke <što>	fiilli	yok	9,1 / 8,9	teslim etmek	<birinin> eline vermek
Pokoušao sam ući u Amirov trag	ući u trag <kome>	fiilli	var		<birinin> izine girmek	izinden gitmek
evo nas pred završnim činom	posljednji (zadnji) čin	isimli	var		son perde	son perde

Baš zato čitavu pričū iznosim u javnost	izići (izbiti) u javnost	fiilli	var		kamuya sızmak	açığa vurmak
Stvari su previše izmakli kontroli	oteti se / izmaknuti <čijo> kontroli	fiilli	yok	13,9 / 14,9	kontrolün dışında bulunmak	ele avuca sığmaz
formula pronadje i preda u ruke	predati u <čije> ruke <što>	fiilli	yok	9,1 / 8,9	teslim etmek	<birinin> elline vermek
od onih što književnost i lijepu riječ štuju	lijepa riječ	isimli	var		belles lettres	edebiyat

Tablo: 5

4.5.2. Tahlil

Nikola Tesla'nın Sırrı“ öyküsünde diğer öykülerde olduğu gibi, yazar tarafından sık sık kullanılan deyimler ve kalıp sözlere rastlamaktayız. Neredeyse her hikâyenin başlangıcında gazetecilik bir araştırma söz konusu olurken *posvetiti pažnju / kulak vermek* , *privlačiti pažnju / ilgi çekmek*, *dati informaciju / bilgi vermek*, *stupiti u kontakt <s kime> / irtibata geçmek*, *pokrenuti istragu / inceleme yürütmek* gibi deyimlerin bulunması beklenmedik bir durum değildir. “*Nikola Tesla'nın Sırrı*” öyküsü anlaşıldığı gibi bir sır hakkındadır. Örneğin: *klupko se odmotava / ip yumağı çözülür*, *pasti u zaborav / adı kalmamak*, *držati u tajnosti / sırrı saklamak*, *probiti zid / duvarı sökmek*, *zamesti trag / izini silip süpürmek* , *ući u trag / izinden gitmek*, *izići (izbiti) u javnost / kamuya sızmak*. Yazarın peşinden koştuğu sırrı yıllarca bir kişiden başka kişiye gezdiği için *predati u <čije> ruke <što> / eline vermek* , *biti u <čijim> rukama / elinde bulunmak*, *odložiti u ladicu <što> / çekmeceye koymak*, *imati u posjedu / elde etmek* gibi deyimler yardımıyla anlatılmaktadır.

Ruka / el sözcüğü (*ruka*) içeren deyimlerin sayısı da yüksek. Daha önce gösterdiğimiz deyimler dışında *dići ruke <od čega> / el etek çekmek* bir fiil işlevli ve (*čovjek*) *široke ruke / eli açık* niteleme deyimini vardır.

Bu üç anlamsal grup dışında yazarın sürekli tekrarladığı gramatik ve niteleme deyimler vardır. *Kako god / her neyse*, *tek tako / durup dururken*, *sve u svemu / her şey hesaba katarak* deyimler yazara özgü ifadeler değildir. Yukarıdaki anlatılan deyimler her insanın günlük konuşmasında bulunur. Fakat kitabın neredeyse her öyküsünde bulunduğu fiil işlevli deyimler yazarın üslubunu nitelendirir.

Yazar, *valiti se u (velika) govna / belaya batmak* fiil işlevli deyim azalacak çeşitlemesi tercih etmiştir. Asıl deyim kaba sözcük içermesi o yüzdendir. Öykü kitabı ciddi bir eser olmamasına rağmen kaba ifadeleri veya küfürleri hiç bulundurmaz. Ona iki taraftan bakılabilir: ya yazar güya ciddi konu anlatmış gibi yaptığı için üslubu akademik çalışmalara veya röportajlara yakın tutmak ister ya da kaba ifadelerden hoşlanmaz. Yazar genç yaşta öldüğünden ve başka edebi eser bırakmadığından bu soru cevapsız kalacaktır. Fakat asıl deyim dokunaklılığı bu kaba sözcüklerden gelmesine rağmen Karim Zaimović kendi çeşitlemesinde *nešto veliko / büyük bir şey* kullanarak dokunaklılığı sağlamıştır. Sonuçta asıl deyim yaygın çeşitlemesinde *velika govna / büyük bok* sıfatı ile sıkça

karşılaşılır.

Öykünün son deyimini *lijepa riječ / güzel söz*'ün deyim olup olmadığı tartışılacak bir konudur. Kullandığımız deyim sözlüğünde *lijepa riječ / güzel söz* diye bir deyim bulunmaktadır fakat ona derlemde baktığımız zaman çok farklı bağlamlarda bulunur (*güzel sözler söylemek / duymak / yazmak* gibi birleşimlerde yer alır) ve dolayısıyla başka bir şey ifade eder. Yine Karim Zaimović'in kullandığı ifade ölçünlü dilin bir ifadesi söylemek mümkün değildir. Yazarın kullanımında edebiyat veya şiir anlamına gelir. Ama aynı cümlede *književnost / edebiyat* sözcüğü kullanıldı. Demek ki *lijepa riječ / güzel söz* rastgele bir seçim değildir. Yazar onu kullanarak alıcıya birşey aktarmaya çalışmıştır.

4.6. İNEK İSTİLASI

1.

Geçen senenin ortalarında yabancı gazeteciler, Batı Avrupa ülkelerinde ineklerin daha önce görülmemiş bir şekilde delirdiğine dair haber yapmaya başladılar. Çoğu süt ineği içilebilir süt yerine ekşi ve kullanılamamacayak süt vermeye başladı. Üstelik kimya tahlilleri bu olaya bir çözüm getirmek yerine yeni sorular oluşturdular. Bunun sebebi sütte yeni bir madde bulunması idi fakat bu maddenin normal koşullarda ineğin memesinde hiç oluşmaması gerekirdi. Çiftçiler, süt üreticileri ve medyanın, bu olayların sebebinin kötü beslemeden kaynaklandığını açıklayacakları zaman beklenmedik bir sürpriz meydana geldi. Ekşi süt veren inekler (ki bazı tahminlere göre onların sayısı Avrupa'daki tüm ineklerin %10'u kadar) süt vermeyi tamamen kestiler. Aynı zamanda çiftçilere ve çiftlikteki öbür hayvanlara karşı saldırgan ve inatçı davranmaya başladılar. Böylece, ineklerin saldırılarından dolayı bir sürü çiftçi yaralandı. Çiftçilerin en çok İngiltere'de yaralandığı görüldü. Hatta İngiltere'deki bazı çiftliklerde çok fazla inek kaçıışı gerçekleşti. Kaçmış ineklerin izini bulmak için çiftçiler ve yerliler çevreye dağılıp aramak zorunda kaldılar. Yakaladıkları inekleri bağladılar ya da gerekiyorsa öldürdüler. Fakat kaçan ineklerin izini bulana kadar vahşileşmiş hayvanlar daha önce hiç görülmemiş bir canavarlık yaptılar. Öfkelerini ve birden artmış güçlerini özellikle tavşan ve sincap gibi yabani orman hayvanlarına karşı uyguladılar.

Tüm ülkelerde haber ajansları tarafından aktarılan hadise, bize bu olayların kontrolden çıktığını gösterdi. İddiaya göre, geçen senenin onuncu ayının ortalarında Sheerwood ormanında kaçmış inekleri arayan bir grup, bir çimenlikte korkunç manzarayla karşılaştılar. O küçük çimenlikte inekler kendi ihtiyaçları doğrultusunda eğreti bir tapınak yaptılar ve tapınağın her yerinde rastgele bırakılmış 20 civarında tavşan ve sincap cesetleri buldular. Araştırmalarda bu küçük hayvanlara tecavüz edildiği ve ardından ilkel ve garip bir ritüel için boynuz tanrısının sunağına getirildiği görüldü. Basitçe yapılmış sunak şu an Nottingham Polis Müdürlüğü'ndedir. İngiliz bilim adamları, ineklerin vahşetini açıklamak amacıyla sunağı araştırmaktadırlar.

2.

Biraz önce anlatmış olduğumuz olaylar hakkında bir kaç güvenilir tanıklık sunmak üzereyiz.

Sussex ilçesindeki ünlü inek yetiştiricisi olan John Greenwood'u tüm bu olaylar şaşırttı. "Daily Telegraph" gazetesine verdiği ifadeye göre: "Neden böyle şeyler oluyor hiç anlamıyorum," dedi. "İneklerime her zaman iyi bakardım. Hatta aileme baktığım gibi onlara da bu kadar ilgi gösterdim. Özellikle Sarah, benim en iyi süt ineğim. Sakin ve itaatkar bir inekten saldırgan bir canavara dönüştü. İki işçiyi yaraladıktan sonra benim geri kalan 12 ineğimi isyana çağırdı. Sonra olup bitenleri siz de artık biliyorsunuz," diyerek konuşmasını bitirdi.

Scotland Yard'ın memuru olan ve bu garip olayların araştırmasını yürüten Edward Alman, "Sun" gazetesine "hâlâ karanlıktayız" diye itiraf etti. Gazeteciye: "Gerçekten ne olduğunu anlamadım. Kariyerim boyunca böyle bir şeyle hiç karşılaşmadım. Sanki kaçmış ineklerin belli bir amacı varmış, sanki terörist örgütleri kurmuşlar, sanki belli bir plana göre ilerliyorlarmış gibi. Nasıl bir plan söz konusu olduğunu ve onların başında kim olduğunu sadece tahmin edebiliriz," dedi.

Yakalanmış ve öldürülmüş inekler üzerinde anatomik inceleme yapan bilim adamları, ineklerde bir hastalık olduğunu veya "deli inek" salgını gibi bir hastalık söz konusu olduğunu reddetmektedir. Ayrıca bilim adamlarının araştırmalarına göre de, ineklerin vücudunda doğa karşıtı bir insan grubu tarafından verilmiş bir uyuşturucuya rastlanmadı. Allah'tan ineklerin saldırgan davranışları, bu araştırmalar devam ederken gittikçe azalıyordu. En önemlisi, tüm kaçmış inekler yakalanmış ve öldürülmüştü. Çiftçilere sadık olanlarsa garip davranışlarda bulunanlarla ve bazı Avrupa ülkelerinde hâlâ aranan gruplarla ilgili bir şey göstermediler.

İnekler üzerinde anatomik inceleme yapan Alman bir bilim adamı ve mahkeme hekimi Hans Grubach kendi tahminini sunmasaydı, belki de bu hadise yavaş yavaş yaklaşan tatille birlikte unutulacaktı. Teorisi ciddi bir şekilde ispatlanmış olarak çoğu resmi kurumlarca kabul edilmemesine rağmen biz onu yine de ana hatlarıyla anlatmak istiyoruz.

Dr. Grubach'ın iddialarına göre biri telepatik sinyal yoluyla ineklerin ilkel aklını

işgal etmiş ve saldırgan olsunlar diye beyinlerine direk mesaj gönderiyormuş. Bu işin kesinlikle bir amacı varmış fakat Dr. Grubach akademisyen olarak tahminde bulunmak istememiş. Hemen ardından onun teorisi doğrulanmasaymış belki de meslektaşları Dr. Grubach'la ölene kadar alay edecekmiş. Vahşileşmiş inekler, insanları ve yabani hayvanları terörize etmek için kullandıkları gücün artması bir yana, üstelik olağanüstü ruhsal kuvvetler de kazandılar. Yeni kazandıkları gücü kötüye kullanmaya başladılar ve Batı Avrupa'da çiftlikleri yaktılar. Şu ana kadar en az 30 çiftlik zarar gördü.

3.

Medya ve polis bu olaylara nasıl bir tepki vereceğini bilmediği için sonunda en kolay yöntemi seçtiler. Uçan daire konusunda yaptıkları gibi herşeyi inkar etme ve kamuya hiçbir haber vermeme yöntemini seçtiler. Fakat bazı vatandaşlar bu durumdan memnun olmadıkları için tarım ve çiftçilik haklarına sahip çıktılar. Komik bir ad koyarak "Anti-Cowsquard"; yasadışı örgütleri düzenlediler ve Avrupa ormanlarında hâlâ saklanan bazı inekleri avlamaya başladılar. Kısa bir süre sonra ineklere karşı acımasız bir savaş başladı ve bu savaş bazı sonuçlar verdi. Yılbaşına kadar sadece İngiltere'de 7 inek grubu bulundu. Ardından bu inekler bulunduğu yerde öldürüldü. Medya anlatılan olayları önemsemedi ve bu olaylara ilginç bir haber olarak baktı. Peki gerçekten öyle miydi...

İnek vahşetini açıklayabilecek bir kaynak bulmak için yurt dışından gelen ve olağanüstü olayları inceleyen kitaplara başvurduk.

Glasgowlu, görülemeyen şeyleri görebilen bir sihirbaz olan ve 1978 yılındaki Manchester United-Juventus maçının sonucunu önceden tahmin edebilen Karlo Trotter, Nostradamus'un ünlü önsezilerinin bazı parçalarını göstermektedir. Üstelik Trotter'a göre bu Fransız kahin, yaşanan olayları çoktan bildirmiştir. Yaşamış olduğumuz olaylar, ineklerin insanoğluna karşı saldırısının başladığını göstermektedir. Nostradamus şöyle açıklamış:

Kan Kulesi yıkıldıktan 12 sene sonra

Kapkara gökte dolunay

Zalim hayvanlar emirler duymuşlar

Boynuzları kana dönmüş

Trotter'a göre cahil bir insan bile Nostradamus'un mısralarını anlayabilir. Yani "Kan Kulesi yıkıldıktan 12 sene sonra" mısrasını, 1982 yılından sonra olarak anlayabiliriz. Kule yıkılışıysa o senede Belçika'daki Arden bölgesinde olan büyük demir yolu kazasını anlatmaktadır. Bu bölge orta çağdan bu yana Kırmızı Kule olarak da bilinir. Bu demiryolu köprüsü ismini o bölgeden almış. 1982 yılında bu köprü yıkıldı. O an üzerinden geçen tren içinde, ne tesadüf, 215 inek vardı. Sihirbaz ve kahin olan Karlo Trotter'e göre "kapkara gökte dolunay" 1994 ekim ayını kastetmektedir. O zaman da Ay benzersiz konuma girecek; gezegenimizle Merkür gezegeni aynı çizgide bulunacaktır. Nostradamus'a inanacak olursak dünyadaki tüm inekler örgütlenip insanoğluna karşı çıkacaktır. Son olarak Trotter, "boynuzları kana dönmüş" mısrasını fazla açıklamaya gerek olmadığını düşünmektedir.

İneklerin saldırgan davranışlarını açıklamak isteyenler diğer Avrupa ülkelerinde de vardı. Küçük fakat nüfuzlu "Kiyamet'in on üçüncü günü" adlı tarikatın muhteremi olan Luis Harrison Smith'a göre ineklerin garip davranışları aslında Deccal'in yakında geleceğinin habercisidir. 666 onların işaretidir ve tüm vahşi ineklerin kuyruğu 6 rakamı şeklindedir. Üstelik Smith, kaçmış ineklerin genelde üçer üçer yürüdüklerini söyler. Yani bu şekilde onların kuyrukları 666 rakamı göstermektedir ki bu rakam İblis'in sembolüdür. İncil'deki kehanetlere göre İblis'in tam da bu zamanlarda dünyaya hükmetmeye gelmesi gerekmektedir.

Fakat muhterem Smith, düşündüklerini abartılı bir şekilde sunmaya başladı. O yüzden cezaevinde tutuldu. Bu olay alternatif dini cematler ve dernekleri de ayağa kaldırdı. İddialara göre Smith en yakın arkadaşlarının yardımıyla Avrupa'ya gelmiş ve Fransa'da masum inekleri katletmeye başlamıştı. Söylediklerine göre gökten indirilmiş emirler doğrultusunda kendisi bu kutsal görevi üstlenmektedir. 14 inek öldürdükten kısa bir süre sonra Smith ve onun 4 hizmetkârı Strasbourgh'a yakın bir köyde Jean Baptist Juara adlı çiftçinin 3 ineğini öldürmesinin ardından tutuklandılar.

İşte, Avrupa'nın bir kısmındaki ineklerin garip davranışlarıyla ilgili olayların gelişimini kısaca anlattık. Toynaklı hayvanların görülmemiş deliliğinin sebeplerini ve sonuçlarını açıklamaya çalışan teorileri de gördük. Ayrıca, Norveç'te, tam Yılbaşı akşamında تنها bir köyde bir inek grubunun beklenmedik saldırısı gerçekleşti. Hayatta kalanlar, saldırgan ineklerin tamamen yeni ve farklı bir tür olduğunu söylemektedir. İddialarına göre inekler Herkül gücüne sahip olmalarının yanında 15m yükseliğe zıplayabiliyor ve 10m uzaklığa sıçrayabiliyorlardı.

Bu söyletileri gerçek olarak veya tasavvur olarak kabul etme kararı bize kaldı...

4.6.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırma	Deyimler sözlüğü*	Korpus (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
nisu dale nikakvog rezultata	pokazati rezultate	fiilli	var		sonucu göstermek	meyvesini vermek
organizirati prave hajke da bi ušli u trag odbjeglim kravama	ući u trag <kome>	fiilli	var		<birinin> izine girmek	izinden gitmek
dok se opakim krvama ne bi ušlo u trag	ući u trag <kome>	fiilli	var		<birinin> izine girmek	izinden gitmek
Da je čitava stvar dobila krajnje dramatične oblike	poprimiti oblik <čega>	fiilli	yok	9,8 / 4,2	<neyin> şekli almak	biçimine bürünmek
gdje britanski stručnjaci vrše pomna istraživanja	provoditi istraživanja	fiilli	yok	5,1 / 16,8	araştırma yürütmek	
u namjeri da otkriju prirodu	u namjeri	gramatik	yok	2,1 / 33,3	niyetinde olmak	amacıyla
policija još uvijek tapka u mraku	tapkati u mraku	fiilli	var		karanlıkta adımlamak	karanlığa kurşun sıkmak
da se vode prema nekom već utvrđenom planu	(ići) prema planu	niteleme	yok	8 / 8,9	plana göre gitmek	
nisu pokazivale daljnje znakove čudnog ponašanja	pokazivati znakove <čega>	fiilli	yok	11 / 25	<bir şey> göstermek	ipucu göstermek
da je ponovimo u najkraćim crtama	u glavnim crtama	niteleme	var		ana çizgilerde	ana hatlarıyla
u najcrnjem obliku nije došla potvrda njegove teze	najcrnji / crn scenarij	isimli	yok	6 / 8,3	kapkara senaryo	kabus senaryosu
ignoracija i neiznošenje podataka u javnost	izići (izbiti) u javnost	fiilli	var		kamuya sızmak	açığa vurmak
Uzeti stočarsku pravdu u svoje ruke	uzeti <što> u svoje ruke	fiilli	var		kendi eline <bir şey> almak	el atmak
koja je dala konkretne rezultate	pokazati rezultate	fiill	var		sonucu göstermek	meyvesini vermek
ili likvidirane na licu mjesta	na licu mjesta	niteleme	Var		oracıkta	başı belada

nisu dali mnogo više važnosti	pridavati važnosti <kome, čemu>	fiilli	Yok	12,1 / 15,9	önem vermek	önem vermek
pod željezničkom kompozicijom koja je, gle čuda, prevozila 215 krava	gle čuda	cümlesel	Var		ne mucize!	seyirlik mucize!, bak sen!
zbog čega se digla velika prašina u krugovima	dići prašinu	fiilli	Var		tozu kaldırmak	bir çuval inciri berbat etmek
Kako god, i u ovim prvim danima	kako god	niteleme	Var		her neyse	
ove godine stižu iz Evrope vijesti	vijesti stižu	fiilli	Yok	9,1 / 16,9	haber gelir	

Tablo: 6

4.6.2. Tahlil

Kitabın en kısa öyküsünün deyimleri ona göre sınırlıdır. Diğer öykülerde ortaya çıkan deyimler bu öyküde de bulunur. Aynı şekilde en geniş grubu fiil işlevli deyimlerden oluşur ve doğal olarak onların çoğunu yarı deyim olarak nitelendirmek mümkündür. Yazarın her öyküde röportaj yapmak üzere bir araştırma başlattığını ve bu eyleme bağlı olan deyimleri kullandığını görünür. Fakat diğer öykülere göre *İnek İstilasası* adlı öyküde farklı deyimlere rastlanır. Örneğin: *pokazati rezultate / sonuçları göstermek, pokazivati znakove / ipucu göstermek , provoditi istraživanja / inceleme yürütmek*. Metinde onların çeşitlemeleri kullanılmaktadır.

Yazar, son derece gizli ve tehlikeli bir konu araştırır ve kimsenin onun hakkında bir şey öğrenmesini istemez. *Ući u trag / izinden gitmek* ve *izici (izbiti) u javnost / kamuya sızmak* deyimleri yolula bu mevzu anlatılır. Daha önce görünen ve yazarın zayıf noktası olarak nitelendirilen başka bir tarafı da vardır. Bu zayıf noktası *ući u trag / izinden gitmek* deyimini ard arda kullanılması ve bunun dil estetiğine aykırı olmasıdır. Karim Zaimović'in ard arda aynı sözcük öbeklerini hatta deyimleri de yazması dikkat çekicidir. Ele alınan öykü kitabı radyo programında sunulmak amacıyla yazılmış metinlerden oluştuğu için içeriğe daha fazla önem verilmiş ve estetik göz ardı edilmiştir.

Tabloda gösterilen fiil işlevli deyimler dışında yazarın diğer öykülerde kullanmadığı deyimler ve onların çeşitlemeleri bulunur. *Dići prašinu / tozu kaldırmak* deyimini edilgen olarak kullandı, *pridavati važnosti / önem vermek, provoditi istraživanja / inceleme yürütmek, poprimiti oblik / biçimine bürünmek, pokazati rezultate / sonuçları göstermek* örneklerindeyse tamamlayıcı (eşanlamlı) çeşitlemeleri vardır.

İsim işlevli bir deyim bulunmaktadır. Asıl şekliyle meydana gelmez. Yazar, eşanlamlı sözcüğü tercih etmiştir. Böylece *scenarij / senaryo* yerine *oblik / şekil* sözcüğü görünür. Bu, deyim sözlüklerinde bulunmaz (hiç bir çeşitlemesi) fakat *najcrnji / kapkara* sözcüğü derleme yazıldığı zaman en çok *scenarij* sözcüğüyle yer almaktadır. Takip edilen veriler de deyimleşmiş bir eşdizim olduğunu göstermektedir.

4.7. AHUDUDU REÇELİNİN SIRRI

Tarih nedir aslında? Hayat öğretmeni mi, birbirinden farklı olmayan ilişkilerin çeşitlemesinin sonsuz dizisi mi yoksa uzaydan baktığımızda bile herhangi bir bakımdan önemsiz olan, sıradan bir karmaşa mıdır? Tarihe göre değil daha çok kendi dünya görüşüne göre tarihi düzelten çeşitli ekoller ve onların kendi yorumlamaları vardır. O anda tarih tehlikeli oluyor, sınırı geçen bir manipülasyon için bir malzeme oluyor. Yine de (soruyorum) tarih nedir?

Bu akşamki “Yusuf ve kardeşleri” dizisinin bölümünde bu soruya cevap bulmaya çalışırız. Yaklaşımımız gerçekten devrimcidir çünkü daha önce hiç bir zaman uygulanmamıştır. Sistemimiz, bazı noktalarda delice görülebilmesine rağmen, tarihsel öngörülemezliğin tüm karışık ağlarında tek doğru olan sistemdir. Böylece sadece bizim yaklaşımımız, tarihte rastgele ve tesadüfi gibi görülen olaylara hakiki bir ışık atmaktadır. Aslında dikkatli planlanmış ana hatlar söz konusudur. Bu hatlar yeraltı gelişme yönünü oluştururlar. Bu yola devam edersek eğer, en uç ve nihai sonuca varacağız. Dünya gezegenindeki ahududu reçelinin mutlak yok olması sonucuna.

Gelecek bir buçuk saat içerisinde sunacağımız malzeme, bir kaç senelik, hatta bir kaç onyıllık, araştırmanın sonucudur. Bu araştırma son derece hevesli bir grup tarafından yapılmıştır. Grubun üyeleri kendi isimlerinden bahsedilmemesini rica ettiler. Her neyse onlara bu araştırmayı kazandırdıkları için müteşekkirimiz ve size kısaltılmış bir şekilde araştırmayı bu akşam sunacağız. Hikâyemiz insanoğlunun şafağında, çok eskiden gezegenimize mamutlar ve pterodaktiller hakim olduğunda başlamıştır. İnsan o zamanlarda doğanın yok olmaya mahkum bir denemesiyken tıpkı dinazorlar gibi; çok sayıda mahlukattan bir çeşitti. Atamız daha maymuna benzerken neden manevi gelişime narin temel atmaya karar vermiştir acaba? Günümüze dek bu konuda bir çok teori ortaya atılmıştır fakat hiç birisi yeterli değildir. Fakat atamızın, kendi erken varoluşunun belli bir anında ani bir şekilde hayvansal içgüdülerinden vazgeçtiği bir gerçektir. Atamız, ilkel bir maneviliğe sahip olması ile beraber, sadece on bin yıllık kısa bir dönemden sonra gelecek olan, görkemli Orta Doğu medeniyetlerine doğru giden yolu izlemeye başlamıştır.

Yeni öğrendiklerimize göre insanoğlu için önemli noktalardan biri ahududu reçelinin ilkel üretme teknolojisinin gizemli şekilde öğrenilmesi olmuştur. Onu nasıl

başarabildikleri bizim için büyük bir muammadır. Üstün bir ruhsal aydınlatma mı söz konusudur? Yoksa, Deniken'in teorilere göre, ilkel atamıza yabancı ahududulardan reçel üretilmesini gösteren uzaydan gelen bir misafir miydi? Yoksa bu akıl ermez kazanç sadece tesadüfi bir denemenin sonucu mudur? İşte onu bilemeyiz. Her halükârda, atalarımızın ilk örgütlü gruplaşmasının kanıtını sunan İspanya ve Fransa'daki mağara keşifleri, özel yeraltı odalarında ahududu reçeli hazırlamak için basit ocakların mevcut olduğunu gösterir. Ancak neden hiç bir zaman bu keşifler açıklanmadı? Neden hem modern hem geleneksel araştırmacılar onları küçümsediler? Tesadüf mü? Biz buna katılmıyoruz çünkü ahududu reçelinin üretilmesi bakımından insanoğlunun tarihini izlersek sadece insanoğlunun ortaya çıkışının değil tarihin başlangıcının tamamen farklı yorumlanması sağlanacaktı. Böylece günümüzdeki tarihçiliğin temelleri sarsılacaktı. Fakat bu olayların üzerinin örtbas edilmesi, tesadüfi olmayışının gösterilmesi en ürkütücü gerçektir.

Demek oluyor ki tarih boyunca insanoğlunun hayatında reçelin rolünü gizlemek isteyen hatta çok ürkütücü bir şekilde gezegenimizdeki reçeli tamamen yok etmek isteyen örtü altında iktidari gruplar ortaya çıkmıştır. Bildiğimiz gibi, İncil'de bile ahududunun yok olmasının Kıyamet Günü alameti olduğundan bahsedilir.

Elimizdeki bilgilere göre, ki bu bilgilerin yayınlanmmasını (söylediğimiz gibi) resmi tarih uygun görmez, ahududunun düzenli yetişmesi ve ardından reçele (yani bu sihirsel bitkinin manevi ve maddi özüne) dönüştürülmesinin ilk izleri Sümer ve Mısır medeniyetlerinde görülmüştür. Ancak başlangıçta, bu karışıklığın giderilmesi çok önemlidir.

Ahududunun özel tarafı nedir? diye soracaksınız ki zaten bu bitkiyi her yerde bulabiliriz veya ondan hazırlanmış çeşit çeşit ürünleri her yerde görebiliriz şeklinde düşünüyorsanız bu yanlıştır. Bildiğimiz ahududu gerçek ahududunun biojenetik ya da kimyasal bir imitasyondur. Aslında gizlice çalışan güçler yıllardır bizlere gerçek ahududunun yerine bu sahte ahududuyu sokmaya çalışırlar. Ve ahududu günden güne yok olma tehlikesi altındadır.

Atalarımızın bildiği gerçek ahududu kutsal bir bitkidir. Doğanın dengesini sağlayan bir meyvedir. Ahududunun kontrol altında kullanılışı insanın zihnini uyandırır ve aksinin yapılması beklenmedik manzaralara yol açar. Çoşkuyla ulaşarak geleceği görebilmek için

bu bitkiyi kullanan Babil ve Mısır bilgeleri, ahududunun bu niteliklerinin farkındaydılar. O zamanlarda kontrolü yoktu yani ahududunun tekeli olmadığından son derece önemliydi ve boldu. Herkese ulaşıyordu. Ahududu reçelinin mantıklı kullanılmasının bir sonucu olarak Mısır Piramitlerinin inşasında gerçekleşmesini görüyoruz. Böylece firavunun milletinin inanılmaz mimari becerisi hemen anlaşılır: belli miktar ahududu reçeli yedikten sonra uyanmış iradesi ile kocaman taşların adeta havada uçuşması eylemini gerçekleştirilebilirdi ve biz de o inanılmaz yapıların nasıl meydana geldiğini netleştirmiş oluyoruz. Örneğin Hindistan ve Güney Amerika'daki piramitler. Oraya ahududu reçeli Paskalya Adasının'dan getirtilmiştir. Bugünkü günde bile adada bulunan kocaman kafa heykelleri sayesinde, orada ahududu reçelini üreten eski bir topluluğun yaşadığının kanıtı olarak görebiliriz.

Halbuki aynı zamanda Avrupa'da eski Yunan medeniyeti geliştirdikçe, ahududu bitikisinin yok olması için çalışan örgütlü gruplar ortaya çıkmıştır. Onların arzusu, kutsal bir bitki olan ahududunun izinin insanoğlunun hafızasından tamamen silinmesidir. Gerçek motifleri tam olarak anlaşılmasa da yine bu grupların gizli birliklerine göre çok iyi organize edildikleri ve o zamanlar için sadece ahududuyu mahvetmek amacıyla önemsiz sayılmayacak araçları kullandıkları bilinmektedir.

Demin anlattığımız gibi ilk çağ tarihi bize en baştan diyalektik çelişki sunmaktadır. Bir taraftan ahududu reçelinden fişkırın yüce manevilik , öbür taraftan ise ahududu reçeline karşı ortaya çıkan esrarlı birlik var. Reçelin toplumun geniş tabakasına ulaşabiliyor olması bu birliğin hoşuna gitmemiştir. Ardından açık çatışmalar meydana gelmiştir fakat bu çatışmalar tarihin karanlığında kalmışlardır. Aslında bilmeliyiz ki Pön, Peloponez ve Mısır savaşları, ahududu üreticileri ile ahududuyu yok etmeye çalışanlar arasındaki kavgadan dolaydır. Karışıklıkla dolu bir dönem yaşanmıştır. Ahududu reçelinin etkisi gittikçe azalmıştır. Ahududu reçelinin tarihte hakettiği konuma ulaşabilmesi için son teşebbüsü Yunan kültürünün altın çağında bulmak mümkündür. O dönemde Sokrates ve Platon başta olmak üzere, filozoflar yaygın olarak felsefelerinde, insanoğlunun varoluş sebebi olan ahududuya tapınmasını teşvik etmeye çalışmışlardır. Fakat ahududuna karşı olanlar daha güçlüymüşler. Sokrates zehirlenmiştir, Platon ise tehdit edilmiş ve ömrünün sonuna dek çilek bile tatmak istememiştir. Her neyse; reçele sadık olanlardan bazıları, reçelin tarih öncesinden gelen gizli tarifini korumayı becermiştir. Bir gece karanlık altında Atina'dan kaçıp Doğu'ya ulaşmışlar ve burada izlerini kaybettirmişler. Ardından güçlü

Roma İmparatorluğu sahneye çıkmıştır. Roma egemenliği altında ahududu sevenlerin ve ona karşı duranların öz benlikleri neredeyse yitirmişler ve siyasi rakiplere dönüşmüşlerdir. Bu durum büyük savaşçı ve ahududu reçeline tapan Julius Cezar'ın gelmesine kadar sürmüştür. Ahududu reçeli hakkında dogmalar yazan Gayus'un oğlu Julius Cezar ahududucuların iktidara gelmesini desteklemiştir. Buna karşılık olarak ahududucular Cezar'ın Mısır'a yaptığı seferlerinin masraflarını karşılamışlardır. Nihayet Julius, Nil nehrinin etrafında bulunan sıcak çöllerde Kefren piramidin gizli girişini bulmuştur. Eskiden Mısır'ın kuzeyindeki rahiplerin kutsal ahududu reçelini ürettiği odaya ulaşır. Son derece ayrıntılı hiyeroglifler sayesinde Roma'da tekrar ahududu reçelinin üretimi hayata geçirmiştir. Ama Cezar'ın sevgilisi ve evlilik dışı oğlunun annesi olan Kleopatra, kıskançlıktan dolayı reçelin tarifinde bazı değişiklikler yapar. Çok geçmeden düşük kaliteli ahududu reçeli, âdeta bir sel gibi Roma İmparatorluğu'nu istila eder.. Bu reçelin aşırı tüketilmesinden dolayı Romalılarda hormon bozuklukları ortaya çıkmış ve Roma İmparatorluğu çökmüştür. Julius'un akibeti de çok kötü olmuştur. Evlat edinmiş olduğu oğlu Brütüs, aralarda yine güçlendirilmiş ahududu reçeline karşı olanlar tarafından desteklenmiş ve babasını acımasızca öldürmüştür. Bu şekilde Afrika'dan Ural'a kadar yayılacak olan büyük ahududu imparatorluğunun hayali yıkılır.

O dönemde gelişmeye başlayan Hristiyanlık bile ahududu akımından etkilenmiş ve cennetin tasvir edildiği resimlerde ahududu bitkisi kullanılmıştır. Aynı zamanda ahudunun düşmanları, ahududunun dünyadaki üretimi üzerinde tekel kurmayı başarmışlardır. Böylece meyvenin en kötü cinsinin büyümesini sağlamak amacıyla asrın en zeki insanlarını işe almışlardır. Bu meyvelerden yapılmış olan reçel transandantal ve ruhani niteliklerini kaybetmiştir. Bazı rivayetlere göre ilk Hristiyanlar içerisinde Yunanistan'dan kaçarak reçelin tek kalmış olan doğru tarifini taşıyanlar mevcuttur. Yine de bunun kesin bir ispatı yoktur. Her neyse, erken Hristiyanlık bize bazı tahminlerde bulunmak için bir çok boşluk bırakmıştır. Bazı cesur araştırmacıların iddialarına göre İsa'nın tahrif edilmemiş sözlerinde ahududunun dünyayı fethedeceğine dair ilkel kehanetlerin izleri bulunmaktadır. Bazıları ise, İsa'nın Kana'daki bir düğünde suyu şaraba dönüştürdüğü anlatılan meşhur hadiseyi, ahududunun üretilmesi ve kaliteli reçel hazırlanmasının gizli kılavuzu olarak görüyorlar.

Bu noktadan sonra adım adım büyük gizemleri barındıran “Kutsal Kase” efsanesi

açılmaya başlar. Elimizde bulunan bilgilere göre Kutsal Kase; İsa'nın çarpmıha gerilmesinden sonra kanının toplandığı kasedir. Aslında bu reçelin tarifinin hazırlanmasının gizliden gizliye anlatılmasıdır. Bu hadiseden sonra Kutsal Kase Avrupa'ya getirilmiştir. Aynı zamanda bu hadiseyi farklı bir biçimde anlatanlar da vardır: adudunun düşmanlarının lideri olan ve ahududu reçelinin sırrını her ne pahasına olursa olsun gizlemeyi isteyen Pontius Pilatus'un komplosundan kaçmış olan bir grup her şeye rağmen Avrupa'ya varmıştır. Öte yandan Aziz Paul ahududunun düşmanlarının tarafına geçmiştir. Onun ellerinde Hristiyanlık, eski Yunan felsefesi ve putperest inançların öğretileriyle karışmıştır. Bu etki Yahudi inançlarına bağlı olan İsa'nın düşüncelerine tamamen aykırıymış. Bu yüzden İncil'de ahududu ve onun özellikleri hakkında ne bir bilgi ne de bir imaya rastlarız. Özellikle lezzetli reçel hakkında!

Ortaçağ Avrupa'sının tarihini titizce araştıranlar için, ahududu arayışı, ahududu taraftarları ve düşmanları arasındaki kavga olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde ahududunun düşmanları saraylarda gizliden gizliye etkilerini artırmaktadır. Kral Artur efsanesi aslında ahududuyu anlatan bir kinayedir. Gizemli Ekskalibor'da, ahududunun sırrını bulmayı başaran bir adamın hikâyesi anlatılmaktadır. Fakat, anlaşıldığı üzere Kral Artur ahududu meyvesini reçele dönüştürmeyi bilmediği için "Yuvarlak Masa Şövalyelerini" Kutsal Kaseyi -aslında reçel formunu- arayıp bulmaları için gönderir. Ama Artur'un kardeşi Mordred'in ihanetinden dolayı bu iş başarılammıştır. Büyük ihtimalle ahududu reçelinin tarifi Avrupa'ya ulaşamamıştır.

Belki bu durum devam edecekti fakat Haçlı Seferlerin zamanı gelmişti! Bizim için en önemlisi Birinci Haçlı Seferidir çünkü bu sefer esnasında gizemli Tapınak Tarikati kurulmuştur. Filistin'in sıcak topraklarında savaşıyor ve Hristiyanlığın ününü taşıyan bu savaşçı-rahipler kimdir? Bu soruya bugün bile cevap bulamamaktayız. Her neyse, 1127 yılında Avrupa'ya döndükten sonra Aziz Bernar, Hristiyanlık Tebliğcisi, tarafından kurulmuş olan tarikat aşırı güce ve servete kavuşmuştur. Kimliği belli olmayan ve birinci savaşta tarikatın çekirdeğini oluşturan dokuz şövalyeden sonra, tarikatın hem Avrupa'da hem Doğu'da binlerce üyesi, muazzam mülkü ve parası olur. Aziz Papaz dışında kimseye boyun eğmeye mecbur olmamışlar. Ayrıca Kilisenin Babası bile onlara karşı dikkatli davramıştır. Ardından tarikat üyeleri Avrupa'da bir ilk olan çağdaş taşınabilir bankacılık sistemini kurmuşlardır. Aynı zaman da hem Araplarla hem de Yahudilerle iletişimi

kopartmamışlardır ki bu, o dönem için, özellikle İsa'nın savaşçıları için, düşünülmesi imkânsız bir şeydir.

13 Ekim 1307 tarihinde Fransa Kralı Filip, sahtekarlıkla tarikatın tüm hocalarını tutuklamasaydı ve en azından onları garip şeyler (şeytana tapınma, oğlancılık, komplo planlama vb.) için suçlamasaydı, onların etkisinin ve gücünün nereye kadar yükseleceğini kim bilebilir ki? Kısa bir süre sonra tarikatın başında olanlar acımasızca öldürülmüştür ama kral Filip hiç bir zaman onların servetine ulaşmamıştır. Öyle görünüyor ki tarikattakilerin bu ihanetten haberi olmuş ve efsaneye göre, tutuklamalardan bir kaç gün önce tarikatın servetiyle yüklü on sekiz gemi denize çıkarılmıştır. Gemiler hakkında bir daha hiç kimse, hiçbir şey duymamıştır.

İşte, tarih bize yetersiz şekilde Tapınak tarikati'nin hikâyesini sunmuştur. Fakat, hakikat nerededir? Tabii ki bu gizemin anahtarı, ahududu ve ahududu reçelinde yatmaktadır. Şöyle ki şövalyeler Kudüs'de buldukları zaman ahududu yetiştirilmesi ile ilgili eski yahudi tarifleri bulmuşlar. Dağdaki "Mürver topluluğu" olarak bilinen Müslüman katillerin bir grubu sayesinde reçelin üretmesini öğrenmişler. Çünkü bu katiller, yanlarında reçelin sırrını taşıyan ve Atina'dan kaçanların torunlarıymış.

Bu nedenle, bildiğimiz kadarıyla, şövalyeler bir anda, yüzlerce sene sonra ahududu fidanı ve doğru üretim teknolojisinin ilk sahipleri olurken, üyelerin bazıları üretim sırrını düşmanlara vermişler. Kral Filip reçelin tarifini eline geçirmek istemiş fakat planı iyi gitmemiştir. Şövalyelerin öldürülmesinden bir sene sonra Fransa Kralı Filip vefat eder. Filip'in kuklası olan Papaz Beşinci Kliment de vefat eder. İkisinin de can vermesine sebep, Kral Filip'in emri ile yakılarak öldürülmüş olan şövalyelerin son büyük hocası, Jacques de Moleille tarafından lanetlemiş olmasıdır. Ahududu reçelinin sırrı Batı medeniyeti için tekrardan kaybolmuştur.

Görünen o ki nihayet ahududunun düşmanları dünyaya hakim olmuşlar. Gelecek yıllarda çilek ve böğürtlen yetişmesi başarılı olurken Kilise, ahududu taraftarlarını kovmak ve ahududu reçelini tamamen yok etmek amacıyla engizisyon mahkemesini kurmuştur. Bu salgında Kopernik de hayatını kaybeder. Büyük bir âlim olan Kopernik yıldızların hareketlerinden ahududun manevi ve kozmik özünü öğrenmeye çalışmıştır. Kilise de onu da yaktırıştır. Onun son sözleri olan "İnkâr etsem de yine de dünya dönmektedir!"

ifadeleri, aslında reçelin üretilmesiyle ilgilidir. Bazılarına göre, reçelin üretiminde değirmentaşına benzeyen parçalar da kullanılmıştır. Böylece Kopernik'i ahududu reçelinin şehitleri listesine eklemek mümkündür.

Ama baskı, ilmi keşfetmek isteyen ve lezzetli ahududu reçeline iştah duyan insanın ruhunu durduramaz. Dahası o dönemde hızlıca elma kompostosu, armut şarabı ve ahududu düşmanlarının ahududu meyvesi yerine koymayı istedikleri çilek reçelinin kalitesi düşer. Alşimi laboratuvarları Avrupa'da ortaya çıkmaya başlar. Paracelsus, ahududunun nitelikleri hakkında ünlü çalışmasını yayınlamıştır. Çalışması, alşimi alanında altın arayışı araştırmalarında devrim sebebi olur. Ki altın taş aslında ahududu reçelinin üretiminin istiaresidir. Sözde bazıları başarmıştır fakat hepsi eski Mısır uygarlığının üretim kalitesinden çok uzaktadır.

Ahududu taraftarları ve düşmanları hâlâ savaşmaktadırlar. Çeşitli, gizemli dernekler sadece gerçek faaliyetlerini saklamak için uygun bir örtü olmuştur. Gülhaçlılar, masonlar, çilekçiler ne de başkalarının faaliyetleri ne ahududu ne çileği tamamen yok etmek arzularını saklamaya yetmemiştir. Hatta çilek, o zamanlarda ahududunun hayata küsmüş bir düşmanı olmuştur. Bazı hükümdarlar, gizli ahududu taraftarlarını veya düşmanlarını efsanevi ahududu filizini bulma umuduyla yeni seferlere göndermişlerdir. Kolombo, Magellan, Drake, Barbarossa, Kara Sakallı, Bata Živojnović, Cervantes, Kulin Ban...hepsi bu şahane oyuna sürüklenmiştir. Gittikçe bu oyun asıl vasıflarını kaybetmeye başlamıştır. Gelecek nesiller için reçelin kaybolma olasılığı her zamankinden daha fazla yükselmiştir.

Batı medeniyetinin tarihi, bize genel korkudan ve dengesizlikten başka bir bilgi sunmamaktadır. Bu durum en çok sanat'a yansıtılmıştır. Dante'nin *Cehennem*'i, insanoğlunun gelişmesinin reçel olmadan hangi duruma geleceğine dair sadece bir müjdecisidir. Ardından Goya'nın resimleri, Rabelais'in groteskleri veya günümüze daha yakın olan Eliot'in şiirleri ve reçelin eksikliğinin tek çözümü olan Sartre'nin absürd felsefesi... Dahası, ahududu düşmanları meyve üretimi ve ziraatını üstlenmeye başlarlar. Kimyanın gelişmesi ile paralel olarak piyasaya gerçek ahududun zayıf kopyalarını koyarlar.

Sahneye hem ahududuyu hem de çileği yok etmek isteyen bir kişi çıkıyor;

Avusturyalı deli bir ressam: Adolf Hitler. Bütün meyve türlerine karşı duyduğu nefretinin soyu bin dokuzyüz yirmili yıllardan çekmiştir. Başarısız Münih darbesinden sonra tutuklanıp Wusensbrügel hapishanesinde olan diğer tutsaklarla beraber mecburen yerli çilek ve sahte ahududu tarlalarında çalışmıştır. Almanya'nın başbakanı olunca kendi hayalini gerçekleştirmeye karar verdi: çilek ve ahududu meyvesinin yok edilmesi ve yerine Japon cüce kiraz ağaçlarının dikilmesi. “*Benim Mücadelem*” isimli kitabını aslında “*Benim hasadım*” olarak okuyabiliriz. Almanların Ari ırk olma meselesini de mecaz yoluyla kiraza bağlamak mümkündür.

Buna rağmen Hitler tam ters bir etkiye sebep olmuştur. Ahududu taraftarları ve düşmanları birleşip Hitler'e karşı savaş açtılar. Uzun süren savaştan sonra Nazilerin zalim kirazi tahrip edilmiştir. Kiraz filizlerinin en çok bulunduğu yer olan Hiroşima ve Nagasaki'ye atom bombası atılmıştır ve böylece tüm Nazi hayallerine nokta konmuş oldu. Nihayet ahududu düşmanları ve taraftarları dünyayı daha güzel yarına götürecekti.

Kısa bir süre sonra, aralarına fitne girdi ve dünya iki bloğa ayrıldı. Batı ve Doğu bloğu. Dünya'nın felaketine bir adım kalmıştır. Allah'tan ahududu reçelinin tarifini bilen bir adam varmış. Balkanlar'daki küçük bir ülkenin komünist lideri olan Tito, tarifi bildiği için kendisi ömür boyu iktidarda kalabilmiş ve Dünya'ya denge getirebilmiştir. Bodrumunda hazırlamış olduğu ahududu reçelini komünist arkadaşlarına ikram ettiği Dedinje'deki “ahududu eğlence geceleri“ günümüzde bile konuşulur. Güya bir defasında, kalitesi düşük olan reçeli General Franjo Tudjman'a ikram etmiş de erbaş günlerce süren ishal olmuş. Rivayete göre o gün Tudjman, Tito'nun Yugoslaviası'nı er yada geç ortadan kaldıracığına yemin etmiş.

Tito sırrını halkıyla paylaşmamıştır. Reçelinin tadından zevk almakla meşgulken devlet işlerini unutup kısa bir süre sonra hasta olmuş ve vefat etmiştir. Sırrı tekrar ortadan kayboldu. Tarifi, Yugoslavya çökünce bir cumhuriyetten diğerine göç edermiş. Yugoslavya Ordusu tarifi bulmak amacı ve Avrupa'daki en güçlü ordu olmak arzusuyla yaptırımlara başlamıştır. “Tapınak şövalyeleri”nin “Çetnik” versiyonunda olduğu gibi.

Savaş hâlâ devam eder. Etrafımızda, her yerde ahududu taraftarları ve düşmanları, çilek taraftarları, çağdaş Tapınak Şövalyeleri, Gülhaçlılar, punkerler, naziler, komünistler, royalistler, demokratlar, solcular, sağcılar, sosyalistler, faşistler, hegemonistler, özgeciler,

çağdaş bale sevenler, ikebana hayranları, casuslar, acil yardım çalışanları, itfaiyeciler, sihirbazlar, haylazlar ve birçok kişi vardır. Hepsi, bizimle beraber, insanoğlunun şafağından günümüze dek ahududu reçelinin peşinde koşma oyununda sadece piyonlardır.

Bu yüzden çok dikkatli olunuz! Kimseye güvenmeyiniz. Size ahududu reçeli ikram etmek isterlerse bile güvenmeyiniz.

4.7.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırma	Deyimler sözlüğü*	Korpus (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
Šta je zapravo povijest? Učiteljica života,...	povijest je učiteljica života; učiteljica života	isimli	yok	8,7 / 7,3	hayat öğretmeni	
postaje materijal za manipulaciju kojoj nema granica...	preći / prelaziti granicu <čega>	filli	var		sınır ötesine geçmek	endazeyi kaçırmak
No, ma koliko na momente mogao izgledati suludo...	na momente	niteleme	yok	4,1 / 4,8	zaman zaman	
naš pristup baca pravo svijetlo na mnoge događaje...	bacati (pravo) svijetlo <na što>	filli	var		<bir şeye> (gerçek) ışık atmak	ışık tutmak
tok koji, ako se nastavi ovim putem...	nastaviti / ići putem	filli	var		yola devam etmek	ardı arkası kesilmemek
dovodi do krajnjih i grozних konsekvenci	krajnja konzekvenc a	isimli	yok	11 / 5,2	nihai sonuç	
potaklo da zasniže khrke temelje svoga duhovnog razvoja	položiti temelje <čemu>	filli	var		<neyin> temelleri atmak	temel atmak
Da li je bilo u pitanju prosvjetljenje višeg duhovnog karaktera	biti u pitanju	filli	var		mesele olmak	söz konusu olmak
U svakom slučaju, mnogi nalazi u pećinama	u svakom slučaju	gramatik	var		her halükârda	
nude dokaze i o posebnim podzemnim odajama	nuditi / ponuditi dokaze	fiili	yok	5 / 4,1	kanıtları sunmak	delil ileri sürmek
Pravih malina, kojih je sve manje i kojima iz dana u dan prijeti potpuno istrebljenje	iz dana u dan	niteleme	var		günden güne	günden güne

postoje grupacije moćnika u sjeni	biti u <čijoj> sjeni	niteleme	var		<birinin> gölgesinde kalmak	<birinin> gölgesinde kalmak
biti najava sudnjeg vremena	sudnji dan	isimli	var		Kıyamet günü	Mahşer günü
otvara nam neslućene vidike	otvarati / pružati vidike	fiilli	yok	8,4 / 3,7 6,9 / 2,8	<kime> manzara açmak / sunmak	ufukları açmak
Uskršnjih Otoka na kojima i dan danas	dan danas	niteleme	var		bugünkü gün	bugünkü gün
da iz kolektivnog pamćenja ljudskog izbrišu svaki trag o ovoj plemenitoj voćki	izbrisati / zamesti trag	fiilli	var		izi(ni) silmek	izini silip süpürmek
dolazi do sve otvorenijih sukoba koji ostaju u sjenci historije	biti u sjeni	niteleme	var		<birinin> gölgesinde kalmak	<birinin> gölgesinde kalmak
Pod krinkom noći oni bježe iz Atine	pod krinkom	niteleme	yok	10,7 / 17	örtüsü altında	kisvesi altında
gdje im se gubi trag	izgubiti trag	fiilli	yok	7,8 / 4,5	izi(ni) kaybetmek	
Uskoro na scenu stupa moćni Rim	stupiti na scenu	fiilli	var		sahneye çıkmak	sahneye çıkmak
pomaže malinašima da dodju na vlast	doći na vlast	fiilli	yok	8,4 / 32,7	iktidara geçmek / gelmek	iktidara geçmek / gelmek
antimalinaši već drže monopoli nad svjetskom proizvodnjom malina	držati monopol (u rukama)	fiilli	yok	6,6 / %	(elinde) tekel tutmak	tekeline olmak
u svakom slučaju ostavlja mnogo prostora za nagadjanja	u svakom slučaju	gramatik	var		her halükârda	
u svakom slučaju ostavlja mnogo prostora za nagadjanja	ostaviti prostora	fiilli	var		boşluk bırakmak	

prema informacijama koje imamo, Sveti gral, posuda u koju	Sveti gral	isimli	yok	12,4 / 4,7	Kutsal Kase	Kutsal Kase
koji po svaku cijenu želio zatrti	po svaku cijenu	niteleme	var		her ne pahasına	her ne pahasına
S druge strane, Sveti Pavle	s druge strane	gramatik	var		öte yandan	
u Bibliji ne možemo naći niti pomena o malinama	nema ni spomena / pomena	fiilli / cümlesel	var		iması yok	lafı bile geçmez
Optužio ih, u najmanju ruku, čudne stvari	u najmanju ruku	niteleme	var		en azından	az da olsun
a činilo se da je i sam otac Crkve morao biti vrlo obazriv	crkveni otac / otac crkve	isimli	yok	6,3 / 5,7 1,9 / 1,4	Kilise babası	Kilise babası
Filip Lijepi nije na prevaru pohapsio sve vodje Tapınak a i optužio ih za, u najmanju ruku, čudne stvari	na prevaru	niteleme	yok	11 / 5,2	sahtekârlıkla	
Naravno, u malinama i džemu od malina u kojima leži ključ ove misterije	ključ leži <u komu, čemu >	fiilli	yok	7,6 / 4,5	anahtar (bir şeyde / yerde) bulunmak	çözüm yolu
koji su svoju tajnu nosili sa sobom	nositi tajnu / čuvati tajnu	fiilli	yok	4,3 / 1,9 11,6 / 20	sırrı korumak / taşımak	sır saklamak
ali nikada mu to nije pošlo za rukom	poći za rukom <kome>	fiilli	var		iyi gitmek	işinden olmak
po Filipovom nalogu bio spaljen	po <çijem> nalogu	niteleme	yok	8,4 / 10,7	<kimin> emriyle	emir gereğince
a njegove posljednje riječi "Ipak se okreće"	ipak se okreće	cümlesel	yok		yine de dünya dönmektedir	inkâr etsemde, yine de dünya dönmektedir

na razne načine bili uvučeni u ovu fantastičnu igru	uvući u igru	filli	yok	10,3 / 3,4	birini (kendi) oyuna sokmak	oyuna kurban gitmek
Više nego ikada, džem od malina činio se izgubljenim za buduće generacije	više nego ikada	niteleme	yok	10,7 / 20,3	her zamankinden daha fazla	her zamankinden daha fazla
oni na tržište plasiraju samo blijede kopije maline	plasirati na tržište	filli	yok	8 / 12,6	satışa sunmak / piyasaya sunmak	satışa sunmak / piyasaya sunmak
vuče korijene iz dvadesetih godina	vući korijne	filli	var		<kimin> kökü oradan gelir	soya çekim
Ali, na scenu stupa čovjek	stupiti na scenu	filli	var		sahneye çıkmak	sahneye çıkmak
vuče korijene iz dvadesetih godina je izazvao suprotan efekat	izazvati efekat	filli	yok	9,6 / 4,7	etkisine sebep olmak	
i krenuli u odlučnu borbu	krenuti u borbu	filli	yok	9,9 / 9,7	savaşa girmek	uğruna kavga etmek
stavljen je tačka na svecističke snove	staviti tačku	filli	var		sonlandırma k	nokta koymak
mogli su povesti svijet u bolje sutra	bolje sutra	isimli	yok	8,3 / 12,4	daha iyi yarın	yarın ola hayrola
Samo je korak falio do svjetske katastrofe	samo / jedan korak <do>	niteleme	var		bir adım kaldi	
No, na sreću, bijaše jedan čovjek	na sreću	cümlesel / niteleme	yok	5,4 / 67,9	Allah'tan	
da će kad-tad dokinuti Titovu Jugoslaviju	kad-tad	niteleme	var		er ya da geç	er ya da geç
pokranuli svu vojnu mašineriju	vojna mašinerija / ratna mašinerija	isimli	yok	8,2 / 5,5	savaş / askeri mekanizması	
Boj se još uvijek bje.	boj se bje	cümlesel	yok		savaş devam ediyor	

pijuni u drevnoj igri spravljanja džema od malina	biti pijun u <čijoj> igri	filli	Yok	2,8 / 4,6 7,6 / 2,2	<birinin> oyununda piyon olmak	çocuk oyuncuğı haline gelmek
---	---------------------------	-------	-----	------------------------	--------------------------------	------------------------------

Tablo: 7

4.7.2. Tahil

Tajna džema od malina yani *Ahududu Reçelinin Sırrı* adlı öykü kitabındaki yer, iki nedenle özeldir. İlki, editörleri tarafından en başarılı edebi eser seçilen kitaba bu adı koyma prestiji verilmesidir. İkincisi, mevcut pek çok öykünün tam tersi bir özellik göstermesidir. *Tajna džema od malina* öyküsü, ne Saray Bosna şehrinde geçen, kurgucu bir gazetecinin röportaj peşinde koşma hikâyesi ne de birinin hayat mücadelesidir. Tam tersi, bir ders kitabı niteliğiyle sunulur. Yazara ait olan mizahla alıcıya insanoğlu tarihine alternatif bir yaklaşım aktarmaya çalışır. Konu ne kadar komik, saçma ve anlamsız gelirse gelsin, vericinin aktarmak istediği mesaj (insan, insanoğlunun belasıdır) apaçıktır ki bu da tüm öykülerinin ortak noktasıdır.

Yukarıda sözü edilen özellikler, üslup ve dil farklılıklarının oluşmasına yol açar. Örneğin; dolaysız söz yoktur, dolayısıyla çok cümleli deyimler de bulunmamaktadır. Yazar, akademik kaynakça kullanmakla birlikte sözde terimler kullanır. Bu yüzden özellikle fiilli deyimler grubunda çok fazla yarı deyim görülür. Ayrıca yarı deyim olarak tanımlanabilecek bağlaç ve zarf işlevli deyimler de bulunmaktadır.

“Akademik” metin niteliği taşıması, kısa oluşu bu öyküde kullanılan deyimlerin sayısının diğer öykülerinde kullandığı deyimlerin sayısından daha az olmasına yol açar.

Çoğu günlük kullanımlı, yarı deyim sayılabilecek fiilli deyimler görülür. Örneğin (*nuditi dokaze / kanıt sunmak; stupiti na vlast / iktidara geçmek; držati monopol / tekeine almak; nositi tajnu / sırrı saklamak; plasirati na tržište / satışa sunmak; izazvati efekat / etkisine sebep olmak; krenuti u borbu / savaşa girmek*). Kullanılan derlemde yarı deyim olduklarının kanıtını görmek mümkündür. İstatistik işlevler yarı deyim olmalarının göstergesidir. Bunlardan başka yazarın sıklıkla kullandığı fiilli deyimler ve bunların çeşitlemeleri vardır. Örneğin: *prelaziti granice / sınırı geçmek; bacati svijetlo / ışık tutmak; nastaviti, ici putem / yola devam etmek; položiti temelje / temel atmak; biti u <čijoj> sjeni / <birinin> gölgesinde kalmak; otvarati, pružati vidike / manzaraları açmak, sunmak; izbrisati, zamesti trag / izi silip süpürmek; izgubiti <čiji> trag / <kimin> izi (n) i kaybetmek; stupiti na scenu / sahneye çıkmak; ostaviti prostora / boşluk bırakmak; ključ leži / anahtar(ı) yatmaktadır; poći za rukom / iyi gitmek; biti krinka / örtü olmak; uvući u igru / oyuna sokmak; vući korijne / soya çekim; staviti tačku / nokta koymak; biti pijun u igri / oyununda piyon olmak.*

Niteleme deyimleri oldukça geniş bir gruptur. Bu gruba en çok sıfat ve zarf görevinde olan birleşimler girmektedir. Öyküde yer alan deyimler şunlardır: *na momente / zaman zaman; dan danas / bugünkü gün; pod krinkom / örtü(sü) altında; po svaku cijenu / her ne pahasına; na prevaru / sahtekarlıkla; po nalogu / emriyle; više nego ikada / her zamankinden daha fazla; samo jedan korak / bir adım (kaldı); kad-tad / er yada geç*. Bu gruba dahil ettiğimiz iki deyim *na prevaru* ve *po nalogu* aslında bir deyim dönüşümünün sonucudur. Günümüz metinlerinde görülen fiil işlevli; *sahtekarlıkla yapmak* ve *emriyle yapmak* yapıları, kanımca deyimlerden ayrılarak bu biçimi alır. Yukarıda gösterilen fiilli deyimler, yarı deyim olarak nitelenebildiği için onlardan ayrılanlar aynı şekilde tanıtılabilir. *Na sreću / Allah'tan* deyimini çoğu zaman metinlerde veya günlük konuşmalarda tek cümleli bir deyim olarak görülse de bu öyküde niteleme deyimini olarak değerlendirilmiştir çünkü cümleye farklı bir şekil verir. Başka bir ifadeye tepki değildir üslubü belirten bir ifadedir.

Yarı deyimeye yakın olan gramer deyimlerinin de temsili vardır. Örneğin *u svakom slučaju / her halükarda; s druge strane / öte yandan*. İki çok defa kullanılır ve ikisi de bağlaç işlevindedir.

Sayı bakımından ikinci en büyük deyim grubu isim işlevli deyimlerden oluşmaktadır. Hemen ikinci cümlede görülen deyim učiteljica životu aslında Latince bir güzel sözün parçasıdır. *Historia est magistra vitae* sözü Cicero'ya aittir ve çoğu kültürlerde ya Latince olarak ya kendi dilinde bilinen bir atasözü olarak geçer. Karim Zaimović bu deyimini sorgulayarak ilk paragrafta okuyucuya sunar:

Tarih nedir aslında? Hayat öğretmeni mi, birbirinden farklı olmayan ilişkilerin çeşitlemesinin sonsuz dizi mi yoksa, uzaydan bile baktığımızda herhangi bir bakımdan önemsiz olan sıradan bir karmaşa mıdır?...

Öyküde bir kaç kez geçen *Sveti gral / Kutsal Kase*, deyim olmasına karşın deyim olarak kullanılmaz. Ancak farklı bağlamalarda bu yapı, ulaşılamaz bir hedef veya bir nesne yerine kullanılabilir. *Bolje sutra / daha iyi yarın* kanımca, bir deyim olarak sayılmalı çünkü kural dışılık ilkesine uyar. *Yarın* sözcüğü bir isim olmasına rağmen genelde ona bir sıfat konmaz. Ayrıca genelde zaman zarfı işlevinde kullanılır ki o kural dışılık ilkesini güçlendirir. *Yarın* sözcüğü nitelendirilmek istendiğinde koşaç tümleci kurulur. Aslında

“*Yarın güzel olacak.*“ cümlesinde bir eksilti vardır ve cümle, “*Yarın **hava** güzel olacak.*“ şeklinde tamamlanır. Metin bağlamında “...*dünyayı daha güzel yarına götürecekti...*“ şeklindeki kullanım söylediklerimizi desteklenmektedir çünkü *daha iyi yarın* deyimini burada mekan zarfı olarak geçmektedir. Dolayısıyla, *yarın* sözcüğünün anlamsal tarafı bozukluk gösterdiği için deyim sayılmamalı. *Askeri / savaş mekanizması* deyimini sözlüklerde bulunmamasına rağmen derlem istatistik verilere göre gazetecilere özgü yeni bir deyim veya gazetecilere ait bir tabir olabilir. *Kilise babası* olarak çevrilen isim, yazar tarafından metinde daha az kullanılan çeşitleme *otac crkve* tercih edilmiştir. Deyim sayılabilecek çeşitlemesi *crkveni otac*'dir.

Cümlesel deyimlerden dört örnek bulunmaktadır. Birinden yukarıda söz edildi: *hayat öğretmeni*. Başkası *nema ni spomena, pomena / lafi bile geçmez* fiilli bir deyim sayılabilir fakat hiç bir zaman mastar şeklinde ne metinlerde ne de sözlüklerde bulunmamaktadır ve tek başına kullanılabilir. Bu sebeplerden dolayı onu tek cümleli bir deyim olarak tanıtmayı tercih ederiz. *Ipak se okreće / inkâr etsemde, yine de dünya dönmektedir* Galileo Galilei'in sözüdür (öyküde bu söz Nikolas Kopernik'in ağzından nakledilmiştir). Sözlere asıl anlamında kullanmasından dolayı deyim olması tartışabilecek bir konudur (yazar tarafında benzer şekilde *Kutsal Kase* deyimini de kullanılır) ama bu özdeyiş asıl bağlamdan çıkararak sıkça kullanıldığı için tahlilimizde ondan bahsetmeyi önemli buluruz. *Boj se bije / Savaş da savaşıyor* aslında yazarı bilinmeyen şiirden bir alıntıdır. Şiir 19.yüzyıldan gelen bir Hırvat marşidir ve 1991 yılında şiirin uyarlaması yapılmıştır. Karim Zaimović hangisinden esinlenmiş belli değildir çünkü *Boj se bije* sözleri ikisinde de geçer. Yazarın Hırvat siyasetten söz ederek direk bu şiirden alıntı yapması da ilgi çeken bir noktadır. Cümlede dizimsel eklenecek bir çeşitleme görmek mümkündür (*još uvijek / hâlâ*).

4.8. ONLAR ARAMIZDADIRLAR!

Bazıları belki 1994 sonbaharındaki acayip olayları hatırlıyordur. Bu olayları biraz konuşayım. Bu acayip olaylar, hem ulusal hem de uluslararası medyada yer aldı. Yabancı muhabirler bu olaylara fazla ilgi gösterdiler. O zamandaki durum göz önünde tutulursa aslında bu ilgi şaşırtıcı bir şey değildir; çünkü uzun zamandan sonra Saray Bosna'da barışa benzeyen bir hal geldi aramıza. Bu yüzden bu olaylar çok kişi tarafından unutuldu. Belki bu acayip haberlerin tümü, gazete kütüphanelerini kesip ayrı bir deftere yapıştıran bir kaç ihtiyar tarafından hatırlanmaktadır. Fakat her zamanki gibi benzer olaylarda olduğu üzere sabah baskısını hazırlayan gazetecinin yazdığından fazlası vardır. Ayrıca, aynen başlangıcındaki gibi, bu olayın örgüsü yavaş yavaş karışmaya başladı. Ben burada ilk defa ondan bahsedeceğim. Fakat bilmeliyiz ki bu olayı sır olarak tutmak için bir çok sebep mevcuttur.

Unutanlar veya hiç duymayanlar için olayı ana hatları ile aktarıyorum. Titiz bir araştırmacı sonuçta onu bu şekliyle, savaş dönemine ait günlük gazete koleksiyonlarında bulabilir. Olayların başlangıcı 1994 Nisan ayının başında gerçekleşti. Otuz iki yaşında Asim H. ve onun küçük kuzeni Jadranko D. sıcak bir günün sabahında, yaşadıkları evin sokağını temizlerken olağanüstü bir saldırıya maruz kaldılar. Gaz bağlantısını evlerine uzatmak için yolu kazarken tesadüfen hermetik şekilde mühürlenmiş bir yeraltı odası buldular. Ağır ahşap kapısında kocaman bir kilit vardı. Uzunca bir çaba gösterdikten sonra ve komşularının yardımıyla, bizim meraklı hemşehrilerimiz, pencere büyüklüğündeki kapıyı açmayı başardılar. Sonradan olup bitenler sanki bilim-kurgu filminden veya romanından çıkarılmış gibiydi. Bahar günü ışığın yansıdığı noktada, şaşırmış bir halde bulunan hemşehrimize doğru inanılmaz büyüklükte bir sıçan fırlayıp hem kendisine hem de Jadranko ve geri kalan komşularına saldırdı. Daha doğrusu sıçan iyice beslenmiş bir köpek kadar büyüktü. İçinden iğrenç koku çıkan çenesini açarak küçük Jadranko'nun üzerine atladı. Allah'tan savaşın ilk başladığı günden bu yana Bosna Hersek Örgütü'nda askerlik görevini yapan kuzeni şimşek hızıyla tepki verdi . Belindeki silahı çıkartarak ustaca, dört kurşunu canavar-sıçanın vücudunun üst kısmına dizdi.

Dayanılmaz bağırılmaları eşliğinde kısa süre acı çeken garip hayvan daha sonra ölüyor. Aynı günde Veteriner Fakültesine gönderilmiş ve orada üzerinde tahlil yapılmış. Bu

noktada, olayla ilgili tüm haberler bitiyor. Kısa bir süre sonra olaydan korkmuş olan yerli insanlar, Veteriner Fakültesinin sıra dışı fakat bilinen bir anomalinin söz konusu olduğunu açıklaması ile birlikte sakinleştirildi. İddialara göre, on bin sıçandan biri bu büyüklüğe erişebilirdi. Büyük ihtimalle ben de bu açıklama ile yetinirdim fakat tesadüfen, olaydan bir kaç gün sonra elime herşeye tamamen farklı ışık tutan bilgiler ulaştı. Bu noktada gazetecilik hayatımdaki en değişik araştırma başladı

2.

Olaydan üç gün sonra bir ilk okul arkadaşımın partisinde bulundum. Ortam sıkıcı olduğundan kısa bir süre sonra on senedir görüşmediğim eski bir arkadaşım ile sohbet etmeye koyulduk. İkimiz de aynı şehirde kaldığımızı öğrenince sevindik ve daha sonra, konuyla hiç bir bağlantısı olmayan bir hususta konuşmaya başladık. Aynı zamanda bardaklarımızın boş kalmasına izin vermedik. Veteriner Fakültesinde staj yapan arkadaşım kocaman sıçan olayına bir anda değindi. Tabi ki benim gazetecilik hevesim hemen uyandı. Bardağına içki dökerek ayrıntıları öğrenmeye çalıştım. Anlatıkları şuydu:

Veterinerlikte daha önce tanımlanmış bir anomali veya benzer bir şey söz konusu değildi. Veteriner Hekimler komisyonu, sıçanın vücudunu açtıktan sonra bunun gibi organizmadan ve organların bu şekilde yerleşmesinden hiç bir anatomi kitabının bahsetmediğini kararlaştırır. Basitçe söyleyecek olursak, bilim kurallarına göre böyle bir şey mümkün değildi. Komisyon iki sonuç ortaya koyar: tamamen yeni bir sıçan türü söz konusudur ya da önlerindeki masada yatan hayana ağır genetik mühendisliği deneyleri uygulandı. Doğal olarak bunun gibi bir açıklamayı halka sunmak mümkün değildi. Bu yüzden gazetelerde yayınlanan haber uyduruldu.

Arkadaşımın bana söylediğine göre en garip şey parti yaptığımız günün şafağında oldu. Bahsi geçen dev sıçanın kan ve ciğerinin kimyasal tahlillerinin sonuçlarına göre hayvanın yaşı 50'dan fazlaydı. Tahlil üçüncü kez tekrarlandığında da hâlâ aynı sonuç çıkıyordu. Veteriner Fakültesi'nin yetkilileri kocaman hayvanı dondurmaya ve bu fenomeni iyice araştırmak için daha uygun zaman ve şartları beklemeye karar verdiler.

Sonraki sabah başım alkolün etkisindeyken, hikâyeyi sadece arkadaşımın saçmalığı olarak kenara atmak niyetindeydim. Aynı zamanda, benim çalıştığım "Dani" dergisi o günlerde kağıt eksikliğinden dolayı izinde olduğundan (en azından basım evinden böyle

bir açıklama yapıldı) olayı araştırmak için bolca zamanım vardı. İlk adımım, olayın gerçekleştiği yere gitmekti. Yüzyılın başlarındaki sararmış fotoğrafların görünüşünü andıran mahalleye gittim. Maalesef, boşluk, artık kireç ve toprakla kapatılmıştı. Yerli insanlar, sağduyularını kullanarak, başka bir yaratık çıkmasından korkarak böyle yaptılar. Zaten gazın getirilmesi gerekiyordu.

Sivil polisin bu mükemmel işine şahit olan bir vatandaşla konuştum. Allah'tan konuştuğum kişi yeraltı odasının içine kireç atmaya giden kişilerdendi. Ona bol bol sigara verdiğim için her şeyi anlatmaya razı oldu. Toplu ulaşım şirketinden emekli olan işçinin, bana söylediğine göre, oda iki metre kare büyüklüğündeydi ve yüksekliği de aynıydı. İddialarına göre oda bomboştur. El lambasının zayıf ışığından dolayı odada bir boşluk olduğunu farkedemezdi. Ona göre bu boşluk bir tünelin girişiydi. Tünelin nereye gittiği hakkında tahminde bulunmak istemediği için bu gizemli kapıyı tuğlalarla kapattı ve üzerine de kireç attı.

Bana yine somut şeylerden uzaklaşıyor muyum gibi geliyordu ve bu meseleden ellerimi çekmeye kararlıyken kader karşıma konuştuğum kişinin on yaşındaki Malik adlı torununu getirdi. Elinde tuttuğu bir demir parçasını hemen fark ettim. Çocuk, ancak dedesinin uyarıları ve ona verdiğim bir Amerikan çikolatası sayesinde demiri vermeye ikna oldu. Bu demir parçası yeraltı odasının kilidiydi. Çok beğendiği ve ilginç oyuncağını kaybeden çocuk için üzülmemeye rağmen, dedesinden kilidi bir sigara paketi karşılığında satın aldım. Başarılı bir ticaret olduğunu söyleyebilirim. Sonuçlar inanılmazdı. Kilidin alt tarafındaki küçük yazıda, 1943 yılında Dresden'de, özellikle SS Klingsor Örgütü için üretildiği anlaşılıyordu!

3.

Sonraki günlerde Nazi hiyerarşi sistemi hakkında yazılmış yetersiz kaynakları inceliyordum. Bu iş hiç kolay değildi. İncelediğim konu genel olmasına rağmen, İkinci Dünya Savaşı döneminde Saray Bosna'da Klingsor adlı SS Örgütü'nün kaldığına dair bilgi almam gerekiyordu. Güvensiz olduğunu düşündüğüm fantastik hikâyeler dışında kesin bir bilgi bulmak mümkün değildi, beklediğim gibi... O yüzden cevabı Bay Mehmed Sefardzic'de bulmaya çalıştım. Bay Sefardzic 1942-45 yılları arasında komünist hareketinin önderi ve eskiden beri siyasette aktif biriydi. Tabi ki durum hâlâ güvenli

olmadığı için burada söylediğim isim onun gerçek ismi değildir. Altı sene önce bir mülakat yapmak üzere tanıştığım Sefardic beni sıcak bir şekilde karşıladı. Konuyla ilgili yardım edecek bir şey hatırlayamadığı için bana en azından 1942-45 döneminin illegal operasyonlarına dair arşivlere girmeme izin verdi.

Ve gerçekten, 1943 yılına ait yazılarda Klingsor Örgütü'nün şehrimizde kaldığına dair bilgi buldum. Arşivden çıkarabilecek sonuçlar şunlardır: Klingsor Örgütü'nde yaklaşık bin kişi vardı ve Saray Bosna'ya 1943 yılında gelip 1944 yılında buradan ayrıldı. Tüm operasyonları o derece gizliydi ki en iyi istihbaratçı illegalcilerin bile haberi yoktu. Yine de "Otel Avrupa'ya" hizmetçi olarak gönderilmiş bir kaç casus sayesinde, o SS Örgütüyle birlikte bilim adamlarının geldikleri öğrenilebildi. Otelin bodrumuna yerleştiler ve yabancılar yaklaşmasın diye güvenlik tedbiri aldılar.

Aylar geçtikçe merak da arttı. Her gün, özellikle Klingsor Örgütü için gönderilmiş arabalar gürültüyle yokuşlardan inerken hızını azaltıyor ve direkt Almanya'dan amacı bilinmeyen tonlarca yük getiriyorlardı. Hatta bir seferinde Tito "Allah Aşkına bu Saray Bosna'da her ne olup bittiğini ne pahasına olursa olsun öğrenin" diye emretti. Maalesef, 1944 yılındaki operasyon tam bir felaket oldu. O yüzden savaş sonrasındaki antifaşist yazılarda bu eylem hakkında hiç bir bilgi yoktur.

Illegalcilerin bir grubu kanalizasyon yoluyla "Otel Avrupa'ya" girdiler. Güvenliği yok ettikten sonra kasayı açmak ve Klingsor'un niyetlerini öğrenmek amacıyla birinci kattaki ofise ulaştılar fakat maalesef partizanlardan birinin ihanetinden dolayı tuzaya düşüp hayatlarını kaybettiler. Tek bir kişi hayatta kaldı. O kişi ünlü marangoz ve ateşli bir komünist olan Hajrudin Mehmić'ti. Ağır yaralanmasına rağmen komünistlerin gizli sığınağına kaçtı. Ancak buradan ruhu çıktı. Mehmic, ölmeden önce komünist partisine daima sadakat göstermek gerektiğini, dünyadaki tüm insanların eşit olmaları gerektiğini son sözleri olarak dile getirdi. nöbette olan katip tarafından, Mehmic'in tüm sözlerini kaydedildi. Mehic, anlaşılması imkânsız konuşmasında "Kıyamet Günü" adlı bir operasyondan bahsetti.

Yoldaşlar, zavallı partizani gömmek üzereyken elinde kan ve çamurdan kirlenmiş bir parça kağıt gördüler. Bu parçanın Sefardic'in arşivinde bulunması tesadüf mü yoksa kader mi acaba? Her halükarda, A4 format büyüklüğünde olan kağıt, daha geniş bir

varağın bir parçasıydı. Köşedeki imza sayesinde onu tanımlayabilirdim. Ta, 1578 yılından kalma Saray Bosna'nın Arapça bir haritasıydı. Geri kalanı Arap harfleriyle yazıldığından anlayamadım. Bu konuda daha bilgili birini bulana kadar Bay Sefaradzic'den kağıdın bende kalmasını rica ettim.

4.

Kağıdın, ilk araştırmadan sonra, orijinal olduğu ve Saray Bosna'yı gösterdiği ispat edildi. Diğer tarihi haritalarla kıyasladıkça çok farklılıklar olduğu anlaşıldı. Ancak sonra Saray Bosna'nın yeraltının gösterdiğini anladım. Daha doğrusu Saray Bosna'nın yeraltının nasıl olabileceğini mi gösteriyordu. Aslında haritanın neyi gösterdiği pek belli değildi. Tarihi belgelere bakarsak böyle bir şeyin mümkün olmadığını anlaşılr. O dönemde kanalizasyon bile yoktu. fakat, her şeye rağmen, haritada yeraltı tünel zinciri ve kuyular vardı. Üstelik, gerçekten, inşa edilmek şartıyla tünellerin birden fazla seviyesi olduğunu gösteriyordu. Bazı yerlerde derinlik 50 mt'yi buluyormuş.

Söylediğim gibi, metin eski Arapçada yazılmıştır. Arapça tercümanı ve oryantalist olan arkadaşımın yardımıyla metnin hali berbat olmasına rağmen belli bir yerine kadar deşifre yapabildik. Arkadaşım dil üzerinde bir kaç saat durdu ve “Eski Arapça” adını koyduğum dilin aslında “çöl oğullarının” dilinin eski bir hâli olduğunu ve bu dilin Haliç'in Farsi döneminde kullanıldığını söyledi. Fakat bu dilde yazılan bir metnin Saray Bosna'da bulunması gerçeğini bir yana bırakayım da seyyah, simyacı ve sufi Sacid İbn Buhari tarafından yazılan metnin manasının daha çarpıcı olduğunu ortaya koyayım.

Arapça yazılar, Saray Bosna'da kaldığı 1578 yılından gelen kısa betimlemelerdir. O zamanda İstanbul'da bulmuş olduğu haritalara dayanarak, üzerine Saray Bosna'nın inşa edildiği kapanmış yollar olduğunu öğrendi. Buhari'nin iddialarına göre bu yeraltı yolları, 20 bin yıldan fazla eskiymiş ve tarih öncesi bilinmeyen bir dinin gizli tapınaklarıymış. Devamında diyor ki 1578 yılında Saray Bosna'nın yeraltı yollarına inmiş ve orada gördüklerini haritaya aktarmış. Maalesef, bu noktada metin biter. Aslında devamı, Almanların elde ettikleri geri kalan parçasındadır. Son olarak “Misyonumu bittirdim. Şimdi temizim.” diye yazıyor.

Nasıl bir misyon söz konusu olduğunu tahmin edemedim. Ne olursa olsun, geçmiş yılların tozları altında kalmış. Bu haritanın Almanların ellerine nasıl ulaştığı daha

önemlidir. Ayrıca elit SS Klingsor Örgütü nun neden Saray Bosna’da kaldığı ve neden yerli komünistlerin başarısız eylemden iki ay sonra buradan çekildiği... Bu noktada belli oluyor ki bilgilerimiz çok eksiktir. Fakat hemen sonraki gün hakikaten neler olup bittiğini öğrendim. O kadar korkunç bir şey keşfettim ki en iyi bilim kurgu romanlarında bile böyle bir şey yazılamaz.

Bilgi eksikliğini beklenmedik bir kolaylıkla giderdim. O akşam beni Mahmut Sefardzić aradı. Ciddi bir sesle bana dedi ki arkadaşımın, konuyu araştırdığımı öğrendiğini ve benimle konuşmak istediğini söyledi. Sonraki gün sabah saatlerinde, Sefardzić beni kendi arabasıyla şehir merkezi dışında kalan bir yere götürdü. Çok eski bir binada beni kalp krizi geçiren ve yatağa bağlı olan yaşlı N.N. adlı bir adamla başbaşa bıraktı.

İhtiyarın hikâyesini dinledikten sonra her şey anladım. Yani, doktorlara göre bir sonraki günü görmeyecek N.N. bana başka kimseye anlatmadığı sırrını anlatmaya karar verdi. Ona göre bu sır sadece Saray Bosnalıları değil tüm insanoğlunu etkileyebilecek düzeydeydi.

Savaş döneminde, Klingsor Örgütü Saray Bosna’ya geldikten sonra N.N, buradaki üniversitenin zoolog ve doktoru olarak örgütün hizmetinde bulundu. N.N, altı ay ünlü Alman doktor Schfritz’un asistanlığını yapmış. Bir gece tesadüfen Klingsor’un “Kıyamet Günü” projesinin ne olduğunu gizli tutulmasına rağmen keşfetmiş. Söylediklerine göre, “Kıyamet Günü” projesi genetik mühendisliği ile alakalıymış. Naziler savaş boyunca bu konuyla ilgilenmişler ve hem insan hem hayvan üzerinde iğrenç denemeler yapmışlar. Fakat en muazzam projesi olan “Kıyamet Günü” tam olarak Hitler ve Göring’in ofisinden çıkmıştır. O zamanda savaşı kaybedecekleri belli olduğu için kendi hayatlarını en garip şekilde kurtarmaya çalışmışlardır.

Nazilerin genlerinin özel hayvanların hücrelerine aktarılması bu planlardan biriymiş. Bu hayvanlar sanal tohumlama yoluyla klon yapıldıkları için kocaman ve uzun ömürlü olmuşlar. Hayvanın kanına konulmuş insanın genetik bilgisiyle birlikte insan hafızası, yavaş yavaş olgunlaşmış. Deneme için sıçan ve Saray Bosna seçilmiştir. Saray Bosna’yı neden tercih ettiklerini N.N de bilmiyordu. Büyük ihtimalle Nazilere yeraltı tünel yolları lazım olmuş. 1944 Mayıs ayında Saray Bosna İttifak Güçleri tarafından bombalanmış ve neticesinde yeraltı tünellerinin çoğu yıkılmıştır. Bu durum, Klingsor Örgütü nun şehri

terkettiklerinin ispatıdır. Fakat, N.N, bu denemenin başka bir sebepten dolayı başarısız olduğunu söyledi. Hayvanlar kontrol altında tutulamadıkları için bu deneme tam bir felaket oldu. İki büyük sıçan Nazilerin deneme merkezinden kaçıp yıkılmamış yeraltı odalarına yöneldiler. Bunun üzerine Naziler tüm tünelleri bombalamışlar ve odaları demir kapılarla kapatmışlardır.

İşte N.N.'in hikâyesi bu kadar. Şaşırılmış bir halde evinden çıktım ve şehre döndüm. Sonraki gün Sefardzic'ten N.N'nin o gece vefat ettiğine dair haber aldım.

4.8.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırma	Deyimler sözlüğü*	Korpus (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
namalu pažnju posvetiše i inostrani izvještači	posvetiti pažnju <kome, čemu>	fiilli	var		ilgi göstermek	kulak vermek
Ipak, s obzirom na situaciju	s obzirom <na što>	niteleme	var		<bir şeyi> düşünürsek	<bir şeyi> göz önünde tutarak
prenosim ga u općim crtama	u općim crtama	niteleme	var		ana çizgilerle	ana hatlarıyla
postali su žrtvama nesvakidašnje g napada	postati žrtva <čega>	fiilli	yok	5,9 / 17,9	mağdur kalmak	kurban gitmek / mağdur olmak
Na sreću, njegov stariji rođjak	na sreću	cümlesel	var		Allah'tan	
reagirao je munjevito	brz kao munja	bezentme	var		şimşek gibi hızlı	
da mi sasvim slučajno, nekoliko dana nakon pomenutog incidenta	sasvim slučajno	niteleme	yok	9,4 / 16,2	tamamen tesadüfen	
nisu dospjeli u posjed saznanja	imati u posjedu <što>	fiilli	yok	5,5 / 7,8	sahibi olmak	elde etmek
i podaci što baciše potpuno drugačije i neočekivano svjetlo na čitav događaj	bacati (potpuno) drugačije svjetlo	fiilli	var		farklı ışık atmak	farklı ışık tutmak
Dakako, moj novinarski nerv odmah je proradio	novinarski nerv	isimli	yok	9,7 / 2,2	gazeteçilik hevesi / hüneri	
U pitanju nije bila nikakva poznata anomalija	biti u pitanju	fiilli	var		mesele olmak	söz konusu olmak
ili je u pitanju neka potpuno nova vrsta	biti u pitanju	fiilli	var		mesele olmak	söz konusu olmak
nadajući se boljim vremenima	(neka) bolja vremena	isimli	yok	3,5 / 17,5	daha iyi zamanlar	ağız tadı
Prvi korak bio je odlazak na mjesto incidenta	prvi korak	isimli	var		ilk adım	ilk adım

Na moju žalost, rupa je već bila zasuta	na <čiju> žalost	cümlesel	var		maalesef	ne yazık ki
samo najzdravijim razumom	zdrav razum	isimli	var		sağduyu	
i već sam se spremao definitivno dići ruke od čitave priče	dići ruke <od koga,čega>	fiilli	var		<bir şeyden> ellerini kaldırmak	pabucu bırakmak, el etek çekmek
omogućio mi je puni uvid u dokumnetaciju	potpun uvid	isimli	yok	6,2 / 9,3	ıçyüzünü anlama	
moglo izvući kao krajnji zaključak	doći do zaključka	fiilli	var		sonuca varmak	çözümüne ulaşmak
nisu uspjeli ama baš ništa saznati	ama baš ništa	isimli	yok	10,6 / 9,8	hiçten daha fazla	zerre kadar
naredjenje da se po svaku cijenu	po svaku cijenu	niteleme	var		her ne pahasına	her ne pahasına
mora otkriti šta se to, za ime Božije, zapravo dešava	za ime Božije	cümlesel	var		Allah aşkına	Allah aşkına
upali su u klopku i	upasti u klopku	fiilli	yok	12,1 / 3,8	tuzığa düşmek	faka basmak
izginuli svi do jednog	svi do jednoga	isimli	yok	8,6 / 5,9	her birimiz	son adama kadar
se još jednom zakleo na vjernost partiji	zakleti se na vjernost <kome>	fiilli	yok	17,7 / 2,6	sadakata yemin etmek	bağlılık yemini etmek
Ali, partija ko operaciju "Sudnji dan"	(ali), x kao x	deyimsel yapı				ayvaz kasap hep bir hesap
lako se može saznati da nema pomena nečemu sličnom	nema (ni) pomena	cümlesel	var		Kıyamet günü	mahşer günü
Medjutim, daleko od činjenice	daleko od <čega>	gramatik	yok	6,1 / 14,4	iması bile olmamak	lafı bile geçmez
ostalo je prekriveno paučinom prohuljalih vjekova	pokriti velom zaborava <što>	fiilli	var		(bir şey) bir kenara koymak	hiç de değil, ne münasebet
dat na raspolaganje toj jedinici	staviti na raspolaganje <što kome>	fiilli	yok	10,1 / 35,4	<bir şeyi> af örtüsü ile örtmek	esrar perdesi
					emanete vermek / <birinin emanetinde bırakmak	erişilir kılmak

pod imenom "Sudnji dan"	sudnji dan	isimli	var		Kıyamet günü	Mahşer günü
jedne noći sasvim slučajno	sasvim slučajno	niteleme	yok	9,4 / 16,2	tamamen tesadüfen	
Naime, cijeli projekat "Sudnji dan"	Sudnji dan	isimli	var		Kıyamet günü	Mahşer günü
Medjutim, vrhunac svega je bila operacija "Sudnji dan"	(biti) vrhunac svega	isimli	yok	6,8 / 4,6	her şeyin zirvesi olmak	üstüne üstlük
da su se životinje otele kontroli	oteti se / izmaknuti <çijoj> kontroli	fiilli	yok	13,9 / 14,9	kontrol dışında bulunmak	ele avuca sığmaz

Tablo: 8

4.8.2. Tahlil

Onlar Aramızdadırlar adlı öyküde Saray Bosna'da II. Dünya Savaşı'nda yaşanan acayip şeylerin neticeleri anlatılır. Yazar, bu olayları kendi yaptığı araştırma olarak aktarmaktadır. Bu yüzden metinde *doći do zaključka / sonuca varmak, potpun uvid / içyüzünü anlama, u općim crtama / ana hatlarıyla, posvetiti pažnju <kome, čemu> / <birine> ilgi göstermek, bacati (potpuno) drugačije svjetlo / ışık tutmak, novinarski nerv / gazetecilik hevesi* gibi deyimler kullanılır. Onlardan bir çoğu kitabın diğer öykülerinde de bulunur.

Yazarın acemiliğinden ve metinlerin sözlü olarak aktarılmasından kaynaklanan olguya (ard arda aynı deyim kullanması), *Onlar aramızdadırlar* öyküsünde rastlanır. Bu defa Karim Zaimović *biti u pitanju / söz konusu olmak* fiil işlevinde olan deyim bu şekilde dile getirir.

Öyküde anlatılan olaylar, Nazi'lerin başarısız bir projesini anlatır. Fakat bu projenin takma adı bir deyimdir (*Sudnji dan / Mahşer günü*). Bu durumda *sudni dan / Mahşer günü* deyiminin, deyim olup olmadığını kararlaştırılmak güçtür. Bağlama bakıldığında, Naziler'in bu takma adı bilerek seçtiği anlaşılır çünkü projenin amacı, dünyanın düzeninin alt üst olmasıdır. Fakat onun özel bir ad olarak kullanıldığı ve metinde tırnak arasında yazıldığı için deyim özelliklerinden uzak durduğunu düşünmekteyiz. Ona rağmen yazarın, *sudnji dan / Mahşer günü* kalıbının bir deyim olduğunu bilmesinden dolayı öykünün incelemesinde yer aldı.

Ele adlıığımız eserde Boşnakçada genelde kullanılan deyimsel yapılar pek görünmez. Fakat *Onlar Aramızdadırlar* öyküsünde birine rastlanır. İsim işlevinde olan *partija ko' partija / parti partidir* deyimsel yapı, bir nevi çaresizliği ifade eder. Kısaca, partinin özellikleri şöyledir; insan onu kabul etmek zorunda ve ona göre davranmalıdır diye bu deyimsel yapı yoluyla aktarmak istenir.

Pokriti velom zaborava / af örtüsü ile örtmek fiil işlevli deyim yazar tarafından mudahale edildi. Meydana gelen çeşitlemeyi, verici tarafından türetilmiş bir çeşitleme olarak nitelendirmek mümkündür. Karim Zaimović'in kullandığı *paučina prohuljalih vjekova / geçmiş zamanların örümcek ağı birleşimi* aslında *zaborav / af* sözcüğün mecaz anlatımıdır. Bunun gibi mudahaleler, deyim anlamsal tarafına dokundukları için nadirdir.

Çünkü deyimmin özelliklerinden biri olan sabitliğe aykırıdır.

Öyküde bulunan tek benzetme, dönüştürme yoluyla aktarıldı. *Brz kao munja / şimşek gibi hızlı* sıfata dönüştürüldü. Böylece, benzetmenin sol tarafı da gösterilmedi ve onu ancak bağlama başvurarak öğrenilebilir. Türkçede böyle bir dönüştürmeyi yapmak mümkün değil. Fakat Boşnakçanın yapısal özellikleri ona yol açmaktadır. ...*reagirao je munjevito cümlesi / ...şimşek hızıyla tepki verdi.* şeklinde ancak çevrilebilir. *Munjevito* sıfatın Türkçede tam karşılığı türetmek istenirse, *şimşeksel* olarak ifade edilebilir ama böyle bir sözcük yoktur. Bu yüzden Türkçeye çevirildiğinde bağlama (hız sözcüğü) başvurmaya gerek duyulur.

Ama baš ništa / hiç bir şey isim işlevinde bulunan deyimmin kural dışılık özeliği vardır. *Ama baš* sözcüklerinden ikisi Türkçeden ödünç olarak Boşnakçaya aktarılmıştır. Herhangi bir ifadede *baš* sözcüğü bulunduğu zaman ifadeyi pekiştirir. *Ama* ise, *baš* sözcüğün yanında bulunduğu zaman pekiştirilen sözcük ya *ništa / hiçbir şey* ya da *nitko / hiç kimse* olur. Demek oluyor ki *ama baš ništa ifadesi* hem dokunaklılık hem kural dışılık ilkesine uyar.

Daha önce bahsedilen ve yazara has olan *sasvim slučajno / tamamen tesadüfen* deyimini *Onlar Aramızdadırlar* öyküsünde üç defa tekrarlanır.

4.9. SARAY BOSNA'DAKİ İZ

Sanat nedir? Medeni toplumlara göre ölçülmüş estetik değer mi? İnsanoğlunun kendini daha büyük göstermek amacıyla uydurmuş olduğu yalancı bir faaliyet mi? Günümüze dek yazılan tanımlar ne kadar çok olursa olsun, sanat nedir? Sorusuna verilecek tam bir cevap yoktur.

Fakat sanat bugün her şeyden ötede duran bir ticarettir. Ticaret kârdır. Sanat dediğimiz alanda inanılmaz rakamlar uçuyor ki onlar bize medeniyetimizin ne kadar çökmüş olduğunu hatırlatır. Bugün petrol kaynaklarının değil daha çok büyük sanatkârların kaybolan eserlerinin peşindeyiz. Delilik dünyamıza hükmetti. Mesela ünlü bir ressamın tanımadığı bir eser, onun sahibinin (daha doğrusu bulan kişiyi) hayatının sonuna kadar bollukta bırakabilir.

Bu akşamki “Yusuf ve Kardeşleri” programında biz de bir müddet için detektif biz de olalım. Kaybolmuş şaheserlerin peşinde koşalım. Ama sıradan bir gazetecilik macerası olmasın. Bugünkü bölümde, medya ve kamunun ilgisi dışında kalan Saray Bosna'nın bir gerçeğini araştıracağız. Yani bugün düşünülemez bir gerçek hakkında konuşacağız. Şehrimizde belki dünyadaki en büyük şaheser koleksiyonu bulunuyor. Tahmin mi, gerçek mi? Saçmalama mı yoksa tespit edilmiş bilgilerin araştırması mı...?

2.

Şehrimizde değişik şeyler gerçekleştiğine dair ilk haberleri bir ay önce aldım. O zamanda Avrupalı bir basım eviyle konuşmayı sürdürüyordum. “Yusuf ve Kardeşleri” programında antattığım bazı metinleri yayınlamak istediler. Toplantımız Holiday Inn Otelindeydi. Rahat rahat konuştuğumuz bir esnada, gözlerimle holü süzüyordum. Otel, yurt dışından gelen gazetecilerle doluydu. Saray Bosna'da her zaman çok gazeteci vardı ama o günlerde sayısı daha da arttı.

Fakat ilgimi çeken başka bir şey daha vardı. Aralarında aztecilerin yanı sıra, sanat-yönetmenleri olarak bilinen insanlar da vardı. Basitçe söyleyecek olursam, sanat eserlerini alıp satan insanlar. Mark Humpton vardı. Birkaç sene önce Ajk kardeşlerin kaybolmuş eserlerini bulmuştu. Ardından Sotheby'deki açık artırmada çok yüksek fiyatla satılmış. İkinci ise Sergio di Meolaydı. Ünlü Milanolu galerist ve modern sanattaki sahte eserler

üzerinde uzman... İkisinin yan yana hareket etmeleri ve her dakika resepsyona gidip telefon etmeleri beni şaşırttı.

Toplantımız bittikten hemen sonra, Holiday Inn'de çalışan arkadaşımı aradım. Arkadaşım, bana bir kaç gün önce otele sahte kimlikli, az tanınan ama mesleklerinde ünvan kazanan bir kaç sanat-yöneticisinin daha geldiğini söyledi. Bu sanat casuslarının görevi, şah eserleri bulmaktır. Saray Bosna'da ne arıyorlardı acaba? Savaş öncesi, şehrimizde bir çok değerli eser bulunduğu bilinir ama, çoğu yetkili kurumların kontrolü altında buradan götürüldü. Onun dışında, sanat yöneticilerin en iyi isimlerinin şehrimizde bir araya gelmiş olmaları büyük ve büyüleyici bir şeye işaret ediyordu.

Tabii ki bunlar bana çok cazip geldi. Ulaşabilecek herhangi bir bilgi almak amacıyla araştırmaya adım attım. Bilgilere ulaşmak için Humpton ve Di Meola'nın odalarını temizleyen personele rüşvet vermek zorundaydım. Yatırımım boşa gitmedi. Evrakların fotokopileri sayesinde sanat yapbozunun ilk parçalarını birleştirmeye başladım.

3.

Araştırma süresinde yaşadığım sıkıntıları anlatmak zor ve uzun sürecek...Üstelik tüm görüştüğüm kişileri ve onların kaynaklarını açığa vurmak akılsızca bir davranış olacaktı. Elbette evrakların fotokopilerinden öğrendim ki Avrupa sanat kulüplerinde, Saray Bosna'da paha biçilemeyecek değere sahip olan bir resim koleksiyonun bulunduğu dair haberler dolaşıyormuş. John Ironbread, Glasgowlu Saray Bosna muhabiri, iki ay önce yanında konaklamış olduğu aileye bir hediye vermek istemiş. Bir parça etle onları mutlu ettirecekti. Et almak üzere kasaba gidip bir kilo et almış. Dükândan çıktığında elinde bir paket varmış. Keyfi tam yerindeymiş; geleneksel bir kahvehanede kahve içmeye karar vermiş. İşte kahve içerken almış olduğu paketin neye sarıldığı dikkatini çekmiş. İlk baktığında normal bir beze benzeyen bir şeymiş. Fakat sözde bez, aslında Rembrandt'ın ünlü autoportresinin kopyasıymış.

O an da Paris'teki Louvre galerisinde çalışan ünlü Pierre Diligence'in Saray Bosna'da olduğunu hatırlamış. Aynı gün, öğlen yemeğinden sonra Ironbread, resim hakkında bilgi vermek amacıyla Diligence ile buluşmaya karar vermiş. Tabii ki Ironbread'ın amacı resmi paraya dönüştürmekmiş. Diligence onunla gerçekten görüşmüş. Fakat Ironbread, Diligence'nin önünde resmi çıkardığında Diligence kan ter içinde kalmış

ve elleri titremeye başlamış. Kendine geldikten sonraki sözleri maceraperest Ironbread'ı bile şaşırtmış. Yani önündeki resim sahte değilmiş. Deligence'ye göre bunda şüphe yokmuş. Elinde olan resim Rembrandt'ın orijinal eseriymiş.

4.

Ne dergi ne gazetede Ironbread'ın keşfi hakkında haber verilmediğine ve benim başka bir bilgiye ulaşmadığıma göre iki sonuç çıkartmak mümkündür. Birincisi, Ironbrad ve Deligence kendi keşiflerini açığa vurmaya sadece paraya dönüştürmek istediler, ikincisiyse, Saray Bosna'ya ve kasap dükkânına nasıl geldiğini öğrenmek amacıyla Rembrandt'ın eserini sakladılar. Böylece eseri saklayarak dünyada Rembrandt'ın orijinal olarak sergilenen resminin aslında sahte olduğunu ve güya bilim adamları tarafından tanınmadığını duyurmak istemediler.

İkinci durum bana daha mantıklı geliyordu. Ironbrad ve Deligence araştırma yaparken dikkatli çalışmamışlar çünkü haberin Avrupa'ya kaçırılması bu durumun işaretidir. Humpton ve Di Meola haberi alır almaz Saray Bosna'ya geldiler. Fakat onlardan hiç bir şey öğrenemedim. Hem de benim meraklı sorularımın onların dikkatini fazla çekmesini hiç istemedim. Bu yüzden araştırmamın yönünü, bana tesadüfen bu garip olayın rehberi olarak gelen şeye çevirdim.

O zaman çalıştığım "BH Dani" dergisi için eski gazete arşivinde başka bir metin hakkında araştırma yapıyordum. Sayfaları çevirirken bir haber benim ilgimi çekti ve onu hemen gizemli Rembrant orijinali haberine bağladım. Açıkçası kesin deliller bulunamadığı için bu olayın gerçek olduğuna hala inanmıyordum.

20 Ekim 1976 tarihindeki kısa haberin bağlamı bizimkine benziyordu. Bir inşaat firmasında işçi olan Hanko Hokić, o zaman Breka bölgesinde kanalizasyon çalışması yaparken bir yeraltı odası bulmuş. Kısa haberi yazan muhabire göre, Hokić o odada su geçirmez kutularda saklanan, yaklaşık otuz tane resim bulmuş. Yerine polis gelmiş ve üzerinde tahlil yapılmak üzere Bilim Akademisi'ne gönderilmiş. Muhabir haberi bitirmeden önce olayın gelişimini bildireceğine dair söz vermiş.

Gazetenin tüm baskılarını araştırdım fakat olayın son sözünü bulamadım. Belli ki bu olay hakkında fazla bilgi vermeye gerek olmadığını düşünen biri vardı. Fakat sebebini

bilemeyiz. Sempatik Hanko Hokić'in sözleri tek kalan şeydir. "Aman ne bileyim ben, bana hepsi karışık çizgiler gibi geliyor. Ben onu duvarıma asla koyamazdım. Birinin bu saçmalıkları sakladığını anlamıyorum." İşte bunlar, haber ile ilgili son öğrenebilecek şeylerdir.

5.

Yukarıda bahsetmiş olduğum haberden gelen zayıf izi takip etmeye çalıştım. Yeraltı odasının bulunuşunu bugün gerçekleşen olaylarla bağlamaya çalışırken anladım ki şehrimiz sadece savaş felaketleriyle dolu bir yer değildir. Aslında içerisinde yüzlerce gizem saklanan bir yerdir. Breka'da bulunan resimle ilgili başka bir şey bulamadığım için sorularımın cevabını Bilim Akademisi'nde aramaya gittim çünkü ondan sonra izi tamamen kaybolmuştu. Fakat bu iş beklediğimden daha zordu.

Resimlerin incelemesini yapan komisyondan kimse hayatta değildi. Akademi'nin arşivi araştırmak için zorla izin aldım da yine ondan bile bir sonuç çıkmadı. 1976 yılındaki olaya ışık tutabilecek her iz sanki silinmişti.

Emeğimin boşuna gittiğini ve gazetede bulmuş olduğum haberden sadece muhabirin şöhret (bir günde kazanılmaz ve havadan gelmez) kazanma yolunda olduğunu düşünmeye başladığımda, karşıma İbro diye biri çıktı. İbro, senelerce Bilim Akademi'sinde kapıcı olarak çalışmıştı ve orada olup bitenleri yaşayan ansiklopedidir. Birkaç bardak birayla İbro'nun dili çözüldü. Ona sorduğum sorular, artık değirmende su gibiydi. Anlatıkları şaşırtıcıydı. İhtiyar İbro, resimlerin geldiğini ve Akademi'de çalışanların heyecanlandığını çok iyi hatırlıyordu. Fakat aynı gün Belgrat'tan dört yüksek rütbeli subay pırl pırl bir arabayla gelip resimleri içeren kutuları götürdüler. Kısa bir zaman sonra resimlerle herhangi bir ortak noktası olan insanlar ya işten ayrılıp diplomasiye geçtiler ya da kayboldular.

İbro'ya göre, resimlerin akibetinin ne olduğunu, diğer insanların bunları öğrenmelerini, her ne pahasına olursa olsun, istemeyen önemli biri varmış. Sonuçta bir şişe rakı karşılığında İbro beni Akademi'ye aldı. Önce beni bodruma götürüp resimlerin saklanmış olduğu kutuları gösterdi. O an büyük bir dönüm noktası oldu. Kutunun köşesinde heyecan ve korku uyandıran bir simge gördüm; Hitler ve Nazilerin Gamalı Haçını...

6.

Kutusu, daha doğrusu ayarlanmış valizin Üçüncü Reich'in simgesini taşıması, bana "Yusuf ve Kardeşleri" prgramı için daha önce yaptığım araştırmamı hatırlattı. Dikkatli dinleyiciler biliyorlar ki Nazilerin denemelerinin sonucunda kocaman bir sıçanın ortaya çıkışı söz konusudur. Bildiğim kadarıyla bu sıçanlar yeraltı labirentinin odalarında bulunuyorlardı. Ayrıca bu odalar Naziler tarafından tamir edilmiş ve onların kötü amaçları için kullanılmış. Bunu anlatmış olduğum bölümde onların niyetlerinin gerçekleşmediğini ve odaların bombalanıp yıkıldığını da söyledim.

Ama bunları şimdi bir kenara bırakalım. Gizemli resimlerin saklandığı odaya ulaşmış olmam, dikkatimi daha önce öğrendiğim bilgilere yöneltti. Nazilerin denemeleri hakkında bilgi aldığım kaynaktan Hitler'e en yakın kişilerden biri olan Hermann Göring'in 1943 yılında Saray Bosna'ya geldiğini öğrendim. Bu ziyaret tamamen gizliydi fakat onun gerçek olduğunun ispatını bulmayı becerdim. Sıçan olaylarını açıklamak için yaptığım araştırmada bu bilgiyi hiç bir şekilde denemelere bağlayamadım. Fakat şimdi bu bilgi bana bir adım daha atmak için yardımcı oldu.

İddialara göre Göring, sanat seven biriymiş ve Üçüncü Raich'in önderlerinden en büyük derlemeciymiş. Tabii bu derleme aslında Nazi mekanizmasının, işgal altında tuttuğu toprakların sanat eserlerini çalmak anlamına geliyordu. Ama Saray Bosna'ya ziyaretinin sebebi o değilmiş çünkü o zamana kadar Naziler tüm değerli şeyler çoktan çalmışlar. Bu karışıklığın açıklamasını, Göring'in ziyaretine ışık tutabilecek bir evrak ararken istediğimi İstiklal Müzesi'ndeki arşivde buldum.

İstediğimi bulamadım ama daha heyecan verici bir şey buldum. 1944 yılında hazırlanmış Alman kamplarına gidecek olanların listesine ulaştım. Yaklaşık 300 yabancıнын, isimlerini içeren uzun liste özellikle belirsizdi. İsimlerin arasında o dönemdeki ressamı tanıdım. Listesinin fotokopisini çektim ve sanat tarihçisi olan arkadaşlarıma incelemek üzere gönderdim. Kısa bir süre sonra cevap aldım. Listenin yarısı peyzaj çalışan ressamların isimlerine aitti. Geri kalan isimler ise en iyi sahte resimleri yapanlardı. Fakat ilginç olan başka bir şeydi. Hepsi 1940 yılında tutuklanmış ve ondan sonra izleri tamamen kaybolmuştu. Demek ki Saray Bosna'daki bu iz, ünlü Avrupalı sanatkârların kaderlerini tamamlayan bir parçadır.

7.

O anda tüm (yap-boz)parçaları bir araya getirmek gerekiyordu. Yani 1940 yılındaki belli olmayan bir anda Nazilerin işgal altındaki Avrupa'nın tüm sanatkârları tutuklanmış. Öğrendiklerime göre Saray Bosna'ya getirilmiş ve 1944 yılına kadar burada kalmışlar. O yıl kamplara gönderilip izleri kaybettirilmiş. Kamplara taşınmaları, Göring'in Saray Bosna'ya ziyaretine hemen 2-3 ay sonra gerçekleşmiş. Otuz sene sonra, 1976 yılında bir yeraltı odasında resimler bulunur ve gizli bir şekilde Belgrat'a gönderilir. Ve sonunda 1993 yılında, savaş ortasındaki Saray Bosna'da bir İşkoçlu gazetecinin ellerine Rembrandt'ın orijinali ulaştı ki bu resim eğitimsiz kasap tarafından paket kağıdı olarak kullanıldı. Söylemek gerekiyor ki almış olduğu et parçası, gerçekten de alıcı için afiyet vesilesi oldu.

O zamandan beri kopuk bilgileri birbirine bağlamaya başladım ve yeni öğrendiklerimle beraber olay bütünleşmeye başladı. Fransız Demir Yollarından zar zor kazandığım son bilgiler sayesinde geçmiş olayları tamamen anladım. Naziler Göring'in rızasıyla ve Hitler'in emirleri doğrultusunda Avrupa galerilerinden tüm ünlü resimler Saray Bosna'ya aktarmışlar. O dönemde başkentimizde durmadan dünyaca ünlü bir şaheserin kopyaları üzerinde çalışan uzman grubu varmış. Bir anda bu faaliyet durdurulmuş ve sanatkârlar şehrimizden götürülmüş. Orijinaline kopyalarıyla birlikte ne olduğunu tahmin bile etmek istemiyorum. Her neyse, bu durum bugüne kadar sürdürülmüştür. Orijinal eserlerin ve kopyalarının Saray Bosna'dan götürülüp götürülmediğini ya da keşfedilmemiş yeraltı odalarında çürüyüp çürümediğini öğrenemedim.

Fakat yeni bilgilerin eşiğindeyken Humpton ve De Meola'yı takip ettirdiğim insanlardan kötü bir haber aldım. Yani bir gün önce şehir merkezinden uzak bir yerde güvenlik güçleri öldürülmüş Di Meola'yi ve yanında ağır yaralanmış Humptonu buldular. Humpton hemen hastaneye gönderildi. Bu korkunç olayların sebebi belli değildi ama anlatığım meseleyle bağlı olduğunu hissettim. Bu yüzden Humpton'a ulaşmak ve eksik olan bilgileri tamamlamak için elimden geleni yaptım.

8.

Humpton'a ancak UMPROFOR'un hastanesinde çalışan personele rüşvet vererek (programımın sponsorları sağ olsun) ulaşabildim. Kolay kolay konuşamıyordu. Ağır yaralanmamasına rağmen sorduklarımı anlamamış gibi yapıyordu. Fakat ona tüm bildiklerimi açık açık söylediğimde konuşmak zorunda kaldı. Söylediklerine göre İşkoçyalı muhabir İronbread'in, Rembrandt'ın orijinal eserinin buluşu sadece başlangıç noktasıydı. Kendisi, sanat servetinin sırrını daha önce de biliyordu. Humpton'un eşinin kardeşi, Rudolf Hess'in tutulduğu hapishanede çalıştığı için biliyordu. Bir kaç sene önce vefat eden Hess, eniştesine Nazi projesi hakkında her şeyi anlatmış. Hiç kimsenin haberi olmadan sahte resimlerin Avrupa galerilerine verilmesi, projenin amacıymış. Orijinal eserlerin Saray Bosna'daki yeraltı odalarında bulunduğunu sır olarak tutmak da projesinin bir tarafıydı. Hess'in söylediklerine göre Saray Bosna'nın yeraltı alanının başkomutanlığına dönüştürmesi Hitler'in asıl planıymış. Buradan tüm dünyayı yönetmek istemiş.

Günümüzde, Hitler'in başarısız planının üzerinden onlarca sene geçtikten sonra, Humpton ve Di Meola yeraltı odalarına bir giriş buldular. Açıkça söylemeliyim ki onları biraz kıskandım; çünkü kendileri benden daha iyi araştırma yaptılar. Hatta kıskançlığımdan mosmor kesildim. Yeraltı alanına inip ana depoyu buldular. Fakat orada dev sıçanlarla karşılaştılar. Yatakta olan ve bağırarak Humpton'u görünce "Allah onların belasını versin" diye kendi kendime söylendim. Bundan sonra artık onunla konuşmak imkansızdı. Tiremeye ve bağırmaya başladı. Üzerime doğru atladı ve beni dövmeğe başladı. Herhalde benim sıçan olduğumu zannetmiştir. Hastane personeli beni oradan çıkarttı. Ertesi gün tekrara gelmeye karar verdim.

Ama zavallı Humpton yarını göremedi. Aynı gece vefat etti. Gerçeği ancak bir kaç gün sonra öğrendim. Aslında uyurken biri onu boğmuş. Biri, Humpton'un bulduklarını beğenmemiş. Allah'tan benim ziyaretim hakkında hiç kimse bir şey bilmiyordu. Sonuçta vermiş olduğum rüşvet iyiydi ve personel artık her şeyden korkuyordu. Fakat o akşam başka bir şey oldu ki ondan dolayı hala titriyordum.

O akşam yatağa geçmek üzereyken cebimde bir parça kanvas buldum. Humpton'la dövüştüğümde herhalde cebime koymuş olmalı. Kanvası açtım ve kendimden geçtim. Fareler tarafından çiğnenmiş kanvasa bana Mona Lisa gülümsüyordu. Bu tebessüm

herhalde Da Vinci'nin şaheserinden geriye kalan tek parçaymış.

9.

Sabah “Holiday Inn” Otelinde çalışan arkadaşlarımdan öğrendim ki Humpton'un vefat ettiği günde kimliği bilinmeyen insanlar odasını altüst etmişler. Allah'tan, arkadaşlarım, onların gelişinden biraz önce Humpton'un odasından bir kaç evrak almışlar. Fakat evraklarda sanat hakkında hiç bir şey yoktu. Hep ünlü Alman doktor ve genetik mühendisliği uzmanı olan Eduard Fischbach'in ismi geçiyordu. Üstelik doktor Fischbach'in 1945 Yılı'nın Şubat Ayında Saray Bosna'ya geldiğine dair bir bilgi de vardı. Yani savaş bitmeden iki ay önce... Zeki ve alanında rakibi olmayan uzman doktor, burada ne arıyordu acaba? Neden Almanya'nın yenilmesinin kesinleştiği günlerde geldi?

Humpton beni doğru cevaba yönlendirdi. Doktor Fischbach'in evraklarında altı çizilmiş bir cümle vardı: “Brezilyalı Delikanlılar”. Filmi izleyenler mesajı hemen anlıyorlardır. İzlemeyenler için kısaca bu macera filmini anlatayım. Film, Nazi devletinin yıkıldığı süreçte Hitler ve ona yakın olanlardan genetik bilgi alınmış ve Brezilyalı çocuklara nakledilmiş. Böylece bu çocuklar büyünce Hitler'in soyunun devamı olacakmış. Tabi ki böyle bir şey imkânsızdır fakat biliyoruz ki Doktor Fischbach büyük bir uzman olduğu için Hitler'den genetik bilgi almasının ihtimali vardır. Hatta onun Saray Bosna'ya gelişinin sebebi de o olabilir. Bunun gibi genetik bilgi şimdi Saray Bosna'nın yeraltı odalarında, dünyanın en büyük sanat şaheserleriyle beraber saklanmış olabilir.

Humpton ve Di Meola sanat peşinde koşarken bunu keşfetmişler. Di Meola bu keşfini hayatı ile ödemiş. Humpton ise hastanede boğazlanmış. Burada ne oluyor?

10.

Kısa bir süre sonra Humpton'u kimin öldürdüğünü öğrendim. “Grifon” adlı neonazi grup söz konusuydu. Onlar, kendi deli önderlerinin genetik bilgi efsanesini biliyorlardı fakat nerede saklandığını bilmiyorlardı. Onlarca sene hapisanede olan Rudolf Hess'i dikkatlice takip ettiler ve Humpton'un eniştesi üzerinden önce Humpton'a sonra Saray Bosna'ya ulaştılar.

Onu nasıl öğrendim? Beni günlerce arıyorlar, parayla satın istiyorlar ve beni tehdit ediyorlardı. Humpton'un bana yeraltı girişinin olduğu yeri söylediğini düşünüyorlar. Fakat

ben hiç bir Şey bilmiyorum. Bana inanmak istemiyorlar. Onların yakında olduğunu ve beni takip ettiklerini hissediyorum. Şu an dinledikleriniz ses kaydıdır. Benim gibi meraklı insanlar için bir uyarı olsun. Kendim için endiŐeleniyorum. Belki bir kaç gün daha bekleyebilirler ama sonra ne olacak? Sıçanlar, yeraltı odaları, orijinal eserler, sahte eserler, Hitler, neonaziler... bunlar gerçek ile hayalin karıŐımıdır. Bu karışım beni deliliğe ya da lme doğru götürüyor. Sonuçta arasında bir farkı var mı? Bilemem. Fakat onların burada, yakında olduklarını hissediyorum. Biliyorum. Fazla zamanım kalmadı.

4.9.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırma	Deyimler sözlüğü*	Derlem (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
bolje reći pronalazača	bolje reći	niteleme	var		daha doğrusu, daha ziyade	
budimo i mi na čas pronalazači	na čas	niteleme	var		müddetçe	
za zaboravljenim remek-djelima	remek-djelo	isimli	yok	11,4 / 15,7	şaheser	başyapıt
koje je ostao van pogleda i medija i javnosti	ostati van / izvan <čega>	fiilli	yok	4 / 14,7	<bir şeyin>dışında kalmak	uzak durmak
najveća zbirka remek-djela	remek-djelo	isimli	yok	11,4 / 15,7	şaheser	başyapıt
dobio sam prije nekih mjesec dana, sasvim slučajno	sasvim / posve slučajno	niteleme	yok	9,4 / 16,2	tamamen tesadüfen	
Dok smo opušteno razgovarali, pogledom sam kružio po holu	kružiti pogledom	fiilli	yok	5,6 / 2,4	göz gezdirmek	göz gezdirmek
Oni što je privuklo moju pažnju	privlačiti <čiji> pažnju	fiilli	var		<kimin> ilgi çekmek	
jednostavnije rečeno, ljudi koji se bave kupovinom	bolje rečeno	niteleme	var		daha doğrusu, daha ziyade	
koji su bili zaduženi za otkrivanje vrhunskih slikarskih slika	biti zadužen <za što>	fiilli	yok	5,7 / 50,3	sorumlu olmak	başında olmak
iznesene iz grada ili su pod paskom odgovarajućih organa čuvanja	(biti) pod paskom	niteleme	yok	10,6 / 19	incelenmekte	göz altında
krenuo sam u potragu za svakom dostupnom informacijom	krenuti u potragu <za čime>	fiilli	yok	8,4 / 16,2	aramaya çıkmak	av izni aramak

složiti prve djeliće čudnovate slagalice o umjetničkoj se nazaciji	posložiti / slagati / složiti kockice	fiilli	yok	14,6 / 8	yapboz parçalarını bir araya getirmek	
No, u svakom slučaju	u svakom slučaju	niteleme	var		her halükarda	
počela cirkulirati fama o navodno neznanoj	kruženje / cirkuliranje fame	isimli	yok	10,5 / 2	dedikodunun dolaşması	
Ironbread je obratio pažnju na ono	obratiti pažnju <na što>	fiilli	var		ilgi göstermek	kulak vermek
Na svoje iznanağenje	na <čije> iznanađenje	niteleme	yok	2,6 / 19,6	şaşırmak	hayret bir şey
pokrenuti inicijativu o Sarajevu	pokrenuti inicijativu	fiilli	yok	8,6 / 26,2	girişimi başlatmak	ön ayak olmak
Pierrea Diligencea oblio je znoj, a ruke su mu počele drhtati	oblio je hladan znoj <koga>	fiilli	var		soğuk terde boğulmak	kan ter olmak
nije bilo sumnji	nema sumnji	cümlesel	var		süphesiz ki	
ili su, s druge strane, odlučili da ga sačuvaju u tajnosti	s druge strane	niteleme	var		öte yandan	
ovo otkriće kako se ne bi potegla mnoga pitanja o tome kako	postavljati pitanja <kome>	fiilli	var		soru sormak	soru sormak
pe je vijest o njihovom otkriću procurila	(vijest) procuriti u javnost	fiilli	yok	10,7 / 8,8	(haber) kamuya sızdı	
istraživanje ne privuče njihovu neželjenu pažnju	privlačiti pažnju	fiilli	var		ilgi çekmek	dikkatı toplamak
Stoga sam pravac svoje istrage usmerio na nešto drugo	usmjeriti pravac	fiilli	vok	7,6 / 7,5	yönelmek	yol bulmak

jer pravih dokaza, zapravo, još nije bilo na vidiku	biti na vidiku	fiilli	var		görüntüde bulunmak	gözle görülür
dmah je na lice mjesta došla i narodna milicija	na licu mjesta	niteleme	var		Oracıkta	başı belada
nije bilo ni traga epilogu ove priče	nema <kome> ni traga	fiilli	var		izi bırakmamak	sırta kadem basmak
Ne znam, vala, to ni na šta ne liči, sve neke šare.	vala	cümlesel	var		vallahi	
da bih pokušao stvari povezati	povezati konce	fiilli	var		ipleri bağlamak	bağlantı kurmak
nisam bio bolje sreće	biti bolje sreće	fiilli		4,1 / 6,3	şansına bak	şansına bak
iz dokumentacije uklonio i neymanji trag	zamesti trag / tragove	fiilli	var		izleri süpürmek	izleri silip süpürmek
koji je mogao baciti nešto svjetlosti	bacati (pravo) svijetlo <na što>	fiilli	var		ışık atmak	ışık tutmak
ipak ne dolazi tek tako i preko noći	tek tako	niteleme	yok	2,9 / 17	bir şey yapmadan	durup dururken
koje bio živa enciklopedija	živa enciklopedija	isimli	yok	6,4 / 2,2	canlı ansiklopedi	ayaklı kütüphane
još živahnom sugovorniku razveže jezik	razvezati jezik <kome>	fiilli	var		dili çözmek	dile gelmek
kao vodu na mlin, navodio sam	tjerati vodu na <čiji> mlin	fiilli	var		değirmene su getirmek	ekmeğine yağ sürmek
sve to izazvalo veliku senzaciju	izazvati senzaciju	fiilli	yok	8 / 6,4	sansasyon yaratmak	
koji su imali bilo kakav dodir	izati dodira <s kim, čim>	fiilli	var		ortak noktası	
jer je to stoga što neko, vrlo važno, ni po koju cijenu nije želio	ni po koju cijenu	niteleme	var		ne pahasına olursa olsun	

Tada je došlo do velikog zaokreta	napraviti zaokret	fiilli	yok	8,2 / 10,1	dönüm noktası	dönüm noktası
tačnije reći vrsta modificiranog kovčega	bolje rečeno	niteleme	var		daha doğrusu, daha ziyade	
da je u pitanju istraga	biti u pitanju	fiilli	var		mesele olmak	söz konusu olmak
Na sreću, vrijeme je demantiralo	na sreću	cümlesel	var		Allah'tan	
Ali, sve to na stranu.	staviti <što> na stranu	fiilli	yok		bir kenara koymak	sonraya saklamak
usmjerilo je moju pažnju na neke podatke	privući pažnju	fiilli	var		ilgi çekmek	
da taj podatak na bilo koji način dovedem u vezu sa pričom	dovesti u vezu <što>	fiilli	var		irtibata getirmek	bir araya getirmek
kao vrlo zgodnom za jedan korak više	korak naprijed	isimli	var		bir adım ileri	öne doğru adım
nacistička vojna mašinerija	vojna / ratna mašinerija	isimli	yok	8,2 / 5,5	savas / askeri mekanizması	
dokument koji bi mi bacio više svjetla na	bacati (pravo) svijetlo <na što>	fiilli	var		ışık atmak	ışık tutmak
Ubrzo sam dobio odgovor	dobiti odgovor	fiilli	yok	6,7 / 37	cevabı almak	cevabı almak
već tada izgubio svaki trag	izgubiti <čiji> trag	fiilli	yok	6,4 / 12,2	izi kaybetmek	izi kaybetmek
bilo je potrebno sklopiti sve poznate kockice	posložiti / slagati / složiti kockice	fiilli	yok	14,6 / 8	yapboz parçalarını bir araya getirmek	
gdje im se ovaj put definitivno gubi svaki trag	İzgubiti <čiji> trag	fiilli	yok	6,4 / 12,2	izi kaybetmek	izi kaybetmek
odličnoj junećeg mesa,	u slast!	cümlesel	var		afiyetine	keyifi olarak

treba li reći, u slast pojedenog						
koje sam uz puno muke i truda dobio od Francuskih željeznica	muka i trud	iki öğeli	yok	11,2 / 3,3	eziyet ve gayret	ite kalka, zar zor
pod Göringovom direktnom paskom	(biti) pod paskom	niteleme	yok	10,6 / 19	incelenmekte	göz altında
svjetskih slikarskih remek-djela	remek-djelo	isimli	yok	11,4 / 15,7	şaheser	başyapıt
Kako god, takva situacija je ostala sve do danas	kako god	niteleme	var		her neyse	
bio na pragu novih saznanja	(biti) na pragu	fiilli	var		<bir şeyin> eşğinde bulunmak	eli kulağında
samo inicijalna kapisla za njegov dolazak	inicijalna kapisla	isimli	yok	13,2 / 3,1	ilk kıvılcım	ateşleme kıvılcımı
gdje i dan danas vise	dan danas	niteleme	var		bugünkü gün	bugünkü gün
da sam tada pozelenio od zavisti	pozelenjeti od zavisti	filli	var		kıskançlıktan yeşile çalmak	kıskançlığında an mosmor kesilmek
Ali, jadni Humpton svoje sutra nije dočekao	dočekati svoje sutra	fiilli	yok		yeni yarını görmek	mürüvvetini görmek
Na sreću, za moju posjetu	na sreću	cümlesel	var		Allah'tan	
Da Vincijevog remek-djela	remek-djelo	isimli	yok	11,4 / 15,7	şaheser	başyapıt
Na sreću, samo malo prije toga	na sreću	cümlesel	var		Allah'tan	
nije bilo ni pomena o umjetnosti	nema ni spomena	cümlesel	var		ne de iması olmak	lafı bile geçmez
Fischbach bio kadar da od Hitlera	biti kadar	fiilli	var		-Abilmek	elinden gelmek
danas propadaju neka od najvećih remek-djela	remek-djelo	isimli	yok	11,4 / 15,7	şaheser	başyapıt

Di Meola je to saznanje platio svojim životom,	platiti životom <što>	fiili	var		hayat ile ödemek	hayatın bedeli
--	-----------------------	-------	-----	--	------------------	----------------

Tablo: 9

4.9.2. Tahlil

Saray Bosna'daki İz adlı öyküde değerli sanat eserlerin peşinde koşuşturan insanların yaşadıkları anlatılmaktadır. Sanat ana konu olduğu için *remek djelo / şaheser* deyiminin bulunması sıradışı bir olay değildir. Diğer öykülerde yazarın gereksiz tekrara düşmesini eleştirdik fakat bu öyküde *remek djelo* bir kaç kere tekrarlandığında gereksiz tekrar olarak bakılmaz çünkü yazarın ele aldığı konu buna izin verir. Büyük ressamaların resimleri sonuçta şah eserlerdir. Yazar sadece bu deyim kullanarak onların değeri vurgulamak istemiştir.

Fakat bu öykünün de gereksiz tekrar olarak nitelendirebilecek yerleri bulunmaktadır. Örneğin cümlesel olan *na sreću / Allah'tan* toplam üç defa tekrarlanır. Üstelik iki kere yakında bulunmaktadır. *Allah'tan* anlamına gelen deyimle anlamdaş başka deyimler de mevcut (*Hvala Bogu / Çok şükür*) fakat yazar onları tercih etmez. Benzer bir şekilde *bolje reći / daha doğrusu* deyimini metinde yakın yerlerde bulunmaktadır. Önce söylediğimiz gibi bunun gibi zayıf noktalar yazarın acemiliği ve öyküleri radyo programı için hazırladığından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Onun dışında *Saray Bosna'daki iz* öyküsünde rastladığımız deyimler, diğer öykülerde de yer almaktadır. Onlardan bazıları şunlardır: *sasvim slučajno / tamamen tesadüfen, privlačiti pažnju / ilgi çekmek, krenuti u potragu / aramaya çıkmak, obratiti pažnju / kulak vermek, na licu mjesta / oracıkta, tek tako / durup dururken, bacati svijetlo / ışık tutmak, ni po koju cijenu / her ne pahasına, biti u pitanju / söz konusu olmak, vojna / ratna mašinerija / askeri mekanizması, kako god / her neyse, dan danas / bugünkü gün, nema ni spomena / lafi bile geçmez.*

Öykünün adında olduğu gibi *iz* sözcüğünü mevcut olan deyimlerde de görmekteyiz. Aslında söz konusu olan üç deyimdir. ...*gdje im se ovaj put definitivno gubi svaki trag...* ve ...*već tada izgubio svaki trag...* bu çeşitlemelerin temelinde *izgubiti trag / izini kaybetmek* deyimidir. Fakat yazar onları edilgen halinde kullanmıştır. *İz* sözcüğü içeren ikinci deyim *ne ostaviti traga / izi bırakmamaktır*. Bağlama bakıldığında deyim boş bıraktığı bağlam değeri <*kome, čemu*> / <*kimin, neyin*> ...*hikâyenin sonsözü...* ile doldurulmuştur. Üçüncüyse *zamesti trag / izi silip süpürmek* deyimidir. Bu sefer yazar deyim fiili değiştirip çeşitlemeye yol açmıştır. *Zamesti / süpürmek* fiilinin yerine *ukloniti / gidermek* fiili tercih etmiştir.

Onun gibi fiil işlevinde bulunan iki deyimın çeşitlemeleri bulunmaktadır. Biri *posložiti kockice / yapboz parçaları bir araya getirmek* deyimidir. Karim Zaimović onu iki kere kullanmıştır. İkisi de çeşitleme olarak karşımıza çıkmaktadır; *...bilo je potrebno sklopiti sve poznate kockice... / tüm bilinen parçaları bir araya getirilmeli* örneğinde fiil değiştirilmiştir ve *...složiti prve djeliće čudnovate slagalice... / garip yapbozunun ilk parçaları bir araya getirmek...* örneğinde ise isim hem değiştirilmiş hem genişletilmiştir.

İkincisiyse *bacati svijetlo / ılık tutmak* deyimidir. Yazar bu deyimı bir kere orijinal halinde kullanmıştır. Sadece *više / daha* sözcüğü eklemiştir. İkinci kere ise *svijetlo / ılık* sözcüğün yerine *svjetlost / parlaklık* sözcüğünü tercih etmiştir.

Tjerati vodu na mlin / değirmene su getirmek deyimın üzerinde dönüşüm gerçekleşmiştir. Temelinde olan fiil işlevli deyim, bağlamda bezetme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Hatta arada önce fiil işlevli deyimden isim (*voda na mlin / değirmene su*) yapılmıştır ve ardından onu benzetmenin sağ tarafı olmuştur. Sol tarafısa *navoditi / sıralamak* olmuştur. Ortaya çıkan sonuç şöyledir: *navoditi kao vodu na mlin / değirmene su gibi sıralamak*. Fakat böyle bir benzetme sabit bir ifade değildir. Yazarın mudahalesiyle meydana getirilen bir benzetme söz konusudur.

4.10. AMİR AMRİĆ - SARAY BOSNALI GÖRÜNMEZ ADAM

Kaç kere yok olmayı, yabancı görüşlerden kaçmayı, en az bir müddet için başkalarının hükümleri ve düşündüklerinden uzak durmayı istediniz? Yani kaç kere görünmez olmayı ve neticede sadece kendiniz için ulaşabilir olmayı istediniz? Görünmezlik... ateşlenmiş bir hayal gücünün çocuğu... Görünmezlik... eski bilim-kurgu filmlerinden bir kalıntı. Bu noktada iş biter. Dünya ve biz her zaman görünürüz. Bazen belki fazla görünürüz. Dünyanın gerçeklerinden geçerken bazen “Görünmez olmak ne kadar güzel bir şey!” diye düşünürüz.

Bu şehirde doğmuş Amir Amrić adlı bir adam görünmez, görülemez bir insandı. Onun görünmezliğinin hikâyesi, aynı zamanda hayat hikâyesidir. Bu akşamki “Yusuf ve Kardeşleri” programında size bu hikâyeyi aktaracağız. Amir Amrić için görünmezlik, ceza ya da lanet değil avantaj ve nimetti. Amir Amrić için görünmezlik, hayatı yaşabilmek için tek çözümdü. Bu akşam, NATO müdahalesini beklerken belki önemsiz bir kişinin hikâyesini anlatmak üzereyiz. Fakat bunun gibi kişiler ve onların hikâyeleri, bu şehri eşsiz bir şehri kıldı.

2.

Amir Amrić’in hikâyesini anlatacağımız yöntem en doğru yöntemdir; fakat aynı zamanda en yalancı da olabilir. Yani, Amir’in hayat yolunu, ayrıntılara hassas günlüğünü kullanarak anlatmayı amaçlıyoruz. Bilgiler tam olsun diye kaynakça olarak kullandığım günlüğe nasıl ulaştığımı da anlatmak zorundayım.

Geçen yılın son ayında polis memuru yakın bir arkadaşım, merkezde bulunan ve terkedilmiş olarak işaretlenen bir daire için arama emri çıkardı. Dairede yaşayan kişi hakkında çok az şey biliniyordu. Komşularla pek görüşmezdi ve daireyi almak isteyen akrabası da yoktu. Komünist rejim tarafında çok sevilen ve kitapları okullarda okutulan uzak bir akrabasının olması, hakkında tek bilinen şeydi. Evin sakininin nereye gittiği de öğrenilemedi. Sonuçta, bu zamanlarda böyle şeyler hiç kimsenin umrunda değildir. Belki bir yere götürülmüş, belki bir dernek yardımıyla kendini kurtarmış, belki bu savaşta yüzlerce insan gibi o da öldürülmüştü. Ev boştu ve ben arkadaşımın taşınmasına yardım ediyordum. Daire geniş ve aydınlıktı. Bina, savaş öncesi dönemde inşa edilmesine rağmen

dehşet verici bir durumdaydı. Oranın yaşanabilecek bir hâle getirilmesi için çok çaba harcadık.

Çok az eşya bulduk. Genelde kullanılamaz eşyalar vardı. Fakat asıl ilgimi çeken iki kitaplıktı. Kitaplar üzerinde, onları uzun zamandır hiç kimsenin kullanmadığını gösteren toz vardı. Arkadaşım, istediğim kitabı almama izin verdi. Fakat dikkatimi çeken bir husus da çok az kitabın oluşuydu. Genelde akrabası olan yazarın eserleri ve komünizmi anlatan kitap vardı. Onlardan bir kaç tanesini, yakıt olarak kullanmak üzere, aldım. Bir kaç gün sonra onları incelemek için zaman ayırdım. Biri, başlığından bağımsız şeyleri içeriyordu. 1947 yılında basılmış “Milli Düşmanı Nasıl Tanıyabiliriz? ” adlı kitabın içerisinde Amir Amrić olarak bilinen görünmez bir kişinin günlüğü vardı. Yanlılıkla boş bırakılan sayfalarda kendi hayatını anlatmış ki bu yazı, onun hayatını ispat eden tek şey olabilir. Kendisinden daha çok görülen bir izdir. Bugünkü “Yusuf ve Kardeşleri” programında bu izi takip ederek hikâyesini aktaracağız.

3.

Yazısında neler anlatıldığını anlamak için bana bayağı bir zaman gerekliydi. El yazısı okunması neredeyse imkânsız olmasına rağmen, üslubu son derece inceydi ki yazarın eğitilmiş ve kültürlü biri olduğu anlaşılıyordu. Yazdıklarında onun hayatını zar zor takip edebiliyordum. Bir konudan, bir başkasına atlıyordu. Bir dönemden, bir başka döneme. Sanki kendisinin ne olduğunu itiraf etmek istememiş. Yine de Amir Amrić’in hayatının yap-bozunun parçalarını birleştirirken hayatının punch-linesine ve kaderine yaklaşıyordum. El yazısının karışık olduğu kadar, karakteri de dengesizdi. Bu nedenle, hayatını öğrenmiş olduğum şekliyle aktarıyorum. O’nun hikâyesini kabul etmek ya da etmemek sizin kararınızdır. Eğer onu kabul ederseniz Amir Amrić’in gerçek, görülen hayatını kabul edeceksiniz. Öte yandan, kabul etmezseniz hiç bir şey değişmeyecek. Çünkü görünmez insanı nasıl gerçek kılabileceksiniz?

Kendi söylediklerine göre Amir Amrić, 20. yüzyılının ilk yıllarında ikiz kardeşlerden biri olarak doğmuş. Babası zengin bir bankacı ve tüccardı. Çarşıda yaklaşık yirmi mağazası vardı. Bugüne kadar bazı yerlerde “Amrić ve Oğulları” tabelaları gözüktü. Hem ailesinin zengin oluşu hem de annesinin onlara çok özenli bakmasından dolayı, Amir ve kardeşi Enes mutlu bir çocukluk yaşamışlar. Erken yaşta beri ikisinde de

edebiyat yeteneği baskın olmuş. Önce okul dergilerinde, sonra da Saray Bosna'da kurulmuş olan derneklerin dergilerinde metinlerini yayınlamaya başlamışlar. Amir'e göre yetenekleri karşısında ilgisiz kalınmamış. Birçok eğitimi insan onların Vrnjbaşa'daki yalısına gelip sohbetlerine katılmış. Herkes çocukların yeteneklerine hayran olmuş. Fakat anne-babası pek memnun değilmiş. Çocukları için yazı yazmaktan daha güvenli bir meslek istemişler. Amir ve Enes'i aile bankasının başında ve esnaflarında patron görevinde hayal etmişler. Ona rağmen, Amir'in günlüğünde yazıldığı gibi, ikisi de yazmaya devam etmiş ve her seferinde Saray Bosna'nın zengin hayatından yeni ilhamlar bulmuşlar.

İlkokulu bittirdikten sonra anne-babası, edebiyat hevesine engel olmak için kardeşleri ayırmaya karar vermiş. Amir'i Zagreb'e, ünlü erkek lisesine göndermişler, Enes'i ise mesleği öğrenmesi için babasının yanında bırakmışlar. Fakat Amir ve Enes'in anne-babanın bu hareketi, Amir Amrić'in hayat yolunu altüst etmiş. Amir'e göre Zagreb'e gidiş, sıkıntısız ve mutlu çocuk dönemini tek bir kitaba sığmayacak bir hikâyeye dönüştürmüş.

4.

Zagreb yıllarını değişik ve anlatmak için zor bir dönem olarak tanımlar. Zagrebliler için Saray Bosna bir köymüş ve bu doğrultuda Saray Bosnalılara köylü gibi davranmışlar. Özellikle de Amir gibi "Türk soyundan" gelenlere... Görülmez adam Amir Amrić şöyle anlatır: "Gelir gelmez hiç kimse ve hiç bir řey olmadığımı anladım. Sınıf arkadaşlarım yokmuşum gibi davrandılar. Öđretmenler de öyleydi. Bana hiç bir soru sormaz ve ancak diğer öğrencilerin işlerini bittirdikten sonra bana zaman verirdiler. O zamandan beri görünmez bir insan olarak kendimi hissettim. Tabii ki o sadece bir histi fakat genel anlamda dengeli ruhsal hâlimi etkiyemeye başladı. Zagreb'te bir sene yaşadıktan sonra her gece kan ter içinde uyanırdım ve sanki sarhoşmuşum gibi direk aynayın karşısına geçerdim. Aynada kendimi görememekten korkardım. Tabii ki kendimi görürdüm. Sakinleřtikten ve kendime geldikten sonra bu korkunun ergenlikten geldiğini düşünürdüm. Fakat şimdi bunu hatırladığımda, bu olaylara senelerden sonra gelmiş olduğum hâlimin başlangıcı olarak bakıyorum. O zamanda onu bilemememe rağmen görünmez insan gibi hissettim."

Bu durumdayken yalnızlığını sinemada gidermeye çalışmış. O zamanda Zagreb'te

izletilen filmler Amerikan macera ve kriminal filmlerinden oluşurdu. Bu filmler, bilgisayar yanında büyüyen neslimizi anlamayacakları hissere kaptırırdı. Tıpkı Amir'in anlattığı gibi. Üstelik filmler onun neredeyse tamamen uyumuş olan edebi yeteneğini de uyandırmış. Amerikan macera konuları sayesinde, Amir öğrenci odasında tek başında kaldığında, film senaryoları yazmayı düşünmeye başlamış. Fakat Yugoslavya Krallığı'nda film üretimi hiç olmadığı için kendini çizgi romanına yönlendirmiş. Bu edebiyat dalı o zamanda Yugoslavya'da yeni filizlenmeye başlamış. Özellikle de Zagreb'te. Kısa bir süre sonra Andrija Mauroviç ve Valter Nojgebauer gibi ünlü isimler için çalışmaya başlamış. Fakat yazmış olduğu metinleri kendi ismiyle imzalamamış. Bir sürü takma isimleri varmış. "Amir Amrić neden böyle karar verdi?" sorusuna cevap bulamadım.

Daha önce anlattığımıza göre Amir Amrić o zamanda bile kişilik krizi geçirmiş. Kendini başka bir kişi olduğuna inandırmış. Hayatını değiştirecek felaket olmasaydı belki de bu ruh hâli sadece ergenlik döneminin bir parçası olabilirdi. Bu olay, onun bugüne kadar Saray Bosna'lı görünmez insan olarak bilinmesine yol açmış.

5.

Anı defteri yardımıyla Amir Amrić'in hayat yolunu takip etmeye devam ediyoruz. Fakat ne kadar üzerinde durarsak duralım, olayların tarihini kesinleştiremedik. Her halükarda yeterince kadar zaman geçmiş çünkü kendi hayatına mesafeyle bakabilirdi. Söylediğimiz gibi, yalnız hissettiği için takma isimler altında çizgi film senaryoları yazmaya odaklanmış. Her neyse, bu yeni sanat dalından iyi para kazanmaya daha da kapılmış ve artık arkadaş diye bir kişi hayatında kalmamış. Aynı zamanda kızlarla ilgili bir gelişim de yaşanmamış. Büyük ihtimalle böyle devam edecekmiş fakat babasının Otel Avrupa'daki yangında hayatını kaybettiğine dair haber almış.

Amir, kardeşi Enes'ten annesinin bu olaylardan sonra ruhsal dengesizlik yaşadığını ve kendi iç âleminde yaşamaya başladığının haberlerini almış. Enes annesinin ruh halini hiç anlayamamış. Amir'le bile Zagreb'e gittiğinden beri fazla irtibat kurmamış. Saray Bosna'da beraber geçirdiği çocukluk günlerindeki sıkı bağlantısı ve ortak edebiyat aşkından uzaklaşmışlar. Amir, ancak uzak akrabası sayesinde kardeşinin Saray Bosna'da geçirdiği günlerin nasıl olduğunu öğrenmiş. İddialara göre Enes komünist ve işçi hareketinden hoşlanmış ve gittikçe genç toplulukta aktif olmaya başlamış. Büyük ihtimalle babası ondan

pek memnun kalmadığı için kumara odaklanmış ve sık sık Otel Avrupa'nın gazinosuna gitmeye başlamış ve sonradan da orada hayatını kaybetmiş. Sanki Enes bu olaya hiç üzülmemiş gibi tüm mirasını yasadışı komünist partisine vermiş ve hiyerarşisinde ilerlemiş. “Kırmızı Çiçek” dergisinin editörü olup edebiyat yeteneğini orada kullanmış. Fakat boş propaganda baskın olup yeteneği arka planda kalmış.

Her halükarda, iki kardeş yazmaya devam etmişler. İkisi de takma isimler altında... Fakat Enes onu kariyer için yapmış, Amir ise görünmez insan olmasından korkarak. Üstelik annesi Amir'i unutmuş ve sürekli Enes'in onun tek çocuğu olduğunu söyleyip durmuş. Annesine gönderdiği mektupları cevapsız kalmış. Böylece Amir Amrić, en azından kendi içinde, kendi varlığının gerçek olmadığını inandırmaya başlamış. Amir'in sözlerinden biri şu: “Birisi sizin varlığınıza inandığı anda gerçek olursunuz. Ve artık benim varlığıma kimse inanmazdı.”

6.

Amir'in karışık anılarına göre o zamanda inanılmaz ve bir halüsünasyon yaşamış. Bu olaydan sonra kendisinde gerçekleşen değişimlerin sebebini bulmuş. Bu olaylardan dolayı ona “görünmez insan” denmeye başlanmış. Babasının ölümünden, annesinin delirlenmesinden ve kardeşinin siyasete girmesinden sonra Amir okulu bırakmış ve tamamen çizgi filmlere odaklanmış. Biri onu farketsin diye Zagreb'teki değişik insanlarla takılmaya başlamış. Arada kendisine lakab takan doktor Egon Slavenski ile tanışmış. Doktor Slavenski simyacı ve sihirbaz olmakla birlikte, bu iki yeteneğini büyü bilimi ile bir araya getirmeye çalışmış.

Güya doktor Slavenski, Yugoslavya Krallığında tanıdık bir isimmiş. “Küçük Kimyacı” davasında ün kazanmış. Çek bir firma ile işbirliği yapıp piyasaya çocuklara yönelik “Küçük Kimyacı” adlı deneme seti getirmiş. Bu oyuncak seti çocuklara basit kimya ve doğal süreçleri anlatmak amacıyla hazırlanmış. Fakat bu setin ismi aslında „Küçük Simyacı“ olarak adlandırılmıymış çünkü Slavenski, çocuklara tehlikeli şeyler öğretmiş. “Eğitim” oyuncağından dolayı bir kaç yangın ortaya çıkmış ve set mecburen piyasadan çekilmiş. Slavenski ve Çek asıllı firma, büyük ceza ödemek zorunda kalmış. Bu olaydan sonra, güya, doktor Slavenski Zagreb'teki gizli insanları bir araya getirmeye karar vermiş. Her hafta sonu Zrinjevac mahallesinde bulunan yalısında toplantılar

gerçekleştirmiş. Söylediğimiz gibi Amir Amrić de bu gruba girmiş ve onun kimyaya olan hayranlığı artmaya başlamış. Kısa bir süre sonra Egon Slavinski'nin baş asistanı olmuş. Slavenski, zeki çocuğun sadakatini kazanmış ve Amir'e saygı göstermiş.

Bu Amir'e yetmiş. Başka bir şey istememiş. Hatta kazandığı tüm parayı, doktorun denemelerine harçamış. Anı defterindeki yazılardan anlaşıldığı gibi, Amir bu denemeler hakkında bilgi vermekte zorluk çekmiş. Doktor Slavenski'nin yalısında gerçekleşen olaylar eksik kalmış.

Fakat, anılarını takip ederek Amir ve doktor Slavenski'nin, sonsuz hayatını sağlayan bir madde üzerinde çalıştığı anlaşılır. Ama ikisi de bu deneme için ne kadar büyük bir maliyet ödeyeceğini çok geç anlamışlar. Anladıkları anda artık geç olmuş. En azından Saray Bosnalı görünmez insan Amir Amrić için geç olmuş.

7.

Doktor Slavenski'nin yalısında neler olup bittiğini bilemeyiz. Amir Amrić'inde bildiğinden emin değiliz çünkü anı defterinde bu olaylar hakkında direkt konuşmaz ve sanki söylediklerinden pek emin değilmiş gibi yazar. Sanki denemeler istedikleri gibi gitmemiş. Bir gün yalısında yangın çıkmış ve doktor Slavenski ölmüş. Amir ise ağır bir şekilde yanmış. Koma halinde, iki sene hastanede yatmış. Bu dönemi Amir pek iyi hatırlamaz. Belki bu dönem 1939 yılındaki keşifle sonlandırıldığı için hatırlamamıştır.

O zamanda komaya girdiği gibi aniden uyanmış. Hâlâ sargı beziyle sarılmış olduğunu anlamış. Hastanenin bir köşesinde iki sene boyunca doktor ve hemşireler tarafından farkedilmemiş. Yine sadece bir rakam olmuş, istatistiki bir veri. Durumu anlayıp ve kendisi gayet iyi hissettiği için bir akşam tuvaleti kullanmak üzere kalkmış. Aynanın önünde sargı bezlerini çıkarmış. Aynada gördüğü şey normal insanı delirtebilirmiş. Normal insanı, Amir'i değil. Çünkü o senelerce kafasına görülmez olduğunu takmış. O akşam Amir aynada hiç bir şey görmemiş. Yüzünün yansıması yokmuş. Amir Amrić nihayet tam anlamında görülmez bir insan olmuş. O akşam hastaneden soğuk havaya doğru çıkmış. Nereye gideceğini önemli değilmiş. Amir Amrić, Saray Bosnalı görülmez insanın önünde dünya kadar zaman varmış.

8.

Sonraki yılları en önemli olaylara indirgemek zorundayız. Amir, bir kaç gün sonra görünmezliğinin daimi olmadığını öğrenmiş. Beklenmedik şekilde gidip geliyormuş ve Amir onu kontrol altında tutamıyormuş. Bu kader ironisinden dolayı Amir “ne orada ne şurada“ bir insan olmuş. Hayal ile gerçek arasında kalmış. Bazılarına göre nimet olan görünmezliği hiç bir şekilde kullanamamış. Sürekli sargı bezleri ile sarılmış bir şekilde yaşamaya başlamış. Soranlara yangın yaralarından dolayı diye söylemiş. Eski mesleğine, çizgi filmler için senaryo yazmaya dönmüş fakat uzun sürmemiş. Kısa bir süre sonra İkinci Dünya Savaşı Yugoslavya Krallığına da gelmiş. Kukla devleti olan NDH (Hırvat Milli Devleti) Amir’i ordusuna çağırılmış. Amir bu dönem hakkında pek konuşmak istememiş. Anlaşıldığı kadarıyla savaşı asker olarak yaşamış ve hatta Stalingrad’a kadar gitmiş.

Savaş bittiğinde İtalya’ya doğru giden askerlerden biriymiş. Bu askerler partizan gruplardan kaçıp batılılara fedai olmak istemişler. Görülmezliği sayesinde Bleiburg katliamından kurtarıp İtalya’ya göç etmiş. Siyasetten tamamen kopmuş bir insan olarak Tito Yugoslavyası’na dönmek istememiş ve ABD’ye gitmiş. Ama bu yıllar ona güzel bir şey getirmemiş. Sosyal hizmetli listesindeki bir rakam, kaçak kamplarında bir sayı, işsizlik ofislerinde bir veriymiş. Yüzündeki sargı bezlerinden vazgeçemediği için insanlar ondan çok daha uzak durmuşlar. Sonunca Chicago’ya yerleşmiş. Yapayanlız...

Dili iyi bildiği için çizgi roman yazmaya devam etmiş. Hatta en büyük basımevlerinde, DC veya Marvel gibi, çalışmış. Ama yine takma adını kullanarak... Chicago merkezinden uzak bir yerden yazdıklarını postayla yolluyormuş ve maaşını aynı şekilde alıyormuş. Seneler gittikçe Amerika’da en ünlü isimlerden biri olmuş. Nihayet, yetmişli senelerin ortasında büyük bir film şirketi senaryosunu satın almış ve oluşturduğu kahramanı dünya çapında ün kazanmış.

Hayatında en yalnız olduğu dönemde Amir, milyoner olmuş fakat çizgi roman veya film branşından onu kimse tanımıyormuş. Kazandığı para sayesinde seyahate çıkmış. Nereye gittiği önemli değilmiş. Sadece bir yerde duramamış. “Seyahat benim görülmezliğimin tek çaresiymiş.” diye yazmış. “Böylece sargı bezlerinin arkasında hiç bir şey kalmadığımı unutabilirdim. Belki kendi hafızamda kendimi unutmuş olabilirdim.”

9.

Rio De Janeiro'dayken Enes kardeşinden mektup almasaydı, belki de seyahat etmeye devam edecekmiş. İlk başta Enes'in onun nasıl bulabildiğine şaşırılmış. Sonuçta sürekli takma adlarını kullanıyormuş. Fakat mektubu okuduktan sonra meseleyi anlamış. Kardeşi bu arada çok ünlü bir yazar olmuş. İkinci Dünya Savaşı'daki partizan mücadeleyi ve kurtuluşu anlatan romanlar yazıyormuş ve komünist partisinde en üst seviyeye ulaşmış. Ordu ve casus hizmetlerinde tanıdık kişiler sayesinde Amir'i ta Rio De Janeiro'da bulmayı becermiş. Amir, anılarında bu mektubun onda karışık duygular uyandırdığını açıklamış. Hem bunca sene geçtikten sonra biri onu hatırlamış hem de Enes telaşlı bir tonla ondan yardım istemiş. Durum böyle olunca Amir onlarca sene sonra Saray Bosna'ya dönmeye karar vermiş. Sargı bezi sarılmış olmasından dolayı kaynaklanabilecek sıkıntıları, Enes partisindeki bağlantılar sayesinde halletmiş.

1981 yılının bir kış gününde, Amir'in günlüğünü bulduğum dairede görüşmüşler. Amir'e göre bu görüşme iki kardeş için zor geçmiş. Amir, hayatı normal bir şekilde gitmiş olsaydı kendi durumunu gördüğü için, Enes ise onlarca sene konuşmamalarına rağmen kardeşinin ona tek yardım edebilecek kişi olduğunu zannettiği için...

10.

Ve nihayet, hikâyenin sona erdiği noktada, Amir'e bize hayatını kendi sözleriyle anlatsın diye yer veriyoruz. Yaşadığı olayları günlüğünde geçtiği gibi aktarıyoruz:

“Enes'i görür görmez iyi olmadığını anladım. Hayatında istediği her şey vardı; saygı, servet, edebi ölümsüzlük... Ona rağmen, bir şeyden çok korktuğu belliydi. Başta yazar krizi geçirdiğini zannettim. Belki propaganda romanları yazdığından pişmanlık duyuyordu. Ama hemen sonra söz konusu olanın bambaşka bir şey olduğunu öğrendim. Fazla da beklememe gerek yoktu. Enes deli bir insandı. İddialarına göre kendini genç bir adamın sürekli takip ediyor ve onu yok etmek istiyordu. Mesele böyle başladı. Bir gün onu tanımadık bir kişi aramış. Kendi ideallerini ve yeteneğini, ders kitabındaki ölümsüzlük için ve güya demokratik bir toplumun saygısı için satmış diye onu suçlamaya başlamış. Kendi canını sattığını da söylemiş ona. Enes telefonu kapatmak ve polisi çağırmak üzereyken telefondaki ses ona bir şiir söylemiş. O anda Enes'in kanı donmuş, âdeta taş kesilmiş.

Yani bu şiir, gençken Enes ve benim yazdığımız bir şiirmiştir. Ben bile bu şiiri çoktan unutmuşum. Fakat Enes, onu arayan kişinin ben olduğumu düşündü. Onu aşığılamak ve korkutmak amacıyla aradığımı zannetti. Durumundan anlaşıldığı gibi, onu arayan ses kendi vicdanının sesiydi. Üzerime atladı. Sanki beni öldürmeye çalıştı. Anlamadım. Onu bu hâlde bırakıp evinden çıktım. Olaydan dolayı bir budalalık yaptığımı anlayınca kendime kızdım. Bir otele sığındım. Enes'in, peşime bir polis takacağından korktum. Fakat o gece hiç bir şey olmadı.

Sonraki sabah aramızdaki anlaşmazlığı barış yoluyla sonlandırmak üzere Enes'in evine gittim. Fakat bulmuş olduğum durum barıştan çok uzaktı. Benim ikiz kardeşim Enes evinin holünde ölmüş yatıyordu. Ne eşi ne de çocukları orada olmadıkları için cesedini ilk bulan ve gören kişi bendim. Anladığım kadarıyla ölüm sebebi kalp kriziymiş. Fakat beni korkutan şey bambaşkaıydı. Salonda, sırtına bıçak saplanmış, tanımadığım bir genç vardı. Gencin ölüm sebebi herhalde Enes'le yaptığı kavgaymış. Yanına eğildim ve cesedini çevirdim. Yüzünü, onun yüzünü hayatımın sonuna dek unutmayacağım,” diye Amir Amrić kendi günlüğünü aniden bitirmişti.

4.10.1. Tablo

Bağlam	Deyim	Sınıflandırma	Deyimler sözlüğü*	Derlem (MI / T-score)**	Çeviri	Türkçe karşılığı
fantazmagorije koje me dovodi u ludilo, ili u smrt	dovoditi <koga> u ludilo	filli	yok	8,5 / 5,5	delirtmek	baş beyin kalmamak
da izmaknete tudjim pogledima	izmaknuti <čijim> pogledima	filli	yok		<kimin> görüşlerinden uzak durmak	gözden uzaklaşmak / kaybolmak
da bar na tren budete skriveni	na tren	niteleme	ok	2,1 / 7,7	müdetçe, bir an için	
i reinterpretacije životnog puta Amira Amrića	životni put	isimli	var		hayat yolu	ömür sürmek
na osnovi njegovih dnevnika	na osnovi <čega>	niteleme	yok	4,9 / 140	<neyin> temelinde	<bir şeyden> yola çıkarak
sa smislom za detalj, iznosi svoju priču	smisao za detalj	isimli	yok	9 / 4,6	ayrıntılara hassas	
na njima ostavio svoj jedini trag,	ostaviti trag	filli	var		izi bırakmak	
vidljiviji nego što je njegovo postojanje na ovom svijetu	ovaj svijet	isimli	var		bu dünya	
jer je stalno skakao s teme na temu	skakati s predmeta na predmet	filli	var		bir konudan başka bir konuya atlamak	
Ipak, kako sam slagao djeliće životne slagalice Amira Amrića	posložiti / slagati / složiti kockice	filli	yok	14,6 / 8	yapboz parçaları bir araya getirmek	
sve bliži njegovom životnom punch-lineu	punch-line	isimli	yok		fıkranın özü	can alıcı nokta
S druge strane, ako sve ovo odbacite	s druge strane	Gram	var		öte yandan	
i dan danas može pročitati izbljedjeli natpis	dan danas	niteleme	var		bugüne kadar	bugünkü günde

izuzetan dar za pisanu riječ	pisana riječ	isimli	yok	4,1 / 15,1	belles lettres	edebiyat
Prema Amrićevim riječima	prema <čijim> riječima	gramatik	yok	7,2 / 86,4	<kimin> iddialara göre	
nisu prošli nezapaženo	proći nezapaženo	fiilli	yok	12,3 / 13,7	görmezlikten gitmek	görmezden gelmek
da sam maltene niko i ništa	nitko i ništa	iki öğeli	var		kimse ve hiçbirşey	adı sanı belirsiz
ne prozivajući me i obraćajući pažnju na mene	obratiti pažnju <na koga, što>	fiilli	var		dikkati yönelmek <kime>	kulak vermek
ne daje pravi odgovor	dati / davati odgovor	fiilli	var		cevap vermek	ifade vermek
da dan danas na ovaj način govorimo o Amiru Amriću	dan danas	niteleme	var		bugünkü günde	bugünkü günde
Rekonstrukciju životnog puta	životni put	isimli	var		hayat yolu	ömür sürme
U svakom slučaju, bilo je to sa takve vremenske distance	u svakom slučaju	niteleme	var		her halükârda	
Kako god, rad na ovom	kako god	niteleme	var		her neyse	her ne kadar
da Amir nije primio vijest da mu je otac smrtno stradao	primiti vijest	fiilli	yok	6,7 / 12	haber almak	haber almak
ostajao po strani zarad jeftinog parolaštva	ostati po strani	fiilli	var		yanda kalmak	uzak durmak
Kako god, i Amir i Enes su tako nastavili	kako god	niteleme	var		her neyse	
da se kreće u nekom krugu ljudi	kretati se u krugu / krugovima	fiilli	yok	4 / 4,9	belli çevrelerde bulundurmak	
počeo se kretati u bizarnim krugovima zagrebačkih čudaka	kretati se u krugu / krugovima	fiilli	yok	4 / 4,9	belli çevrelerde bulundurmak	
"edukativna igračka" povučena sa tržišta	povući sa tržišta <što>	fiilli	yok	5,1 / 11,4	piyasadan çekilmek	piyasadan toplatmak

Kao što rekosmo	kao što [reći]	cümlesel	yok	4,2 / 24,2	söylediğ... gibi	
naprosto kupuje pseću odanost	poslušan kao pas	benzetme	var		köpek gibi sadık	köpeğin olayım
kolika se cijena zapravo trebala platiti	platiti cijenu <čega>	fiilli	yok	6,1 / 23,8	<neyin> bedeli (ni) ödemek	<neyin> bedeli (ni) ödemek
čovjeka otjera u ludilo	dovoditi do ludila <koga>	fiilli	yok	12,6 / 5,1	delirtmek	bam teline basmak
čovjekom u punom mislu te riječi	u pravom smislu riječi	niteleme	var		lafin tam anlamıyla	
pred sobom je tada imao sve vrijeme ovog svijeta	ovaj svijet	isimli	var		bu dünya	
Ta ironije sudbine	ironija sudbine	isimli	yok	9,6 / 7,7	kader ironisi	alın yazısı
sada bude biće ni ovdje ni tamo	biće ni tamo ni amo	iki öğeli	var		ne orada ne burada olmak	yeri yurdu bellisiz
koji preko noći postaje hit u cijelom svijetu	preko noći	niteleme	var		bir gecede	göz açıp kapayıncaya kadar
i polazi na put, put bilo gdje, bilo kuda	bilo gdje, bilo kuda / bilo kome	iki öğeli	yok	6,3 / 6,4	neresine, kime önemli değil	
više ne krije, možda, ama baš ništa, pa niti moje vlastito sjećanje	ama baš ništa	isimli	yok	10,6 / 9,8	hiçten daha fazla	zerre kadar
tražio Amirovu pomoć	potražiti pomoć	fiilli	yok	8,2 / 18	yardıma aramak	
da se život nije tako poigrao sa njim	igra sudbine	isimli	yok	6,9 / 6	kederin oyunu	alın yazısı
I konačno, na samom kraju	na kraju	niteleme	var		sonunda	
nešto nije u redu	(biti) u redu	cümlesel	var		düzende olmak	yolunda olmak
da je prodao svoju dušu i talenat	prodati <çiju> dušu đavolu	fiilli	var		canı şeytana satmak	şeytanla ortaklık etmek
od koje se Enesu sledila krv u žilama	krv se leđi u žilama <komu>	fiilli	var		damardaki kan dondu	buz kesilmek
do glas njevove savjesti	glas savjesti	isimli	yok	6,1 / 5	vicdanın sesi	vicdanın aykırı

kolika sam budala ispao	ispasti budala	fiilli	yok	9,6 / 2,6	budalalık yapmak	deli dolu
da pozove i sveže mi je za vrat	sjesti za vrat <kome>	fiilli	var		<birinin> boynuna oturmak	<kimim> peşine takılmak / düşmek

Tablo: 10

4.10.2. Tahlil

Karim Zaimović'in ele aldığı konuda acayip, zor ve sıradan bir hayat öyküsü anlatmaktadır. Bu sefer bir röportaj peşinde koşma söz konusu değil. Bu yüzden, yazarın genelde kullandığı deyimler de bu öyküde bulunmaz. Fakat, diğer öykülerde olduğu gibi *Amir Amrić: Saray Bosnalı Görünmez Adam* öyküsünde deyimlerin konuya iç içe bağlı olduğunu söylemek mümkündür. İsim işlevinde olan deyimlere bakılırsa *životni put / hayat yolu, ovaj svijet / bu dünya, ironija sudbine / kader ironisii, igra sudbine / kaderin oyunu, glas savjesti / vicdan sesi* gibi ifadeler rastlanır. Onların anlamsal tarafı ve dokunaklılığıyla ana karhamanın hayatının nasıl olduğu anlatılır. Bu yöntemi yazarın diğer öykülerde kullandığı görünür.

Bu öykü kapsamında sadece bir benzetme bulunur. Karim Zaimović'in çoğu öykülerinde olduğu gibi burada da dönüşüm yöntemiyle biçimlenir. Bağlamda *pseću odanost* şekliyle ortaya çıkan eşdizimin temelinde *oddan kao pas / köpek gibi sadik* benzetmesinin olduğunu düşünüyoruz. Dönüşümün sonucu, isim işlevinde olan bir sözcük öbeğidir. *Pseći* sıfatı *köpeksel*, yani köpek gibi, anlamına gelen bir sözcüktür. *Odanost / sadiklik* anlamına gelen isimyse, isimdem isim yapan ekle türetilen bir sözcüktür. Meydana geldiği öbeğe bakılırsa, onun temelinde neden benzetme gördüğümüzü anlaşılır.

Yazar tarafından çok beğenilen deyim *posložiti / slagati / složiti kockice / yapboz parçaları bir araya getirmek* bu öyküde de bulunur. Ama bu sefer yazar herhalde tekrardan uzak durmak istediği için deyim çeşitlemesine rastlanır. *Slagati djeliće životne slagalice / hayat yapbozunun parçaları bir araya getirmek* eşdiziminde hem eklenecek hem de eşanlamlı bir değişim vardır. Eklenecek ve verici tarafından eklenmiş olan *životna slagalica / hayat yapbozu* çeşitlemedir. Eşanlamlı olan (*djelići / parçalar*) ise yöntemli bir çeşitlemesi sayılır. Diğer öykülerde olduğu gibi, yazarın bu deyim çoğu kez çeşitleme yoluyla aktardığı görülür.

Prodati dušu đavolu / canı şeytana satmak deyiminin çeşitlemesi de var. Bu sefer yazar hem eklenecek hem azalacak olarak tanıtılabilecek değişiklikler yapmıştır. *Đavo / şeytan* sözcüğü dahil etmezken, *duša / can* yerine *talenat / yetenek* eklenir. Eklenecek çeşitleme olarak nitelendirilen değişiklik aslında bağlamdan gelen sıradan bir sözcük olarak tanıtmak mümkün değildir çünkü verici tarafından eklenmiş bir çeşitleme olmasına rağmen anlamsal olarak deyim içi içe bağlıdır.

Kretati se u krugu / krugovima / belli çervelerde bulundurmak deyimini yazar yine ard arda kullanmıştır. Bunu gibi olgular daha önce incelenen metinlerde de bulunduğu için onu yazara has bir yöntem olarak nitelendirilmek mümkündür. Fakat Karim Zaimović'in onu bilerek yapıp yapmadığını kesinleştirmek için başvurulabilecek kaynaklar eksiktir.

Yazar hakkında edindiğimiz bilgilere göre, çizgi romanı sanatına hayran olduğundan İngilizce öğrenmiştir. Bu, *punch-line* deyimini İngilizceden çevirmeden kullandığından da anlaşılır. Bu deyim fıkranın esprili son cümlesi ya da herhangi bir anlatımın zirve noktası anlamına gelen tabir bazı Avrupa dillerinde yaygın olmuştur. Fakat onun yerine deyim olmayan *poenta* sözcüğünün kullanması daha alışlagelmiştir. Yazarın, sırf anlattıklarını özellerştirmek amacıyla İngilizceyi tercih ettiğini düşünmekteyiz.

SONUÇ

“Karim Zaimović, günümüzde bile kendi özgünlüğü ve canlılığıyla bazı okuyucuları büyüleyebilir. Gerçekten, edebiyatımızda hiç kimse onun gibi yazmazdı. Bazıları az çok aynı sebeplerden dolayı eserinden hoşlanmayabilirler. Ötekilerse, (yanılmadan) ‘Ahududu Reçelinin Sırrı’ eserinin sadece bir hazırlık olduğunu iddia edebilirler. Bu hazırlık aşaması arkasında yazar bir şey sakladı...gerçek yüzü belki. Fakat kesinlikle büyük bir şey söz konusuydu.”⁴⁹

Yukarıdaki alıntı, Karim Zaimović’in belirgin olarak edebi öneminden bahseder. Bu çalışmaysa yazarın diline değinir. Alıntıda olduğu gibi ele alınmış eserin bir hazırlık aşaması olduğunu düşünmekteyiz. Tahlil kısımlarda bir kaç yerde (özellikle kitabın ikinci bölümüne ait öykülerde) deyimlerin kullanmasında yazarın acemiliğinden bahsettik. Sonuçta metinlerde deyimlerin doğru kullanması, yazarların olgunluğunun bir göstergesidir. Karim Zaimović, ne kadar yetenekli olursa olsun, “Ahududu Reçelinin Sırrı” öykü kitabıyla edebiyat dünyasına ilk, ve maalesef son, adım atmıştır.

“Ahududu Reçelinin Sırrı” öykü kitabıyla edebiyat dünyasında yer bulan Karim Zaimović, tahlil kısımlarında da belirtildiği gibi deyimleri kullanma konusunda başarılıdır. Deyimlerin bazı özelliklerini – dokunaklılık, tanıdık gelmesi vb.– metinlerini zenginleştirmek için kullanmıştır. Hazırlanmış tahlillerden bir kaç örnek alalım. Bazı yerlerde *sundnji dan / Mahşer günü* deyimini sıradan bir şekilde kullanmıştır fakat *Onlar Aramızdadırlar!* öyküsünde onu özel ad olarak kullanmış ve böylece deyimden dokunaklılığından yararlanarak korku verici bir örgüt tasarlamıştır. *Ahududu Reçelinin Sırrı* adlı öyküdeyse, ünlü Hırvat milli bir marşını alıntı ekleyerek o dönemdeki siyasi olaylar andırmaya çalışmıştır. Diğer öykülere bakarsak yazar, deyimleri kullanarak metinlere özel bir hava getirir ki bu en belirgin şekilde *Nigel Breen, Görülmemiş Harika* ve *Saray Bosna’daki İz* öykülerinde görülür. Bunlar sadece göze çarpan örneklerdir. Bu „edebiyat dünyasına ilk atılmış adım“ olarak nitelediren eserde, yazarın deyimleri iyi kullanabildiğini göstermektedir.

---

⁴⁹ **Miljenko Jergović**, Karim Zaimović, dječak i strip, 2011, <http://www.jergovic.com/subotnja-matineja/karim-Zaimovic-djecak-i-strip/>

Yazarın deyim hazinesine genel olarak bakıldığında, en çok fiilli deyimlere rastlanır. Fiil işlevinde olan deyimler en geniş grubu oluşturdukları için bu, beklenen bir durumdur. Ardında isim işlevli ve niteleme deyimleri gelir. Bu denge de bize bir şekilde yazarın, hangi deyim ne zaman ve nerede kullanılması gerektiğini bildiğini gösterir. Bunun sayesinde deyimler, öykülerin akıcılığı bozmazlar. Tüm kitabında sadece iki atasözü bulunması ilgi çekici olabilir. Üstelik ikisi de metinde dönüşüm olarak yer alır. Fakat kanımca atasözlerin kullanılması olgun yazarlara ait bir yöntemdir ve Karim Zaimović gibi genç bir yazarın üslubuna yakışmaz. Yine diğer cümlesel deyimler bolca kullanılmıştır.

Öykülerin tahlilleri ve çalışmanın ilk bölümünde incelendiği konular göz önünde tutulursa Karim Zaimović'in deyimleri kullanımının bilinçli olduğunu anlaşılır çünkü öykü kitabının birinci ve ikinci bölümü kıyaslanırsa deyimlerin sayısı (birinci bölümünde yer alan öykülerde daha yüksek ve çeşitlidir), tekrarlanması (tahlillerde öne sürülen konu) ve tipi (ikinci bölümünde yer alan deyimler ağırlıklı fiilli yarı deyimlerdir) farklılık gösterir. Birinci bölümünün yayım için hazırlanmamış halini görmek imkânı olsaydı sadece deyimler üzerinde değil genel olarak üslubun üzerinde yapılmış düzeltmelerin görülebileceği söz konusu olabilirdi. Bu müdahalelerin deyim hazinesini etkileceğini de düşünmekteyiz.

Bu çalışmanın oldukça dar bir alanı ele almasına rağmen yazarın deyimleri kullanımını konusunda şunlar belirlenmiştir:

- Metni dokunaklı kılmak için deyimlere başvurulur.
- İşlenen konuya göre deyim seçilir.
- Yazılmış ve anlatılmış metinlerin özelliklerine farklı yaklaşılr.
- Deyimlerin verici tarafından türetilmesine eğilir; deyimleri bozulur, üzerinde değişiklik yapılır.

Bundan hareket ederek ileride Karim Zaimović'in metinleri üzerinde daha geniş dil incelemelerini yapılabileceğini ve sadece edebi konularda değil dilbilgisinin diğer dallarına değinen çalışmaların meyve verebileceğini düşünmekteyiz. Sonuçta metinlerin yazıldığı dönem, Boşnakçanın standartlaşma sürecinin başlangıcı olduğu için önemli bir eser

sayılabilir ve doksanlardan bu yana gerçekleşmiş, ilerleme izlemek için verimli bir kaynak işlevi üstlenebilir.

Yazarın hayatı beklenmedik bir şekilde sonlandırıldığı için yeterince eseri yoktur. Bu çalışmada elde edilen bulgular, yazarın başka bir eseriyle karşılaştıramadığından sonuçlar doğrulanamamıştır. Dolayısıyla yazarın deyim kullanma konusunda ulaşılan sonuçlar sadece hipotez olarak sunulmaktadır. Bu nedenle böyle bir çalışma için uygun bulunmayabilir. Ancak buradaki amaç, sadece Karim Zaimovć'in deyim dilini araştırmak değildi. Hedefimiz, öncelikli olarak deyimlerin kişilerin üslubunu biçimlendirme konusu olduğundan yazar amaç değil araç olarak düşünölmüştür.

KAYNAKLAR

ANIĆ Vladimir, **Hrvatski jezični portal**, Zagreb: Znanje, 2015 (<http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=baza> sitesinden ulaşılabilir).

AKSAN Doğan, **Her Yönüyle Dil** (Ana Çizgileriyle Dilbilim), 6.b., Engin Yayınevi, Ankara, 2000.

AKSOY Ömer Asım, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2**, 35.b., İnkılap, İstanbul , 2013.

AKSOY Ömer Asım, “Atasözleri, Deyimler“, **TDAY Belleten 1962**, Ankara, 1962.

AKYALÇIN Necmi, **Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri – Deyimler**, 1.b., Eğiten Kitap, Ankara:, 2012.

BAŞARAN Uğur, “Atasözlerinin Kalıpsallığı üzerine”, **Turkish Studies, Volume 8 / 9 Summer 2013**, Ankara, 2013

ÇALIŞKAN Nihal, Kavramsal Anahtar Modeli İle İki Dillilere Metafor ve Deyim Öğretimi, Gazi Üniversitesi, yayımlanmamış doktora tezi, Ankara, 2009

ČERMÁK František, **Frazeologie a idiomatika česká a obecná**,1.b., Karolinum, Prag, 2007.

ČERMÁK, František, **Slovník české frazeologie a idiomatiky. 4**, Výrazy větné, 1.b., Leda, Prag, 2009.

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří a MACHAČ, Jaroslav, **Slovník české frazeologie a idiomatiky. 3**, Výrazy slovesné, 1.b., Leda, Prag, 2009.

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří a MACHAČ, Jaroslav, **Slovník české frazeologie a idiomatiky. 2**, Výrazy neslovesné.,1.b., Leda, Prag, 2009.

- ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří a MACHAČ, Jaroslav, **Slovník české frazeologie a idiomatiky**, Příkladování.,1.b., Leda, Prag, 2009.
- ČERMÁK František, **Idiomatika a frazeologie češtiny**, 1.b., Univerzita Karlova, Prag, 1982.
- ĆORALIĆ Zrinka, MIDŽIĆ Senija, **Bosanski frazeološki rječnik**, 1.b., Pedagoški Fakultet,Bihać, 2012.
- DEMİR Celal, “Türkçede Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri“, **Türk Dili**, S. 677, ss. 428-444, 2008.
- DOĞANAY Ali, **Türkçe Deyimler Sözlüğü**, 2.b., Karınca Matbaacılık, İzmir, 1972.
- EMİR Sabahat, **Örnekleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü**, 5.b., Emir Yayınları, İstanbul,1979.
- FERNANDO Chitra, **Idioms and Idiomaticity**. 7.b., Penguin Books, Londra, 1996.
- FINK-ARSOVSKI Željka, KOVAČEVIĆ Barbara, HRNJAK Anita, **Bibliografija hrvatske frazeologie i popis frazema analiziranih u znanstvenim i stručnim radovima**,1.b., Knjižica, Zagreb, 2010.
- GAVRAN Miro, **Najposlušniji bolesnik Trpimir, Mali neobični ljudi: pripovijetke i priče**. 5. b., Mozaik knjiga., Zagreb, 2008.
- GENCAN Tahir Nejat, **Dilbilgisi**, 1.b., Ayraç Yay., Ankara, 1983.
- HATİPOĞLU Vecihe , “Atasözleri ve Deyimler“, **Türk Dili**, S.152, 1964, s.468
- GIBBS Raymond W., **The poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding**,1.b., Cambridge University Press, New York, 1994.
- İÇEL Hatice, “Türkçede Atasözü - Deyim İlişkisi“, **Türk Dili**, S.687, 2009, s.205

JERGOVIĆ Miljenko, Karim Zaimović, dječak i strip, 2011, ([http://www.jergovic.com](http://www.jergovic.com/subotnja-matineja/karim-Zaimović-djecak-i-strip/sitesinden/ulašilabilir)
/ subotnja-matineja / karim-Zaimović-djecak-i-strip / sitesinden ulaşılabilir)

KOVAČEVIĆ Barbara, **Hrvatski frazemi od glave do pete**, 1.b., Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2012.

MATEŠIĆ Josip, **Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika**, 3.b., Školska knjiga, Zagreb, 1982.

MENAC Antica, **Hrvatska frazeologija**, 1.b., Knjigra, Zagreb, 2007.

MLACEK Josef, **Štúdie a state o frazeológii**, 1.b., Katolícka univerzita v Ružomberku - Filozofická fakulta, Ružomberok, 2007.

O'DELL Felicity, MCCARTHY Michael, **English Idioms in Use**, Cambridge Press, Cambridge, 2010.

ÖZENEN Muna Yüceol, "Türkçe Deyimler Üzerinde Birkaç Söz", **Türk Dili**, S.600, 2001.

PÜSKÜLLÜOĞLU Ali, **Türkçe Deyimler sözlüğü**, 2.b., Arkadaş, Ankara, 2004.

SİNAN Ahmet Turan, "Deyim Kavramı Üzerine Notlar I", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Elazığ, 2008

SİNAN Ahmet Turan, "Deyimlerin Yapısı Değişir mi?", **Turkish Studies**, Volume 4 / 8 Fall 2009

ŞAHİN Hatice, **Türkçede Organ İsimleriyle Kurulan Deyimler**, 1.b., Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2004.

„**Türkçe Sözlük**“, TDK Yay., Ankara, 2005.

YÖRÜK Sevim, YÖRÜK Yaşar, **Açıklamalı Deyimler Sözlüğü**,1.b., İstanbul: Doğan
Ofset, 1990.

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Amra		Čaušević
Doğum Yeri ve Yılı	Saray Bosna		1990
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Boşnakça, Çekçe		
ve Düzeyi	B2, C2, C2		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2001	2009	Gymnázium Dr. Josefa Pekaře, Mladá Boleslav, Çek Cum.
Lisans	2009	2012	Karlova Üniversitesi, Prag, Türkoloji ve Hırvat Dili ve Edebiyatı Bölümü (çift anadal), Çek Cum.
Yüksek Lisans	2012	2015	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2009	2012	Çek Cum. Bilim Akademisi Slav Dilleri Kurumu
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı -Devlet Bursu		
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	amra.cau@gmail.com		
	Tarih İmza Adı Soyadı		25. 12. 2015 Amra Čaušević

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

KARIM ZAIMOVIĆ “TAJNA DŽEMA OD MALINA” ADLI
ÖYKÜ KİTABINDA DEYİMLER

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Amra ČAUŠEVIĆ

BURSA - 2015

U.U.S.B.E. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

KARIM ZAIMOVIĆ “TAJNA DŽEMA OD MALINA” ADLI ÖYKÜ KİTABINDA DEYİMLER
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Amra
ČAUŠEVIĆ

BURSA
2015